MAHMUT MAKAL

AĞLATI

Literatür®

Ağlatı

Mahmut Makal'ın Kısa Yaşamöyküsü

Aksaray İl'ine bağlı *Demirci* köyünde 1930 yılında doğdu. Anasının adı **Atike**, babasının adı **İsmail**'dir. Ana tarafından dedesi Şık **Süleyman**, baba tarafından dedesi Topal **Süleyman**. Şık dedesi Kurtuluş Savaşında şehit olmuş, Topal dedesi de yine Kurtuluş Savaşında yaralanarak aksak kalmıştır.

Makal'ın okul çağı yaklaşırken iyi bir rastlantı ile köyüne okul yapılmış ve 1937'de okula başlamıştır. O yıllar, Türkiye'de eğitim seferberliğinin başladığı yıllardır. Bu seferberliğin bir kolu da *Köy Enstitüleridir*. 1940 yılında kurulmuşlardır. İlkokulu 1942'de bitiren **Mahmut Makal**, 1943'ün 23 Martında, Konya Ereğlisi sınırları içinde ve *Toros* Dağlarının eteklerinde kurulmuş olan *İvriz Köy Enstitüsüne* kaydını yaptırdı.

İş eğitimine dayalı özgür bir uygulama vardı Enstitüde. Okuma, düşünme ve yazma özgürlüğü içinde yetişti. Enstitülerde klasik eserler çok okunuyor, dergi çıkarılıyor, öğrenciler dergi ve gazetelere bol bol yazı, şiir yazıyorlardı. *Köy Enstitüsünü* Eylül 1947'de bitirdi ve 30 Eylül'de Aksaray'ın *Nurgöz* köyünde öğretmenliğe başladı. Bu tarih, aynı zamanda yazı hayatına atıldığı tarihtir. Köyü anlatan ilk yazısı 1948 Mayıs'ında *Varlık* dergisinde yayımlandı. Aydan aya *Varlık*'ta yayımlanan bu yazılar, Ocak 1950'de "*Bizim Köy*" adıyla kitaplaştı.

Altı yıl köy öğretmenliğinden sonra *Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü*'nde yüksek öğrenimini yaptı. Antalya, Adana ve Ankara'da *İlköğretim Denetmenliği* yaptı. Bu arada 1962'de İngiltere'de *bilgi ve görgüsünü* artırmak, 1965'de Fransa'da *sosyoloji okumak*, 1971-1972'de Venedik Üniversitesinde *Türk Dili ve Edebiyatı* okutmak için bulundu.

Bugüne kadar onyedi kitabı yayımlandı. Bunlardan bazıları Almanca, Fransızca, İngilizce, İtalyanca başta olmak üzere çeşitli dillere çevrildi.

Makal, *Unesco*'nun *Tüm Türk Dil Kurumu*'nun *Dile Hizmet Ödülü*'nü (1967) ve *Kitaplarıyla Dünya Kültürüne Hizmet Ödülü*'nü aldı (1966). *Unesco* kendisini *dünya gençliğine örnek insan seçti*.

Mahmut Makal

Ağlatı

Deneme

LİTERATÜR YAYINLARI: 727
Mahmut Makal Kitaplığı: 10

AĞLATI
Mahmut Makal

Genel Yayın Yönetmeni
Kenan Kocatürk

Dizi Tasarımı
Mithat Çınar

Kapak Tasarımı
Emel Atik

Baskı Öncesi Hazırlık
Emel Atik

Birinci Basım, 1989
Literatür Yayınları'ndan Birinci Basım (4. Basım), Haziran 2015

Baskı ve Cilt:
Ezgi Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Çobançeşme Mah. Sanayi Cad. Altay Sok. No: 14
Çobançeşme, Yenibosna-İstanbul
Tel: (0212) 452 23 02

ISBN: 978-975-04-0697-3

© Copyright 2015, Literatür: Yayıncılık
Bu kitabın yayın hakları Literatür: Yayıncılık, Dağıtım,
Pazarlama San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir.
Kitabın tamamı veya bir bölümü hiçbir biçimde çoğaltılamaz,
fotokopi çekilemez, dağıtılamaz, yeniden elde edilmek üzere saklanamaz.

Sertifika No: 10843

LİTERATÜR®
Yayıncılık, Dağıtım, Pazarlama Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
İstiklal Caddesi, Emgen Han, No: 47 Kat: 4
Beyoğlu 34433 İstanbul
T 0(212) 292 4120
F 0(212) 245 5987
E literatur@literatur.com.tr
www literatur.com.tr

İçindekiler

Önsöz: Buna Kimse Dayanamaz 1

Düzen Biçimler İnsanı 5
- Ekmeksiz Köy Kurtuluyor mu? 7
- Yılanla Eğe 16
- Zavallı Yurdum ve Zavallı Politikacı 21
- Koyun Meler 25
- Ordan - Burdan 28
- Bir Paslı Çark 33
- Cehalet Diktatörlüğü 38
- Yabancı Kaşığı 45
- Kleopatra Tepesinden Amerikan Kolejine Bakmak 53
- Eylemsizler 57
- Yeni Ant 60
- İki Tip 63
- Hüseyinler 66
- Bir Resim 69
- Bir Ressam 71
- Tomurcuk Nasıl Solar 74
- Köpekler Utanır 77
- Bir Değini 80
- Benden Selam Olsun Tahtakılıç'a 84
- Anamur Nire Ankara Nire 87
- Altın Çağ 90
- Salon Toplumculuğu ya da Tatlısu Solculuğu 93
- Beşten Sekize 95
- Fil Gibi 104
- Pasaport 107
- Demokrasili Birinci On Yılın Öyküsü 110
- Kültür Siyaseti 114
- Unutulmaz 17 Nisan 120
- Düzen Biçimler İnsanı 124

Edebiyat Yoluyla 127
Havaya Bakmak 129
Yazmak, Yazmamak 134
Sosyalist Türkiye Uğruna 137
Eskimeyen Ozan, Değişmeyen Düzen 140
Ağlayan Hoca 143
Bir Ulusal Destan 146
Güvenceli ve Gönençli 154
Linç Makinası 157
Edebiyat Yoluyla 160

Bir Demet Düşlem 165
Dil ve Din 167
Esir Kampları 170
Kolejde Havalar... 173
Bayram Haftası 177
Ağlatı 181
Naylon Aydın 185
İki Bilinmeyenli 189
Sayılar ve Yağcılar 192
Ak mı Kara mı? 195

Türk Basınından 197
Dış Basından 209

Buna Kimse Dayanamaz

Prof. Maxime Rodinson

Avrupa, Tük köyünü hiç bilmez, bunda da az çok özürlüdür. Ama Türk köyünü Türkiye'deki şehirliler de bilmez. ChampsElysees ve Piccadilly hazinelerinin vitrinlerde ışıldadığı büyük Galata Caddesi'nde her akşam gezintiye çıkanlar yıpranmış, kandine kapanmış, cahil, pis, bir kelime ile vahşi bir köy dünyasının varlığına nasıl inansınlar?

Bunun için, kendisi de köylü olan köy öğretmeni, yirmi yaşındaki Mahmut Makal'ın 1950'de küçük kitabı yayınlanınca; bu, kültürlü, cumhuriyetçi, laik, kısacası Avrupalı Türk şehirlileri için bir şok etkisi yapmıştır. Kitabın adı "Bizim Köy"dü. Kitap, edebi yağmacılığa, siyasi imalara sapmadan; köydeki pis, sefil, çıkışsız ve hayalsiz hayatı düpedüz anlatıyordu. Bu, dayanılacak bir şey değildi. Yazarın o zaman bulunduğu yitik, kışın tecrit ettiği köye gidilince, yazarı yalanlayamadılar, yalanlayamayınca da tevkif ettiler. Basında açılan kampanya sonucu olarak onu serbest bıraktılar. Kitabı ün saldı, Rusça'ya ve İngilizce'ye çevrildi.

Aynı nitelikte başka kitaplar da yazdı yazar. Güzin Dino, köyün bir bakıma kendi kendini anlattığı kısa hikâyelerden bir miktarını bu kitaplardan beceri ile biraraya getirdi; O, Ceyrac'ın işbirliği ile onları çevirdi, metni süsleyen fotoğraflar ve resimler topladı. Bu suretle de, Plon'un etnografik ve sosyolojik dizisinden yayınlanan kitap meydana gelmiş oldu.

"Kendini Kurtar"

Makal'ı geçen ay Ankara'da gördüm. Şimdi, ilköğretim müfettişidir. Kendi kitabının çok yerde benzediği Carlo Levi'nin

kitabını ima ederek: Burada, dedi, İsa Eboli'ye kadar bile ulaşamadı, İsa'nın yerini tutacak, kim olduğu pek bilinmeyen kimse, Ankara'nın dış mahallelerine gelince daha ileri gitmedi.

Köy, uygarlığı ve uygar kişiyi maddeten ve fiziki olarak iten bir dünyadır. "Yazın tezek kokusu bir yana, sinek ve sivrisinek sürüleri ağzınıza ve burnunuza dolar", İstanbul'da üniversite öğrencisi olan bir dost gidip Makal'ı görür ve hayretler içinde kalır. "Burası hâlâ taş devrinde! Hayvanlar nasıl yaşayabiliyorlar?" Ertesi günü bisikletine atladığı gibi kaçar. "Burada yaşanmaz. Kimse dayanamaz buna. Bir yolunu bul da 'kurtar kendini!'"

Kendine kapanmış bir dünyadır köy. Burada sözle anlatılmaz, başka bir şey bilinmediği için tevekkülle kabul edilen bir sefalet hüküm sürer; ara sıra da, bazı köylülerde hiddet ve başkaldırış halleri görülür.

Beden ve ruh hastalıklarına karşı bazı ampirik, özellikle de sihirli bazı çareler bulunmuştur. Şehirdekiler buna batıl inanç demektedirler. Köyde gökte gizlenen iradesi uçsuz bucaksız Varlığa karşı güven duyulmaktadır. Allah, fakirin tek dayanağıdır. Makal'ın annesi konuşacak güçte değildir, ama mütemadiyen dualar okur. "Ah oğlum, Allah'ın ve Peygamberin adını tekrarlamakla dil yorulur mu hiç? Sıcağa dayanabilme gücünü bana yalnız bu veriyor. Açlıktan ve susuzluktan ölmeme engel olan da bu!.."

Köylüler, şehirlerin uygarlığına inanmazlar. Öğretmen, köylüleri aydınlatacağım, onlara sağlık hakkında bazı bilgiler aşılayacağım, en zararlı hurafelerle savaşıp bazı modern fikirleri yayacağım diye kendini yitirir. Resmi makamlar hiçbir yönden ona yardımcı olmazlar, düşman bir dünya karşısında onu tek başına bırakırlar.

Evet, bu dünya ona düşmandır. Köylü olduğu, kibirli olmadığı, iyi, samimi, her zaman hizmet etmeye hazır olduğu için Makal'a ses çıkarılmaz, ama biraz deli, şehrin şımarttığı, budalaca fikirlerle dolu, olayların doğal düzenine karşı budalaca başkaldırdığı da bitler, erkek çocukların kızları uzaktan gözetledikleri, açıktaki yüznumaralar, çok kadınla evlenme, yırtık elbiselere vurulan alacalı bulacalı yamalardır. Kız kardeşinin

difterisini, yapılageldiği gibi, boğazına kaz ayağı sokmakla iyileştirmeye kalkılmasına engel olunmasını, çobanların yıkanmalarını ve Tanrı bilir daha neler istiyordu!

Köylüleri ona karşı ideologlar ve din adamları destekler, bunlar köylüleri anlarlar, selamet yoluna sokarlar, sefaletlerini ve cehaletlerini kutsallaştırırlar. Bu hatipler, bu hoca ve şeyhler köylüleri fesi, tarikatları yasak eden, gavurların yazısını (Latin alfabesini) getiren bu dinsiz bilginlere, dıştaki, şehirlerdeki insanlara karşı korurlar, ama Atatürk'e açıkça saldırmaya pek cüret edemezler.

Mutsuz öğretmen her şeyi görür; herkes akrabaları, hemen hemen bütün arkadaşları ona karşı birlik olurlar. Bu çok ağır görev karşısında kimi defa umutsuzluğa kapılır. Okuma-yazma bilmeyenlerle, ölen çocuklarla, çocukları iyileştiren dindarlarla, difteriye tutulanların, boğazlarına sokulan kaz ayaklarıyla kurulu bir dünya akli doktorluk ve laik, mecburi öğretim dünyasına galip gelecek midir? Bu durum, bizim memleketimizde bir iki yüzyıl önce geçmişti. Bu dilemi pek unuttuk.

Din dergileri Makal'a saldırırlar, olmadığı halde, ona komünist, solcu derler. Bu, büyük bir suçlamadır! Bazı Türk vatanseverleri gördüm, bunlar Mahmut'un kitaplarıyla memlekete iftira ettiği kanısındaydılar. General Gürsel bile bunlara: "20 milyon köylü sefalet içindeyken halkın mutluluğundan ve refahından söz edilemez" demiştir. "Bu gerçekten kaçmamak gerekir. Bu gerçekleri ortaya koyan eserler yaratmaya devam ediniz..."

(France Observateur, Sayı: 4, Ocak 1968)

Düzen Biçimler İnsanı

Ekmeksiz Köy Kurtuluyor mu?

Türk toplumunu çağın dışına itme ve dolayısıyla ülke yönetimini dinsel havalı okullardan yetişenlere teslim etme politikası, birçok aşamadan geçtikten sonra 1970'li yılların başında devlet büyüklerinin gayretiyle rayına oturtulmuştur. Nitekim, o yılların Cumhurbaşkanı Sunay, "Halkoyu" dergisinin 1977 Mayısında çıkan 11. sayısında belgelendiğine göre şunları söylemiştir:

"Bugünkü okullardan yetişen gençlere memleket idaresi teslim edilemez. On yıl sonra bunların hepsi işbaşına geçecekler. Onlara nasıl güvenebiliriz? Hem de biz, laik okullara karşı imam-hatip okullarını bir alternatif olarak düşünüyoruz. Devletin kilit mevkilerine yerleştireceğimiz kişileri bu okullarda yetiştireceğiz..."

Bu görüşe dayalı olarak, İmam-Hatip Liseleri 1970-80 yılları arasında iyice çoğaldı. 1970'de 40 olan sayıları 1980'de 249 oldu. Günümüzdeyse, okul sayısı 283, öğrenci sayısı 290 bindir. (1995 başında okul sayısı 454, ortaokullarında 302.547, lise kısmında 173.628 olmak üzere öğrenci sayısı 476.175'tir...) İlk ve ortaöğretimde öğretmen sayısıysa 392 bin. YÖK'ün bugünlerde aldığı bir karara göre de, önümüzdeki 1989-1990 yılında 4 tane dinsel meslek yüksek okulu açılacak. Böylece sayıları 8'den 12'ye çıkacak. Halen öğretim yapılan 8 okulun öğrenci sayısı kızlı erkekli toplam 1.151... Öte yandan, şu anda Türkiye'de 51.419 imam-hatip görev başındadır. Diyanet İşleri Başkanlığının açıkladığına göre, "Kurulmuş ve kurulacak ilahiyat meslek yüksek okulları sayesinde, bütün din görevlileri ilkokul öğretmenleri düzeyinde eğitim görmüş olacaklar ve özlük-mali hakları artırılacaktır. Öğretmen-imam bütünlüğü de sağlanmış olacaktır..."

Öteden beri, işin kolayına kaçan, devlet örgütünü, Kamutay'ı, bütçeyi dışlayan bir tutum gözlenir Türkiye'de. Bu tutuma göre, imam, öğretmen ve muhtar elbirliği ederse, ülke kalkınır. Bazıları bu üçlüye bucak müdürünü de ekler. Eğitim, ekonomi, tarım, her şeyi bu üçlü düzeltecektir. Ş. S. Aydemir'in "Ekmeksiz Köy Öğretmeninin Anıları" adlı kitabında da bu konu işlenir. Orada yatalak bir imam harikalar yaratır. Bir de yatalak olmayanları düşünün! Şimdi, din görevlileriyle öğretmenlerin eğitimleri ve hakları eşitleştiriliyor; bir eksiklik de giderilmiş oluyor: Lise düzeyinde ve bazan daha fazla eğitim gören öğretmene, imamlar genellikle ayak uyduramıyorlardı. Öyle ya, her imam Ekmeksizköy'ünki gibi olamazdı ya. İşte, yıllar geçerken ayrımına varılan bu eksiklikler şimdilerde tamamlanmak üzere. Nasıl olsa işin bir başka yönü de buna göre ayarlanmış, okul yapımı ve donatımı da hayırsever varsılların lütfuna bırakılmıştır...

Sunay'ın dedikleri 12 Eylül'le neredeyse gerçekleşti. Artık imam-hatipliler yüzbinlerle ölçülüyor. Kamu kuruluşları onlarla dolu. Milletvekili oldular, bakan oldular. Fakültelerde bazı bölümlerde öğrencilerin yüzde 40'ı onlardan. Kamu kuruluşlarının her yerinin onlarla dolması, polis, kaymakam, vali, yargıç... Tüm görevlilerin oradan gelmesi. Korkunç bir gerçekle karşı karşıya olduğumuzu gösterir.

Görünen odur ki, 21. yüzyılda, öğretmenlerin görevleri de bunlara verilecek ve öğretmenler aradan çıkarılacak. Muhtarla bucak müdürü de onlardan gelecek. Öğretmenlik diploması olanlar bile üst üste "yeterlik sınavı"na alınacak, kafalarının onlara benzediği belirlenenler belki yerlerinde kalabilecek. Bu işin ikisi ortası kalmamıştır. Zaten yeterlik sınavında sorulanlar da her yönüyle ahret sorularıdır... Şubat 1989 ortalarında 2. yarıyıla girerken bu sınavla 9 bin öğretmen alındı yeniden. Ama ahretle ilgili soruları yanıtlayamadılar mı? Kırkpınar güreşinde kimin şampiyon olduğu, Hayber Geçidi'nin nerede olduğu, sorulan soruların en az gülünç olanları da...

Kolay yoldan 21. yüzyıla nasıl hazırlandığımız ortada. 20. yüzyılla ilgili demokrasi, insan hakları, çağcıl ve eşitlikçi eğitim, toplumsal adalet, çağdaş uygarlık düzeyine çıkma gibi kavram-

ları gireceğimiz çağın dışında bırakacağız. Aydınlar Ocağıyla, İslam Senteziyle, Arabistan ve İran bağlantılı, Rabıtalı olarak gireceğimiz 21. yüzyılda "öğretmen" olmayacaktır. Öğretmen okulları kaldırılmış, yerlerine dinsel meslek okuları açılmıştır. Öteki kamu görevlerinin yanında öğretmenliği de teslim alacakları belli olmuştur...

Buraya nasıl gelindi? Din dersleri 1930'da okul sistemi dışına itilmişken, oy avcılığı dönemi başlayınca 1948'de ilkokullara yeniden koyuldu. Ardından imam-hatip kursları. 1952'de imam-hatip okulları... 1959'da ortaokullara, 1967'de liselere din dersleri koyuldu. 1982 anayasası ile de perçinlendi, zorunlu yapıldı. Kapı bir kez açılmaya görsün, içerden ve dışardan pompalanan düşüncelerle, Türk eğitim politikası, hatta Türkiye Cumhuriyeti, bir gericilik temeline oturtuldu. Bir yandan eğitim bakanları "Milletin ölüsü yıkanacak, imam-hatip okulları gereklidir" derken, bir yandan da 1974'de bu okullar meslek eğitimi verir duruma getirildiler. Lise yüksek okullara girme hakkı verildi. İşin en ilginç yanıysa, bu okulların açılmasında imzası ve parmağı olanların çocuklarından burada okuyanlara rastlanmamasıdır...

Eğitim Bakanı bu gidişe ayak mı uyduramadı, uydurdu da politika mı yapıyor, anlamak güç. 400 bin öğretmeni, 100 bin görevlisiyle, 21. yüzyılın gençliğini yetiştireceğini açıklıyor her gün. Söyledikleri de akla yakın şeyler: "Çağdaş bir eğitim anlayışına ihtiyaç var. 1989 öğretmenler yılıdır: öğretmenler, yetiştirecekleri gençlikle 21. yüzyılın mimarı olacaklardır. Eğitim sisteminin amaçlarına ulaşmasında en önemli faktör öğretmendir. Öğretmen yetiştirme meselesine Bakanlığımız ayrı bir önem vermektedir. Öğretmeni diğer görevlilerden ayıran özellikler pedagoji bilmesi, çocuk psikolojisinden anlamasıdır..." (Bakan: Hasan Celal Güzel).

Bakanın dedikleri akla, bilime ve toplumumuzun çağdaşlık isteklerine uygun. Bu doğru görüşler karşısında, politika her şeyi vaat edip hiçbir şey vermemek ve doğruyu söylüyor gibi yapıp eğriyi gerçekleştirmek sanılsa da, düşüneceğiz, soracağız. 21. yüzyıla doğru gittikleri için mi Abdülhamit'i öven, derslikte ilahi okutan, her şeye şeriatçı gözle bakan

öğretmen ve yöneticilere göz yumulmaktadır? Onbir milyon çocuğun mescitli okullarda uygulamalı okuduğu din dersleri, sure ezberlemeler, pedagojiye, çocuk psikolojisine, bölmeli kafaya karşı olan çağdaş eğitim ilkelerine ne derece uygundur? Liselerde Darwin'in düşüncelerini çürütmeye çalışan filmlerin gösterimi durdurulacak mı? Dinsel okullardan gelen dogmatik kafa yapılı okul yöneticileri, on bir milyon çocuğun psikolojisini anlıyorlar mı? Bu çocuklar, bu yöneticilerin ve din dersi öğretmenlerinin elinde, felsefe, toplumbilim derslerinden de yoksun olarak, gerçek eğitkenlerin ellerinde olduğu gibi yetişebilecekler mi? Bu arada, düğün davetiyelerini Nur Suresi ve Hadisi Şerifle bastıran lise müdürleri için ne düşünülüyor? Bazı bölgelerde Atatürk büstünün öğrencilere kırdırılması işine karışan ilçe eğitim müdürleri ve imam-hatip lisesi müdürlerine ne buyrulur? 1984'ten sonra okul müdürlüklerine getirilen İslam Sentezcilerle Hareketçilerin sayısı yüzde 50'den yüzde 100'e gidiyor.

21. Yüzyılın insanının nasıl yetiştirilmesi gerektiğini belirleyecek Eğitim Şurası, yarıdan çoğu altı yaşındaki çocuklara uygulamalı din dersi isteyen üyelerle mi toplanmalıydı? Kimlerdi bunlar, islam sentezcileri değil mi? Her okulda bir mescit açılıyor. Şeriat içerikli olmayan kitapların okullara sokulmaması için müfettişler fırıl fırıl dönüyor. Okuyan, düşünen öğretmen, ne yeterlik sınavı kazanabiliyor ne meslekte kalabiliyor. Çağdışı bir elek var, un eler gibi eleyip alıyor işine yarayanı. Okullaşma yetersiz, normal öğretim hayal oldu. Sınıf mevcutları 80-90. Ders kitapları bilim ve gerçeğin uzağında. Öğretmen maaşlarını da ne siz sorun ne ben söyleyeyim.

Eğitim sistemi projelere boğulup altüst edilirken, beğenmediğimiz yanlarını bile arar olduk. Çağdaş tavırlı öğretmen yetiştirme işi durduğu gibi, öyle olanlar da ezilmektedir. İlk ve ortaokulların birleşmesiyle oluşacak "yeni ilköğretim" gerçekleştirilemedi. Dinsel eğitimle dünyaya ayak uyduracak toplum yaratılamayacağı halde, gidiş, dili de Arapça olan medreselere doğrudur. Çağdaş ve parasız eğitime, çağdaş öğretmene, çağdaş yeni insana, yeni harflere paydos diyecek boru çalmak üzere...

Ders kitaplarının çağdaşlığı ve devletçe basılması, öğretimin parasız olması gibi geleneklerimiz, Dünya Bankasının raporları doğrultusunda yok edilirken toplumumuzun nereye götürülmesi düşünülüyor acaba? Cumhuriyetin 17. Yılında Türkiye'ye gelen Jhon Dewey'in "Türk Maarifi Hakkında Rapor"undadır şu cümle: "Türk eğitiminin ereğini belirlemek zor değildir. Bu, Türkiye'nin canlı, özgür, bağımsız ve laik bir cumhuriyet olarak gelişmesidir..." Kaldı ki, Türk eğitimi, Dewey'in raporundan önce rayına oturtulmuştu. Onun raporu bir hayranlık raporuydu. Nitekim, "Tasavvurumdaki okullar Türkiye'de kurulmaktadır; bunlar Köy Enstitüleridir" demiştir. Bu gerçekten böyleydi ve yeni çağa uygun bir eğitim uygulaması vardı Türkiye'de.

1989 Şubatında Eğitkenler Genel Kurulunda konuşan Bakan, 12 eylüle karşı çıkıyordu. Ama 12 eylülün getirdiklerinin bir uygulatıcısıydı. Sözgelimi, öğretmenlerin derneklere üye olmaları, Dernekler Yasasının 16. maddesine göre Bakanlığının iznine bırakıldığı halde, O bu izni esirgemekteydi. Cumhuriyetin ilk yıllarında "Öğretmenler Birliği"ni kuran Mustafa Necati'yi anımsarlar mı? Ya Avrupa'da öğretmen kuruluşlarının 200 yaşında olduğunu?

45 yıl önce kişiliğini yitirmeye başlayan, düşünceyi dışlayan, nereye gideceğini şaşıran Türkiye'yi, 21. yüzyıla on kala, eğitim yoluyla hangi çağa götürmek istiyorlar? On birinci yüzyıla mı, yirmibirinci yüzyıla mı? Hamfri'lerin ayak oyunlarını aşabilirlerse söyleyebilirler mi: Sunay'ın dediği mi, Dewey'nin dediği mi?

Bu yazı tamamlanmadan 26 Mart 1989 seçimleri yapıldı ve ardından hükümet değişti. Eğitim Bakanı da değişti. Biz yazıyı yeni duruma göre sürdülerim:

İkili öğretimin kaldırılması, sınıf mevcutlarının 25-30'a indirilmesi gerekir. Okul yapıları, onların donatım sorunu, öğretmen yetiştirme işi, araç-gereç işi, en önemlisi de kalıcı, ileriye dönük bir eğitim politikası... Bilimin ışığı altında, hangi alan için ne kadar insanı, hangi bilgi ve beceriyle donatmak gerektiği konusunda bir plân gerekli. Öncelikle de çok amaçlı liseleri gerçekleştirmek, İmam Hatip Liselerini de çok amaçlı yapmak gerek. Bu, yurt gerçeklerinin ve toplum gereksiniminin

bir sonucu olarak gereklidir. Tarım için ve nüfusun sanayiye kayması açısından da gereklidir.

Teknik yanı ağır basacak biçimde bu okulların açılması önemli bir aşama olacaktır. Çağı yakalamak için ortaöğretime bir çekidüzen verilecekse, çok amaçlı lise olgusu göz önünde tutulacak önemli bir seçenektir. Öğrencilerin eğilim ve yeteneklerini ölçerek kollara ayırıp yetiştirmek, mesleğe yöneltmek, çağdaş dünyada birçok ülkenin uyguladığı bir eğitim yöntemidir. Türkiye için, demircilik, marangozluk gibi birkaç değişmez koldan başka, kayık ve motor tekneleri yapımı, ağ örümü, balık konserveciliği, meyve konserveciliği, dokumacılık, halıcılık gibi kolların, bölgelerin durumuna göre açılmaları ve çoğaltılmaları gerekir. Teknik öğretim bu görüşle yeniden ele alınmalı Türkiye'de... Avrupa'daki gibi, bilimsel verilere göre hazırlanan plan ve programlara dayandırılmalıdır. Teorik ve pratik çalışmalar için gerekli işlikler, laboratuvarlar, ders araçları ve gereçleri, sözünü ettiğimiz eğitim kurumlarında gereksinimi karşılayacak düzeye getirilmelidir...

Buracıkta önemli bir noktaya değinmem gerekiyor: Ülkemizde bugün pırıl pırıl halk çocuklarının gittiği 383 İmam-Hatip Lisesi vardır. Bu okullara, öğrenim yapmak için başka yol bulunmadığından gidildiği anlaşılmıştır. Çünkü oradan çıkanlar imam-hatip olmak istemiyorlar. Bu yüzden de, imam hatip olanlar, ilkokulu bitirdikleri bile kuşkulu olanlardır. Ayrıca, ülkemizde bölmeli kafaların yetişmesinin önlenmesi de bir gereksinimdir. Bunun için, yeteri kadar dinsel lisenin dışındakileri de Çok Amaçlı Lise durumuna getirmek ülkeye, halk çocuklarına büyük hizmet olacaktır. Plana ve yurt gerçeklerine dayandırılmadan her nasılsa bunca dinsel okulu açanların hataları da böylece kapanmış olacaktır. Bu okulların bir toplumsal gereksinimden doğmadıkları, açılmalarında imzası ve parmağı olanların kendi çocuklarını buraya yollamadıklarından bellidir zaten...

Herkesin Üniversiteye koşmasını önleyecek tek yol da Çok Amaçlı Liselerdir...

Eğitim Planlamacısı olduğunu söyleyen Bakan, işleri planlarken, elbette Bakanlık merkez örgütünü yenileştirmeyi, okul-

larda ders araçlarının yenilenmesini, müfredat programlarının yenilenmesini de düşünmelidir. Geçenlerde kendisi de Köy Enstitüleri örneği göz önünde tutularak öğretmenler yetiştirme işi gözden geçirilecektir, dediği için söyleyeyim, Türk eğitim sistemi içinde şu anda en önce ele alınması gereken konu, öğretmen yetiştirme işidir. Çeşitli iktidarlar bu işi ele aldılar, ama düzeltmek için değil, öğretmen yetiştirme işini çıkmaza sokmak için ele aldılar. Başarılı da oldular. Artık öğretmen okulları yok. İşte, bu okulları yeniden değerlendirmek ve halk çocuklarının oralarda öğretmen olarak yetişmelerini sağlamak, halkın da beklediği bir hizmettir. Çünkü, orada altı yıl okuyan çocuklar şu anda okulu bitirdikten sonra sokağa atılmaktalar ve halk bu yüzden göz göre göre çocuğu harcandığı için üzgündür... Buna eğitim ve fırsat eşitliği denemez herhalde. Ne demekmiş Öğretmen Lisesi?!.

İlk ve orta okulların ders kitapları da kanayan bir yaradır. Açık gerçektir ki, bu konuda tek çıkar yol, bilimsel açıdan eksiksiz, dili güzel, basımı alımlı ve ucuz ders kitaplarının devletçe oluşturulmasıdır. Kitapların okullara parasız verilmesidir. Avrupa ülkelerindeki uygulama da budur. Bir de, kitapların tek tip olmasıyla, sonradan aynı sınıfa gelecek çocuklarca da kullanılması ve böylece ekonomik yarar sağlanması söz konusudur... Oysa şimdi, kitapları devlet basmadığı gibi, basımları da zamanında yapılamamakta, dil ve bilgi yanlışları, kötü basım, halkın gücünü aşan yüksek fiyat da tuzu biberi olmaktadır. İlköğretim ve ortaöğretim çağında on üç milyon öğrenci vardır. Bunların gereksindiği ders kitabı tür olarak 50. sayı olarak 100 milyondur. Bundan, konunun önemi anlaşılabilir. Devlet, çeşitli yönleriyle sorun olan bu ders kitabı işine zaman yitirmeden el atmalıdır.

Bir yanda Bakanın işe başladıktan sonra çeşitli demeçlerinde söylediği şu sözler:

"Temel amaç, Atatürk ilke ve devrimlerine bağlı kuşaklar yetiştirmek."

"Büyük önder Atatürk'ün birleştirici, kaynaştırıcı, bütünleştirici, çağdaşlaştırıcı ilkeleri, bütün çalışmalarımızda rehberimiz, güç ve ilham kaynağımızdır. Bu temel ilkelerden ve devrimlerden hiçbir şekilde sapılmayacak, tavizler verilmeyecektir."

"Bütün uygulamalarımızda Atatürk ilke ve devrimlerine bağlılık, eğitim hakkı, eğitimde fırsat ve imkân eşitliği, laiklik, bilimsellik, çağdaşlık ve demokratik eğitim ilkelerine ağırlık ve öncelik verilecektir..." (Bakan Avni Akyol)

Bir yanda da bunun karşıtı uygulamalar! Sözlerle uygulamalar birbirine yaklaşır mı dersiniz?

Öğrencilerin kafa yapısının düşünüleceği yerde önlük renginin ön plana çıkarıldığı, yani çalıyı yaprağından tutarak sürüklemeye başladıkları halde umut fakirin ekmeğidir, diyor ve bekliyoruz.

Öte yandan, Yabancı dil, Felsefe ve Toplumbilim derslerinin durumu, sınav yönetmeliklerinin deneme tahtası olması, okullarda toplu cuma namazları, başı örtülü dersliğe giren öğretmenler, el sıkışmanın zina olduğunu söyleyen din dersi öğretmenleri, sigara içen öğretmenleri oruç tutmuyor diye döven okul müdürleri, oruç tutmadıkları için okuldan atılan öğrenciler...

Türkiye'deki dinsel etkinlikleri, Mayıs 1989'da Cidde'de yapılan "İslam Ülkeleri Din İşleri ve Evkaf Bakanları Toplantısı"nda Devlet Bakanı Saffet Sert de özetledi:

– Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 1989 yılı bütçesi 232 milyar 216 milon Türk Lirası olarak kanunlaşmıştır.

– Din hizmetlerini yürüten ve maaşını devlet bütçesinden alan personel sayısı 85 bin civarındadır.

– Türkiye'de 63 bin 532 cami bulunmaktadır. Ayrıca her yıl 1400 civarında yeni cami inşa edilmektedir.

– Münhasıran Kur'an-ı Kerim talim ve hıfzeden kurs sayısı 5 bin civarındadır. Bu kurslarda 89 bin kız, 54 bin erkek olarak toplam 160 bin dolayında çocuk eğitim görmektedir. (1989 yazında Kuran ezberletmek için 58 bin yaz kursu açıldı. 5 milyon 190 bin çocuk 58 bin imamın önünde yaz kursu görüyor.)

– Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı imam hatip lisesi sayısı; bu öğretim yılında açılan 8 yeni lise ile 384'e ulaşmıştır. Bu okullarda toplam 250 bin öğrenci öğrenim görmektedir.

– Üniversiteler bünyesindeki 9 ilahiyat fakültesinde 6647 öğrenci yüksek öğrenim görmektedir.

– Mesleki nitelikli bu din eğitiminin yanı sıra bütün ilkokul, ortaokul ve liselerde öğrenciler anayasanın teminatı altında mecburi "din kültürü ve ahlâk bilgisi" dersi almaktadırlar.

– Bu yıl ilahiyat fakülteleri bünyesinde daha ehil imam ve hatip yetiştirmek için "ilahiyat meslek yüksek okulu" adıyla 4 ayrı yüksek okul açılmıştır.

– Basılı yayınlar, başta her yıl 1 milyon adet Kur'an-ı Kerim baskısı olmak üzere 280 çeşidi bulmuştur."

Cumhuriyet, Haziran 1989

Yılanla Eğe

Artık altmış milyona yaklaşıyor sayımız. Altmış milyon insana her gün haber, bilgi, eğitim ve eğlence vermek isteyen cam, yani televizyon görevini tam yapıyor mu? İvip de "ne gezer" demeden önce, düşünmeliyiz bu konuda. Televizyon, görevini tam yapmıyor ama görevinin karşıtını tam yapıyor sanırım. Çünkü TRT yasasının beşinci maddesinde "Atatürk ilke ve inkılaplarını kökleştirmek, Türkiye Cumhuriyetinin çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmasını öngören milli hedeflere ulaşmayı gerçekleştirmek" denildiği halde, yapılan yayınlarda toplumu çağın gerisine çekmek isteyen bir tutum izlenmektedir:

13 Kasım 1989 günü, Atatürk'ü anma haftası dolayısıyla, TV2. Kanalda, Atatürk'ün ölümünden on beş gün önce dünya müslümanlarına verdiği "mesaj" yayınlandı. Sözde, Atatürk bir ara kendine gelmiş de dünya müslümanlarına duyurulmak üzere şöyle demiş:

"Bütün dünyanın müslümanları, Allahın son peygamberi Hazreti Muhammet'in gösterdiği yolu takip etmeli. Tüm müslümanlar Hz. Muhammed'i örnek almalı ve kendisi gibi hareket etmeli. Zira ancak bu şekilde insanlar kurtulabilir ve kalkınabilirler..."

Meclis'ten türban kullanımını getiren yasa çıkmıştır. TV'de Atatürksüz Çanakkale Savaşı belgesel gibi gösterilmiştir. Üniversitedi inkilap tarihi okutan bir Prof. "Atatürk'ü saptırmak bir şereftir" diyebilmiştir. Ayasofya'yı müze yaptı diye, Mecliste bir milletvekili Atatürk'e saldırmıştır. Cumhuriyet ve TBMM tarihinde ilk kez, cuma namazı için Mecliste oturuma ara verilmiştir.

Çok alametler belirdi, diyerek, sıralayalım olup bitenleri:

"Atatürk'ün müslümanlara mesajı" yayınlandıktan kısa bir süre sonra da TV'de türbanla ilgili bir açık oturum düzenlendi. Siyasal partilerin, üniversite öğrencilerinin, resmi Dil Kurumundan geçme bir YÖK temsilcisinin ve bir İlahiyat Fakültesi emekli öğretmeninin katıldıkları bu oturumda da, iktidar partisini temsil eden milletvekili şöyle derdi:

"Hikmek Bayur Eğitim Bakanı iken, Samsun Valisi kendisine bir telgraf çeker. Telgrafta Vali, Samsun'da çarşaf örtünenlerin çoğaldığını ve ne yapılması gerektiğini... sormaktadır. Bayur da telgrafı alıp Atatürk'e gider. Ne yapması gerektiğini sorar. Atatürk bunun doğal bir şey olduğunu, yapılacak bir işlem olmadığını belirtir..."

Aynı günlerde TV'de yine bir açık oturum düzenlendi. Konu ekonomidir ve partilerden temsilciler vardır. Yine iktidar partisinin temsilcisi konuşmaktadır. Kendisinin çizdiği "pembe Türkiye" tablosuna muhalefet temsilcisi "safsata" dediği için, onu yanıtlamakta ve şöyle demektedir:

"Öyle bir Türkiye anlattı ki, ben bu ülkede mi yaşıyorum, diye düşündüm. Oysa her şey çok güzel Türkiye'de. O Türkiye'yi bilmiyor; nereden gelmiş acaba?"

Bu pembe tablo öyküsünün yukarıdaki Atatürk konusuyla ilgisi ne, demeyin. İlgisi var: Sen uydur söyle, izi kalır, diye düşünülmesi ve desteksiz atma sorumsuzluğu açısından...

Toplam altmış milyona yaklaşan bir seyirci kitlesine sahip büyülü cam'ın ya da aptal kutusunun, aslı astarı olmayan, kanıtsız, tutarsız yayın yapması, kutulu adına çok yakışsa da Atatürk'ün emanetini devralan gençliği ve de toplumun her kesimini üzmektedir.

Atatürk ne diyordu:

"Ben, manevi miras olarak hiçbir dogma, hiçbir donmuş ve kalıplaşmış düstur bırakmıyorum. Benim manevi mirasım bilim ve akıldır... Benden sonra beni benimsemek isteyenler, bu temel mihver üzerinde akıl ve ilmin rehberliğini kabul ederlerse manevi mirasçılarım olurlar..."

Türk halkını susturarak, Atatürk'ü ve Atatürkçülüğü saptırarak, gerçek Atatürkçüleri "Ben Atatürk'çü Değilim!" dedirtecek kadar çileden çıkaran, Türkiye üzerinde istedikleri gibi

oynamak isteyen iç ve dış çevreler, Atatürk engelini ortadan kaldırmadan hiçbir yere varamayacaklarını çok iyi anlamış durumdadırlar. Ne Türk-İslam Sentezi, ne Suud'un eli, ne Humeyni'nin bitmek üzere olan pili yetmemektedir Atatürk'ü yıpratmaya. Hatta onların girişimi, Atatürk'ün ne olduğunu, toplumdaki yerini ve etkisini daha iyi ortaya çıkarmıştır. Şimdi, bir kayaya çarpmanın şaşkınlığı içindedirler. O halde, uydurma yoluna sapmalı, asılsız şeylerle halkın kafasını yıkamaya çalışmalı, diye düşünmüş olmalılar. Kırk yıldır geriye doğru sürükledikleri, eğitimsiz bıraktıkları halkın kafasında önce bu uydurma sözlerin izini bırakmak, sonra da ürününü dermek istiyorlar herhalde... Ama, Türk toplumunu tanımadıklarını kısa sürede anlayacaklardır. Bu toplum, aklın ve bilimin yolundan döndürülemeyecektir. Atatürk, onların bu hesaplarının çok üstündedir ve çağdaş yaşamımıza karışmıştır. Ölüsü bile onları susturmaya yetecektir.

Bu toplumun önüne düşüp Kurtuluş Savaşını kazandıktan sonra, bu savaşın bilincini ve kurtuluşu kökleştirmek açısından yaptığı devrimler, sanıldığından daha derine kök salmışlardır. O'nu yıpratmak için yola çıkanlar, La Fontaine'in yılanı gibi, bu çelikten kişiliğin (La Fontaine'nin Eğesi'nin) tozunu yalamış olacaklardır. Şaşkınlıklarından dükkân gezmeleri de bir sonuç vermeyecektir.

Bugünlerde, yani ekonomi çıkmaza girdikçe irtica olayları arttı. Ankara'nın Anadolu Lisesinde Edebiyat Öğretmeni derslerde ilahi okutuyor. Felsefe Öğretmeni Abdülhamit'i övüyor. İngilizce öğretmeni türbanla derse giriyor. Köyceğiz'de İmam-Hatip Lisesi öğrencisi Atatürk'ün maskını ve büstünü kırıyor. Ama nereden kaynaklanıyor bütün bunlar? Hemen söyleyeyim: Halktan değil, lise müdüründen, eğitim müdüründen, müftüden. Ne diyor Köyceğiz'in ANAP'lı, DYP'li, SHP'li ilçe başkanları: "Gericiliğin Köyceğiz'de egemen hale geldiğini, bunda Köyceğiz İlçe Milli Eğitim Müdürü ile İmam-Hatip Lisesi Müdürünün ve Müftüsünün büyük sorumluluğu olduğunu, bunların Köyceğiz'den temizlenmesi gerektiğini..." belirtiyorlar.

7 Ocak 1989 tarihli Hürriyet gazetesinin yazdığına göre de, İstanbul'da Pendik yakınlarında hücre köy türetilmiş.

Anadolu'nun birçok yerinde de bu köylerin örneğinin bulunduğunu yazan gazeteye göre, buralarda tam şeriat düzeni uygulanıyor. Gazete okumak, radyo ve televizyon dinlemek yasak. 6 cami, ayrıca mescitlerin bulunduğu köyde insanlar hiç çalışmıyor. İmam tarafından yönetilen köye Suudi Arabistan'dan bağışlar geliyor ve geçim onunla sağlanıyor. İş olarak köylüler, çevre köylerin Kur'an kurslarını denetliyorlar...

Bu köy, toprak satın alınarak ve on üç evli olarak tepeden inme kurulmuş. Demek ki halkla ilgisi yok bu işin. Yine tepeden inme... Ankara Atatürk Anadolu Lisesinde olup bitenleri öğrenci velileri şikayetle duyuruyorlar. Köyceğiz'de olanın karşısında da yine halk var. O yüzden, halka toz kondurmamız olanaksız. Tepeden inme kurdurulan on üç evlik köyün on-onbeş kişisi Türk halkını elbette temsil edemez. Okumuş çıkarcılar, holding çıkarcıları... İrticayı körükleyenler, "Halkı dahleylemek nemiz, bilcümle vebal bizdedir" deseler, yeri. Ama onu da demezler: halk öyle istiyor, der geçiştirirler. Halk böyle istemiyor oysa. Tarih boyunca fesi, sarığı, türbanı, Arapçası, 290 bin öğrencili 384 imam-hatip lisesi... Hepten yukardan gelmiştir. Cumhuriyetle birlikte bunlardan kurtulup bir soluk alan halka, kurtulduğu çağdışı şeyleri yeniden dayatıyorlar. Ama, yukardan beri ve de hep dediğimiz gibi, elleri böğürlerinde kalacaktır...

İsterseniz La Fontaine'i okuyalım:

Bir yılan varmış, bir saatçinin komşusuymuş.
– Yılanla komşu olmak da hoş şey değildir ya-
Girmiş dükkâna, yiyecek bir şey arıyormuş;
Hiçbir şey de bulamamış; olur a.
Çelik bir eğe bulmuş, başlamış kemirmeye,
Kızıp hiddetlenmeden ona demiş ki eğe;

"Cahil yılan, ne yapmak niyetindesin ki sen,
Kendini acaba ne sanıyorsun?
Yok mu senin bir parçacık düşüncen?
Ne koparabileceksin ki benden?
Çok şey umuyorsan aldanıyorsun.

Şimdi bütün dişlerin kırılacak.
Bana zamanın dişi geçer ancak."

Geri adamlar, sizler için yazılmıştır bu.
Hiçbir işe yaramayınca kafalarınız.
Durmadan sağa sola çatarsınız.
Nasıl geçirirsiniz, mümkün müdür, olur mu,
Dişinizi bunca güzel esere?
Taştır, demirdir onlar; uğraşmayın boş yere.

Cumhuriyet, 25.1.1989

Zavallı Yurdum ve Zavallı Politikacı

Anayasamızın ikinci maddesine göre "Türkiye Cumhuriyeti laik ve sosyal bir hukuk devletidir." Aynı Anayasanın beşinci bölümünde bulunan yirmibirinci maddenin son paragrafında ise şu hüküm vardır: "Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılamaz."

Birbirini tamamlayan bu iki maddeyi hükümleri içine almış ve 27 Mayıs hareketinden bir yıl sonra, yürürlüğe girmiş olan Anayasa şimdi de yürürlükten kaldırılmış değildir. Bu duruma göre, laik devlet sayılırız ve çağımızda uygulanan bilimsel eğitim esaslarının dışına çıkmadan yurt çocuklarını eğitmek zorunda olduğumuzu ulusumuzun oylamasından geçen Anayasamız bizden istemektedir. Biz kimiz? Millet Meclisi, Hükümet, tüm Devlet örgütü...

Şeriatın kestiği parmak acımaz inancında olan Türk Ulusu, yasaların isterlerine de aynı inançla uymuştur, uymaktadır. Yasaların ne yazdığını bilmemek kişileri kurtaramaz. Halkımız bunu da bilmektedir. Ama bu halkı yönetenler, onu daha iyi yönetmek, işlerini daha bir düzene koymak ve Atatürk'ün dediği çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmak için çalışacağına söz vererek oy toplayan, Meclisleri dolduran saylavlar da bunu bilirler. Bilmek ne söz, yasa koyuculuk göreviyle o yasaların tam uygulanmalarını sağlamak görevini omuzlarına yüklenmişlerdir. Millet onları vekil yapmıştır. Şimdi asıl'ın istediklerini ve vekil'in yaptıklarını görelim:

Sözgelimi, halkoyundan geçen anayasa yürürlükte olduğuna göre, asıl'ın istediği Laik ve sosyal bir devlet düzenidir. Çocuklarının bilimsel gerçeklere sırt çevrilmeden çağımızın isterlerine göre yetiştirilmesidir. (Sosyal devlet olma yanını şimdilik bırakıyoruz işin). Salt bu konuda asılın isteğiyle vekilin

yaptıklarının ne kerte birbirini tuttuklarını ya da tutmadıklarını anlamak için, önce laikliğin, laik eğitimin ne olduğunu saptamak gerekir. Laiklik devletin din işlerine karışmamasıdır. Yeryüzünde laiklik ilkesini benimsemiş devletler, din işleriyle uğraşmazlar. Dinsel eğitim yapan okullar açmazlar. Bölgesel din okul ya da kursları olursa onlara para yardımı yapmadıkları gibi orada yapılan öğretimin de genel eğitim politikasına uygun olmasını sağlar, bu olmazsa gidişi önlerler...

Laik eğitime gelince: Laik eğitimin uygulandığı okulların programında din dersine yer verilmez. Böyle bir okul, çocuk velilerinin din ve mezhep ayrılıklarından gelme etkilerine çalışmalarında yer vermez. Fransız Devriminden beri, şöyle böyle ikiyüz yıldır insanlığın laik okula kavuşması için savaşılmaktadır. Bu savaş, varolmak, yaşamak ve insanlık tarihinde iz bırakmak isteyen toplumlarda zaferle sonuçlanmıştır. Bu, o toplumlar için gerçek bir kurtuluş olmuştur. Hangi toplum ki hâlâ kurtulamamıştır, araştırın, bu zaferi kazanamadığı için karanlıklarda kalmıştır. Öteki deyimle, bu gibi toplumları yönetenler, küçük çıkarları için ya da dünyanın gidişini izlemek, o gidişe uymak gereğini duymadıkları için, bilerek bilmeyerek toplumlarına kötülük etmişlerdir. Bu gerçek, Türkiye için özellikle doğrudur. Yeni Anayasamızda yer alan laiklik ilkesi eski Anayasamızda da vardı... Buna karşın, şimdi laik okul düşüncesini, laik okul kavramını ve bunun gerekli olduğunu savunan aydınlar, eğitkenler çok azaldı...

Bu bir dehşettir. Laikliği benimsemiş, laik eğitimi devlet okullarında uygulamayı kabul etmiş ve buna aykırı öğretim kurumları açmamaya karar vermiş olan Türkiye'de bugün, kılı kıpırdamadan yasaları ve bu yasalarda saptanmış olan geleceğimizle ilgili ilkeleri çiğneyen sorumlular vardır. Halkımız yasalardaki, sözgelimi Anayasadaki maddelerin uygulanmaması isteğinde değildir. Böyle bir isteğin geldiği görülmemiştir. Gerçekçi Türk halkından böyle bir istek gelmez de. Kaldı ki, gelse bile, buna uyulabilmesi için önce Anayasanın değiştirilmesi gerekir. Ondan sonra da yeni biçimiyle uygulanır ve buna kimsenin bir diyeceği olmaz. Bu demektir ki, ikisi ortası olmaz, ya öyle yazılır öyle uygulanır ya da böyle yazılır böyle uygu-

lanır. Ama ikisinin ortası oldu mu, yasada başka, uygulamada başka oldu mu iş değişir.

Türkiye'de, devlet ilkokullarında ve orta dereceli okullarda din dersleri okutulmaktadır. Üstelik okutulan derslerin dinle-minle pek ilgisi de yoktur. Güvercin hikâyesi, yağmur hikâyesi diye sürüp gitmektedir. Demek bir yanı daha var işin: Devlet, hem din dersi okutuyorum diye Anayasaya karşın vatandaşı avutma yoluna gidiyor, hem de gerçek bir din dersi öğretmenin yollarını bulamıyor. Ortada içtenlik ve vatandaşın gerçek gereksiniminin karşılanması yerine, politikacının gereksiniminin karşılanması, yani oy toplamaya ortam hazırlama çabası var. Sonra, Türkiye'de yüzlerce İmam-Hatip okulu vardır. bu okullardan çıkan her öğrenci, ülkemiz için bir yüzkarası halindedir. Her yeniliğe taş atmak ve sarıkla camiye oturarak halkı zehirlemek bunların tek hüneridir. Bunun örneklerini bilmeyen yoktur. sonra İlahiyat Fakültesi, sonra İslam Enstitüsü... Bu yola çıkalı biz, neler olmuyor ki ülkemizde: Okullarda mezhep kavgaları, bu kavgaları körükleyen İlahiyat Fakülteli din öğretmenleri, fakültelere varıncaya kadar mescitler, mescitleri ihya eden, oruç tutmayan öğrencilere yemek vermeyen okul müdürleri, yaptığımız resim öte dünyada can isterse bizden, diyerek bayan resim öğretmenine saldıran İmam-Hatip öğrencileri, kısa kollu entari giyen bayan öğretmene kâfir diye saldıran İmam-Hatip öğrencileri... Say sayabildiğin kadar. Ve bütün bunları, kökleri köcekleriyle, olumsuz durumlarıyla bağrına basan, olaylarını hasır altı eden Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı.

Milli Eğitim Bakanı'na sorarsanız durum böyle değil oysa: 25 Ağustos'ta İzmir'de yapılan Köy Öğretmenleri Federasyonu toplantısında bulundum. Gerçeğin içinde yoğrulmuş, halkımızın gerçek gereksinimlerini yakından bilen öğretmen arkadaşlar din eğitimini şiddetle yerdikleri zaman, Bakan aynen şunları söyledi: "İmam-Hatip okullarına ihtiyaç vardır. Milletin en azından ölüsü yıkanacaktır." Bunu kulaklarımla duymasaydım, ben de iyimserliği sanat edinmiş kişiler ve gazeteler gibi rahatlardım belki. Daha acısı, o böyle konuştuğu halde, onu bile ilerici sayıp daha gericilerini isteyen yazılar basında yer aldı. İmam-Hatip okulları şöyle gerekliymiş de böyle gerekliymiş.

Peki, ey Atatürkçülüğü kimseye vermeyen ve kendilerinden başkasını vatan haini bile sayan efendiler, Atatürk'ün sağlığında bu kepazelikler var mıydı? Atatürk, Türk Ulusunun geleceği bakımından gitmesi gerekli yolları çizerken, çağdaş uygarlık düzeyine çıkabilmesi için ilkeler saptarken en çok önem verdiği laiklik, hem de yürürlükteki Anayasaya karşın çiğnenmiyor da ne yapılıyor? Hatta, Bakan sanki İmam-Hatip okulu açmayacağız artık, demiş gibi iyimser gazetelerin yazdığına inanan saylavlar Mecliste "nasıl olur!" diye bağırırken, Başbakan çıkıyor ve yanlış anlaşılma olabileceğini, yani Bakanı'nın böyle bir şey söylemeyeceğini açıklıyor... Oysa yapması gereken, karşısındaki zübüklere bir laiklik dersi vermek olmalıydı. Bu ülkenin ve onun üstünde yaşayan bu toplumun çilesi ne zaman dolacak? Atatürkçü gençlere kaç, yobaza tut diyen politikacının sakal okşamaları ne zaman bitecek? Ne zaman çıkacağız o lafını sakız edip çiğnediğimiz çağdaş uygarlık yoluna? Sizin de sesiniz çıkmıyor ey karınları yasa maddeleriyle dolu bilim adamları, Anayasa profesörleri? Kafanızdaki o loji kırıntılarını toprağın altında mı kullanacaksınız? Ve yasaların uygulanmasını sağlayacak saylavlar ve Anayasa Mahkemesi!..

Vay benim köse sakalım, demeyeceğim yazıyı bitirirken, vay benim zavallı memleketim, diyeceğim ve vay bizim dünyanın gidişine, yurt gerçeklerine, ulus gereksinimlerine sırt dönmüş, zavallı politikacılarımız.

Vatan, 1964

Koyun Meler

Ankara'nın Güneş Sokağında acı bir yaşam kavgası verenlerin öyküsünü yayınlıyor gazeteler. Alman konsolosluğu önünde ilk akşamdan kuyruğa girip vize almak isteyen kalabalık gün geçtikçe büyüyor. Çaycısı, lahmacuncusu, başvuru kâğıdı doldurucusu, yüznumara kiralayıcısı ile ayrı bir dünya... Konsolosluğun günde birkaç yüz kişinin işine bakabilmesine karşılık, binlerce insan geliyor her gün... Burhan Arpad'ın yazılarından öğrendiğimize göre, İstanbul konsolosluğunun önü Ankara'dakinden beter... Yadırganır mı bilmem, böyle durumlarda hep büyük halk adamı İsmail Hakkı Tonguç'u ve onun halk çocukları için bulduğu çıkar yolu düşünüyorum:

En azından gelecek yüzyılı kapsayacak olan düşünceleri ve düşüncelerinin uygulanmışı olan Köy Enstitüleri, Tonguç'u unutturmuyor. Aklı-fikri yerinde, vatanını, ulusunu seven, çağdaş bir dünya görüşüne erişmiş, en önemlisi de kişisel çıkarlarını toplum çıkarlarıyla iç içe düşünen herkes, Tonguç'un getirdiği eğitim kurumlarını aramaktadır... Neden? Çünkü, enine de ölçsek, boyuna da ölçsek eğtiim sorununu çözmemiş bir toplumuz. Bu gidişle çözebileceğe de benzemiyoruz. Çünkü, tam bize göre ve bizim durumumuzdaki ülkeye göre olan özgün, yaşamsal eğitim kurumu olan Köy Enstitülerini kapattık da ondan. Kemal Tahirciliğin, Osmanlıcılığın, İslam sentezciliğinin alıp yürüdüğü, bilim adamı geçinen çoklarının bu havaya girdiği bugünlerde, eğitim sorunları da arapsaçına döndü de ondan. Açık deyişle, çağdaş insanı yetiştirecek eğitim kurumlarımız yok da ondan. Dahası, eğitimsiz insanımızın yozlaşması, niteliksiz ve işsiz kalması bir yana, bir de daralıp zorunlu sınırdışı serüvenlere atılması, artık utanılır duruma düşmesi var da ondan...

Bizim insanımıza ne kadar övgü düzsek az olur. Köylülerimizin yalnızca fotoğraflarını gören bir Fransız yayıncı bir gün, "Bu insanlarla her şey yapılabilir..." demişti. İzmir Fuarında bir başka ülkenin pavyon müdürü de geçen yıl aynı şeyi söyledi, sanki ötekiyle haberli gibi. Onu bu düşünceye iten, Fuar'a akın eden insanlarımızın canlılığıydı... İşin ilginç yanı, yıllarca önce Oxford'da bir küme bilim adamıyla söyleşirken de bunlara benzer sözler işitmiştik: "Sizde yöneticiler yetersiz" demişlerdi. bu durumda akla şu geliyor: Demek ki biz bu yabancıları kendine hayran eden insanların sorunlarına, eğitim başta olmak üzere, eğilmiyoruz ve bu sorunları çözme yollarını bilmiyoruz. Onlar da niteliksiz, eğitimsiz de olsa gidip başka ülkelerde çalışıyorlar ve çalışmalarıyla yine hayran ediyorlar yabancıyı kendilerine. Ama artık bu ülkeler işçi alamaz duruma geldikleri için, insanlarımız kaçak olarak gitmeye kalkıyorlar ve ele güne karşı rezil oldukları gibi kendilerini de harcıyorlar: Bakıyorsunuz Viyana Hava Alanına inen yedi Türk anında bindirilip geri yollanıyor. "Biz turist olarak geldik, yapmayın!" diye yalvarıyorlar. Ama bunu yutacak göz var mı gâvurda. "Hangi otelde yer ayırttınız?" diye soruşturmaya başlıyor. Bu arada Fransa sınırından geçmek için demiryolu tüneline girenler mi, Roma Havaalanından geri yollanırken, içlerinden ayrılıp İtalya içine sızan iki arkadaşlarına hayran olurken, yeniden gelip onlar gibi "sızmayı" deneme planları yapanlar mı, Avusturya sınırından Almanyaya yüzerek geçmek isterken ölenler mi ararsınız?.. Yani, insanımız çıngı gibi dağılıyor, olanak bulsa hepten gitmek istiyor. Bu gidişle, yabancıların hayran oldukları özelliklerinin de biteceği belli.

Gazetelere yansıyan, radyo haberine giren bu örneklere son günlerde biri daha eklendi: Manisalı bir işçi Devlet Bakanı Tenekeci'ye mektup yazarak demiş ki, "Dört çocuğumla oturduğum eve ayda yirmi bin lira ödüyorum. Çalıştığım fabrikadan kırkbin lira alıyorum. Bu durumda geçinmem imkânsız. Almanya'ya gitmek ve o ülkenin vatandaşlığına geçmek istiyorum. Cumhurbaşkanı Evren dahil birçok yere dilekçe vererek vatandaşlıktan çıkmak istedim. Artık açlık canıma tak dedi. Daha fazla sefil olmak istemiyorum. Gazetelerde okudum,

istemeyen Türkiye'den gidebilir, diyorsunuz. Son dilekçeyi size veriyorum. Bu vatan bizim ama karnımız hep aç." 17 Haziran 1988'de Sabah gazetesinde de çıkan işçi Mehmet Öğmen'in bu dilekçesi, Tenekeci katında nasıl bir işlem görecek bakalım?.. Üstelik Öğmen'in halen işi bile var. Ya işsiz güçsüz, eğitimsiz, dünyadan habersiz, oy deposu olmaktan öte akla gelmeyen binlerce ve binlerce Mehmet ne olacak? Nazım "Koyun gibisin be kardeşim" diyordu bu insanlar için. Severek uyarmak istiyordu. Demek son zamanlarda koyun olmaktan da çıktı. Büsbütün suskunluğa vurdu işi. Öyle olmasa, koyun gibi, diyerek halkı eleştirmeye kalkanlara Koskoca Kasım Gülek bile geçenlerde şöyle der miydi: "Koyun meler!.."

Öğrenci-Öğretmen ne kadar "okumuşumuz" varsa dışarda, onlar da gelmek istemiyor. Gelenlerden ve çıkmak isteyenlerden ibret alıyorlar herhalde...

İnsan sık sık ve de uzun uzun yazmak, konuşmak istemiyor ama koyun gibi durmak da olmuyor. Melemek de bir gereksinim olmalı. Koyun olup ses anlasak da sürüye sayıldığımızı vurgulamıyor mu Pir Sultan?..

Tonguç ve Köy Enstitüleri konusunda da öyle. Sıkıcı olabilir ama, iş-dönüp dolaşıp oraya geliyor. Köy okullarının yapımı, köylüye önder yeni öğretmenler... Olumlu programlarla, iş içinde yetişen insanlar, toprağıyla birlikte uyanıp düşünmeye başlayan, sorunlarına sahip çıkan, oy deposu ya da yük hayvanı gibi sömürü kapısı olma yerine hak arayan, hakkına sahip çıkan insanlar!.. Ne kadar iyi, ne kadar değişik olurdu değil mi? Bütün bunların olması için, Köy Enstitülerinin kapatılmaması, sürmesi gerekirdi. O zaman, partiler, sendikalar, dernekler... Çağdaş düzeyde boy gösterir, haklar, görevler yerli yerine otururdu. Düşünce özgürlüğü, basın özgürlüğü doğallaşır, kitap kıyımı tarihe karışır, insanlarımıza okuma, düşünme ve konuşma alışkanlığı yerleşirdi... Ve...

Cumhuriyet, 8.10.1988

Ordan - Burdan

Kralın Şöylesi

Norveç'in 84 yaşındaki kralı Olav, şimdilerde katarakt ameliyatı için sıradadır. Birkaç ayda sıra gelmeyince bazı vatandaşları kralın öne alınmasını isterler. Kral da sırasını bekleyeceğini açıklar. Bunun üzerine, kralın Norveç'de sıra beklemektense yurt dışında bir yerde bir an önce ameliyat olması için bazı vatandaşları para toplama kampanyası açarlar. Ama Kral, "Beni Norveç doktorlarına emanet edin!" diye kestirip atar.

Atatürk de "Beni Türk doktorlarına emanet edin!" demiştir.

Sözlü anayasayla yönetilen İngiltere'nin kraliçesi de; ülkede bir elektrik ya da ekmek vs. kısıntısı yapılsa, yasaların değil ama alışkanlıkların gereği halktan önce lambasını kısar, midesini susturur...

Başbakanların Böylesi

İngiliz devlet adamlarından Harold Macmillian da başbakanlıktan ayrıldıktan sonra, hafif kar serpintisi altında otobüs durağındaki kuyrukta gazetesini karıştırırken görülür. Resmi yayınlandı.

"Bitkiler ve İnsanlar" kitabının yazarı ve de bitki yoluyla sağaltım uzmanı Maurice Messegee'den de eski Fransa Dışişleri bakanı başbakanı Robert Schumann'ı dinleyelim:

"Fransa Başbakanı Robert Schumann'ın özel yaşantısı lekesiz bir kristal parçasıydı. Devlet yönetimindeki titizliği ve dürüstlüğüyse şaşılacak bir ölçüdeydi. Bir sabah yabancı bir ülkeden dönüşünde, birinci mevki bir vagondan kimseye görünmeden indiğini gördüm.

"Çok yoruluyorsunuz, niçin yataklı bir vagonla gelmediniz? dedim.

Yanıtı:

"Fransa , parasını başka yerlere harcasa daha iyi eder. Üstelik oturduğum yerde daha rahat uyuyorum..."

Oysa, sağlığı elverişli değildi; güç uyuyordu. Devletin malını kendi öz malı gibi kollardı. Akşamları bakanlıktan çıkarken herkesten geri kalır, elektrikleri söndürürdü.

Marie'nin Uykusu

Bir gün Milli Meclis'te sabahın üçüne kadar süren bir toplantıdan çıkan Robert Schumann evinin kapısına varınca anahtarı yanına almamış olduğu fark ediyor.

"Ne yapabilirdim? Zili çalıp Marie'yi uyandırmak mı? Olanaksızdı. Bütün gün çalışıyordu, dinlenmek onun da hakkıydı. Çaresiz merdiven basamağına oturup kapının zilini çalmak için sabahın saat yedisine kadar bekledim."

Kendi dinlenmesinin hizmetçisinin dinlenmesinden daha önemli olduğu aklına bile gelmez. İnsana saygıyla dopdolu... Halk düşmanlığıyla, insan düşmanlığıyla nitelenebilecek ufacık bir davranış göstermeye de yatkın değil...

Halkın uyduğu kurallar yerleşmiş onlarda. Başka türlü nasıl örnek olabilirler halka? Nasıl koruyabilirler saygınlıklarını? Adamlarda, ne yoksul halkın sırtından üst üste özel uçak yaptırmak, ne hükümet üyelerinin vızır vızır dünyayı dolaşması, ne uydu yoluyla milyonlar karşılığı hükümet toplantısı yapmak. Ne de, bir kalabalığın bir ameliyat dolayısıyla aylarca Amerika'da kalması... Onlara yerleşen davranışlar akıllarına sığmaz buradakilerin. Ne demiş bilge: "Düzen biçimler insanı."

Örneğin İyisi

Karşımızdaki adam, partinin politikasını anlatıyordu. Partisinin genel başkan yardımcısıydı. Elinde İngilizce bir kitap vardı. İngiliz Başbakanı Bayan Margaret Thatcher'la ilgili cümleler aktarıyordu bir kitaptan:

"Onun başarılı olması ve tutulması, Hıristiyan ahlâkına sıkı sıkıya bağlı olmasıyla açıklanabilir..."

"Ne demek istiyorsunuz?" diyenlere yanıtıysa, soru biçiminde:

"Bir başbakan camiye gitse, namaz kılsa kötü mü olur?"

Bu yanıtın ilgisi ne sorulan soruyla? Ayrıca, bir başbakan camiye gitmez diyen mi var?

Ama o Hıristiyan ahlâkına bağlı başbakanını, gâvur tutuyor da, müslüman başbakanımızı biz niye tutmayalım demek istiyordu. Deyiş deyiş anlayış: Kızım böyledir, gelinim sen de böyle ol ya da o halk böylesini tutuyor, halkım sen de böyle olanı tut...

İyi ama, asıl örnek alınması gereken yanlarını neden görmeyiz şu Avrupalının: Sözgelimi, devlet kesesinden gereksiz yere para savurmayışlarını?.. Devletin olanağı yok diye okul yapmaları için özel kişilere yalvarmayışlarını? Eğitimlerini, ekonomilerini, politikalarını bağımsız yürütüşlerini?

Dilin Kemiği

Karşımızda partisinin politikasını anlatan adam, olgu, yoksun, devrim, düşünce, özgürlük... gibi sözcükleri bol bol kullanıyordu. İyi güzel de, uzun listeler oluşturarak bu tür sözcükleri neden TRT'de yasaklatıyorsunuz diye sorulunca: "Neymiş olanak molanak, biz halkın dilini bozdurmayız!" diye yanıtlıyordu...

Arapçası, Osmanlıcası, Farsçası, Türkçesi birbirine karıştırılıyor resmi kuruluşlarda. Sözcükler, kavramlar emirle yasaklanıyor, emirle kullanılıyor. Cumhuriyetimizin kırkı çıktıktan sonra doğan spikerler, iletişim araçlarında haber okurken, ne yapacaklarını, nasıl okuyacaklarını bilemiyorlar bu dil salatalarını... Dilleri dönmüyor eski sözcüklere. Vurgular yanlış ya da ters oluyor ister istemez. Bu mu halkın dilini korumak? Ne iyi şey, ne kolay şey bütün kötü işleri halkı korur gibi halk adına yapar gibi yürütmek! Oysa, kültür de dil de halktadır, halkın malıdır. Onlar kim oluyor? Dilimizin gittikçe tutarlı olması, arınması, güzelleşmesi onları da sevindirse olmaz mı? Halkın ana dili halka ne kadar yakışıyorsa, yeni, güzel sözcükler de halkın diline o kadar yakışıyor. Ve de inci gibi dökülüyor halkın dilinden. Öyleyse, suçu halka yüklemek ne oluyor, bil cümle vebal kendilerindedir.

141 Kere Maşallah

Karşımızda konuşan adamlar, babadan politikacıydı. Şimdi kendilerinin benimsedikleri politika babalarının tekelindeyken yıllarca dış ülkelerde okumuşlar, dil öğrenmişler, şimdi de o dillerde basılan kitapları okuyorlardı. Çoğul kullanıyorum, çünkü uzun masanın çevresinde oturanlar da aynı partiden, aynı kafada ve aynı olanaklar içindeydiler... Ellerinin altındaki kitaplar, henüz Türkçeye çevrilmemiş kitaplardı. Olsundu, almaları okumaları, içinden birkaç cümle de bize aktarmaları kötü bir şey değildi. Gel gelelim, bu kitapların da çoğunun çevrilmesi, basılması yani dil bilmeyenlerce okunması yasak. Yurda sokulması yasak. Ama bu yasak onlar için değil. Çünkü onlar yurtsever, akıllı, iyiyi kötüden ayırdedecek düzeyde vatandaştır kendilerince. Yabancı dil bilmeyenlere yasak bu kitaplar. Demek ki bir ayrım var burda. Onlara baba uğraşlarını sürdürmek, bizlere de okuma, düşünme yasaklarını sırtlanmak uygun görülüyor...

Sordular:

"Demokrasi, Batılılaşma... dediniz. Düşünce özgürlüğü, yasaksız Türkiye... dediniz. Peki, gerçekten Batı'ya benzeyecek miyiz, tüm yasaklar kalkacak mı iktidar olursanız: Örneğin Türk Ceza Yasasındaki 141. madde kalkacak mı?..

Yanıt:

"O maddeyi kaldırmak, memleket için iyi olmaz. Üstünde konuşamayız buradan. Bunu ayrıca özel olarak konuşalım..."

Nato - Kafa

Her şey suç. Ama, İngiltere'nin Bayan Başbakanının Hıristiyan ahlâkına sıkı sıkı sarılıp ayakta durmaya çalıştığına ilişkin bir cümleyi cımbızla çekip bize sunmak ve böylece bir taşla birkaç kuş vurmak serbest... Biliyorlar ki, din ticareti yapmak işlerin en kolayı. Üstelik denenmiş, iyi sonuç vermiş bir iş. Babadan kalma işleri, yöntemleri. İşin içine Araplarla ilişkiler, Arap parası da girirse, demeyin gitsin... Doğrusu bunlara da ermez bizim aklımız. Onlarsa bu sanatı da dilini öğrendikleri yerlerde öğrendiler. Koyun olup ses anladığımız için zaten sürüye saydılar bizi. Zorunlu olarak sandık başına gidip referandum, seçim

için oy kullanıyoruz; para cezası vermemek için. Bir de Nato için referandum olsa?..

İyi ilişkiler içindeymişiz Batı ile. Ama bizim demokrasimiz biraz başka türlü olmalıymış. Onlardan borç alabilirmişiz. Gelip yatırım yapabilirlermiş. Teknoloji meknoloji de gelebilirmiş, gelmeliymiş. Ama muzir düşüncelere hayırmış: Çünkü bizim güzel geleneklerimiz falan bozulurmuş... Yani, ben evimdeki eşyaların tümünü oradan getirsem de, orada basılan her türlü kitabı edinsem de, yaşamımın dörtte üçünü orada geçirsem de, çocuklarımı burada kolejde, orda Üniversitede okutsam da, beni dinleyen sizlere, gelenek ağından çıkmak, dünyayı tanımak, özgür düşünce, hak arama ve halk adına düşünme yasak... Çocuklarınıza da İmam Hatip okulu yeter... Herkes haddini bilmeli... 90 milyar dolarlık dış borç, onların yaptığı, onların kullandığı dış borç ikiye katlasa kaç yazar. Nasıl olsa millet ödemeyecek mi? Bu arada bankalar da, şirketler de kurtarılır, millet ödemeyecek mi? Varsın varlıklılar İsviçre bankalarına yığsınlar paralarını, ölürse millet ölmeyecek mi?

Çifte Standart

Dininden, ahlâkından dem vurdukları Batılı devlet adamlarının davranışları da onları ilgilendirmiyor. Onlardaki ciddiyet, gösterişe ve savurganlığa karşı oluş, doğal da, bizde karşıtlarını yapmak doğal sanki... Hem de Batıdan örnek göstererek namaz, niyaz, ahlâk... deyip halkı uyutmak doğal. Oysa hepsinin görevi, halka olumlu ve ileriye dönük davranışlarla örnek olmak, hizmet vermek... Hıristiyan ahlâkının böyle bir yüzü var da, Müslüman ahlâkında hangi buyruk buna aykırı? Belki de eksik olan burada, Olav'lar, Macmillian'lar, Schumann'lar...

İmece, 1988

Bir Paslı Çark

Bu yazıyı, Hürriyet Şehitlerimizi toprağa verdiğimiz gün, cenaze töreninden döndükten sonra kaleme alıyorum. Tören boyunca ağlaşan kadınlar, erkekler, yani ağlayan Türk milleti de aşağıdaki düşüncelerimde herhalde bana katılırlar. Uyanmış bir milletin, bizim durumumuza düşmeyeceği şüphesizdir. Öyleyse biz, bir daha böyle karanlıklara gömülmemek için eğitim işine sarılmak zorundayız. Bitmeyecek mi bu yitirip yitirip özgürlük aramalar?

"Türkiye'de eğitim işlerini düzenlemek için Eğitim Bakanlığı binasına bir kara kilit asacaksın ve içerde ne varsa canlı cansız, yakacaksın..." Bu sözü vaktiyle bir yabancı söylemiştir. Bu espri, büyük bir gerçeği ortaya koymak için söylenmiş olsa gerektir. yakmanın derde derman olmayacağını, sözü söyleyen de bilir. Şimdi, hem içerdekileri, hem de ellerimizi yakmadan bu ocağın küllerini temizlemek, bu çarkı pislikten çıkarmak mümkün olabilecektir. Yeter ki, yeni bakan ve müsteşarlığa getirdiği genç eğitimci, çevrelerini saran kokmuş zihniyetin çerçevesini kırarak, eğitimimizin gerçeklerine bakabilsinler. Sandalyalarından olmamak için her geleni etekleyen, küflenmiş kafalara el sallayıp yurdun, eğitimin sorunlarının çözümünü amaç edinsinler...

Tarihte de örneği çoktur ki, işlerin kötüye gitmekte olduğunu gören birçok idealistler de o işi düzene koymak fırsatı ellerine geçtiği zaman, paslanmış çarka kendilerini kaptırmışlar, gözlerinin önüne kalın perdeler gerilmesini önleyememişlerdir. Gerçek aydın, Batı kültürünü benliğine sindirmiş gerçek memleketçi ve idealist odur ki, bu karışıklığı, bu geriliği, daha doğrusu, ilk fırsatta uyanmak için çöreklenmiş bekleyen bu yılanı vaktinde boğmanın eğitim davamızı kurtuluşa götüreceğine inanmış olsun...

Nelerdir Eğitim Bakanlığının yapacağı düzenleme işleri?

İlk iş yabancının yakılmasını gerekli gördüğü çarkı temizlemek, memleket gerçeklerine doğru dönmesini sağlamaktır. Bu da yıllardan beri gelene ağam, gidene paşam diyerek koltukta kalanları bakanlık merkez örgütünden gözyaşlarına bakmadan uzaklaştırmakla başlar. "Bizde güzel çoktur" diyen halk şairi gibi, bizde adam çoktur, diyeceğim. Adama iş değil işe adam zihniyetinin bir ilke olarak kabul edilmesi yeter... Şöyle alıcı gözle incelediğimiz zaman görürüz ki, altı yüz yıldır bu devletin işleri, bu milleti ve memleketi yakından bilmeyenlerce yönetilmiş, dolayısıyla çark merhem bekleyen yaraların dışında dönmüştür. Halk Partisinde son olarak başbakan yardımcılığı yapan birisi bana bizzat: "Biz, bilmediğimiz bir denizde, şart ve imkânlarını bilmediğimiz bir gemiyi yürütmeye çalışıyormuşuz" demişti. Milleti düşünmediklerini, milletten ve onun sorunlarından ne kadar uzak olduklarını da Demokratların sonu göstermedi mi? Her alanda ve her zaman köylüyü sıkıştıran, bizden olursan tohumluk veririz, bizden olursan şunu veririz. Bizden olursan... Sen, milletten olmuş muydun efendi? Onun okulunu, öğretmenini düşünseydin, uyandırsaydın onu layık olduğu gibi, bu lafları söyleyemezdin ona.

Şimdi memleketin başında tarafsız, yüzyılların acısına derman olmak isteyen bir hükümet var. Bu hükümetin eline geçen fırsat ancak Atatürk'ün eline geçmişti. Onun başında bulunan gün görmüş Devlet Başkanı "En büyük derdimiz cehalettir" diyor, haklı olarak. Bu söz bizim Eğitim Bakanlığı'nın ne yapacağını açıkça ortaya sermektedir. Cehaleti yok etmek gerekir.

Nasıl olacak bu? Bu, doğrudan doğruya Bakanlığı abluka ederek milletin cahil kalmasına göz yummuş ve çıkarlarını bunda görmüş olanların aman-zamanını dinlemeden girişilecek düzenleme hareketiyle iyiye yöneltilebilecektir.

Düzmece istatistiklere, düzmece raporlara paydos denmesi gerekir. Gerçeğimiz neyse araştırıp, inceleyip, olduğu gibi ortaya dökmemiz gerekir. Bilimsel yol çıkar yoldur. Her şeyi bilime vurmak zorundayız. Eğitim Komisyonu Raporu'nun yayınlanması iyi bir hareket olacaktır. Ama yetmez. Onun da

eksik yanlarını saptamak ve orada ileri sürülen olumlu fikirleri uygulamaya hemen başlamak şart olmuştur.

Bugünkü gerçeklerimiz ve öne sürülen olumlu fikirler nelerdir?

Köyler okulsuz mu yarı yarıya, evet... Okullar öğretmensiz mi, evet... Öğretmen okulları yetersiz ellerde ve verimsiz mi çalışıyor, evet... Köy öğretmenleri illerdeki eğitim müdürlerinin gereği gibi çalışmamaları ve sakat tutumları yüzünden inliyorlar mı, evet... Bunların yanında, Talim Terbiye Kurulu'ndan, bu dertlerin dindirilmesiyle ilgili bir karar çıktığı var mı, yok... Talim Terbiye, çalışan meslektaşların ayağına çelme takmaktan ilerisini göremeyen kör bir kurul durumundadır. Sanki bu memlekette hepimizin ulusal duygusu tartılmış da onlarınki fazla bulunmuş gibi "milliyetçi" geçinenler Talim Terbiyeye toplanmıştır. Bütün ders kitapları onların isteğine göre biçimlenmiştir, bu memlekette yetişen gençlik düşünülerek değil... Alın örnek olarak lise edebiyat kitaplarını. Ziya Gökalp'in şiiri kitaba alınırken şu beşliği alınmamıştır:

Bir ülke ki camiinde Türkçe ezan okunur
Köylü bilir mânasını namazdaki duanın,
Bir ülke ki mektebinde Türkçe Kur'an okunur
Küçük büyük herkes bilir buyruğunu Hüdâ'nın
Ey Türkoğlu işte senin orasıdır vatanın.

Neden bölüyorlar bu şiirleri? Çünkü bakan beyler öyle istiyordu ve Talim Terbiyedekilerin görevi beylerinin isteklerini yerine getirmekten ibaretti. Türk milletinin yakası istediği kadar yırtılsındı. Kendilerinin ve yakınlarının karaladığı işe yaramaz laf kalabalığı, ilkokuldan başlayarak bütün okullarda ders kitabı olarak okutulmaktadır. Bu kitapları, bilim ve memleket gerçekleri ölçüsüne göre değil, para kazanmak ve iktidarda bulunanların açık-kapalı propagandasını yapmak ölçüsüne göre yazmışlar ya da kabul etmişlerdir. Tarih kitaplarından tutun, hepsinde bir objektiflik, tarafsızlık bulamazsınız. Bunları yalnız örgütten ayıklamakla kalınmamalı, bu hareketlerinin hesapları da sorulmalıdır. Son devrim hareketine kadar bunlardan hesap

soracaklar yoktu. Çünkü onlar, kitapların böyle yarım yamalak ve gerçeği örter biçimde çıkmasını istiyorlardı. Köylüye açık davranmıyorlar, oy karşılığında cami kerestesi bağışlıyorlardı.

O koca kafalı genel müdürleri de yalnız yakalarından tutup atmak yetmez. Hangimiz gık demişsek soluğu huzurlarında almışızdır ve sayın bakanlarının emirlerine göre bir sürü nutuklarını dinlemişizdir. Hükümetin siyaseti neyse onu övmemizi, eleştirmemizi, aksi halde... söylüyorlardı yıllardır... Onun için yetmez diyorum. İlköğretimin bu perişanlığa düşmesinin, öğretmen okullarının işleyemez hale gelmesinin, ortaöğretimin ortaöğretimlikten çıkmasının hesabını da onlardan sormalıdır. O sandalyalara boy göstermek için oturtulmamışlardı. Hele hele, Anadolu'nun her yerinde partici diye, enstitücü diye tedirgin edilen binlerce öğretmen hâlâ soluk alamamaktadır... İllerdeki eğitim müdürlüklerinden bunların hesabı sorulmalıdır. Bu yalanı, bu yalancıları söküp attıktan sonra da, gerçeği, gerçekçiyi onların yerine dikmezseniz, bu memleketin eğitim yoluyla kurtulması mümkün olmayacaktır. Ne yapıp yapıp, küçük hesapların ve ricaların, emmilerin dayıların, her devirde makam çevresini saranların dışına çıkarak, genç bakan ve müsteşarın bu işleri başarmaları gereklidir. Sandalyanın ötesine, tâ Dadasun köyündeki öğretmene bakmak, onun huzur içinde, çalışarak öğrencisini yetiştirmesini ve köylüsüne rehberlik etmesini sağlamak gerekir.

Anadolu dertlidir. Anadolu halkı dertli ve cahildir. Kurtulmak istiyor. Onların derdini söyleyenler de vardır. Belki sandalya düşkünü et kafalılar, bu dertleri söyleyenleri, bu halkın gerçek kurtuluşa kavuşmasını isteyenleri, bugüne kadar süründürdükleri yetmiyormuş gibi, yine süründürecekler, onlara çeşitli sıfatlar kondurmaktan geri durmayacaklardır. Anadolu'nun derdiyle dolu olanlar buna da aldırmayacaklar, hak bildikleri yolda yürüyeceklerdir. Bugün de anlaşılamazlarsa yarınkilerce mutlaka anlaşılacaklardır. Millet ve hak yolunda savaşları durmayacaktır.

Baştan sona kadar, bütün bu sorunların çözüm yoluna girmesi ve olumlu, gerçeğe dayalı düşüncelerle çalışılacağı konusunda, yeni bakan ve çalışma arkadaşlarından umutluyuz.

Umudumuz bir kere daha suya düşerse, elbette utanacak biz değiliz. Millet için dönmeyen her çarka lânet okumazsak yuf olsun bize de...

Forum, 15.6.1960

Cehalet Diktatörlüğü

Eski lise müdürlerinden Sakallı Celal'i işitmişsinizdir. Birkaç nüktesiyle ünlüdür. Bu nüktelerden biri Türkiye'nin Batılılaşmasıyla ilgilidir ve şöyledir: "Türkiye, derya yüzünde Doğuya doğru hızla ilerleyen bir gemidir; içindeki insanlar da Batıya koşmaktadır..." "Yola öküzün düşürdüğünü kağnı tekeri parçalara ayırmış. Türkiye'deki partiler de böyledir, aynı nesnenin parçalarıdır" sözü de onundur. Bir başka nüktesi Türkiye'deki geniş anlamlı ya da "yüksek cehalet" diyebileceğimiz durumla ilgili: "Bizde cehalet, etekler dolusu para harcayarak yapılan tahsil ile elde edilir..." Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kuruluşu olan UNESCO'nun bir raporunda da aynen şöyle denmektedir: "Dünyanın büyük bir bölümü hâlâ cehalet diktatörlüğü altında yaşamakta ve kadrosuzluk yüzünden kötürüm durumdadır..." Sakallı Celal'in değindiği, Unesco'nun saptadığı bu duruma, fazla eskiye gitmeden taze bir örnek:

1988 Mayısı sonlarında zirve görüşmesi için Moskova'ya giden Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Reagen, ziyaretini özgürlük kampanyası haline dönüştürürken, zaman zaman kendini güç durumlara düşürmüştür. Bu durumlardan birisi, Başkan'ın kulaktan dolma bir cahil olduğunun ortaya çıkmasıyla ilgilidir: Sovyet Televizyonunda kendisiyle bir konuşma yapılmaktadır. Televizyon muhabiri Reagan'a "Sovyetlerin dünyayı ele geçirmek amacında olduğu" biçimindeki görüşün, Lenin'in hangi kitabında bulunduğunu sordu. Reagan, sözlü sınavda bocalayan bir lise öğrencisi gibi terlerken soruyu şöyle yanıtladı: "Tam anımsayamayacağım, yerini gösteremeyeceğim ama üniversitede ekonomi ve sosyoloji diploması almaya hazırlandığım sırada Karl Marx'ın sisteminizle ilgili olarak

'Ancak bütün dünya komünist olduğu takdirde başarılı olacağınızı' söylediğini ve dolayısıyla bir numaralı hedefin, dünya çapında bir komünist devlet olmak olduğunu öğrenmiştim." Bu yanıttan sonra Sovyet gazetecilerinin Reagan'a acıdıklarını ve başka soru sormadıklarını Le Monde gazetesi yazıyor... Burada ilginç olan nokta, Karl Marx'ın Ekim Devrimi'nden otuz dört yıl önce öldüğünü düşünememesidir... Bu cehalet karşısında şapka çıkarıp acımaktan başka ne yapabilirdi gazeteciler. Eğer Reagan yalan söylemiyorsa, Amerikan üniversitelerinde okutulan derslerin de hava civa olduğu ortaya çıkıyor. Toplumlar cahil diktatörlerin elinde kalıyorlar. Reagan yedek kafa kullanmadığına göre, Mc Carthy döneminde vatandaşları için verdiği ifadeleri de bu kafayla vermiştir herhalde...

Toplumları yönetenler kulaktan duyma-uydurma bilgilerle geçinirken okumaya ve düşünmeye düşman kesiliyorlar. Rauf İnan'ın "Bir Ömrün Öyküsü" adını verdiği anılarının ikinci cildi çıktı. Bu cilt "Köy Enstitüleri ve Sonrası"na ilişkin anıları kapsıyor. Çok ilginç olayları, tipleri kısa kısa çizmiş İnan. İçlerinde Kasım Gülek ve Behçet Kemal Çağlar'ın da bulunduğu altı kişilik TBMM üyesi, Hasanoğlan Köy Enstitüsüne baskın yaparlar bir gün. Hemen kitaplığı görmek istediklerini söylerler. Yıl 1945'tir. Müdür İnan, onları odasında kısa bir süre zor tutar. Sonra götürür kitaplığa. Sanki gizli bir şeyler dönüyormuş gibi o anda öğrencilerin kitaplık yöneticisinden alıp-verdikleri kitapları incelerler. Bir deftere düzenle yazıldığını öğrenince defteri alıp incelerler. Kitaplığı yöneten öğretmene ve ona yardım eden öğrencilere, en çok hangi kitapların okunduğunu sorarlar. İçlerinden biri Rus yazarların çok okunup okunmadığını sorar. Özellikle Rus yazarlarının çok okunması diye bir durum olmadığını öğrenince, şaşkınlıkla birbirlerinin yüzlerine bakarlar. Burada der ki İnan, "Rus yazarlarının çok okunmadığı yanıtını alınca birbirlerinin yüzlerine bakmalarından, umduklarının çıkmadığına sevindiler mi, yoksa şaştılar mı anlayamadım. Kitaplıktaki tavan kirişlerinde posta kartlarından biraz büyük resimler vardı. Dünyaca ünlü düşünürlerin, filozofların, yazarların resimleri. Adlarını, uluslarını sordular. İlle de olumsuz bir şey bulmak istedikleri belli oluyordu."

Türkiye'ye demokrasinin gelmesinden olacak, artık hareket başlamıştır. Bu kurul bir ön kuruldur. Ardından daha da dişlilerden oluşan bir kurul gelir TBMM'den. Bu kurulda Meclis Başkanı Kâzım Karabekir, başbakan adayı Şemsettin Günaltay, Meclis Başkanı Vekili Feridun Fikri Düşünsel, Denizli Milletvekili Kemal Cemal vardır. Yüzleri sert, bakışları soğuk, hatta küçümseyici. Mezuniyet çalışması olarak Hayvanat Bahçesi yapan öğrencilerden biri bahçenin planı hakkında açıklamalar yapmaktaydı.

"Yeter, söyle bakalım size tarih de okutuyorlar mı?" dedi Karabekir. Öğrenci ağırdan alınca üsteledi: "Niye susuyorsun? Size Türk Tarihi okutuyor, şerefli mazimizi öğretiyorlar mı, diyorum?"

"Soruyu biraz acayip buldum efendim. Elbette okuyoruz. Tarih öğretmenimiz Dil Tarihten Doçent Halil Demircioğlu'dur."

Başkanla yanındakiler beklenmedik bir yanıtla karşılaşmışlar gibi birbirlerine baktılar.

Küçük çapta bir eğlenti düzenlenmiştir. Milli oyunlar oynandı, türküler söylendi. Başaran Halı, Darıcı Al Güllü Bohçam adlı şiirlerini okudular. Her iki şiir de Türk yaratıcılığının övgüsüydü.

"Bir de sınır dışında kalmış ırkdaşlarımız var; onları da düşünüyor musunuz hiç?" dedi. "Mesela, topraklarımıza göz diken Moskoflar'ın ezeli planını kim anlatacak bize? Hakkı Tonguç için bir marşınız varmış sizin, bir de onu söyleyin bakalım."

Herkes birbirine bakıp kalmıştı. Kimse böyle bir şey anımsamıyordu...

"Canım, içinde köylü efendimiz falan sözleri geçiyormuş."

Yüksek Kısım Eğitimbaşı Hürrem Arman: "Haa! Ziraat Marşı... Çocuklar, başlayın!" dedi.

Sürer eker biçeriz güvenip ötesine,
Milletin her kazancı milletin kesesine
Toplandık baş çiftçinin Atatürk'ün sesine
Toprakla savaş için ziraat cephesine
Biz ulusal varlığın temeliyiz köküyüz
Biz yurdun öz sahibi efendisi köylüyüz

Atatürk'ün adı geçer geçmez, bir el işaretiyle marşı kestirdi Karabekir.

Bunun ardından Hüseyin Küçükçakar kendi bestelerini çaldı piyanoda. Hele halk havalarından oluşturulmuş süit dinlenirken Günaltay kendini tutamadı. "Görüyorsunuz ki, yazı yazma, beste yapma, icra kabiliyetleri mükemmel bu çocukların. Ne diye kalkar boyuna frenk yazarlarını okutur, frenk eserlerini oynatırlar bunlara?"

"Değil mi efendim?" diye sürdürdü Feridun Fikri. "Madem böyledir, kendi tarihimizin mevzularını yazsınlar, bestelesinler. Neymiş: Moliere, Gogol, Puşkin!.."

Sonra okul yöneticileri ve öğrenci temsilcileriyle bir gizli oturum yaptılar. Karabekir, Köy Enstitülerinin tehlikeli kurumlar olduğunu, son incelemeyi yapmaya geldiklerini, bu okulların kaderinin şu masanın başında edinecekleri izlenimlere bağlı olduğunu söyledi. Feridun Fikri başıyla onayladı. Günaltay da, "Bu acayip kurumlarda milli hisler inkişaf ettirilmiyor, kendi tarihimiz tedris olunmuyor, boyuna bu Gogollar Çehovlar okutuluyor, yabancı eserler oynatılıyor. İdareci zevat bunlara ne buyuruyor?" dedi.

Bakanlık Şube Müdürü Ferit Oğuz Bayır, bu kurumlarda yasalara ve yönetmeliklere dayalı eğitim yapıldığını, Enstitüler Batı kopyası olmadığı gibi, üretici, yaratıcı insanlar yetiştirdiği için gerçek anlamda ulusal duygu, tarih kültürü ancak buralarda verilmektedir, dedi. Ulusal duyguların geliştirilmediği söyleniyormuş. Yaz demeden, kış demeden geceyi gündüze katarak bu toprakları vatanlaştırmaya çalışan, ona terlerini, bilgilerini karıştıranların ulusal duygularının, tarih kültürlerinin geliştirilmediğini söyleyenler, acaba bir gün böylesine çalışmış, bir tek fidan dikmiş, bu toprağı böylesine yaratıcı bir aşkla sevmişler midir? Dinlediğiniz halk türküleri mi, tarihimizin derinliklerinden süzülüp gelen milli oyunlar mı, buram buram vatan kokan kendi besteleri, şiirler mi, bunların hangisi gayri milli?"

Bu konular uzun uzun tartışılır. Ama "konuklar ikna edilemezler." Çünkü zaten "La Fontaine'in kurdu" olmuşlardır. Kuzunun melemesi boşunadır. Peker Hükümetinin Programında "Köy Enstitüleri millileştirilecektir" cümlesi yer

almıştır. Amaç, tarihimiz boyunca kurabildiğimiz ve toplumu uyandıracak etkinlikler içinde öğrenci yetiştiren bu yerli, özgün kurumların kapatılmasıdır. Bu gerçekleşir. Birer bahane ile bu kurumlarda çalışmış eğitkenler şut çeker gibi oraya buraya savrulur. İlkokullara din dersi konur. Yeniden uyutma politikası canlanmıştır, aydınlar tutuklanıp mapus damlarına doldurulur. Kitap düşmanlığı hızlandırılır. 1950'de iktidar değişince Tevfik İleri'nin ilk işi, Tonguç başta olmak üzere yüze gelen eğitkenleri Bakanlık Emrine almak olmuştur. Bakanlık Disiplin Kurulu, daha iktidar değişmeden Tonguç'u cezalandırmış, nedeni de öğretmen İzzet Palamar'a Fontamara adlı kitabı imzalı armağan etmesidir. Rauf İnan'ın anılarında da bu konuya yer verilmiş. Makamında Tevfik İleri ile konuşurken, masasının cebinden Tonguç'un Palamar'a imzaladığı kitabı çıkarır İleri, "Bunu okudunuz mu?" der. İnan kitaplığında olduğunu, ama henüz okuyamadığını... söyler ve bakana da okuyup okumadığını sorar. O da okuyacağını söyler. Rauf İnan anılarına şunu ekler: "Bu kitabı, köy enstitüsü müdürlüğünden uzaklaştırılmış biri, nasıl yaptıysa, aşırtarak birkaç yıl önceki bakanlardan birine bir suç kanıtı olarak vermiş. Kitap faşizmi yeren bir yapıt..."

Şimdi anlaşılıyor Vehbi'nin kerrakisi: Atatürk dönemindeki okuma serbestliği, yabancı kitap ve dergilerin Türkiye'de serbestçe satılması 1942'de bittiği halde Köy Enstitülerini yönetenlerin özel çabalarıyla birkaç yıl daha sürdürülmüştür. Bu arada Fontamara Köy Enstitülerinde mesleki eser olarak okunmuş, sınıflarda tanıtılmıştır. Bunun üstüne gidiyorlar, okumanın kökünü kesmek istiyorlardı.

Bu işin sağla solla ilgisi yok. Sağcı De Gaulle Yunan klasiklerini Latince aslından okumuştur. Fontamara öyküsünden de anlaşılacağı gibi, kitap düşmanlığı faşizmin kendisidir. çünkü ucu insanların düşünmeye alışmasına dayanır. Düşünmekse cehalet diktatörlüğünün sarsılmasını, giderek yıkılmasını, insanlığın kurtulmasını sağlayabilir... Bir yandan okuma kampanyası açıp bir yandan da kitap yasaklamak, imha etmek, kamyonlar dolusu toplayıp kâğıt yapmak ya da yakmak, toplumu oyalamaktan başka bir şey değildir. Şimdilerde kahvelerde kitap köşesi yaptırma gayretleri var. Neden gerçek mahalle kitaplık-

ları değil de kahve kitap köşesi? Ayrıca, ister kahve köşesi, ister kitaplık olsun, nitelikten ne haber? Dünya klasikleri, gerçek sanat yapıtları girmedikten sonra! Gireceklerine de inanamayız. Çünkü, Kültür Bakanlığı kendi yayınlarında çıkan on kadar olumlu kitabı bodrumlarda çürütmeyi sürdürüyor. Müsteşar yardımcısı ikide bir ortaya çıkıp "O iğrenç kitaplar!.." deyip duruyor. Kitaptan, okumadan yana olduklarına nasıl inanalım?

Devlet tiyatrolarında geçen kış oynanan oyunlar tartışılırken, Prof. Sevda Şener'le eleştirmen Atilla Sav, oyunların kalitesiz olduğunu, tiyatrodan anlayanları bu oyunların çekmediğini... belirtirler. Onlar öyle konuştukça, Tiyatro Genel Müdürü 58 ilde oynadıklarını, şu kadar bin seyirciye ulaştıklarını... sayıp döküyordu. Günümüzün modası istatistiğe başvuruyordu ikide bir. Atilla Sav dayanamayıp bir fıkra anlattı: "Bülbülle eşek arkadaşmış. Ama bülbülün güle tutkusunu bir türlü anlayamazmış eşek. Bir gün dayanamamış:

'Nedir kuzum senin şu gül'e merakın? Beş kilo yedim yine bir şey anlayamadım.' demiş."

Bunların okutmak istediği kitaplar da tiyatro oyunlarına benziyor...

Cehalet diktatörlüğü insanlığın baş belasıdır. Kurtuluşun da kolay olmayacağı anlaşılıyor. Şöyle çevrenize bakın, gerçek anlamda okumadan, kitaptan yana bir çaba göremezsiniz. Karabekirler iyi vurmuş balyozu, Tevfik İleri'ler iyi ezmiş ve de şimdikiler iyi uğraşıyorlar. Okullarımız da Reagan'ın okuduğu okullara benzemedi mi? Bu işin arkasında emperyalizm olmasın sakın? Baksanıza, Reagan'ı, Tevfik İleri'si, Müsteşar yardımcısı... Hepsi de okumadan âlim. Demek koşullanmışlar, başkalarının, siz deyin sermayenin buyruğuyla hareket ediyorlar. Düşünmeye gerek yok ki! Bu cümleden olarak, geçenlerde karnını loji kırıntılarıyla doldurmuş Prof. Sencer de Köy Enstitüleri modelinden alaylı bir biçimde söz açıyordu. Bir bakanlık müşaviri de Enstitü müdelini yararsız, gereksiz buluyordu bir dergideki yazısında. Kemal Tahir on beş yıl önce öldü ama, bu saplantıdan usanmayanlar var. Köy Enstitüleri aşıldı da iş böyle davranışlara mı kaldı demeyin. Bağımlı ülkenin insanı başka türlü olamaz... Göbeklerinden ve de midelerinden taa

nerelere bağlı adamlar. Cehalet diktatörlüğü, yukardan aşağı bu tiplerle yürütülür.

Dinlenmek için, Can Yücel'in Türkçe söylediği bir dörtlük okuyalım:

"Çözülür" demiş Faust "bu kainatın sırrı"
Ve onunçün çarpılmış hakkın cezasına
Demek ki hikmetinden sual olunmayan Tanrı
Razı değil milletin okuyup yazmasına...

Abece, Temmuz - 1968

Yabancı Kaşığı

Bizim Hasanoğlan'lı Hacı Karaca Gazi Eğitim Enstitüsünü bitirmiştir. Okul, diploma için fotoğraf istemektedir. Ankara'nın Anafartalar Caddesi'nde bir fotoğrafçıya gider. Fotoğrafçıyla dost olduğu anlaşılan Tonguç orada oturmaktadır. Eline sarılır, sonra söyleşirler. Diploma işini öğrenen Tonguç şaka eder: "Bizim verdiklerimiz yetmedi mi Hacı..." diyerek. Geçenlerde, Eylülün son günü Hasanoğlan'a gittiğimizde yine söyleştik Hacı ile. Şimdi emekli oldu, Ziraat Bankasının çağdaş köy olarak yaptırdığı yerde oturuyor. 1960'lı yıllarda geçen olayı yineledi, şunu da ekledi: "Otuzbir yıl oldu, diplomayı hâlâ almadım..."

Hasanoğlan'ın topraktan öğrenip kitapsız bilen aydını ve Köy Enstitülerinin dostu, savunucusu Çakır'ın da öldüğünü öğrendim. Köy Enstitüsü öğrencilerinin köye anmalık olarak yaptığı, hamama ve çamaşırlığa bakan evinin yerine de küçük bir yapı dineltmişler. Bir partiye merkez olmuş. Hasanoğlan Köy Enstitüsünün kuruluşunda ilk çiviyi çakan, hamamın yapılmasında en büyük emeği veren Abdullah Özkucur ve Ali Yılmaz'la birlikteydik. Yüksek Köy Enstitüsü çıkışlı Ali Dündar, Veli Yazar ve Naci Tataroğlu da vardı. Ankara'nın bu güzel güz gününde, 47 yıllık çam ağaçlarının altında yürüdük, düşündük. "Orağa benzeyen" Açıkhava Tiyatrosunda resimler çektik. kuruluş günlerinin fotoğraflarının sergilendiği müzeyi gezdik. İlk çivinin çakılışı, ilk kazmanın vuruluşu, çadırdan yapıya ilk taşınış... Daha dün gibi. Yarım yüzyıl geçmiş oysa...

Genç bir arkadaştı şimdi Hasanoğlan'ın Müdürü. "Devletin sırtında kambur bu okullar" diyordu. "Yıllarca okutup mezun ediyoruz, ama bir işe yarar hale getiremiyoruz. Ne öğretmen olabiliyorlar ne de başka bir alana yönelebiliyorlar... Hele

bugünlerde bir de bu okulun kapatılıp ortadan kaldırılacağı haberi çıktı. Bu daha da acı."

Okulun ortadan kaldırılacağı haberi, gazetelerde "Hasanoğlan'ın ölümü" başlığıyla verilmişti. Hasanoğlan köylülerinin üzüntüsü de yüzlerinden okunuyordu. "Bir silah fabrikası, bir bu Enstitü yapılacaktı bu bölgeye. Fabrikayı ilerdeki köylere yapın, insan fabrikasını bize verin, dedik. Öyle de oldu. Şimdi insan fabrikasını kapatmak istiyorlar, hizmet içi eğitim yapacaklarsa bir köşesinde yapsınlar..." diyorlardı.

Köy Enstitülerini kapattıktan sonra, programlarını, ruhlarını değiştirip buraları "Öğretmen okulu" yaptılar. Onunla yetinmediler, öğretmen lisesi yaptılar. Şimdi buradan çıkanlar öğretmen olamıyor. Dostlar alışverişte görsün diye buraya alınan halk çocukları, yıllarca okutulduktan sonra sokağa atılıyor, deyim yerindeyse... Ondan sonra da, bu kökten yerli kurumları bu hale getirdiğimizi düşünmeden, öğretmen açığından, öğretmen yokluğundan yakınıyoruz. Eğitim işlerini çözmek için uzman üstüne uzman, kurul üstüne kurul getiriyoruz dışardan.

Sözü nereye getirmek istiyordum? On iki milyon öğrenci ve yarım milyona yakın öğretmenle bir öğretim yılına daha girdik. Bu vesile ile eğitim işlerinin başında bulunanların ve onlara kaynaklık eden yabancı uzman araştırmacıların eğitimimize bakışlarına değinmekte yarar olduğunu düşünüyorum. Her alanda hiç durmadan yabancı uzman getirme, onlara rapor hazırlatma hastalığımız hızlanarak sürmektedir. Buna, tarhana çorbamızı yabancı kaşığıyla içme hastalığı desek de olur. Tonguç'un Karaca'ya dediğince, yerli araştırmacılarımız, yerli raporlarımız, yerli düşüncelerimiz yetmedi mi?

Eğitim Bakanından girelim. Yirmibirinci yüzyılın adamını yetiştirmeyi diline dolayan Güzel Bakan, Türkiye'de yirminci yüzyılın ilk yarısında yetişenlerin benzeninin bile bugün yetiştirilemediğinin ayırdında değil sanırım. Ama önce 1988-89 öğretim yılına girerken düşündüklerini dinleyelim:

"1960'ların başlarında eğitime bütçenin yüzde 14-15'inin ayrılması öngörülmüştür. İlk planı yapanlar, eğitim sektörünün kalkınmadaki ve ülkenin çağcıllaşmasındaki yerini görmüşlerdir. Daha sonraları, ne yazık ki eğitim, ekonomiyi ve toplumu

sürükleyen bir sektör olarak görülmemiştir. 1983'e gelinceye kadar konsolide bütçede Milli Eğitim Bakanlığı payının yüzde 12 dolayında olduğunu görüyoruz. O yıldan itibaren bir gerileme oluyor. Özellikle bizim iktidarımız döneminde, konsolide bütçeden eğitime ayrılan payın 1987'de 8.4'e kadar indiği görülüyor. Diğer sektörlerle karşılaştırıldığında eğitimde sürekli bir finansman gerilemesi olduğu bir gerçek. Ancak, 1989'un da 1988'e göre daha cesaret verici bir yıl olmayacağı görülüyor. Parası olanlardan gönüllü katkının ötesinde zorunlu katkının sağlanması gerektiği kanısındayım. Ve bu katkı eğitimin her kademesinde olmalıdır. Ödeme gücü olmayan öğrenci velilerinin, okul ücretini Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu'ndan almalarını sağlayacağız. Mecburi halk katkısının, öğrenci koruma dernekleri ve okul aile birlikleri tarafından fiilen işletildiği bir gerçektir. Bakanlığın, kırılan camların parasını ödeyecek gücü yoktur. Derneklerin yüz milyar lira dolayında para topladığını tahmin ediyoruz. Halk yetersiz bütçe yüzünden gittikçe kalitesi bozulan eğitim nedeniyle "gemisini kurtaran kaptan" zihniyetiyle bir taraftan çocuğuna özel ders aldırırken, bir taraftan da dersanelerin elinde oyuncak oluyor. Tüm bu nedenlerle eğitimde halk katkısını gerçekleştirmek zorundayız. Eğitimde reformu gerçekleştirmek zorundayız. İnanınız bunları (projeleri) teslim edeceğimiz insan gücünü yetiştirmedikçe, bunların hiçbir anlamı yoktur. 1970'lerin sonunda öğretmen liselerini genel lise haline getirme fikri doğdu: öğretmen yetiştirme işi başarılamıyor.

"Belirli seçmeli dersler getirildi. Belirli derslerin saatleri azaltıldı. Bu arada, mantıklı ve analitik düşünme yeteneğini kazandıran, lüzumlu olduğuna benim de inandığım felsefe, mantık gibi dersler de gitti. Türkiye'de din eğitimi ve öğretimi yapılmasının zaruretine inanan bir insanım. İlk ve ortaokullarda haftada iki, liselerde bir saat "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" okutulmaktadır."

Bakan, 70'li ve 80'li yıllarda Bakanlıkta tutucu kadrolaşmayla ilgili soruyu da şöyle yanıtlamaktadır: "Yaklaşık 500 bin kişilik bir kitleyi zihniyet yapısı itibariyle bugünden yarına değiştiremeyiz." (Cumhuriyet, 18.9.1988 Bakan: Hasan Celal Güzel).

Bakan'ın anlattıklarından şu çıkıyor: Eğitim hükümetin umurunda değildir. 1961 Anayasasına dayalı Devlet Planlama Teşkilatı'nca planlanan ve hızlanan eğitim işleri de, öteki işler gibi ihmal edilmiştir. Bu zihniyete uygun bir kadrolaşma gerçekleştirilmiştir. 1989 yılı da daha iyi olmayacaktır bu yönden. Halkın zorunlu katkısı ile eğitimi yürütebileceklerdir. Katkı yapamayanlara Fak Fuk Fon'dan para verecekler, onlar da bu yoldan zorunlu katkılarını yapacaklardır. Halktan zaten zorla para toplanmaktadır. Bakan bunu da biliyor. Kayıt günlerinde halk inim inim inlemektedir. Çocuğunu kaydettirmek için herkes en az yüz binler yaratmaya uğraşmaktadır. Yüz bin de bilgisayar masrafı, yüz bin de istedğin yabancı dili seçme masrafı... Üstelik Fak Fuk Fon'dan kimseye bir şey verilmedi daha bu iş için. Özel ders ve dersane rezaletinin de ayırdında sayın Bakan. Din derslerinin gerekliliğini, felsefe derslerinin kaldırılmasının yerindeliğini (üzülür gibi görünerek) kabul ediyor. 500 bin kişilik kadronun bugünkü zihniyetle çalışmasını, değiştirilemeyeceğini de vurguluyor. Bu gibi durumlarda, halktan yeterli oyu alarak iktidara gelen, "iktidara gelsinler de yeni bir kadrolaşmaya gitsinler" diye halkın da oy verdiği sosyal demokratlara, oh olsun demez misiniz? "Yasa var, yönetmelik var, elimizden ne gelir" diye el ovalarlar...

Bakan'ın konuşmasından sonra Melih Cevdet Anday'ın Rahatı Kaçan Ağaç'ını düşünerek söylendim: Bakan bilinçli. "Geceyi gündüzü biliyor - Dört mevsimi, rüzgârı, karı - Ay ışığına bayılıyor - Ama kötülemiyor karanlığı." Rahatı kaçmamış... Yani, hem yirmibirinci yüzyıla yaraşan insan yetiştirmek istiyor, hem ortaçağa yaraşır eğitim düzenlemesinin tutucu 500 bin kişilik kadrosuyla yürütülmesi işini yönetiyor. Hem öğretmensizlik çekiyor, hem öğretmen yetiştirmesini bilmiyor. Yüzünü gelecek yüzyıla dönmüş, adımlarını geçmiş yüzyıllara doğru atıyor. Hem, insanı iyi yetiştirmezsek başka şeyleri de iyi yapamayız, diyor, hem de insan yetiştirmemek için her önlemi alıyor. Önce, bu ülkenin toplumsal-çağdaş geleneğini bozarak öğrenimi paralı yapıyor. Dersanelerin ne menem şeyler olduğunu biliyor, hem de bu kepazeliğin ortadan kalkması için bir girişimi yok. Din eğitimini de çok gerekli görüyor. Oysa,

çağdaş eğitim yapma savı varsa eğer, dünyanın hiçbir yerinde çağdaş okullarda din dersi verilmez. Laik eğitimle çatışır bu.

Sözlerinin akışından, Bakan'ın çelişkiler içinde olduğu seziliyor: Bir bakan olarak cebe girecek türden laf etmek istiyor. Çağdaş görünmek, dinleyenleri bir şeyler yapabileceklerine inandırmak istiyor. Gelin görün ki, oturduğu sandalye, bağlandığı siyasal çevre onun elini, kolunu bağlıyor. Bu kadar da değil, bir de bağlı olduğu dış çevreler var.

Dünya Bankası uzmanları, Türk Hükümetinin isteği üzerine, "Türkiye'de Eğitim Sektörü" konusunu inceledi. Beş ciltlik bir rapor verdi. 1985-86 yıllarında yapılan bu inceleme 87'ye girerken tamamlandı. DPT 87 başlarında raporun ana hatlarını, yani yapılan öneri ve tavsiyeleri özetle değerlendirdi. Daha başlangıçta şöyle demekte yabancı "inceleyiciler": "Sistem, hem gerekli genişlemeyi sağlamak ve yapısal uyumdan kaynaklanan değişen ekonomik gereksinimleri karşılamak için niteliği geliştirmede hem de sistemin azalan etkililiği bakımından bir krizle karşı karşıyadır." Çeviri kötü. Beş kere okuyunca biraz anlaşılıyor...

Ve sürüyor özet: "Hem oran olarak hem de gerçek anlamda eğitim için ayrılan mali kaynaklar 1977'den beri gerilemektedir. İnsan kaynaklarına yatırım arttırılmalıdır." Bakanın konuşmaları, diyelim yukarıya alınan sözleri, daha aşağıya doğru göreceğimiz gibi, hepten bu ve benzeri raporlardan kaynaklanmaktadır. Elindeki kaşık yerli değil yani...

Rapor daha ilk sayfalarda tökezlemeye başlıyor. Neden derseniz, nasıl olsa bizimkilerden aldıkları yanlış bilgilerle yazılmıştır da ondan. Alın işte: "İlkokulda 31, ortaokulda 23 öğrenci düşüyor öğretmen başına. 2000 yılına doğru bu 40 ve 35'e çıkarılmalıdır (sayfa 5). Oysa, böyle yanlış bir ortalamaya gitmetense, Türkiye'de ilk ve ortaokullarda derslik sayısı azlığından, üçlü-dörtlü öğretimden, sınıfların genellikle 70-80 kişiden oluştuğundan dem vurmak gerekirdi. Ama buna da yerli kaşık gerekir. Aynı sayfada, "Günden güne okur-yazar olmayanların sayısı artmaktadır", denilmektedir ki, el hak doğru. Bunu bizim yerli incelemeciler bile bilir. Hatta incelemeye bile gerek yok bunu bilmek için. Bilisizliğin arttığını bildiren bir cümlenin

hemen ardından eklemişler: "Modern gelişme yetişmiş insanı gerektirir ve eğitimin belli bir asgari seviyesi vardır. Buna ulaşılmazsa, toplum belli bir kalkınma seviyesinin üstüne çıkamaz."

Nasıl, Bakanın yukarıda çağdaş gibi görünen, önce insan, demeye getirdiği cümlesine benzemiyor mu? Şuracıkta, satırbaşlarıyla da olsa, yabancı kaşığıyla kendi çorbamızın tadına bakalım: "Eğitimin etkililiği gittikçe azalıyor. Ders kitapları yetersiz. Yetişenlerin yüzde yirmisi okuma yazma bilmemektedir. Sekiz yetişkinden biri ilkokulun üstünde bir öğrenim görmüştür. Elli kişiden biri üniversite mezunudur. (Onları değerlendirip değerlendirmediğimizden haber yok) Halen ilkokulda yüzde 9, ortaokulda yüzde 19 sınıfta kalma vardır. Öğretim kadrosunun morali düşüktür. Yeni programlar bakımından eğtiim düzeyi yeterli değildir? (Ne demekse) Belki de, bu programlarla düzeyli eğitim yapılamaz, demek istiyorlar? Öğretmenlik mesleği yeterli hale getirilmek isteniyorsa, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim program ve yapısında reforma ihtiyaç var. (Hasanoğlanı hizmet içi eğitim merkezi yapacaklarmış). Yeni ve yerel nitelik taşıyan bir öğretmen yetiştirme stratejisi benimsenmelidir. (Kaşığınızı seveyim, Köy Enstitüleri yatıyor gibi bu sözün altında? Hacı Karaca'nın ilk diplomasına mı dönüyoruz yoksa. Bizim yerli incelemeciler yerli kaşıkla 50 yıldır içiyorlar bu çorbayı. Yabancı kaşık sokunca anlayacaklar mı bakalım tadını. Bakan, ehliyetli öğretmen yetiştirmediğimizi de öğrenmiş bu rapordan..."

Bundan sonra Rapor şöyle gidiyor: Ciltli, dayanıklı, ucuz ders kitabı üretmeli, ders kitaplarının ders araçları üretim ve dağıtımının özel sektöre devri, önemle üzerinde durulacak konular arasındadır... (Devlet nerede?) Eğitimin süresi değil, beceri standardının belirlenmesi önemlidir. 1985'de eğitime, bütçenin %8'i ayrılmıştır. Bu, Portekiz'de %22, Tunus'da %19, Kore'de %21, Ürdün'de %10... (Buradaki %8'i de alıp konuşmasına katmış bakan? Öğretmen maaşları gerilemiştir. Öğretmenler arasında gayrı memnunluk yaygındır. (Vay anasını, nasıl da biliyorlar. Acaba nedenlerine de inebildiler mi?)

Sürüyor Rapor:

"Uluslararası deneyimler, kamu kaynaklarından eğitime pay ayırmadan ve insan kaynaklarının gelişmesine öncülük etmeden, yüksek düzeyde becerikli işgücü ve yaratıcı bir özel sektör meydana getirilemeyeeğini göstermektedir. Nasıl, çevirisini yapabiliyor musunuz? Halktan topla, eğitime harca, özel sektöre teslim et, diyor herhalde. Bu zaten yapılıyor. Maluma ilâm çıkarmaya ne gerek vardı?

Sıkı durun şimdi, Bakan'ın 18 Eylül 1988'de söylediklerinin kaynağını bulduk sanırım:

"Eğitime ek kaynak sağlamak için, ortaokul ve lise düzeyinde okul açma girişiminde bulunan özel sektör teşvik edilmeli, sınırlamalar kaldırılmalıdır. Kore'de ortaokulların %34'ü, liselerin %59'u özel sektör kontrolünde. Üniversitede harçlar masrafın %20 düzeyine çıkarılmalı, kredi faizlerinin arttırılması üzerinde durulmalıdır. Ortaöğretimde harç uygulaması üzerinde durulmalıdır, ortaöğretimde harç kuralı yerleştirilmelidir..."

Şimdi de, bu Rapora göre, bizim yürütme organımız olan Hükümete Devlet Planlama Teşkilatının önerilerini özetleyelim. Aldı DPT:

"Türkiye Eğitim Sektörü" İncelemesi, objektif bir yaklaşımla ele alınmış, bilgi toplamada olanaklar ölçüsünde sağlam kaynaklar seçilmiş, değerlendirme, eleştiri ve teklifler oldukça sağlam verilere dayandırılmıştır. Ama böyle dedikten sonra Rapor'un bir yanlışını doğrultmaktadır: "Sınıflar aşırı kalabalık ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısı yüksektir. Durum, Raporda yapılan değerlendirmeden farklı bir görünümdedir." Bravo bizim yerli uzmanlara. Onlar yapsa daha iyi yapacaklarmış demek. Ama biz bağımsız değiliz ki!..

Sürüyor yerli rapor ya da raporun raporu: "Özel sektörün eğitime daha fazla oranda girmesi için katı kuralların yumuşatılması ve bu alanın özel sektör için cazip hale getirilmesi, özel sektörün eğitime ilgisini daha da arttıracaktır."

"Üniversite harcı kredilerinden faiz alınması, ortaöğretimde velilerin öğretim masraflarına katılması teklifleri de derinliğine incelenmelidir." Demek incelendi ki, paralı yapacağını söylüyor Bakan. Üniversite harçlarıysa çoktan yürürlükte...

Ders kitaplarının özel sektörce basılıp dağıtılmasını, ders araç ve gereçlerinin de üretimin ve dağıtımının özel sektöre devredilmesini yabancı raporda belirtildiği gibi benimsemektedir DPT. Oysa, ders kitabı tek tip, bilimsel ve iyi basımla devletçe üretilmeli, yıllarca çocuktan çocuğa kullanılmalı...

"İlkokullarda her yıl 130 bin öğrencinin okulu terk edişi yer alıyor raporda. Bu, zorunlu eğitimde devam sorunu olduğunun açık bir belirtisi olarak nitelenebilir. Bu bilgilerin ne derece doğru olduğu kontrol edilerek konunun üzerine eğilinmesi gerekir..." Bu da, Güzel Bakanımızın konuşmasında yer almayan önemli bir konu. 4274 sayılı Köy Okulları Teşkilat Yasası'nın 16. maddesini boşuna mı kaldırdılar. O madde yürüse, sıkı devam - takip yapılsa, bütün çocukların ilköğretim çarkından geçmesi için içten bir politika izlense, kuran kurslarına kim gidecek?

DPT, "Türk eğitim sisteminin gerileme göstermesi ve büyük ölçüde etkinliğini kaybetmesi açılarından gerçek krizle karşı karşıya olduğu ifadesinin yumuşatılması gerekir" demektedir raporunun sonunda. Yani, kol kırılır yen içinde, durumu saklayalım kendimizden bile, demek istiyor...

İşte Bakanın konuşması, işte Dünya Bankasının Raporu. Ve de işte DPT'nin yorumu. Dışardan gelecek, bizi tanıyacak, çağdaş dünyada yerimizi alabilmemiz açısından ileriye dönük rapor hazırlayacak... İçtenlik derecesi, sömürüye ayak yapma derecesi belirsiz. Belki de belli... Kısaca, uzun söze gerek kalmadı: işte eğitimimizin acıklı durumu, yeni öğretim yılına girerken... Hemen para babalarına yalvaralım, "kazandıklarınızın" zekâtı olarak okul yaptırın ne olur, diye...

Bu yazının yazıldığı 2 ekim 1988 günü, Bakan Güzel, Dünya Bankası uzmanlarıyla Adana'da toplantıdaydı ve okullara teknolojiyi sokma işini görüşüyordu. Hep o kaşık sorunu!..

Abece, Aralık 1988

Kleopatra Tepesinden Amerikan Kolejine Bakmak

Tevfik Fikret, "Hak bellediği yolda yalnız da giden" gerçek bir aydındı. Kendisine Eğitim Bakanlığı teklif edildiği zaman "Recaizadesi olan bir memlekette o makama geçmek bana düşmez!" demişti. Dilinin ağırlığından da yararlanarak, bazı gayretkeşler, Fikret'in genç kuşak tarafından okunup anlaşılmasını engellemişlerdir. Şimdi A. Kadir ortaya çıktı ve Fikret'i yenileştirmeye başladı. Eski Çağlar Tarihi geçen yıl yayınlandı. Öteki eserleri de gelecek yıl yayınlanacak sanırım, toplu bir cilt halinde.

Demem o ki, şimdilerde Eğitim Enstitülerinde okuyup imam-Hatip okullarında stajlarını tamamlayan öğrencilere; öğreticiler neler telkin ediyor bakın:

"Akif'le Fikret'i bir tutan dinsizdir!"

"Sis'de Fikret Saray'a çatmıştır, kötü etmiştir..."

Ve başmuavin bir ilericiyi ele alıp "Komünisttir" diyor yüzlerce öğrenciye karşı. Öğrenciler, öğretmenler ona düşman kesiliyor.

Bu öğrenciler lise öğretmeni, ortaokul öğretmeni olunca "Mehmet'in -H-sini çıkarıp Memet yapan komünisttir" diyebiliyorlar öğrencilerine. Onların yetiştirdikleri liseyi ve öğretmen okulunu bitirip ilkokul çocuklarının karşısına gelince, güvercin hikâyesi ile karışık hurafe edebiyatı yaparak çocukların kafalarını şişiriyorlar. Asıl okutulacak ve öğretilecek derslere sıra gelince yöntem, bilgi ve davranış olarak öğreticiliğin her yönden karşıtını yaptıklarından, ilkokullardan çıkan öğrenciler okuma yazmayı bile zor kavramaktadırlar.

Yani, kötü müfredatı öğretirken iyice kötü yapıyoruz ve tepeden tırnağa yobaz yetiştiriyoruz. Yalnız İmam-Hatip Okulları değil yobaz yuvası.

Yöntem yönünü azcık açalım:

Havanda su mu dövüyoruz, değirmende yoğurt mu öğütüyoruz, yoksa eğitim-öğretim mi yapıyoruz, anlaşılmalı, anlaşmalıyız ne yaptığımız üstüne.

İşi Atatürkçülük açısından alsak bile, ilkokul programının başına alınan sözlerinden ve de çeşitli söylevlerinden anlaşılır ki, atatürk de olumlu, gerçekçi ve hayatta işe yarayan bilgiden, eğitimden yanadır. Çağımızın ve ülkemizin gerçeklerini öğreteceksin, çocuk ne öğrendiğini bilecek. Ama öğretmen ister, bu aşamaya ulaştırmak için, çocuğu, eğitimi.

Bunlar işin laf tarafı. Yani, Çehov'un at dediği giriş bölümü yazının. Yine de girişsiz olmuyor işte. Hemen gelelim konuya:

Tarsus'un güzelim Kleopatra Tepesi'nde bir çay içelim dedik. İleri geri gezinerek kendini tüketircesine ders çalışıyor bir kız, şu pazar sabahında. Şükran Yarbakırlı'nın üç sözcüğünden biri "Mezopotamya..."

"Ne yapıyorsun Şükran?"

"Ders çalışıyorum."

"Ne dersi?"

"Tarih."

"Neresine çalışıyorsun?"

"Mezopotamya."

"Acelen ne pazar günü sabah sabah?"

"Yarın öğretmenim anlattıracak."

"Kim?"

"Öğretmenim, Müzeyyen Köylüoğlu."

"Kaçtasın?"

"İlkokul dört'te."

"Öğretmen anlattı mı dersi daha önce?"

"Öğretmen ders anlatır mı, biz çalışır ona anlatırız. Öğretmen ödev verir."

"Mezopotamya nedir, peki?"

"Bir memleket."

"Nasıl bir memleket?"

"Bayağı."

"Peki, neredeydir bu Mezopotamya?"

"Bilmem."

"Yarın öğretmenin sorarsa nerede olduğunu, ne diyeceksin?"

"Sormaz ki. İşte ezberliyorum, anlatırım..."

Evet, Şükran virgülü virgülüne konuyu ezberleyecek ve de çatır çatır anlatacak öğretmenine. Belki "aferin" alacak öğretmeninden, not alacaksa beş alacak. Ama ne aldığı aferin, ne anlattığı Mezopotamya ona bir yarar sağlamayacak.

Bırakın sağlamasını, çocuğun kendi çocuk mantığını da karman çorman edecek.

Gerçi Mezopotamya'nın yerini bilmese ne olur, bilse ne olur. Ama işin ayrıntıları var:

Amerikalının ve de Amerikan uşaklarının uygulatmaya uğraştıkları "Program Taslağı" Türkiye'de araç-gereç ve sosyal, kültürel ortam yüzünden sökmüyor. Bunu bırakalım bir yana. Elimizdeki programı nasıl uyguluyoruz, orada saptanmış konuları nasıl öğretiyoruz, ona değinelim kısaca:

Şükran'a nasıl öğretiyorlarsa, dört milyon ilkokul çocuğuna da aynı biçimde öğretiyorlar. Ev ödevi veriyorlar bol bol ve ertesi sabah darağacına çeker gibi çocukları tahtaya kaldırıp "anlat bakalım!" diyerek...

O çocuklar ki, ezberlemeye çalıştıkları ve anlamadıkları halde olduğu gibi ezberledikleri sözümona dersleri, plak gibi öğretmenlerinin karşısında tekrar etmektedirler. Ezilerek, büzülerek, üzülerek ve hiçbir şey anlamayarak... Tıpkı Kur'anı Kerimi körü körüne ezberleyen milyonlarca körpe çocuğumuz gibi...

Öğretmen hanım ya da öğretmen beyefendi işin bu yanında değildir. Onlara göre asayiş berkemaldir. Ders planı, ders defterleri, yoklama defteri, teftiş raporu tamam. Dernek ya da klüpte kâğıt desteleri de tamam. Fotoroman koleksiyonu bile tamam.

Ama çocuklarda bir iz var mı çocukların anlattıkları dersten? Afrika neresi, Amerika neresi, Mezopotamya neresi ve de ne? Ülke mi, toprak parçası mı, at mı, it mi?

Derim ki onun için, ülkemizde, öğretmenin görevi, "evde çalışın" demeden konuların kapısını açıp çocuklara ipuçları vermek olmalı. Ezbere anlatılanları, sorularla, tekrarlarla ve

araçlarla somut olarak kavratma yollarını aramalıdır. Ve de okumalı, gazete, dergi, kitap. Konuyu kendisi iyi bilmeli... Gerçek milliyetçilik ruhu ve ülküsüyle çalışmalı.

Kısaca, bugünkü tutumu ters çevirip önce öğretmenin dersi işlemesi, çocuğun yabancısı olduğu konuları çocuğa indirmesi gerekir.

Darısı Tarsus Duatepe Okulu'nun ve tüm ilkokulların başına. Ancak o zaman çocuklar ay, gün, yıl kavramını beller ve tarih, mevsim şeritleri işe yarar...

Şölen, 1966

Eylemsizler

Türkiye acayip bir ülkedir. Burada yaşayan insanların hiç değilse aydınları bu acayiplikten yakınmakta ve bu acayiplikleri ortadan kaldırmak için uğraşmaktaydı. Fakat son yıllarda bazı aydınlara da bir hal oldu. Onlar da acayipleşerek kervana katıldılar. Katıldılar ve onlar da Tonguç'a, Köy Enstitülerine saldırmaya başladılar. Bunların en olumluları, solculuğu, sosyalistliği kimseye bırakmayanları ve bu durumlardan dolayı acı çekmiş olanları, ama eylem alanında bir şeyler yapmamış olanları, nerdeyse bir aşağılık duygusunun altında ezilmekte ve bu ezilmişlikten kurtulmak için, sanki yapılacak başka iş kalmamış gibi, Tonguç'a ve Köy Enstitülerine saldırmaktadırlar. İmam Hatip okulları başta olmak üzere bir sürü küflü kurumun ve onları kuranların, bugünkü çürük eğitim sisteminin ve heba edilen çocukların bu bayları ilgilendirmeyişi de ilginçtir...

Bunların başında romancı Kemal Tahir gelir. Ortanın göbeğine mi, Amerikalılara mı ayak uydurduğu, yoksa Köyün Kamburu'ndeki kahraman gibi onulmaz bir hastalığa tutulup çırpınmaya mı başladığı anlaşılmayan bu eski solcu, mapus damında tükettiği yılların bile acısını unutarak, bir romanla Tonguç'a ve eserine saldırmıştır. Tonguç işe yarar adam olsaydı o da içerde çürür, memurluk yapmaz, bir devlet memuru olarak Köy Enstitülerinin kuruluşuna önder olamazdı, demek ki Tonguç'ta iş yok, bir partinin hakim olduğu devrede ayakta kalmış, çalışmış, kendine göre önemli bir iş yapmıştır, demek ki bu adam sağlam adam değildir, demeye getirmiştir.

Gazeteci bir arkadaş, bizim İmece dergisinde yazdığı bir yazıda Köy Enstitülerinin kuruluşunda Amerikan parmağı olduğunu ileri sürmüş. Kızılçullu Köy Enstitüsünün yerleştiği binaların, Amerikalılar tarafından verildiğini savunmuştur. Yani,

İkinci Dünya Savaşından sonra Türkiye'ye girdiğini sandığımız Amerikan Emperyalizminin 1940'larda girdiğini hatırlatmıştır. Bunun yanında, çeşitli toplantılarda konuşan ve solcu geçinen aydınlardan çoğunu dinledim. Çeşitli yerlerde laf açıldıkça Köy Enstitüleri ve Tonguç üstüne söylev çeken aydınlara rastladım. Eskiden bu kişiye ve bu kurumlara toz kondurmayan, bu, yerden bitme, aslında sorumsuz ve de bilinçsiz aydınlara, başta da dediğim gibi, bir hal oldu son yıllarda. Efendim, Amerika'nın yaptığı ve Nato hizmetlerinde kullanılacak silahları okuma yazma bilmeyen insanlar kullanamayacağından, yığınla köylü çocuğuna okuma yazma öğretmek için Köy Enstitüleri açılmıştır. Bir de, faşist CHP yönetiminin köyde en önde bulunacak elemanlara kavuşması için bu kurumlar açılmış. Ant dergisi de bir dizi yazı ile bu açıdan yayın yaptı.

Kuruluşta Amerikan parmağı var mı bilmem ama, hani, bizde beş kişiden biri polis dediklerine benzer bir şekilde, bütün değerleri yıkmakla görevli CIA'nın bu saldırıda eli var mı diye düşünüyor kişi... Yalnız sağcıların hesaba katılmıdığını düşünerek, solcuların ağzıyla konuşuyor, öyle ise... Nereden esinlendiklerini bilmediğimiz dostlar da uluorta, hem de FKF'li gençlerin düzenlediği 17 Nisan toplantılarında ileri geri konuşmaktadırlar. Oysa, Türkiye'de faşist yetiştirmemekle bilinen tek kurum Köy Enstitüleridir.

Köy Enstitüleri kusursuz mudur? Elbette kusurları vardır. Daha geliştirilebilirlerdi. Geliştirileceği yerde, yıkıldılar. Eskiden "ıslah edilmeli, yıkılmamalıydı" derlerdi. Bu, babadan kalmaya çevrilmeliydi, anlamında söylenirdi. Şimdikilerin ithamı daha başka, daha acı, bu kurumların kurulması hiçbir şey getirmemiştir. Bir iktidar, ayakta kalmak için eleman yetiştirmek istemiştir, o kadar... demek istemektedirler.

İş hiç de öyle değil, önemli olan sosyalizmin S'si ortalarda yokken böyle sosyalistçe bir eğitim yolunu bulmak ve eylem haline getirmektir. Sosyalizm de gökten inmez, eğitilmiş yurttaşların çalışmasıyla getirilir. Köy çocuğunun düşünmeye alışmasını, kölelikten kurtulmasını, kurulu saat gibi değil inanışınca hareket etmesini ve köylünün uyanması, silkinmesi için önderler yetişmesini düşündü ve gerçekleştirdi Tonguç...

Dün başka türlü, bugün başka türlü, Köy Enstitülerine saldırıların sürmesi bile, emperyalizmin dış ve iç güçleriyle onlara körü körüne inanan okumuşların bu yolda seferber olması ve bu halka mal olmuş Köy Enstitüleri düşüncesini, Tonguç'u yıkmaya çalışıp da yıkamayışları bile, Tonguç'un hizmetinin ne kadar tutarlı, halk için ne kadar isabetli olduğunu ortaya koyar. Bu yolda yenilen Tonguç ve eseri olmayacaktır. Aksine, bu toplumun kurtulmasını isteyen herkes, hele gelecek kuşaklar, Köy Enstitüleri gibi bize özgü bir buluşun, geri kalmış başka ülkelerce taklit edilirken bizde söndürülmesini affetmeyecekler ve kurtuluşu bu yolu bir kez daha denemekte bulacaklardır. Günümüzün sözde "solcu ve toplumcu aydınlarının" gençliğin kafasını sorumsuzca karıştırmak için bazı eski tüfekçilerden naklen yaydıkları herzelere de, bizim yaptığımız gibi güleceklerdir...

Yeri ve zamanı geldikçe, alnımızın akıyla, Tonguç gibi yaşantısıyla bir halk adamı ve tüm davranışıyla halk için çalışmış bir kişiyi savunacağız. Bu, Türk köylüsünün kurtuluşu için büyük yolu bulmuş ve eyleme geçmiş büyük kişinin yanında, bizzat köylünün kurtarılmasını ayağı havada solculara karşı savunmak olacaktır...

İmece, Temmuz 1969

Yeni Ant

Bu çatının altında birleşmelerinin üstünden bir ay ya geçmiş ya geçmemişti. Düşünce, bir yılı doldurmuş usta ağabeylerde doğdu, gelişti. Bu sınıfa da sınıf başkanları yoluyla geldi. Sınıftakileri acemi asker durumunda görüyorlar, tohum ekmek için bu havayı uygun buluyorlardı. Başkan ve iki arkadaşı her akşam etüt saatinde karatahtanın başında bitmeye başladılar. "İzin verirseniz bir dakikanızı alacağız" diye başlayarak kırk dereden su getirip düşüncelerini açıklamaya, kabul ettirmeye çalışıyorlardı. Bir keresinde yine "İzniniz olursa bir dakikanızı alacağım arkadaşlarım" dedi başkan. Hoşbeşler kesildi, kitaba deftere bakan gözler yukarı sınıftan gelmiş olan başkana çevrildi. Başkan heyecanlandı iyice. Şakası yoktu bu işin, "pedagog"luk ayağa düşecekti. Bu heyecanla başladı:

"Saygıdeğer sevgili arkadaşlarım! Önemli bir sorunumuz olduğunu biliyorsunuz. Yine bu sorun için birkaç dakikanızı almak zorunda kaldığım için özür dilerim. Yeminimizi kısa zamanda tamamlamak zorundayız arkadaşlar. Kulağımıza kötü haberler gelmektedir. Duyuşumuza göre, içimizden bazı arkadaşlar baltayı taşa vurmaktadırlar. Bunun acısını sonunda çekeceğimizi bilmelisiniz arkadaşlar!"

Bu arada yine, başkanın yanında yukarı sınıftan gelenlerden birisi andın metnini tahtaya yazdı: "Derslikte, okulda, bahçede, gerek burada ve gerekse gideceğim her yerde, herkese karşı aynı şekilde davranacağıma, ders notlarını vermeyeceğime ve öğrendiklerimden kimseyi haberdar etmeyeceğime, öğrendiklerimi kimseye öğretmeyeceğime, dışardan sınava gireceklerle lâubali olmayacağıma ve arkadaşlık etmeyeceğime namusum üzerine yemin ederim."

Aklının ucu pat fakat fikrinin kabı sivri bir sandalye sahibi, diplomaya gereksinim duyduğu için bu dışardan sınava girme kararının alınmasını sağlamıştı. Ama, burada iki yıl dirsek çürütenlerle dışardan sınava girerek burayı bitirenlerin aynı haklara sahip olmalarını, öğretenler kadar öğrenenlerin de akılları almıyordu. Adalete benzer bir görüntü var mıydı bu işin içinde? Fakat, çaresi bulunmadık iş mi gelmiştir bu gök kubbe altına. Onun da çaresini bulmak üzereler. Bilginizi ve notunuzu dışarıya sızdırmadınız mı, hapı yuttular demektir. Dışardan sınava girecekler, gösterecekleri başarısızlığa kendileri de gülecekler. Halil Fikret'in Pedagoji Tarihi ile Ziya Dalat'ın Gençlik Ruhu'nu ineklemenin bu işe yetmeyeceğini görsünlerdi... Bir daha girmek isteyenlere de akıl ağacı olurdu...

Ama hangi iş kolay başarılmıştır? Bu eğilime katılmayan birkaç dikkafa çıkmıştı yine. Ayağa kalktı bunlardan Selahattin Şimşek:

"Memlekette demokrasi olduğunu unutmamanızı ve bireylerin özgürlüğüne saygı göstermenizi rica ediyorum. Baskıyla yapılan işlerden hayır umulamaz!" diye beylik bir iki söz söylemek istediyse de sözünü keserek araya girdi başkan:

"Bütün sınıf deli, sen akıllısın öyleyse... Yemin etmeyen dört kişi kaldınız. Topluluğa uymazsanız gerisini kendiniz düşünün..."

Sarışın zayıf bir kız kalktı:

"Arkadaşımız Şimşek'in haklı olduğu yanlar var" diye başladı. Yarım anlamlı bir iki söz edeceği anlaşılıyordu ama tamamlamasını kim bekleyecek? Çevresinde oturanların çıkışlarıyla sustu. Sonra, başkanın çağrısına uydu da karatahta başına kalkarak metni okudu, yemin bile etti...

Hasan Hüseyin Çiftalev'di karşıtlardan biri de. Moralinin yerinde olmadığını hesaba katarak ona on beş gün düşünme izni vermişlerdi. Kırk kişi vardı iki sınıfta. Kırkı da birbirini bilirdi. Er ya da geç bu yemin tamamlanacaktı. Ama ikinci sınıftaki olgunluk ve anlayış (!) yazıktır ki henüz yeni sınıfa ayak basmamıştı. Bu yüzden yemin bir türlü tamamlanamıyordu. Sanılarınca, sona kalan bu üç arkadaş da hizaya geleceklerdi nasıl olsa. Ettikleri kalacaktı sadece. Bunca çemberden geçmiş, bu yüksek öğretim kurumuna kadar gelmiş insanlardan dikkafalılık, inatçılık değil,

olgunluk, toplumun gidişine uyma beklenir değil mi? Kalan arkadaşlarından bekledikleri de bundan başkası değildi. Nitekim, on beş gündür düşünmekte olan Çiftalev, ıhı mıhı demeyi bırakarak kuzu kuzu kalkıp yeminini etti, Selahattin'e de moralinin düzelmesi için son olarak dört gün izin verildi. O vakit yeniden "tahtaya kalkacaktı." Demek moral olan yerde falso olmayacaktı.

Sıra Yakup Arı'ya geldi. Yüksek sınıftan gelen başkanın birkaç cümlelik önemli öğüdünden sonra söz alan Arı:

"Sanıyorum ki içimizden çoğu, başkasının etkisinde kalarak yemin ettiler" dedi. "Fikrinizin saçmalığına iyice inandığım için, ısrardan vazgeçmenizi istiyorum. Sonu kötü olur sonra. Bırakın da dersimize çalışalım."

Her şey birdenbire oldu kaşla göz arasında: Arı'nın düşüncesini destekleyenlerle dışardan sınava girenlere ders notu verilmesine karşı koyan düşünceyi destekleyenler birbirine karışmıştı. "Sus, sınıfa büyük hakaret!.. Gebertin! Turist!" diye yuha çekiyorlardı. Çocuk arada kalmıştı. Pataklanacaktı pisi pisine. Selahattin Şimşek nöbetçi müdür yardımcısının odasına koştu.

Ortalığı yatıştırmaya çalıştı ağabey başkan "Beni dinleyin" dedi, gürültü kesilince de ekledi:

"Arkadaşlar, turist olarak adlandırdığımız, sırtında aba ve ayağında kıllı çarıkla dışardan sınava gelen enistoslulara hiçbir vakit fırsat vermeyeceğiz. Dışardan girenlerin yüzde doksanı "turist"tir. Memleketin başına katmerli belâ kesilmek için buradan da diploma almak istiyorlar. İşin acı yanı ise, aramızda da onların demirinden turistler bulunmaktadır. Ama..."

"Kim turist?"

Yakup Arı'nın sesiydi. İki sözcükten sonra boğazında tıkalı kaldı sözleri. Başkan doğruca gidip sırtına vurmaya başladı. Ölüm ortaya gelmeden müdür yardımcısı yetişti. İfade için Arı'yı odasına aldı. Ötekiler kapıda sıra bekliyorlardı. Ertesi gün, sınıf arkadaşlarına ve ağabeyine hakaretten disiplin kuruluna verildi Yakup Arı...

Halk, 1955

İki Tip

Öğretmeni:

"Okuyup bilgi ve feyz aldığınız bu kutsi çatı altında beraberce geçirdiğimiz günlerden kalp ve gönüllerimizde kalacak yığın yığın tatlı ve unutulmaz hatıraların yanında, acı hatıraların da bulunduğu şüphesizdir. Ancak, insani ve milli bir vazifeyi ifa esnasında sizlere nafi olmaktan başka bir düşünceye sahip değilken, farkında olmadan gönlünü incittiklerim varsa, şu anda içlerindeki kırgınlığın zail olduğunu zannederim. Çünkü sözlerimin ve hareketlerimin tevcih edilmiş olduğu biricik nokta, aslında sizin kalplerinizi kırmak değil, milliyetçilik ruhunu ve imanını sizlere vermek, sizler yoluyla da torunlarınıza aktarmaktır. Yeryüzünün en lezzetli pınarı olan bu milliyetçilik pınarından ne kadar çok içersek, kalbimiz o nisbette ferah olur. Milli ve hayati tecrübelerime istinat ederek sizlere nafi olabilmişsem, bu fâni dünyada Allah huzuruna gidene kadar mes'ut ve bahtiyar olacağım... İstikbal sizlerindir..."

Öğrencisi:

"Muhterem hocalarım ve değerli arkadaşlarım.

Mesleklerin en çok emek isteyeni, yalnız göz nuru dökmek değil, insan benliğinden bir şeyler aktarılanı muhakkak ki öğretmenliktir.

Bir ömür boyunca okul denilen yuvaya hizmet etmek, heyecan ve sevgi aktararak onları hayata hazırlamak ve memlekete faydalı unsurlar haline getirmek üzere didinmek, çalışmak, uğraşmak, nihayet yetiştirdiği binler ve onbinlerce memleket evladının bu seviyeye ulaşmalarında "bunlarda benim de payım var" demeden, iftihar etmeyi akla dahi getirmemek olgunluğunu göstermek, acaba hangi mesleğe nasip olan bir mazhariyettir?

Bu, ancak insan yetiştirmek gibi mukaddes bir vazifenin Allaha yardımcı olan bir mesleğin, yani öğretmenlik mesleğinin sağlayacağı bir saadet ve bahtiyarlıktır. 43 senelik hizmetten sonra, emekliye ayrılması ile üzgün bulunduğumuz muhterem hocamız, işte bu saadetin en yüksek mertebesine ulaşmıştır ve şimdi vazifesini en mükemmel yapanların kalp huzuru içindedir.

Muhterem hocam,

Bir naçiz talebenizin burada sizin ilmi ve mesleki değerinizden, şahsi meziyetlerinizden bahsetmeye kalkması, haddini bilmek olur. Çünkü sizi takdir edebilmesi için, sizi görecek ve anlayacak bir seviyeye yaklaşması icap eder. Bir yüceliği kavrayamayacak kadar görüş zaviyesi dar olan bir insan onun hakkında ancak pek az bir şeyler aksettirebilir.

Hayatta az rastlanan 'insan-ı kamilliği', şahsınızda selamlamama ve bütün vasıf ve hareketlerinizle 'örnek hoca' olarak öğrencilerinize ilim ve çalışmanın timsal ve rehberi olduğunuzu belirtmeme müsaadelerinizi istirham edeceğim.

'Vazife namustur' prensibinizle rahatsız olduğunuz zamanlarda bile sizi okula ve öğrencilerinize sevkeden feragat ve meslek aşkınızı; ders saatlerinizi -bir dakikasını dahi feda etmeden- tam bir ciddiyetle mevzua hasretmek, uzun vazifeleri büyük bir enerji ile takip, kontrol ve iade etmek suretiyle gösterdiğiniz azim, sebatkârlık ve vazifeşinaslığınızı bir nümune olarak görmekteyiz. Öğrencilerinizi tam ve noksansız olarak yetiştirmek, onların bilgilerini en hassas bir ölçü ile değerlendirmek ve haklarını en adil şekilde tevzi etmek hususunda şahsi istirahatınızdan fedakârlık ederek gösterdiğiniz titizlik ve feragatı minnetle anarız.

Büyük küçük herkese kıymet vermek ve hürmet etmek suretiyle gösterdiğiniz samimiyeti üstün tevazuu şükranla yâd ederim. Bu sözlerimle, yalnız şimdi okulda bulunan öğrencilerinizin değil, aramızda bulunmayan ve sizden feyz alan binlerce eski talebelerinizin duygu intiba ve şükranına bir nebze tercüman olabildi isem kendimi bahtiyar sayarım.

Sizi, meslek hayatınızın maddeten son gününde emekliye ayrılmak suretiyle uğurlarken duyduğumuz üzüntüyü belirtir,

manen her zaman aramızda bulunduğunuza emin olarak, kalplerimizin her an sizinle beraber olduğunu ve hatıralarınızla daima aramızda yaşayacağınızı arz etmek isterim.

Emeklilik hayatınızda size uzun, sıhhatli, mes'ut ve bahtiyar nice yıllar dilediğimizi, öğrencilerinizin en halisane temennileri olarak kabul buyurmanızı arz eder, 'Bir kelime öğretenin bin yıl kölesi olayım' sözünü unutamayacak bir neslin anlayışı ile sizi ve şahsınızda öğretmenlik mesleğini hürmet ve şükranla selamlarım..."

Bize laf düşürmeden, üslup ve görüşlerini kendi dilleriyle anlatan tiptir bunlar. Kuşak farkından başka hiç fark yok aralarında. Böyleleri aramızda çoktur ve olacaktır bu gidişle...

Halk, 1955

Hüseyinler

Her vakit böyle bulurum Hüseyin'i... altı ay var ki sıra arkadaşıyız. Ya pullu zarflardan yazılı kâğıtları çıkarır okur ya da yazdığı kâğıtları zarfa kor, pullar...

Yazıyordu yine...

"Hoş geldin" dedi.

"Hoş bulduk ama önce yazını bitir, kafan karışır" dedim.

Yazısını bitirdikten sonra bana da okumak istedi; okudu. Mektubunu beğenip beğenmediğimi sordu. Beğendiğimi söyleyince sevindi. Sonra -Sözü nerden getirdiğini anlayamadım- yaşam öyküsünü özetlemeye başladı:

"1930'da Burgaz'da doğdum. 130 dönümlük bir çiftliğimiz var. Şu anda bir çiftçi ailesinin evladıyım. İlk ve ortayı Emirgân'da, liseyi Kabataş'ta okudum. Lisenin fen kolunu bitirdim. Üniversitede iktisat tahsili yaptım. Son sene siyasi ilimler disiplinini seçerek iyi derce ile bitirdim. Fakat ihtilaflı bir dersim olduğu için henüz diplomamı alamadım. Üniversitede İktisat Cemiyeti Başkanlığını iki yıl deruhte ettim. Ayrıca Milli Hareketler Komisyonu Başkanlığı yaptım. Bir kız, üç erkek kardeşiz. En büyük emelim Burgaz'daki sevgilime sahip olmak ve onunla yaşamaktır."

"Mektup ona mı?"

"Ona. Madem beğendin, istersen bir kopyasını vereyim yazıp da. Belki lâzım olur. Arkadaşlarım bana yazdırırlardı aşk mektuplarını..."

Ertesi gün verdiği kopyayı, dosyama sakladım gerçekten. Belki size de bir şey anlatır diye örneğini veriyorum:

"Sevgilim:

"Bu âlem bitmeden" şarkısını terennüm eden dudakların, kalbimi inandıramadı. Halbuki hâlâ o güzel anlarımızı yaşı-

yorum. Bir hayal gibi etrafımda dolanıyorsun. Burgaz'ın sahillerindeki çakıl taşlarıyla oynuyoruz... Vapur şimdi kalkacak... Ayrılmak... Evet, o güzel âlemden ayrılmak istemiyoruz...

Bütün sevgin kalbime kilitlendi. Ah, o kilidin şifresini çözüp her şeyi sana anlatabilsem, o sesi duyabilsen ah! Ne mümkün sevgilim, aramızda karlı dağlar, beni inletir: yâr yâr!.

Hani nerede? Şairin dediğine bak:

Kara gözlüm efkârlanma gül gayrı
İbibikler öter ötmez ordayım.
mektubunda diyorsun ki, gel gayrı,
Sütler kaymak tutar tutmaz ordayım.

Sen mektubunla da söylemiyorsun bunu. İşte böyle dertli dertli beni bekletiyorsun. Ne tahammüllü insanmışım yarabbi, iyi ki tuz gibi çatlamıyorum. Sensiz her şey, her yer öyle sıkıcı ki, nereye gitsem gönlüm avunmuyor. Bazen "Belki beni mektuplarıyla teselli eder" diyorum. Sonra gittikçe kendim de inanıyorum buna, başlıyorum mektubunu beklemeye... Tanrı kimseyi intizarda bırakmasın. Ne kötü. Düşmanıma dahi reva görmem. Fakat benim bir tanem nedense bana reva görür.

Senin yerinde olmayı ne kadar arzu ederim. Dünyada sevilmek kadar tatlı ne vardır? Bu sırra erenler kim bilir ne kadar mes'ut hissederler kendilerini? Acaba bu saadete ben de erebilir miyim diye düşünüyorum. O mefhum benden ne kadar uzak. Benliğimi fırtına gibi sardın, bilmiyorum beni mes'ut insanların yaşadığı o sahillere götürecek misin? Yoksa hayırsız bir adada tek başına mukadderatıma mı terk edeceksin? Hadi canım, cevap ver, ne olur bir iki şey söyle...

Bugüne kadar birçok kadın ve kızla ilgilendiğimi saklamadım senden. Ama ruhuma, gönlüme uygun tipe yeni rastladım: Bu sensin, buna emin ol güzelim.

Ders dinlerken, kitap okurken, ikide bir dalarım, seni düşünürüm. Yatakta güzel hayalini muhayyelemde canlandırarak uykuya dalarım. Dünyalarımı süsleyen sensin.

Canım senden ayrılmak istemiyor. Nedense mütemadiyen

yazmak istiyorum; zira sen buna muktedirsin, ben istemesem de kalemim durmuyor, hep sevgilim diye sana hitap ediyor.

En derin sevgiyle seni kucaklar, o Burgaz'ın bizi sarhoş eden, yaklaştıran yağmuruyla ıslanmış ve harelenmiş dudaklarından binlerce öper, öper, tam sıhhat, bol neşe ve iyi günler dilerim; benim canım sevgilim..."

Ya; İşte böyleleri de var gençlerimiz arasında... Ama Hüseyinler de anlayacaklar sorunlarımızı bir gün...

Gençlik, 1957

Bir Resim

Akşam karanlığı bastırmak üzereydi. Elimdeki gazeteleri karıştırarak yürüyordum caddeden yukarı doğru. Köyden gelmiştim. İçlerinden geldiğim beş köyün derdiyle yüklüydüm ama gazetedeki haberlere bakmak için bir yere gidip oturuncaya kadar sabrım yoktu. Üstelik bir resim ve onunla ilgili haber kafamı yeniden altüst etmişti: Saidi Nursi'nin kartpostal büyüklüğündeki resimleri Eskişehir'de 50 liraya satılıyormuş. Eyüp Sultan'da çekildiği ve çok kutsal olduğu söylenen bu resimlerin kapışıldığı sırtında ceketi olmayan bir köylünün keçesini satarak bir resim edindiğinden belli. Gazetenin birinci sayfasına yerleştirilmiş resmi seyrederken arkadan bir küme genç yetişti. İçlerinden birini tanıyordum. O da beni öteki arkadaşlarıyla tanıştırdı. Hepsi yüksek öğrenim yapmakta olan arkadaşlardı bunlar. Resmi onlara da gösterdim. İlgili haberi anlattım ardından. Güçlü kuvvetli, şu kış akşamında kısa kollu bir içlikle dolaşan biri "az bile elli lira, parayla ölçmeleri de yanlış böyle kıymetli önderlerin resimlerini" dedi. Acaba ciddi mi söylüyor diye baktım, çok ciddiydi hem de. Afalladım kaldım. Hem yürüdük hem konuştuk bu konuda. Aşağı yukarı hepsi aynı düşünceyi destekliyorlardı. Yolun sonunda ayak üstü biraz daha konuştuk, "namaza geç kaldık" diyerek ayrıldılar. Birisi de şöyle konuştu giderken: "Görüyorsunuz memleketimizde işler hayli karışık. Düzelmesi için bu gibi kıymetli insanların ardına düşmekten gayrısı yalan bu millet için."

Okullarının bir bölümünü namaz yeri olarak ayırtmışlar. Orada namazlarını kılıyorlardı demek. Birkaç ay önce açılmış bu namaz yerlerinde asılı eski yazılı bir karınca duasının resmini de gazetelerde gördüğümden, pek şaşmadım namaza gidişlerine. İnsan alışıyor, duya, göre anlaşılan.

İki yıl önce öğrenci olduğum bir yüksek öğretim kurumunda da namaz yeri vardı. Çok arkadaşımız günde beş vakit namaz kılarlardı orada. Bu davranışlarıyla bize üstünlük taslarlar, oruç ayında gece yemeğine kalkarken, yatarken uykularımızı bozmalarından yakınmamıza kızarlar, yakınmaya hakkımız olmadığını, çünkü ortada Allahla, dinle ilgili bir konu bulunduğunu söylerlerdi. Yatsı namazından sonra hemen yatmaya giderler, yatmaya gelen bir arkadaşın ayak sesinden uyanacak olsalar kıyameti koparırlardı. Rahatsız olunca kızmaya öfkelenmeye onların hakkı vardı da bizim yoktu. Çünkü onlarca, kendileri üstün bir yığın durumundaydılar. Bizlerse altta kalmış, Allahın listesinde bile olmayan döküntülerdik. Yöneticiler de onların bu inancını desteklerler; bizler kuru zeytinle kahvaltı ederken, gece yarısında onlara yağ bal yedirirler, akşamları özel yemekler hazırlanırdı oruçlulara. Namazcıların iyiliğine yeni gelişmeler olduğunu sanıyorum şimdi de o kurumda...

Ve de 1957'den tam otuz yıl sonra 1987'de, Ankara Sanat Kurumu'nda yapılan bir açık oturumda, Yazarlar Birliği Başkanı M. Doğan, "Türkiye'nin yetiştirdiği en büyük aydın Saidi Nursi'dir" diyordu... Buraya gelinmişti artık...

Sorun, 1987

Bir Ressam

Önümde bir resim. Arka arkaya yürüyen üç kişi var resimde. Öndekinin elinde bir tabanca. Tabanca sağ elinde, sol eli ortadakinin elini tutuyor. Arkadakinin sağ eli de ortadakinin öteki elini tutuyor. Sol eli boş değil arkadakinin, elinde cop var. Giyimlerinden, öndekinin ve arkadakinin polis oldukları anlaşılıyor. Ortadakinin bir ak gömleği var, ne olduğu belirsiz. Onun da elinde dövize benzer bir şey tuttuğunu görüyorum. Ama yan mı tutuyor nedir, bunun yazılı bir kâğıdı ya da bezi taşıyan bir değnek olduğu iyice belirgin değil.

Harmancısı, orakçısı, namazcısı, gurbetçisi, kağnısı, öküzü, eşeği... ile canlı bir köy haline gelen sergideki resimlerin açıklanmasını isteyen aydın kızlarımıza, delikanlılarımıza ben de istemeyerek katılmış oluyorum.

"Bu resimden bir anlam çıkaramadım da" diyorum orada bulunan ressam Balaban'a.

"Sen de mi sorgucu meleği oldun kardaş?" diyor.

"Neden sen de mi diyorsun, ben de herkes gibi merak ettim işte."

"Yok, yok demem o deme değil, bu resmin hikâyesi uzundur da... Hem de anlamı bakımından uzundur."

"Ya?"

"Yeni Dal Grubu olarak altı arkadaş İstanbul'da bir sergi açmıştık. Bu resim de orada sergilediğim resimlerin arasındaydı."

"Ne zaman açtınız o sergiyi?"

"Nisan 1961'de, 18 Nisan olaylarının birinci yıldönümüne rastlar."

"Olanlar ne?"

"Gelip emniyete götürdüler bizi, olanlar bu kadar. Ama bu resmi de götürdüler. Çıktım savcının karşısına. Dedi ne kastet-

tin bu resimde. Dedim ressam resim yapar, kasıt yapmaz. Sonra şöyle bir konuşma geçti aramızda:

O "Bu bir ayaklanmanın resmidir?"

Ben: "Nereden çıkarıyorsunuz."

O: "Polisler işçiyi yakalamışlar, götürüyorlar?"

Ben: "Bu ufak bir öğrenci."

O: "Öğrenci değil, öğrenci olsa elinde kitap olur. Küçük işçi bu, ilerde büyür. Elinde deynek var bunun, hani kitabı?"

Ben: "Deynek değil, döviz bu!"

O: "Döviz olsa yazısı olurdu."

Ben: "Yazısını göstersek resim bozulur."

O: "Resimden bana ne?"

Ben: "Yazıdan bana ne?"

Oğlanın öğrenci olduğunu kabul ettiremedim.

"Dinle beni, önde polis, arkada polis, ortada işçi, dikkat ediyor musun, öndeki polisin ayağı kayacak?" dedi.

"Sağlam yürüyor o."

"Sen kayacak de..."

"Dosdoğru yürüyor."

"Kayacak, de sen şimdilik. Arkadaki polisle işçinin eli bir mengeneye benziyor..."

"Ne mengenesi, Hitit Röliyeflerinden etkilenerek yaptım bu tabloyu. Hitit röliyef yürüyüşüne benzer manzara. Bu tablonun fotoğrafını da 28 Nisan olaylarıyla ilgili olarak 30 Mayıslı Dünya gazetesi'nde gördüm. O fotoğrafı örnek aldım. Tıpatıp fotoğrafa benzer. Yalnız, o fotoğraftır, olayı alıyor, buysa resimdir, ressam gözüyle bakıştır..."

"Bunların hepsi hikâye. Öndeki polisin ayağı kayacak, ortadaki de öğrenci değil işçidir. Öndekinin ayağı kayınca, arkadaki de yıkılacak. Bu sırada işçinin elleri kurtulacak ve öndekinin gırtlağına yapışacak..."

"Arkadaki boş mu duracak?"

"Onun da gırtlağına sarılır, birini bir eliyle, ötekini öteki eliyle bastırır, yetişin millet diye bağırdı mı, al sana ihtilal!.. İşte bu yüzden hakkınızda 141 ve 142'nci maddelerin uygulanmasını isteyeceğim..."

Araya girip olayın gerçek olup olmadığını, öteki arkadaşlarının durumunu soruyorum. Olayın kılı kılına gerçek olduğunu, aradaki küfürlerin de işin cabası olduğunu anlatıyor Balaban. Öteki arkadaşlarından çıldırma durumuna gelenler olduğunu Marta Tözge'nin çıldırıp tedavi altına alındığını ekliyor. İhsan, Kemal ve Vahiy İncesu kardeşlerle Avni Memetoğlu ve Marta Tözge'nin de aynı biçimde resimlerinin incelendiğini anlatıyor. Onları geçiyoruz. Balmumcu Savcısıyla başbaşa kalıyoruz.

Anlatıyor Balaban:

"Ben gayri ihtiyari elimi kulağıma kepçe yaparak bağırdım: Hangi tevarihlerde yaşıyoruz, üçüncü asırda mıyız, yoksa yirminci asırda mı? Ben, sanatıma bir yön vermek için, bir yeni maya katmak için Alacahöyük'te, Boğazköy'de, Yazılıkaya'da çalıştım. Döndükten sonra, sanatımda bir aşamaya ulaşmak için çırpınırken ve buna eriştiğimi sanıp dururken, bu biçim sorular sorulacağını düşte görsem inanmazdım." Bunlara kulak asılmadı, zapta da geçmedi.

Sonunda Savcı:

"Sen ressam mısın?" dedi. Köylüden, talihsiz bir köylüden bunu beklemediğini, zaten bu resimleri başkasının yapmış olduğunu düşündüğünü söyledi.

"İspatı bedava, isterseniz sizin deseninizi çizeyim" dedim. Kabul etti ve yarım saatte çizdim... Deseni çizilince, benim de resim yapabileceğime aklı yatar gibi oldu. Ara sıra gelip kendisine resim konusunda dersler vermemi istedi. "Sizi savunurken biraz resim bilgim olursa, sizin yararınıza olur, yanlış hareket etmemiş olurum" dedi.

Yenigün, 1958

Tomurcuk Nasıl Solar

"Okusun ilgili kimseler (okumazlar ya) adımı da yazıyorum, adresimi de... Gerçeği söylemekten korkmamaya and içtim.

Hasanoğlan İlköğretmen Okulu'nda öğrenci iken okulun gazetesine bir şiir yazdım. Sonu şöyle bitiyordu:

Ben köylüyüm fakirim
Sen ise bir zenginsin
Bu koşullar içinde
Bana gelir misin?

Yazıyla arkadaşlarımın gözlerini açıyormuşum, ortalığı karıştırmak istiyormuşum, gizli amacım varmış. Bu sözler, okul müdürünün...

"Neler okuyorsun?" dedi bana.

"Varlık'ın yayınladığı kitapları" dedim.

"Tamam" dedi ve beni disiplin kuruluna vereceğini söyledi.

Bir gün odasına çağırdı, ilgi ile koştum.

"Hemen bu okulu terk et. Seni Kayseri Pazaören'e sürgün ettim. Orada akıllı dur. Kötü maksatlı kitapları okuma, durumunu oraya bildireceğim."

Yola çıktım. Hep düşünüyordum, suçum neydi? Hırsızlık mı, kahpelik mi etmiştim? Neden sürgün oluyordum ben? Öğrencinin okuma yazması suç muydu? Üstelki beni disiplin kuruluna da çağırmamışlardı. tek suçum okumam ve düşünebilmemdi. "Peri" dergisini okuyanlara kimse bir şey demiyordu okulda. Köy üstüne yazılmış genç kalemlerden çıkma kitapları okuyunca iş değişiyordu.

Bu düşüncelerle okula geldim. Karşıda bir duvar var üstü telli. Burası yeni geldiğim öğretmen okuluydu. Müdüre gittim.

İçeri girdiğimde müdür, öğrencilere gelen mektup ve dergileri inceliyordu. Bazılarını cart-curt ettirerek yırtıp atıyordu. Mektuplardan başını kaldırdı bir ara, kendimi tanıttım. Önce kıs kıs güldü. Sonra ciddileşerek:

"Ah oğlum, sen buraya boşuna gelmişsin. Burada dersini öğrenip öğretmen olacaklar okur. Sen ise gazeteye yazı verip şiir miir yazıyorsun. Bizim burada gazete mazete yok. Hem burada biz "Bizim Köy" gibi kitapları okutmayız. Sen en iyisi doğuya, yani kentine, hakiki memleketine (Rusya'ya demek istiyor) gidip "Bizim Köy" diye başlayarak roman yazmalıydın. Yanlış yapmışsın bu işi..." dedi.

"Hayır efendim" dedim. "Ben öğretmen olmak istiyorum. Ben köylerimize gidip adam yetiştireceğim."

Kızdı bunun üstüne:

"Demek köyde çalışacaksın, neden şehirde değil? Köyü görüp roman yazacaksın."

Karşısında susuyordum. Hep benim dediklerim doğru diyor. Cebimde "Aç Harmanı" ve "Niçin Köy Enstitüleri" adlı kitaplar vardı. Aldı, alabildiğine bağırmaya başladı:

"Enstitülerin yeniden açılmasına uğraşanların kitaplarını okuyamazsın. Defol, yoksa seni defetmesini ben bilirim" dedi.

Dersliğe gittim. Tam kızdı, tam taktı bana. Adıma gelen gazete ve dergileri vermedi. Haberleşmeden yoksun bıraktı. Sık sık odasına çağırıp: "Hadi git memleketine, ne duruyorsun?" diye öğretmenler ve öğrenciler yanında kaç kere söylendi durdu. Ben Türk çocuğuyum. Bu sözler betime gidiyor. Ben yetişme, öğretmen olma aşkıyla yanıyorken, bu koşullar karşısında ne yapabilirdim. Nasıl ders çalışır, nasıl huzurlu olurum? Bir müdür, öğrencisine böyle mi davranmalı? Bu ve bunun gibi müdürlerle Bakanlık neden ilgilenmez..."

Buraya kadar Pazarören İlköğretmen Okulu 4. sınıf öğrencisi İsmail Gençtürk'ün hikâyesini kendi kaleminden okudunuz.

Şu parçada da 6 Mart'ta yazdığı mektuptan:

"Hiç kimse benimle konuşmak istemiyor. Beni görünce herkeste bir fiskos başlıyor. Masa arkadaşlarım da "Cumhuriyet" okuyorum diye yer değiştiriyorlar. Çünkü bu gazete solcudur diye yazmış "Toprak" dergisi... Oradan öğrenmişler. Ama onla-

ra Toprak okumak serbest. Bizimkiler elimizden alınır.

9 Martlı mektubundan:

"Bugün müdür çağırdı, üç gün okuldan uzaklaşma cezası verildiğini bildirdi. Cuma olduğuna göre, pazar akşamına kadar tard demek. Meteliğim de yok. Üç gün için gidecek yerim de yok. Bir arkadaştan on lira aldım. Fileye kumanya alıp Ekrek Köyüne gidiyorum. Birkaç da kitap aldım. Üç günü köyün konuk odasında geçireceğim. Benimle ilgili bir sürü rapor tuttuğunu, okuduğum kitapların listesini yaptığını ve beni yakında savcılığa teslim edeceğini söyledi Müdür, ayrılırken..."

Üstüne gide gide bu okullardan koparılan ve 1959'dan beri 30 yılı işsizlikle, bazen de ayaküstü bulduğu düzeltmenlikle Ankara'da geçiren Gençtürk, Eflani Orman İşletmesinde uğraşa uğraşa bulduğu işte çalışıyor şimdi...

İsmail Gençtürk'ün serüveni Eflani'de bitmedi. Çamlıdere'ye verdiler. Üç ay sonra Ankara Siteler'e.

1991'de bu gezmeyi erken emeklilikle noktalayarak Ardıç Yayınları'nda çalışmaya başladı.

1994'ün Şubatında Prospero Yayınlarını kurdu. Şimdilerde 1995'de ise hızlı bir yayıncılığı sürdürüyor...

Vatan, 1959

Köpekler Utanır

Devlete, dolayısıyla ulusa ilişkin koltuklar sandalyalar, hiç kimsenin tapulu malı değildir. Yaşam boyunca oralara yaslanıp da "Ben gidersem bu iş kalır..." diyenlerin vay haline... Olağan bir devlet yönetiminde "İstifa Kurumu" ne kadar iyi işlerse, işler de o derece iyi yürür. Gelin görün ki bizde bu kurum gereği gibi işlemiyor, işlemeyince de ister istemez düşmeler, düşürülmeler oluyor. "Sabık olmayacağım!" diye bağıran bir Başbakanı ordu kuvvetiyle düşürmedik mi? Onun yanında bakanlar, saylavlar, sonra bir takım genel müdürler, başka yöneticiler... hepten zorla düşürüldüler. Hiçbirisinin kendiliğinden ayrıldığını görmedik.

Bu ayrılıp ayrılmama, dar görüşlülüğün, kendini beğenmişliğin, bir toplumun kilit noktalarına sinmişliğiyle ilgili bir olgudur. Umulur ki, gelecekte bir ulusu yönetmek için en küçük sandalyadan en büyük koltuğa kadar bütün makamları dolduranlara, bu ülkede kendilerinin yerini tutacak birçok insanın bulunduğu anlayışı yerleşmiş olsun. Yine bilsinler ki, küçük çıkarlar için bu sandalyaya yapışmak ayıptır. Ulusun solduyusu, ulusa karşın o sandalyalara yapışanları her zaman yere sermiştir.

Nitekim: Bu yapışkanlık hastalığına tutulanlardan çoğunun, kolundan tutulup atıldığını son yıllarda çok gördük. Yine anladık ki, bu yapılan ayıklamalar toplumun iyiliği içindir. Bakanlıklarda, bakanlıklara bağlı öteki kuruluşlarda yapılan yeni atamalar, değiştirmeler, düşürmeler ve ayıklamalar... hep gelecek için umut verici, iyilik getirici hareketlerdir.

Sözü nereye getirmek istiyorum? Bu değişmeler olurken, bir başka hastalığın belirtilerini utanarak seyretmek zorunda kalıyoruz. Bir bakan değişiyor, örneğin Eğitim Bakanı değişiyor.

Değişir ya: Ama "Keşke değişmese de şu masada iyi-kötü otursaydı adamcağız" diyorsunuz içinizden. Çünkü bu değişiklik herkesin asıl işini gücünü bırakıp kendine yeni iş güç çıkarmasına neden oluyor. Bir işiniz düşmüş, bakanlığa gitmişseniz sözgelimi, Özel Kalem Müdürünü, onun yardımcılarını, bay ve bayan yazmanları, yele yele ordan oraya koşarken görüyorsunuz. Gelen kutlayıcıları salona almak, sıraya koymak, salona sığmayanlara yer bulmak... Bitmez bir telâş. Öteden beri hep düşünürüm zaten, bu özel kalem müdürlerinin sanları kendilerine uymuyor, diye. "Telâşe Müdürü" dense daha doğru olacak. Derken efendim, bir yandan inek girip öte yandan sucuk çıkan otomatik makinalar gibi oluyor bakanın bulunduğu yer. Bir yandan giriyor kuyruğun ucu, bir yandan çıkıyor... "Aman efendim"ler, "rica ederim"ler, tebrikler, teşekkürler gırla gidiyor... Bu gidişin kaç gün süreceği, ne zaman biteceği de bilinmez. O makamda oturduğu birkaç ayı, hep ziyaretçi kabul edip savuşturmakla geçiren bakanlar bile gördük... Ankara'nın profesörleri, öğretmenleri, meslekten olan ve olmayan, bilmem hangi yerden gelen kurullar, Bakanın doğum yerinden, doğduğu yere komşu olan yerlerden kamyonlar dolusu vatandaş...

Bir genel müdür gidip yerine birisi geliyor. Gideni gittiği yerde, geleni de geldiği yerde kutlamak için yine kuyruklar... Yepyeni giysileri, gemi halatı gibi boyun bağları, türlü kokular... Bu ne bayramı? diyesiniz gelir.

Bir müdür değişiyor, bir ilin eğitim müdürü örneğin. Değiştiğini de bir bakışla öğreniyorsunuz. Makam odasının önüne bütün okul müdürleri toplanmış. Önce düşünüyorsunuz, bunların işleri güçleri yok mu? diye. Sonra da "amaan, bundan iyi iş - güç mü olur, tencere yuvarlanıp kapağını buluyor. Görevini öne alan adam isterim, bunlara karşı bağırsın, "haydiyin işinizin başına!.." desin, diye düşünüyorsunuz...

"Dalkavuklukta tekleriz,
Kimi görsek etekleriz,
Halktan da vefa bekleriz,
Ne utanmaz köpekleriz..."

diyeli Namık Kemal, yüz yıldan çok zaman geçti. Bir o kadar zaman da Ziya Paşa'nın dediğine oluyor aşağı yukarı:

"Aynası iştir kişinin lafa bakılmaz,
Şahsın görünür rütbe-i aklı eserinde..."

Halk, 1960

Bir Değini

Bin dokuz yüz altmışlı yıllarda İmece adlı bir dergi çıkarmaya giriştik. Köy Enstitüsü çıkışlı arkadaşların İstanbul'da bulunanları yürütecekti dergiyi. Biz Ankara'dakiler de yazı ve abone yönünden destekleyecektik. O sırada bana, birinci sayı için İsmet İnönü'den bir başyazı alma görevini verdiler. Bu dileği İnönü'ye ilettim. Birkaç gün sonra yazı hazır olur, gel al, dedi. Yazıyı temize çekmek görevini bana verdi. Yazıp götürdüğümde de elimden çıkan işi çok beğendiğini söyleyerek alnımdan öptü. İki örnek yazdığım yazının bir örneğini imzalayarak bana verdi. Bir örneğini de seçim sandığı gibi üstü delik olan bir sandığa attı. Atarken zarfın üstüne "İmece'ye yazı" diye yazdı. Dergimiz İmece'nin ilk sayısında başyazı olarak çıktı bu yazı.

Gel zaman, git zaman, 1988 Eylül'ünün yirmiyedisinde bir gazetede, bu yazıyı benimle birlikte almaya gittiğini anlatan bir arkadaş, İnönü ile o gün 27 Mayıs darbesi üstüne konuştuğumuzu, benim: "Paşam bunlarda iş yok!" dediğimi de eklemiş. Bir yalanlama gibi değil de, bu durumun çağrıştırdığı doğrular olarak, bir değini olarak yirmisekiz yıl önce ve bugün bu darbe üstüne ne düşündüğümü kısaca belirtmek istedim. Baştan yinelemeliyim ki, yazı isteme ve alma işini yalnız üstlendiğim ve yalnız gerçekleştirdiğim gibi, İnönü ile öyle laubali bir konuşma da yapmadım. Yapsaydım bile, konuşma biçemim böyle olmazdı.

27 Mayısçıların iyi niyetine her zaman inanmışımdır. Anayasa başta olmak üzere, getirdikleri birçok şeye de ülkenin gereksinimi vardı. Ama, iyi niyetin ve yapılanların yetmeyeceği belli idi. Bu açıdan, 27 Mayısçılarla da görüşmelerim oldu. İçlerinde, beni anlayışla dinleyenler vardı. Konu, hazırlamakta oldukları ve sonradan 222 sayılı yasa olarak çok yetersiz

biçimde çıkan eğitim yasası, bir de Köy Enstitüleri konusu idi... 27 Mayısçılar, bir günlük gazete, bir de dergi çıkarıyorlardı. Buralarda, Köy Enstitülerine karşı düşünceler içeren yazılar çıkıyordu. "Bayram değil, seyran değil, zaten kapatılmış bulunan bu güzel kurumların kemiklerini çiğnemeye ne gerek var. Köy Enstütülerine karşı olan insanlar size eğitim danışmanlığı yapıyor. Sizden, o kurumları diriltmenizi istemeyiz, ama ölülerini rahat bırakın" diyordum: Köy Enstitülerine karşı bu yazıları yazanlar Komite'ye danışmanlık yapıyorlardı. On yıl Menderes'e kul köle olanlar, çevresinde yele yele dolananlar, şimdi de bunların çevresini sarmışlardı. Onlar da bu danışmanların elinde mi kalmışlardı ne? Öyleyse niye gelmişlerdi?

Nitekim Menderes döneminde on yıl boyunca enstitülü ve de ilerici öğretmenlere pala sallayıp onları kıyım kıyım kıyan Eğitim Bakanlığı yetkilileri, "Yapılan Haksızlıkları Düzeltme Kurulu" kurmuşlar, bu kurulda yine kendi kendilerini görevlendirmişlerdir. Kıyılanların, sürülenlerin durumlarını düzeltmiş görünerek darbecilerin gözlerini boyamışlar, asıl önemli olanı başarmışlar: Kendileri yine ayakta kalmışlardır... Yani, öğretmenler, her dönemde olduğu gibi, yine onların ayakta kalmaları için yem olarak kullanılmışlardır. Bunların belgelerinden "Zulum Makinesi" ve "Karanlığı Zorlayanlar" adıyla iki kitap oluşturmuştum hatta.

Bunları ve benzeri gerçekleri, şimdilerde anlamış görünüyor yaşayan bazı Komite üyeleri. 27 Mayıs olayı karşısındaki genel tutumuma gelince, bunu yıllardır yazılarımda belirttim: Olumludur. Başından başlarsak 1961'deki notlarıma göre şöyle düşünmüşüm:

"Bu yazıyı yedi kasım sabahı yazıyorum. Yassıada mahkemesi ağır ağır ilerliyor ve can sıkıyor. Sonunun ne olacağı, büyük suçlar işlediklerini bildiklerimizin hangi cezalara çarptırılacakları belirsiz. Yeni anayasanın ilk şeklini gazetelerde okuduk. Yer yer kapalı hükümler var ve istenen Anayasa değil elbette. Hazırlayan bilim adamlarının hiçbiri de tamanını kabul etmemişler zaten. Öğretim üyelerinin tasfiyesi belki gerekliydi. Gerekli idiyse neden gerici profesörlere dokunulmadı? Neden Menderes'e mektuplar yazarak çıkar sağlayanlarına ilişilmedi?

Teker teker sayıyorum, bütün gerilik taraftarları üniversitede kaldı. Budur insanı derin düşüncelere götüren. 1959'un Aralık ayında, Köy Enstitülerinden yana bir kitabım için hazırlanan kalın dosya incelendi, bakanlık emrine alınacakken istifa ettim. Esir olmadığımız için kendilerine, nerdeyse aç öldürecekti bizi düşükler... 27 Mayıs sabahı onun için sevinçten deli oluyordum. Onun için hâlâ Milli Birlik Komitesine inanıyor ve güveniyorum. Ama endişelerimi de gizlemiyorum. Komitenin tutumu iyiye doğrudur. Çıkarları yoktur. Onlara kılavuzluk eden akıl hocalarıdır bence alınan yanlış kararlara sebep olanlar."

"27 Mayıs Devriminin anlamı, memleketi uçuruma sürükleyen, bilimi, sanatı, insan haklarını, özgür düşünceyi çiğneyen ve yönetimi ellerinde tutan bilgisiz fakat hırstan gözleri kapanmış bir küme politikacıyı alaşağı edip milletçe kurtuluşumuzu sağlamaktı. Bu başarıldı. Kötü yöneticiler düştü. Onlarla birlikte geride bıraktıkları pisliklerin temizlenmesine çalışılıyor. Başarı, kilit noktalarına o işe yaraşanları oturtmakta, dalkavuklara yüz vermemekte, toplum içinde herkesin hakkına razı olmak anlayışının yerleştirilmesinde, toprağın plânlanmasında, işsizliğin ve kente akının önlenmesinde, eğitime fazla para ayırarak okul ve öğretmen sorununu çıkmazdan kurtarmakta, 27 Mayıs Devriminden sonra da adı anılmaya korkulan Köy Enstitüleri sistemini tezelden canlandırmakta. Gerçek kurtuluşumuz için bu yola dönmek zorunda olduğumuzu bilmekte. Milletin bir kısmı sefalet içinde boğulurken bir kısmının haksız kazançlarla saltanat sürmesini önleyici önlemlerin alınması Türkiye için şart olmuştur..."

27 Mayısçıların ezanı Türkçe okutmaya güçlerinin yetmemesi, bu konuda en çok üzüldüğüm olaydır. Anımsarım, yurt yüzeyinde köy ve kasaba evlerinin duvarlarına bir bildiri yapıştırmışlardı:

"Türkiye Cumhuriyeti Milli Birlik Komitesi'nin 35 numaralı tebliği olan bu bildiride 'Bazı teşekkül ve şahıslar tarafından yapılan ezan ve Kur'anı Kerim'in Türkçe okutulması mecburiyeti gibi vatandaşlarımızın zihinlerinde yanlış kanaatlar uyandıracak istidattaki tefsir ve propagandalar, hiçbir suretle Milli Birlik Komitesinin fikirlerini ifade etmez..." denilmekteydi.

Yukarıya yazdığım üniversitede tasfiye ve haksız kazançlarla ilgili cümlelerimi ve Komitenin ezanlı, kur'anlı açıklamasını, gelecek darbecilere, iktidarlara sunuyorum. Çünkü, özet olarak, Türkiye'nin ana sorunlarıdır bunlar: Gelir dağılımındaki eşitsizlik, bilim ve sanatı yadsıma ve bu arada bilim-sanat düşmanlığı, din sömürüsü... Bu üç konu gittikçe ağırlaşıyor ve yerinden kaldırılamaz bir biçimde büyüyor. Bu üç ağırlığı kaldıracak babayiğit de anasından doğmadı daha. Sivil de olsalar, asker de olsalar, niye gelirler öyleyse, bunları çözüp tam bağımsızlığı sağlama yolunda çalışmadıktan sonra?

Öykü dergisi, 1989

Benden Selam Olsun Tahtakılıç'a

Eğitim Bakanlığının başına geçeli ne konuşmuşsanız, satırını kaçırmadan okudum ya da dinledim. Bu arada iş olarak yaptığınız bir şey var mı bilmiyorum. Varsa, tezelden basına duyurulmasını, bizlerin de duymamıza aracı olmanızı dilerim. Derler ki, çok konuşanlar az da olsa iş yapmazlar. İş yapsalar onların konuşmalarının gereği kalmaz, yapılan duyulur. Ben bunu size uygulamayacağım. Hiçbir şey yapmasanız bile Konya'da açtığınız Yüksek İslam Enstitüsü sizi kurtarabilir...

20 Mayıs günü Hasanoğlan Köy Enstitüsünde, Cumhuriyetimizin en yararlı eserlerinden olan bir kurumda bir konuşma daha yapmışsınız. Sözü nereden getirdiğinizi bilmem. "Mahmut Makal'ın yazdığı şekilde köy kalmamıştır Türkiye'de. Finlandiya gibi kalkınmıştır köylerimiz" demişsiniz. Bana aktaranlar yanlış aktarmamışlarsa, sizin bu topraklar üstünde yaşayanların yaşantısını olduğu gibi görmekten, söylemekten neden çekindiğinizi sormam gerekir. Çünkü, görünen köy kılavuz istemediği halde, köylerimizi görmek istemiyorsunuz. Sonra, o kurumda okumakta olan çocukların çğu sizin yadsımak istediğiniz koşullar içinde yaşayan köylülerin çocuklarıdır. Değiştiğini söylediğiniz köylerden gelmişlerdir. Onlar sizden çok iyi bilirler içinden geldikleri koşulları. Keşke önce onları dinleseydiniz. Ama bizde gelenek değil ki başa geçen birinin aşağıdakileri dinlemesi. Bu geleneği bozduğumuz gün, bin bilirsen bir bilene danış, sözüne azıcık uyduğumuz gün, kazancımız büyük olacaktır ulusca. Sizden bir hafta kadar önce Behçet Kemal Çağlar da aynı yerde aşağı yukarı aynı sözleri söylemiş benim için. "Benden selâm söyleyin Makal'a, hep köyün kötü yanlarını yazmasın" demiş. Sonra da Vatan gazetesinde şöyle yazdı: "Aydın, köyün derdini yüreğinde duyma-

lıdır. Ama, Makal'ın etüdündeki hırçın sertlikte değil; olduğu gibi öğrenmiş olmalıdır..."

Ben köylümüzün çekisini anlatmaya çabalarken zaman zaman kendimi yenmeye çalışmışımdır. Bilinen şeyleri yineleyip durmaktan vazgeçmek istemişimdir. Anlıyorum ki yazmayı sürdürmek gerekiyor. Çünkü, önce ülkemizin içinde bulunduğu koşulları, halkımızın nasıl yaşadığını olduğu gibi görmek ve kabul etmek zorundayız. Bu anlayışa erişmeden, bu gerçeğe inanmadan, bir eylem yapmaya, halkın kanayan yaralarını sarmaya olanak yoktur. Koşullarını bilmediğimiz ülkemizi gereği gibi sevmemiz de mümkün değildir.

Orada, Köy Enstitüleri ruhu ve ülküsünün canlandırılması üstüne konuşmalar olmuş. Bunlara karşı "Biz ileri gideceğiz, geri dönmeye niyetli değiliz..." demişsiniz. Haklısınız ama, duygularla alışveriş yapanlara hoş gelen bu sözler, ne yazık ki gerçeğin karşısında sırıtmaktadır. Bu, öğretmen yetiştirme konusunda büsbütün havada kalan bir düşüncedir. Bütün toplum, aydınıyla, köylüsüyle, Köy Enstiülerinden yetişen öğretmenlerin özlemini çekmektedir. Halktan, olumlu düşünürler kitlesinden gelen sese kulak verecek olursanız, sizi yanıltan ve sizden öncekileri de yanıltmış olan çalışma arkadaşlarınızın Köy Ensitüleri konusunda yaptıkları telkinlerin iflas ettiğini hayretle göreceksiniz. Tıpkı köy gerçeği gibi bu gerçeği de neden görmek istemiyorsunuz, anlamak güç doğrusu? Bakan olarak Halk Eğitimi seminerlerinin kapanışında yaptığınız bu konuşmada, daldan eğme önlemlerle eğitim işlerini yürütmeye çalışanların yurt gerçekleri karşısında ne kadar yaya kaldıklarını görmenizi, belirtmenizi isterdik. Köy Enstitüleri gibi kökten sürme, eğitim sorunlarımıza ve toplumsal, ekonomik sorunlarımıza kökten çare bulunmasının tek çıkar yolu olan kurumların ülkeye getirdiği yenilikleri, yeterlikleri alıcı gözle incelemenizi çok isterdik. O zaman göreceksiniz ki, el ve kafa yönünden kendini yetiştirmiş binlerce idealist öğretmen, o kurumlardan aldıkları güçle hâlâ köylerde halka önderlik etmekteler. Kaynaşıp gitmişler halkla. Tevfik İleri döneminden beri "essah öğretmen yetiştiriyoruz" teranesi vardır. Siz de bu çizgiden ilerlemek istiyorsunuz. O öğretmenler ki tatil günlerini

bile kasaba kahvesine koşup kâğıt oynamakla geçiriyorlar. Ne okurlar, ne düşünürler, ne de essah öğretmen olabilmişlerdir. Onlardan birinin en seçme öğretmen olarak çevrede ad yapmış birinin, benim de dün çıktığım İvriz Köy Enstitüsünü, oradaki yöntemler, çalışmalar, oradaki ruh değiştikten sonra daha iki yıl önce bitirmiş birinin mektubundan aldığım şu küçük parça size ne düşündürecektir bakalım. Bu mektubun sahibi, daha önce benim çalıştığım Nurgöz'ün öğretmeni idi:

"Kusurlarımı istirham eder arzu ettiğiniz hususlar olursa memnunlukla belirtir ve kıvanç duyarım..." Okullarımızdaki küfün kokusu burnunuzu yakmıyor mu? Gerekirse, yeni yetişen öğretmenlerin her yönden ne kadar yetersiz çıktıklarını uzun uzun açıklayabiliriz...

İleri gitmek isteyince, oradaki yapıların kuruluşunu da geri bulacağınız açıktır. Nitekim öyle olmuş. "Binaların yapımı düzensiz, üzüntü veriyor" demişsiniz. Oralara köy kızlarının da alınması, yani eskiye dönülmesi konusundaki düşüncelerin de tarafınızdan önlenmesinden sonra üzülenler vardır. bana kalırsa, sözünüzde durun; ileri gidin ve köy kızları, geriye dönme yeteneğine sahip bir Bakanı beklesinler bu kurumlarda okuma haklarına kavuşmak için. Bizim yaşantımız da hep böyle geriye dönme özlemi içinde, ileri gidenlerin arkasından bağırmakla geçsin; "Halkı çok geride bırakıyoruz, bu kadar ileri gitmeyin..." diye...

Öncü, 1963

Anamur Nire Ankara Nire

Karşımdaki adam, kendisini, ülkenin bir numaralı halk eğitimcisi sayıyordu. Bunu, yabancılardan aldığı telgrafları göstererek kuvvetlendirmeye çalışıyordu. Halk eğitimi konusunda yazdığı kitapları, broşürleri çantasından çıkarıp gösteriyordu. "Demokrasiyi kurtaralım; demokrasiyi kurtaracak halk eğitimidir" diyordu.

O akşam, sık sık gittiği yabancı ülkelerden getirdiği fotoğrafları projeksiyonla gösterdi bir öğrenci topluluğuna. Bu arada Pakistan'dan getirdiği fotoğraflar arasında, bir yer sofrasında yemek yiyen köylü aile üzerinde fazlaca durdu. Aynı tabağa kaşıklarını daldırıp çıkaran köylüleri "Ne hoş değil mi, çok eskiden bizim köylüler de bu tatlı hayatı yaşarlardı. Şimdi tarihe karıştı o eski, güzel günler..." diyerek tanıttı. Pakistan'ı överken, o eski günleri geride bıraktığımıza üzüldüğünü belirtti. Biz ilerlemeye başlamışız ama, ilerleme tehlikeli bir nesneymiş. Örnek veriyordu: "Endonezya'da okuma yazma davası hızla ilerlemiş. Halk uyanmaya başlayınca sosyalizme kaymaya da başlamış. Şimdi bunu önlemeye çalışıyorlar..."

Nusret Köymen, Halk Eğitimi, halkın eğitimi deyip duruyordu bir yandan. Halkın eğitilmesinden ne anladığını merak ediyorduk. Tutumuna bakılırsa, Pakistan'dan getirdiği fotoğraflarda saptanan durum, özlediği durumdu. Bu durumun bizde de var olduğunu anlatamıyorduk. Anlasa halk eğitimi diye çabalamazdı herhalde...

Bir gün, Ankara'nın Dikmen durağına yaya yarım saat uzakta olan "Dikmen" köyüne gezi yapmayı düşündük. Kalabalık bir küme idi gidecek öğrenciler. Bu halk eğitimcisi öğretmeni (aynı zamanda Talim Terbiye Kurulu Üyesiydi) de çağırdık. Vakti olmadığını söyleyip gelmedi. Günlerden pazardı. Biz

Dikmen köyüne gittik. Başkentin burnu dibinde bir karanlık nokta gibiydi. Pakistan'dan gelen resim ne kadar hoştu bu köydeki pisliğin ve bakımsızlığın yanında...

Başka bir gün, Amerika'da beş yıl halk eğitimi öğrenimi görmüş olan asistanı ozan Turhan Oğuzhan'la birlikteydi. Beni de Amerika'ya yollamak istediğini, istersem hemen çaresini bulacağını söyledi. Ama bir koşulu vardı: Yayınlamış olduğum kitapta, (Bizim Köy) sosyalistlerin (komünistlerin demek istiyordu) işine gelecek ve onlara yaraşır sözcükler varmış, onları çıkarıp yerine başka sözcük ya da deyimler koymalıymışım... Örnek veriyordu: Din konusunda yazılmış bir manzumeden söz ederken, dolaylı olarak dine afyon, yani uyuşturucu diyormuşum. Düzeltilince önsözünü de kendisi yazacak, yeniden bastırılmasına yardım edecekti... Onu başıyla doğrulayan asistan, böyle yaparsam yeni kurulacak Halk Eğitimi Bürosuna bile alınabileceğimi ekledi...

Asistanı ayrılınca ellerini boynuma attı. "Ah bilsen ben seni ne kadar takdir ediyorum. Yanlış anlaşılmanızdan hiç kimse benim kadar üzülemez" dedi. İçini çekti uzun uzun. Yurt sorunlarına çare bulunması için, onun Meclise girmesinden başka yol yoktu onca. Halk Eğitimi önemli bir konuydu. Bir numaralı davamızdı. Demokrasi memokrasi hep buna bağlıydı... "Ama, ben doğduğum köye hiç gitmedim. Meclise girmek oy alıp seçilmekle olur. Anamur'un yollarını unuttum. Büyük meselelerin peşine düşmekten, şarka-garba geziler yapıp memlekete yeni düşünceler getirmekten fırsat bulamadım... Ne yapmalı?" diyordu.

Kolunu omzumdan çekti. "Birer cigara yakalım" dedi. Filtreli Amerikan sigarası Salem paketini çıkardı. Yaktık. Sigaralarımızın dumanı kıvrıla kıvrıla yükselirken, bir daha ah çekti. "Ne dersin?" dedi. Düşündü... Düşündü. Yeniden: "Ne dersin bu fikrime, Başbakan Menderes'e çıkıp hizmetlerimi anlatsam, kitaplarımdan götürsem... En iyisi merkez kontenjanından adaylık değil mi? Anamura nasıl giderim ben, yolsuz belsiz yere..."

Türkiye'nin yalnız eğitimini değil her şeyini yöneten tiptir bu tip. Emperyalistlerle işbirliği yapanlar da yalnız para babası

iş adamları değildir. Bunlar da vardır işin içinde ve bunların yaptığı iş daha korkunçtur. Yurdun geleceğini dinamitleyen adamlardır bunlar. İnanmazsanız bakın:

Birçok yayıneviyle anlaşarak, bu arada iki yandan beslenerek, Amerikalıların istediği eften-püften kitapların onbinlerce bastırılıp satın alınmasını sağlamışlar ve okullara gönderilerek (demirbaş) yıllar yılı ve ilerisi için düşünmeyen adam yetiştirme yolunu bulmuşlardır. Talim Terbiye Kurulu'nun kabul ettiği kitapların ilk yaprağında Amerika bayrağının resmi, resmin içinde sıkışan iki el ve altında şu yazı: "Bu kitap özel bir komisyonca seçilmiş ve Talim Terbiye Dairesince de uygun bulunarak Türk-Amerikan işbirliği sonucunda özellikle okul kitaplığınız için satın alınmıştır."

Bu halkın bütün çektiklerinin kimlerden olduğu üstüne fazla söz söylemeye yer kalmıyor değil mi?

Forum, 1959

Altın Çağ

Mecliste ikili anlaşmalarla ilgili gensoru açılmasını isteyen MP önergesinin görüşülmesi sırasında AP sözcüsü olarak konuşan Yalçın'ın söylediklerini o akşam radyonun Meclis saatinde dinlerken yerimde duramamıştım. Olanlar Amerika Meclisinde oluyordu sanki. Amerika aleyhine girişimlerde bulunan bir başka ülkenin hükümetine karşı ulusal çıkarları savunan yerli hükümeti tutuyordu Yalçın. "Ulusal çıkarları savunan yerli hükümeti eleştirmek vatan hainliğidir" demeye getiriyordu. Bunda yerden göğe kadar hakkı vardı. Ama bir koşulu eksikti haklılığının: Konuştuğu Meclis Amerika Meclisi değil Türk Meclisiydi. Savunduğu hükümet de ulusal çıkarları savunan Amerika hükümeti değil, Amerikalılarla yapılmış anlaşmaların ve Türkiye'de kurulmuş Amerikan üslerinin gerçek yüzünün ortaya çıkmasından yana olmayan Türk hükümeti idi. İş ters dönünce, vatan hainliği konuşmacının üstünde kalıyordu, karşıt düşüncedeki saylavlara göre.

"Amerika'sız ayakta duramayız. Amerika'sız olamayız, onsuz yaşayamayız" diye ter ter tepiniyordu. Bay Aydın Yalçın.

Köle olarak gösteriyordu Türkiye'yi, köleliğe muhtaç gösteriyordu. Vaktiyle Amerikan mandasını isteyenler de "Amerikasız yaşayamayız" diyorlardı. Sevr Anlaşması'na imza koyan Rıza Tevfik, "Bizi silah değil siyaset kurtarır" diyordu. Fakat, bir kurtuluş savaşı verdikten sonra, aradan da bunca yıl geçtikten sonra böyle bir konuşmanın Meclis'te yapılması, akıllara durgunluk veriyordu. Bu bir ihanet belgesiydi. Bu belgeden sonra artık Yalçın diye birisinin açık alınla bu topraklarda dolaşmaması gerekirdi. Ne var ki, aynı kişi son bütçe görüşmelerinde yine AP adına Meclis kürsüsüne çıkabildi. Millet parasıyla millet okullarında okuyup prof.luğa kadar yükselen bir insanın

bu düşüşü bizleri kendi kişiliği adına da üzmektedir. Siyasetin insanı insanlıktan çıkardığını düşünürdük ama böyle korkunç bir düşüşle olacağını sanmazdık doğrusu...

Camus'nün Düşüş'ünü bırakıp Kafka'nın Değişim'ini düşünüyorum. Hiçbirisiyle uyuşmuyor Bay Yalçın'ın durumu. Düşüş ve Değişim'den öte büyük bir hastalıktır bu. Kurtuluş da olanaksızdır bu hastalıktan. Tevekkeli, boşuna mikropsuz hastalık dememiş siyaset için, rahmetli Sait Faik. Yalçın'ın bu düşüşünde, dolarını yediği Amerika kadar belki yönetim kurulları üyelikleri yoluyla parasını yediği yerli kapitalist kuruluşların, bankaların da rolü büyüktür. Ne var ki bunların daha üstünde, Bay Yalçın'ı bu duruma düşüren bir büyüklük hastalığıdır, bu mikropsuz hastalıktır. Lafontaine'in Kurbağası da diyebiliriz ona. Yekine yekine öküz olmak isteyen.

Eski Forum'cu dostlarından Turhan Fevzioğlu ondan çok önce siyasete atılıp ün yapmıştı. Hürriyet ve sonra Yeni Türkiye Partisi'nin gelişmemesi Yalçın'ın canını sıkıyordu. Oysa gözü hükümetin en baş koltuğundaydı. Sonunda Meclis'e girdi. Artık kişilik falan düşündüğü yoktu. Yağ mı kıl mı ne çekilecekse istenilen biçimde çekecekti. Nitekim son çekişi de bu ikili anlaşmalar ve üsler konusunda oldu. Ama, eski hikâyede olduğu gibi, bu gidişle Yalçın başbakan olsa da, düştüğü yerden kalkıp istenilen adam olamaz.

1950-60 arasındaki konuşmalarını düşünüyorum, bir bağ kuramıyorum yeni davranışlarıyla onlar arasında. "1957 seçimlerini Demokrat Partili'ler tarihsel bir gelişimin sonucu olarak kaybedecekler, kaybetmedikleri takdirde memleket uçuruma gider" derdin. Şimdi durum daha mı başka Bay Yalçın? "D.P. dönemi Türkiye'nin altın çağı" dedin İzmir'de. Sefalet altın mıdır?.. Uçurum dediğin altın yolu mudur?..

Vaktiyle Forum'daki yazıları dolayısıyla Eğitim Bakanları çağırırdı kendisini. Siyaset yapıyorsunuz, derlerdi. Özellikle 1955'lerde dayatırdı onlara. "Siyaset bizim mevzuumuz, fakat metodumuz ayrı" derdi. "Metodumuz sizden farklı" derdi. Bu baskıların "Başbakandan geldiğini" söylerdi ve mektuplarında, kendisi için "Hürriyet meselesinin ekmekten de, meslekten de her şeyden önce geldiğini kabul ettiğini" yazardı. "Hürriyeti biz

okumuşlar istemezsek ve direnmezsek, başka kim isteyecek?" derdi.

Söyleyecek şey çok ama kısa keserek soruyorum Bay Yalçın'a:

"Şimdi özgür müsün, konuşmaların gerçekten Türkiye'nin ve senin özgürlüğünü sağlama doğrultusunda konuşmalar mıdır? İnanıyor musun söylediklerine? Yoksa artık ekmek, meslek, para, politikada koltuk kapmak öne mi geçti?..

"Olur Şey Değil" adlı kitabında Nadir Nadi şöyle diyor:

"Newyork'da Menderes onuruna verilen bir yemekten önce, o sıralar Amerika'da bulunan Prof. Aydın Yalçın beni görmeye geldi. Menderes'in şiddetli muhaliflerniden biri olarak Demokrat Parti aleyhinde atıp tuttu. Neler anlattığı aklımda kalmadı ama, Menderes'le o gezide görüşmediğini biliyorum. Sayın Profesörün 1965 seçimlerinde Adalet Partisinden milletvekili seçildiğini ve Demokrat Parti iktidarını on yıllık "altın dönem" olarak değerlendirdiğini herhalde anımsayacaksınız. Menderes, bilim adamlarımızın tümünü "kara cübbeliler" diye küçük görmüştü ama, bu sözü bir bölümü için kullansaydı, hiç de haksız bir yargıda bulunmuş olmazdı sanırım..."

Ant, 1967

Salon Toplumculuğu ya da Tatlısu Solculuğu

Dağ başını duman alsa da olur ama, yurt yüzeyinde tüm satılmışlar, çıkarcılar ve onlara uyduluk eden bir sürü kişiliği silinmiş yaratık gemi azıya alınca iş değişmeli değil mi? Olup bitenler nasıl oluyor da bunca toplumcunun, bunca ülkücü ve ilerici geçinenin kıllarını kıpırdatmıyor, anlaması güç. Öyle ünlemek gerekiyor ki, ya kıyıda köşede yaptığınız yurtseverlik, halkçılık, bağımsızlık ve kurtuluş edebiyatını bırakın ya da biraz duyarlığınız kalmışsa silkinin, doğrulun ve karşı çıkın ülkeyi yaşanmaz duruma düşürenlere!..

Ulusal kaynaklarımızın korunması, yurdun asalak yabancılardan arınması, silbaştan bağımsızlığımızın elde edilmesi, Amerikanlaştırılmış eğitimimizin ulusallaştırılması ve toprak sorunundan başlayarak bu kokmuş düzenin toplumsal adaleti sağlayıcı bir biçime getirilmesine kadar... Ana sorunlar üzerine bir çift söz söyleyen öğretmenin yerinden ve işinden edilmediğini söyleyecek çıkabilir mi aranızdan? Üstelik yürürlükte dedikleri anayasaya da tıpkısı tıpkısına uygundur eğitimcilerin dersliklerinde ve halk içinde savundukları düşünceler. Ne oluyoruz öyleyse? Ne olacağımız yok, kıyamet kopuyor Türkiye'de kıyamet! Hem de büyük kıyamet.

Atatürkçülük mü? Amerikan aleyhtarı gösterilere katılanlar deliklerde inlerken, Ankara ve Adana cezaevlerini doldururken susarsın! Sana dokunmayan yılan bin yaşasın öyle mi? Yaşasın bakalım. Ama yaşamak için seni de yiyecektir, hiç kuşkun olmasın. Halktan ve halk sorunlarının çözülmesinden yana öğretmenler listeler halinde Bakanlık emrine alınırken, yüzlerce genç katledilirken, Taksim alanında 35'i birden öldürülürken, her gün gazeteleri doldururken haberler, susarsın, kılın kıpırdamaz. Neymiş, yere batasıca evde karı ve çocuklar

varmış. Olsunlar bakalım, bu yılan onları yemek için de zaman yaratacaktır, sen böyle uyuşuk bekledikçe.

Vatanın bağrına düşman dayamış hançerini, diye edebiyat yapmak olsa bir sıcak salonda, ötersin değil mi burjuva artıklarının önünde? Vatan çırılçıplak yere serilmiş - Oturmuş göğsüne Teksaslı Çavuş, dese ozan, susarsın değil mi? Çünkü, vatanın bağrına düşman hançer değil, dolar dayamıştır. Dolar susturur seni. Bunun yeni bağlama yöntemi olduğunu düşünmezsin, uşak! Seni vurmak için alçaklık zıpkıncılığı yapmamız gerekiyor.

Evet. Açmazsın ağzını ve de yumarsın gözünü. Aslında yumsan da olur yummasan da. Amerikan doları her yanını donatmış, kapatmış, taş etmiş seni. Sen ünlü öykücü, sen ünlü politikacı, sen ünlü yayıncı, sen ünlü yazar-gazeteci, neden susuyorsun, Amerikalı altına araba, apartman katı ve bir sürü dünyalık verdi diye mi?

Neden gözün kapalı ve ağzın bir karış açık bakıyorsun Mersin Valisinin on bir eğitimciyi, Adana Valisinin sekiz eğitimciyi, Isparta Valisinin bilmem kaç eğitimciyi... ezmelerine, jandarmalarla, tomson tabancalarla kovalatmalarına ve sonunda da Eğitim Bakanlığı ile, yani hükümetle (ve de işin içinde Amerikan parmağı olarak) işbirliği edip onları aç-çıplak bırakmalarına?

Demek Atatürkçüsün sen, demek orta yolculuk olarak anlıyorsun Atatürkçülüğü. Demek köy öğretmenlerinin evlerinden Atatürkle Konuşmalar, Atatürkçü Olmak, Atatürk Yolu, Atatürkçülüğün İlkeleri, Atatürk Diyor ki... gibi kitapların toplatılmasına, Türk yazarlarının yazdığı kitapların okul kitaplıklarından ayıklanmasına, öğretmenlerin evlerindeki kitapların ciplere doldurulup İl yetkililerince götürülmelerine de ses edemiyorsun, ağzın açık bakıyorsun ha! Demek kitap toplamalar, kitap yakmalar bir şey söylemiyor sana, öyle mi...

Taştan farkım yok mu diyorsun? Taş kesil e mi, taş ol!..

Yuh olsun senin yurtseverliğine, yuh olsun senin toplumculuğuna. Yuh olsun senin ülkücülüğüne. Demek bunları yazarsan ilan alamaz gazeten, demek sosyete dedikoduları daha tehlikesiz! Gözlerini toprak doyura, başka bir şeycik demem...

Ant, 1967

Beşten Sekize

Önce, ilk ve ortaokulculuk, okuma yazma açısından durumu belirlemeliyim:

Ülkemizde 48.000 ilkokul, bu okullarda 250.000 öğretmenle 6,5 milyon öğrenci var. 4.000 köyde okul yok. 35.000 ilkokulda kitaplığa benzer bir şey yok. 10.000 ilkokulda, geçen dönemde yollanan ve nitelikleri tahmin edilebilecek 50 tür yayın var... ilkokullarda 100.000 derslikte normal, 125.000 derslikte ikili, 12.000 derslikte üçlü ve 3.000 derslikte dörtlü öğretim yapılmaktadır.

Ortaöğretimde 4.968 ortaokul ve 1084 lise var. Ortaokulların 2.717'si bağımsız, 764'ü lise bünyesinde. Bucaklarda 613, köylerde 162 ortaokul var. Öğrenci sayısı ise, ortaokullarda 1.761.000, liselerde 94.000'dir. Yeni kaydedilenlerle ve lise dengi okullardakilerle birlikte 3.000.000'a ulaşmaktadır bu sayı. Öğretmen sayısı ise 128.515'tir. (1995 yılında ilk ve ortaöğretimde öğretmen sayısı: 453 bin, öğrenci sayısı 12 milyon.)

Arada, ilköğretim ve ortaöğretim için tüm türleriyle 50 milyon ders kitabı gereksindiğini hemen eklemeliyim.

54 il'e dağıtılmış olan 374'ü ortaokul, 342'si lise olmak üzere imam hatip ortaokulu ve liselerin toplam sayısı 716'dır. Öğrenci sayısı 228.973. 1989'da bu ortaokulların 400'e, öğrenci sayısının da toplam 300.000'e çıkması planlanmıştır. Bu okulların genişletilmesi ve pansiyon eklenmesi için 1987'de bütçeye 14 milyar koyulması plana bağlanmıştır. Plana göre, 1988'de hizmete girecek İmam Hatip Lisesi ve pansiyonları da şunlardır: Adapazarı, Zara, Urfa, Fatsa, Gümüşhane, Mengen, Oltu, Tunceli, Karaman... Bu arada, sayıları halen 5.000 olan Kur'an Kurslarında öğrenci sayısı da yaklaşık iki milyona ulaştı...

MEB'nın Nisan 2015'te yayınlanan istatistiklerine göre, şu anda Türkiye'de İmam Hatip Ortaokulu sayısı: 1597'dir. İmam Hatip Lisesi sayısı: 1917'dir. İmam Hatip Ortaokullarında öğrenci sayısı: 385.830'dur. İmam Hatip Liselerinde öğrenci sayısı: 546.443'tür. Böylece, İmam Hatipli öğrenci sayısı 2015'te 932.273'e yükseldi...

Öte yandan, köylerde 15 yaşın üstündeki erkeklerden yüzde 26,9'u, kadınlardan yüzde 8.8'i ilkokulu bitirebilmişlerdir. Okuma yazma bilmeyenlerin sayısı günden güne artmaktadır... Çünkü okul çağındaki çocuklardan çoğu okula gitmemektedir. Okullu köylerde öğrenim yaşındaki kızların yüzde 36.11'i okula gitmemektedir. İlkokulu bitiren öğrencilerden ortaokula gidebilen yaklaşık üçte birdir.

Bu sayıların dışında, köylerdeki ilk ve ortaokulların durumuna gelince: Yer darlığı, öğretmen eksikliği, araç, gereç ve ödenek sorunu öğrencilerin yetişmesini engellemektedir. Böylece ilköğretimde ve sonrasında kalite düşüklüğü yaygınlaşmaktadır. Birçok köy okulunda kâğıt, kalem, kitap, sıra, karatahta, tebeşir... yoktur. Öğrenim çağındaki çocukların bazı köylerde üçte biri, bazılarında yarısı okul dışı kalmıştır. Zor koşullarda çalışan bu okullarda çocuklar, okuma yazma öğrenmeden, dört işlemi kavramadan ilkokul diploması alıyorlar. Öğrencilerin okula devamı büyük sorundur. İlköğretim Kurullarının varlığı yokluğu bir. Hele köy kızlarının büyük çoğunluğu okul dışında kalmaktadır.

Kırsal kesimde 222 Sayılı Yasanın 76. maddesi de uygulanamamaktadır. Köy bütçesinin yüzde 10'unun okula ayrılması gerekirken ayrılmamaktadır. Yarım milyonluk bütçesi olan bir köyde 50.000 liranın okula ayrılması gerekirken öğretmenlere 10.000 lira bile koklatmamaktadır muhtar. Yöneticiler de bu durumu olağan karşılamaktadır. Ders araçları, ısınma gereçleri v.b. şeyler için öğretmenler ne edeceklerini şaşırmaktadır. Genç nüfusun yaklaşık yüzde 55'i kırsal alanda yaşamakta ama genç kuşağa götürülen hizmetler daha çok kentsel yerleşim yerlerine dönüktür.

Bunun yanında köylerin yüzde 24.6'sında cami yaptırma ve onarma dernekleri bulunmaktadır.

Kırsal kesimde eğitsel çalışmaların ne ölçüde etkili olduğuna ve köyde ilkokulu bitirenlerin öğrenim sonrasındaki durumlarına gelince:

Araştırmaların sonucuna göre, ilkokul çıkışlı köy insanında okulun verdiği hiçbir şey kalmamış, aile yaşantısına ilkokul hiçbir şey katmamış, temizlik, yemek pişirme, sağlık bilgisi, çocuk bakımı alanlarında kitabi bilgilerin hiçbirinin uygulanmadığı anlaşılmıştır.

Okullu köyle okulsuz köy arasında hiçbir yönden ayrım yoktur. Bunun tek nedeni okulun unutulmaya mahkûm süs bilgiler vermekten kurtarılmamış olmasıdır...

Halen ortaokula gidebilenler içinde köy çocuğu sayısı kent çıkışlılardan çok azdır. Kız öğrenci oranı ise hiç denecek düzeydedir... İmam Hatip okullarına gidenler açısındansa ağırlık köy çocuklarındadır. Tarım Meslek Liselerine alınanlarsa, nedense çoğunlukla kent okullarından çıkanlardır.

Son yıllarda köylerde "bir mühür bir müdür"lü ortaokullar açılmıştır. Daha çok ilkokulların yapılarından ve öğretmenlerinden yararlanmaktadırlar. Bugün kapitalist-sosyalist ya da gelişmiş-azgelişmiş birçok ülke, eğitimi üretimle bağdaştırmıştır. Zaten eğitim üretim içindir. Buna karşın yerel gereksinim ve koşullarla bizim bu okulların da hiçbir bağları yoktur. Oy için açılmışlardır, diyesi geliyor insanın... Ezberci eğitimi sürdürmek için açıldıklarından, bitiren çocuklar üzerinde olumsuz etki yapıyorlar ve çift sürmeye, davar gütmeye gitmez oluyor bu çocuklar. Burada gelin de 1 Mart 1923'te Atatürk'ün söylediği şu sözleri anımsamayın:

"Eğitim ve öğretimde uygulanacak yöntem, bilgiyi insan için gereksiz bir süs, bir baskı aracı ya da bir uygarlık gösterisinden çok, yaşamda başarılı olmayı sağlayan, işe yarar ve kullanılabilen bir araç durumuna getirmektir..."

Geçenlerde "50 yıl önceki Cumhuriyet"te, o yılların Eğitim Bakanı Cemal Hüsnü Taray sanat okulları için şöyle demekteydi: "Biz bu kurumlarda ıslah edilmiş adamlar değil hayatta faaliyet ve hareket yapacak ve üretimde kuvvetli amiller olacak insanlar yetiştireceğiz..."

Aradan 50 yıl geçti, hâlâ "hayat adamı" yetiştirmenin yollarını arıyoruz...

Şimdi, ilkokullarda öğrenimi beş yıldan sekiz yıla çıkarma denemeleri var. Bu kotarılınca, üretimle hiç ilgisi olmayan imam Hatip Okullarına ve Kur'an kurslarına malzeme olmaktan kurtulacak mı köy çocukları? Dudakları, anlamını bilmedikleri mırıltılardan, başları takkeden kurtulacak mı? Bu okullardaki on milyon çocuk, ezbercilikten kurtarılıp kendi yaşamları ve ülke kalkınması açısından yetiştirilebilecekler mi?

Yıl sayısını arttırırken, o yılların iyi kullanılması ve daha yararlı olması yönünden ilk yapılacak düzenleme iş eğitimi uygulamasına geçiş olmalıdır. İlköğretim davası insan olma davasıdır ama, gereği yapılırsa.

Gereği düşünülünce, okullarda dersliklerin dışında işliklerin de bulunmasının, çağımız eğitbiliminin ana ilkelerinden biri olduğu anlaşılır. Bazı ülkelerde, okulun öteki derslerini yürüten öğretmenler iş derslerini de yürütmektedir. 1940-1945'lerdeki uygulamalarda, köy okullarımızın yapılış planları işliği de içeriyordu. 1940'dan önce yapılan okul yapılarına sonradan işlik ekleniyordu. Sonra yöntem değişince o işlikler de derslik olarak kullanılmaya başlandı. Yani, bizim köy enstitüsü çıkışlı öğretmenler iş derslerini de yürütüyorlardı. Bazı ülkelerdeyse, iş dersi öğretmeni yetiştirmek üzere sürekli seminerler açılmıştır. Bunlar kurumlaşmış ve sürüp gitmektedir. Sözgelimi bundan yüzyıl kadar önce 1875'te Almanya'nın Leipzig kentinde açılmıştır benzeri.

Andığımız kurumlarda işlenen derslerin adları da şunlar: İş eğitbilimi, ağaç-kâğıt-mukavva ve maden işleri, sanat yazısı, dekoratif biçimlendirme, modelaj, teknik resim, projeksiyon ve sinema öğretimi, ders araçları yapma, uçak modelliği, uygulama dersleri. Kız öğrencilere dokuma, örgü ve sanat yönünden değer taşıyan öteki iş dersleri...

İş eğitiminin ereği, öğrencileri, içine katıldığı toplumun çalışma yaşamında etkin bir yurttaş olarak yaşayabilecek duruma getirmektir. Aslında, insanın gerçek eğitimi işe dayanan eğitimdir. Bu da aile çevresinde başlayıp ilk ve ortaokulda sürdürülmeli. Ev, bahçe, tarla, orman, dükkân, işlik v.b. iş eğitiminin uygulandığı yerlerdir.

İş eğitiminden geçen insanlar, yaşam zorluklarını yenmede, kültür aşamalarını tırmanmada ve yaratıcılıkta başarılı olurlar.

Son zamanlarda yeryüzünde, toplumların belli kesimlerindeki insanlar iş eğitiminden yoksun kalmaya başlamışlardır. İş eğitiminin yaygınlaştırılması bu gibiler için de yararlı olacaktır.

Soyut din ve ahlâk derslerinin arasına, ilk ve ortaokullarımızda gerçek anlamda iş derslerinin koyulması ve bunun şimdiden planlanması, en içten dileğimizdir. Bir de, kentlere yakın köylerin öğretmenle doldurulup uzak köylerin boş kalmamasını, okul yapımının planlanmasını ve müteahhitlerin çürük üretiminden kurtarılmasını, ders kitaplarıyla okul kitaplıkları keşmekeşinin çözümlenmesini, öğretmen yetiştirme işine el atılarak, okullarda verimin düşmesinin önlenmesini dilemekteyiz. Ama önce tezek ve tebeşir. Çünkü yıllardır bu bile bir düzene bağlanamadı bizde...

222 sayılı "İlköğretim ve Eğitim Yasası"nın 3. maddesinde zorunlu öğrenim yaşı 6-14 yaş olarak kabul edilmiş. 8. maddesinde ise "ilkokulun öğrenim süresi en az beş yıldır" denmiştir...

1959 yılında kurulan "Eğitim Milli Komisyonu Raporu"nda da şöyle denilmektedir:

"İlkokulların yeterli olmadığı Komisyonumuzca müşahade edilmiştir. İlkokulların bina, tesisat, eşya, ders araç ve gereçleri, öğretmen kadrosu ve Müfredat Programlarıyla öğrenim yılları bakımından esaslı surette ele alınmaları, imkân ve şartlar hazırlanarak en kısa zamanda öğrenim sürelerinin arttırılması uygun olacaktır. Esasen bugünkü dünya, kültür seviyeleri çok gelişmiş insanlar istiyor. Bu sebeple birçok memlekette çocukların en azından ortaöğrenim görmeleri sağlanmıştır..."

Müfredat Programının ele alınıp ayıklanmasını da salık veriyorlardı. Bu komisyonun önerilerini görüşen "M.E. Planının Hazırlığı ile Görevli Komisyon"un Raporundaysa İlkokulların 6 yıla çıkarılması önerilmiştir.

İşe dayalı eğitim yapıp yaşam için insan yetiştirmek isteriz. Eğitim işlerini şimdi yönetenler de bunu istiyorlar. Bunun için de, beş sınıflı köy ilkokullarını sekiz sınıflı yapmak istiyorlar. Bunun denemeleri de başlamıştır. Bu, temel eğitimdir.

Sekiz yıllık bir temel eğitim vererek yaşam için insan yetiştirmek girişimleri yeni değildir. Üçüncü Milli Eğitim Şûrasında da bunun sözü edilmiştir. Köy Enstitüleri denemesinin hızla uygulandığı 1940-1946 yıllarında bu amaçla bölge okulları kurulmuştu. 1945'de, sekiz yıllık temel eğitim kurumlarına öğretmen yetiştirmek için, eğitim enstitülerinde bölümler açılmıştı.

Bilim ve teknolojinin hızlı gelişimi karşısında, bilimsel yaklaşımla çağcıl eğitim uygulamasına dönmek gerekiyor. Bunun için sekiz yıllık temel eğitim okullarına dönmek kaçınılmaz görülüyor. Ama bu, ilkokulla ortaokulu birleştirerek sağlanamaz. Bunların Müfredat Programlarını yenileyip birleştirerek ereğe götürücü bir uygulamaya dönmek, yeni insanı yetiştirecek çağdaş yeni bir okul kurmak gerekir. Böylece, hem kırsal yörelerin ortaokul özlemleri karşılanır hem de yaşam ve kalkınma için gerekli eğitim düzeyi sağlanmış olur.

Bu okul çevreyi merkez olarak almalı, köy toplumuyla iç içe bir uygulama içine girmeli. Öğrencilerin kol ve kafa gücünü birleştirerek araç-gereç kullanmasını, üretimsel çalışma içine girmesini ve düşünmesini öğrenmelerini de sağlayacaktır. Unutmamalı ki en iyi öğretici iştir. Küçük yaşlarda iş ve çalışma alışkanlığı almaları, yaparak değil yaparken öğrenmeleri de sağlanmış olacaktır çocukların. 1948 İlkokul Programında işlik, mutfak, uygulama bahçesi, arılık, okulun eğitim ilkeleri arasındadır zaten. Çünkü o yıllarda ilkokullar köy enstitülerinin bir uzantısı yapılmak isteniyordu. 1968 Programında bunlar yoktur... Aslında istediklerimiz, eskiden başlananlardır...

İş dersinin yalnız elle yapılan işlere indirgenmemesi ve öteki derslerle arasında bağ kurulması da gerekir. Hatta, bu dersin öteki derslere temel oluşturması, onların merkezi durumuna getirilmesi gerekir. Böylelikle çocuğun etkinlik gereksinimini karşılayan okul yaratılabilir.

Bu da, çalışma tezgâhına, mutfağın ocağına, bahçedeki çapaya, resim fırçasına el sürmeden başlamaz.

Bakalım bizimkiler bölümlemeyi nasıl yapacaklar, 3 + 2 + 3 mü yoksa İsveç'teki gibi mi?

Temel eğitim 6 ya da 8 yıllıktır birçok ülkede. İsveç örneğini kısaca görelim:

1936'da yedi yıl olan temel eğitim okulu 1950, 1960 ve 1962 reformlarıyla 9 yıla çıkarılmıştır. Öğrenim yaşı: 7-16. Üçer yıllık üç bölüme ayrılmıştır... 1, 2 ve 3 birinci 4, 5 ve 6 ikinci, 7, 8 ve 9 üçüncü bölüm.

Ama bundan önce, 3-6 yaş çocuklarını alan okul öncesi eğitim kurumları var. Onlarda bile, çocukların boylarına göre tezgâhlar var. İşe alıştırma öyle oluyor. Oyun içinde çekiç, testere, rende kullanıyor kızlar bile. Dikiş, resim, elişleri, oyuncak yapımı, yemek pişirimi... Tekstil, ağaç ve metal işlerinde, kullanacakları araçları bile yapabiliyorlar...

Ekonomi ve teknoloji derslerine son sınıflarda ağırlık veriliyor. Öğrenci, eğilimine göre seçtiği derslerle ilgili olarak işyerinde çalışıyor, işyerlerini seçiyor.

İsrail'deyse ilkokullar sekiz yıllıktır. Öğrenim çağı 6-14 yaş arasıdır. Bu çağdaki nüfusun yüzde yüzü okula gitmektedir. (Zaten nüfusun yüzde 99'u okur-yazar) 1-4 ve 5-8 sınıflar olmak üzere ilkokul iki devreye ayrılmıştır. Sınıf mevcutları 35-40 arasındadır. (Bizim 222 Sayılı Yasaya göre de öyle ama, 70-80'den aşağı düşmez.) Birinci dönem olan 1-4 sınıflarda günde dört, 5-8 olan ikinci devrede günde 6 saat ders yapılır.

Doğa Bilgisi, Tarım ve İş Eğitimi, bu okullarda en çok önem verilen derslerdir. Her okulda, kızlar ve erkekler için iş atelyeleri, hepsi için de uygulama bahçeleri vardır.

İlk devrede Doğa ve Tarım, ikinci devrede Fen ve Tarım adıyla kuramsal olarak yapılan çalışmalar, uygulama bahçelerinde yapılan uygulamalarla geliştirilir ve pekiştirilir...

Şimdi sınıf sayısını beşten sekize çıkarmanın gerektirdiği hazırlıklar ve denemeler sürüyor. 20.000 ilkokul öğretmeni 15 eğitim enstitüsünde uzaktan kurs yöntemiyle yüksek öğrenim görmüş sayılacaklardır. Çünkü bizde öğretmenler ortaöğretimden geçmişlerdir ancak. Bunların 23 bini çevrelerindeki eğitim enstitülerine kaydolacaklar ve uzaktan eğitilecekler; sekiz yıllık temel eğitim için yetişmiş olacaklardır. Ama, iş eğitimini yaptıracak biçimde yetiştirilmeleri sağlanırsa ne iyi...

Eğitim enstitülerinin hızlı eğitiminden geçme yüz bin dolayında öğretmen fazlası var. Bunlar da yerleşmiş olacak sekiz yıllık okullara. Ancak, bunlar ortaöğretim görenlerden daha geri bir durumdalar, gözlemlere göre...

Öte yandan, eğtiim enstitülerinin dokuzu kapatılmaktadır. Öğretmen fazlalığı değil, derslik eksikliği var oysa ülkemizde. Derslik olsa sınıflar 70-80 kişilik olmaz...

Tüm bu koşullar içinde, sekiz yıllık temel eğitime geçiş çağın ve çağcıl insana gerekli temel eğitimi verebilme düşüncesinin bir gereğidir. Olaki okul iğreti bir kurum olmaktan da çıkar böylece. Artık 150 ya da 200 gün öğrenim süresi tartışmaları da biter. Uygulama bahçelerinin ve okul işliklerinin dışında yaz için birçok ülkede uygulanan toplu iş eğitimi çalışmaları ve toplu dinlenme programları geliştirilir.

Bu konuda, John Dewey'nin 1939'larda hazırladığı "Türk Maarifi Hakkında Rapor"unda da belirttiği gibi: "İlk ve pek önemli nokta, Türkiye'de bu okulların ereklerini belirlemektir. Ancak bu yolla alınacak önlemler açıklık kazanırsa, olgunlaşmış ve gittikçe gelişecek belli bir program çizmek mümkün olur..."

J. Dewey şunu da ekler: "Türk eğitiminin ereğini belirlemek zor değildir. Bu, Türkiye'nin canlı, özgür, bağımsız ve laik bir Cumhuriyet olarak gelişmesidir."

Ama bizim ereğimiz ne?

Bu bölümün başında değindiğimiz bir konuyu önemi dolayısıyla burada bir kez daha yinelemekte yarar var:

"Halkoyu" dergisinin 1977 Mayısında çıkan 11. sayısında Osman Köksal anlatıyor:

"Cumhurbaşkanı Sunay anlatmaya başladı: "Bugünkü okullar birer anarşi yuvası haline geldi. Bu okullardan yetişen gençlere memleket idaresi teslim edilemez. On yıl sonra bunların hepsi iş başına geçecekler. Onlara nasıl güvenebiliriz? Hem de biz, laik okullara karşı İmam Hatip Okullarını bir seçenek olarak düşünüyoruz. Devletin kilit mevkilerine yerleştireceğimiz kişileri bu okullarda yetiştireceğiz..."

Yüksek İslam Enstitüsünü ve İlahiyat Fakültesini de işin içine katalım ve John Dewey'in gördüğü çizgiyi değiştirelim olmaz-

sa... Ama mutlaka ne istiyorsak, ereğimiz ne ise, saklamayalım, açık olalım. Bu bile bir aşama olur belki!..

Özlemimiz önce açıklığa, sonra kurtulmaya ve çağdaşlaşmaya!..

Halkçı Eğitim, Ağustos 1980

Fil Gibi

Evet Fil, yani herkesin tuttuğu yerine göre yargı yürüttüğü yaratık. Bizim Anayasaya da fil dersek hiç de yanılmış olmayız. Çünkü herkes Anayasaya sığınıyor bugünlerde. İşçi haklarını kısıtlayıcı bir tasarıya karşı çıkan Disk yöneticilerinden tutun, Başbakana kadar herkes Anayasal haklardan, Anayasa sınırları içinde kalmaktan, Anayasaya aykırı davranıp-davranmamaktan söz ediyor. Bir bakıma Atatürk de böyle değil mi? Gericisi, tutucusu, ilericisi, solcusu, sosyalisti... Kim varsa onlar da Atatürk'e sığınmıyorlar mı?

Bütün bu aldatmaca ve saptırmacalar arasında gerçek nedir?

Gerçek tek yüzlüdür ve bilime, mantığa vurulduğu zaman kırk ayar altın gibi ortaya çıkar ve onu gerçekten seven benimser, sarılır ona. Anayasa açısından alacak olursak işi, daha başlangıçta kafalarımızın karışmaya başladığını görürüz. Bir fil gibi herkesin tuttuğu kısmına göre ad verdiği Anayasa işleri yarım bırakmasaydı, bugün içinde bocaladığımız bir sürü laf salatası çoktan çürür ve çöplüğe atılırdı... Sait Faik'in dediğinde olduğu gibi, hatıralar sarnıcını boylardı şimdiye kadar... Bugün Cumhurbaşkanına dörtlü muhtıra sunarak, Anayasa ile baba uygulama, baba gerçek arasında uçurum bulunduğunu belirten profesörler, bilineni yinelemekten başka bir şey yapmayan bu sayın bilimciler, Anayasanın yapıldığı günlerde neredeydiler? Diyeceksiniz ki, Kurucu Mecliste Anayasanın sözcülüğünü yapan bilim adamı da bu dörtlü muhtıraya imza koyanlardan biridir. Peki, acaba bu bilim adamı, tam bir Anayasa yapma fırsatı ellerindeyken ve rahmetli Gürsel böyle eksiksiz bir Anayasa isterken, neden bu milleti böyle bir esere, dörtbaşı tam bir Anayasaya layık görmediler? Öyle ki, Türk Ceza Yasası'ndaki o ünlü 141, 142'nci maddeler bile bu Anayasaya aykırı görülmektedir. Anayasa Mahkemesince...

Fırsat elde iken alıp kaçmadım - Beni öldürmeli, dövmeli değil, diyen Karacaoğlan gibi konuşabilecekler, eyvah, diyebilecekler midir şimdi?

Neymiş, verilmiş olan işçi haklarının geri alınması karşısında direnmek Anayasaya aykırıymış... Peki, nedir şu Anayasaya uygun olan?

Bütün yarım yamalaklığına karşın yine de olumlu birçok uygulamanın yapılmasını öngören zavallı Anayasanın o yanlarına kimse ilişmemekte, tıpkı Personel Yasası'nın mali hükümlerini bir yana bırakıp ipe sapa gelmez maddelerini yıllardır uyguladıkları gibi, Anayasanın da millete yararı olmayacak yanlarını arayıp bularak ona göre ahkâm kesmektedirler. Bir kere, bu cici Filipin Demokrasisinde, hem tam anlamıyla fikir özgürlüğünden yana olan hem de 141 ve 142'yi çürütmeyen Anayasanın varlığı gözler önünde dururken, gerçek demokrasiden söz etmemiz asla mümkün değildir. Deveye neden boynun eğri demişler de, nerem doğru ki demiş. Radyoyu açıyorsunuz, o bizim ünlü özerk TRT mikrofonu bağırıyor: "Kamboçya'da müttefik kuvvetleri altmış dokuz komünist öldürdü!" diye. Demek ki kapitalistin komünisti öldürmesi, haklılık-haksızlık hesap etmeksizin normaldir. Peki öldürenlerin kapitalist olduğunu neden aynı haber içinde kullanmaz bu radyo? Şimdi pek mi Anayasaya göre davranmış oluyor bu bültenleri hazırlayanlar? Bu bülten hazırlama işinde olduğu gibi, her alanda tek yanlı yargılar, bağırtılar sürüp gitmektedir.

Hak aramanın, hakları kısıtlayıcı davranışlara, tasarılara karşı çıkmanın adı ne zamandan beri komünistlik oldu acaba? 27 Mayıs 1960 tarihinde, o günkü Anayasayı ayaklar altına alan bir iktidara karşı direnme hakkını kullanan ve bunu 1961 Anayasasının başlangıç kısmında saptamış olan Türk Milleti için ne demek kalıyor o zaman? Kaldı ki, yirminci maddesiyle fikir özürlüğünü kısıtlamaksızın kabul etmiş olan Anayasa karşısında, herkes istediği gibi düşünmekte, istediği düşünce sistetimini benimsemekte özgür değil midir? Bütün bunların açıklığa kavuşması gerekmektedir. Yağma yok, Koyun Partisinin başındakiler şöyle cayırtı verdi, İçişleri Bakanı böyle söyledi diye düşünce özgürlüğünü kimsenin ayakları altına atmaya-

caktır bu millet... Elde edilmiş hakların yanında daha yeni yeni hakların peşine düşmüşken, daha önce edinilmiş hakların geri alınması, tarihi de ırmakları da yokuşa ve de tersine akıtmaktan ayrımsız uygulamalardır ve yürümeyecektir. Bakmayın bizde sular ters akar, diye durumu alaya alanlara. Bizde de artık ters akan suları doğru akıtmanın zamanı gelmiştir de geçiyor bile...

İkisi ortası en kötü yoldur. Ya demokrasi, fikir özgürlüğü, işçi hakları, insan hakları ve de eşit olanaklar, eşit ekonomik koşullar içinde yaşama hakkı... Bunu kabul ediyorsak cayırtıyı bırakıp hizaya gelmek zorundayız. Eğer lafta böyle de, gerçekte bunların karşısında, diktadan, düşünceye baskıdan yanaysak ve işçi haklarının, vatandaş haklarının karşısındaysak, o zaman da olduğumuz gibi görünmek zorundayız...

Yenigün, 20.6.1970

Pasaport

Sekiz yüz yıldır işkencenin, baskının her türlüsünü görmüş, bu yüzden de özgürlüğün, kişi hakkının adını bile duymamış, devlet tepiğinin deve tepiği olduğuna inanmış ve yeni kuşaklarını inandırmış bir toplumdur Türk toplumu... Dahası, ekonomik hakları kökten sünnet edilip bir avuç vurguncunun ve işbirlikçinin saçmalıklarla dolu ağının içine itilmiş, beş parmağın hepsi bir olmaz inancına saplatılmıştır. Ondan sonra, gelsin, Allah her şeyi sevdiğine verir, alnımızın yazgısı böyleymiş... lafları. Komşuda pişermiş de bize de düşermiş. Allah deldiği boğazı aç komazmış. Allah, Allah, Allah. Varsa Allah, yoksa Allah. Hep Allah, hep Allah. Onun içindir ki, kendileri bolluk içinde keyif süren işbirlikçi burjuvazi ilişkinleri, bizim bitli çoğunluğa hep cennetin yolunu göstermektedir. Zaten beslenemeyen milyonlar, bir de ramazan adı altında açlığın pençesine düşürülmektedir. Hicaz çölünden kolera mikrobu toplamak için milyonlar ceplerine doldurulup Mekke yoluna çıkarılmaktadır. Çocuklarını Avrupa'dan aşağı yerde okutmayan efendiler, İmam-Hatip okullarının sayısını kabartarak ölü kafalı ölü yıkayıcı olarak yetiştirmektedirler halk çocuklarını...

Bundan sonra onlara şaşmak doğru olmaz. Böyle çıkmaza itilmiş, dünya ile ve de dünya nimetleriyle bağları kesilmiş bir topluluğa, o topluluğu yönetenler her türlü işkenceyi kolayca yapabilirler. Hem de parlamentosundan tutun bütün anayasal kuruluşlarına, üniversitelerine, en kuytu köyüne kadar hiçbir yerin, hiçbir kimsenin kılı bile kıpırdamaz bu işkenceler sürüp giderken... Kanlı pazarları, akademi basarak, fakülte basarak öğrenci öldürmeleri unutulmadan bu işkencelerin tezgâhlayıcıları kendilerini nimetten sayarak yeni bir parti kurma hazırlığına girişiyorlar. Demek ki bu toplumun belleğinde bu işken-

celerin izi bile kalmıyor, sanıyorlar. Belki de haklılar böyle düşünmekte. Ezik bir toplum, bakımsızlıktan, susuzluktan ve de besinsizlikten uyuz olmuş bir toplum, artık düşünme, yargılama gücünü yitirip koyun sürüsünün tıpkısı oluyor onlarca...

İşte, gemi batarken harekete geçen fareler nasıl ne yaptıklarını bilmezler, kimi denize dökülür, kimi ambardaki kırıntıları kemirir, kimi öteki böceklere saldırırsa, düzenin koruyucuları da onları taklit etmeye başlamışlardır. Ya birbirine düşmüşler ya da milleti birbirine düşürmek için gemi azıya almışlardır. Son günlerde vatandaşa çekilen karakol dayakları, yapılan Ahmet Demir ve Ekrem Anıt döneminde yapılanlara taş çıkartan işkenceler bunu göstermektedir. Eskipazarda laikliği, radyoyu yerin dibine batıran din adamı, Ankara'da zina yapan din adamı ve de milletvekili elini kolunu sallayıp gezerken, kimse kıllarına bile dokunmazken, Adana'da sendikacılar dövülmekte, delikte inletilmekte, Eskipazar'daki öğretmenlerin evi basılmakta, İstanbul'da kitap okuyan gençler basılıp karakollarda dövülmekte, bıyık yolunmakta, çene patlatılmakta, tabana tuz verilmektedir...

Gemi azıya alanlar, öte yandan, solcu, sosyalist vatanseverleri ikinci hatta üçüncü sınıf vatandaş bile saymamakta, onlara pasaport da vermemektedir. Bütün sorun, bu kokuşmuş düzeni ayakta tutmak, Türkiye'yi demirperde içinde tutarak dışarıya sızıntı vermesini önlemektir. Doğallıkla, bunlar, dostumuz Amerika'nın her şeyimizi incelediğini, tüm durumumuzu bildiğini görmezlikten gelmekte olduklarını da gösterir.

Geçenlerde bir duruşma izledim Danıştay'da. Üç tane vatandaşa pasaport verilmiyordu, onun duruşması. İçişleri Bakanlığı'ndan gelen Hukuk Müşaviri, pasaport isteyenlerden birinin eski komünist olduğunu söylüyor, bunun için pasaport verilemez diyordu. Birinni de bu eski komünistin karısı olduğu için pasaport alma hakkı olmadığını savunuyordu. Üçüncü kişinin durumu daha da ilginçti: Komünistlikten aklandığı halde, komünistlerle görüşüp konuşmaya devam ediyormuş. Hangi komünistlerle? Yolda yolakta gezen serbest komünistlerle. Bunlara ilişkin belge olup olmadığını soruyor mahkeme başkanı da. Sonra, resmen isterseniz ibraz ederiz, diyor Hukuk

Müşaviri... Bu müşavir de, toplum içinde "adamım" diye geçinen ünlü bir öykücü vb...

Nasıl kokuştuğunu görüyor musunuz? Burnunuzun direğini kırmıyor mu kokunun keskinliği..?

Aslında karakolda yapılan işkenceler bunların devamıdır. Ya da bu, mimleyip vatandaş gözüyle bakmamanın devamı, karakollardaki dayaklardır. Tavuk ve yumurta sorunu yani. Düzenden gelip düzende uygulanıyor.

Bunun yanında, tüm düzenden silinip vatandaşlık haklarına, insan haklarına aykırı olarak işsiz inletilen vatandaşlar da çoğunluktadır. Partizanların, sömürgenlerin ve de din tüccarlarının dışında kimseye yaşama hakkı tanınmayan bir düzen oldu çıktı düzenimiz.

Kaç günü kaldı dersiniz bu gidişatın?

Bizce yakındır ölümü...

Yenigün, 25.11.1970

Demokrasili Birinci On Yılın Öyküsü

1950-1960 Döneminde düşük Demokratların, aslı-astarı olmayan vaatlerle köylüyü nasıl aldatmış olduklarını anlatmaya çalışacağım:

Demokrat Parti'nin doğuşu da icraatı kadar plânsız ve amaçsız olduğu için, taa o zaman yalanlar dolanlarla halkı aldatmaya başlamışlardır.

Seçim günleri yaklaşırken halkın ayağına koşan adaylar, ark altından bağ bağışlar gibi, yerli yersiz, bütün isteklere evet demeyi, halkı aldatmayı gelenek haline getirmişlerdir. Türk köylüsünün içinde bulunduğu koşulları hiçbir zaman yakından görmek, olduğu gibi bilmek istememişler, bu yola gitmemişlerdir.

Bu yüzden, Ziraat Bankası yoluyla plansız bir şekilde yine salt oy için verilen paralar, tavuk yemi ya da tohumluk adı altında verilen buğdaylar, köylüye faydalı olacağı yerde onu ağır bir borcun altına sokmuştur. 27 Mayısta devrim yapıldığında köylü bu borcun altında eziliyordu. Oysa, yurtta tarımı geliştirmenin, halkın iyi yaşama koşullarına kavuşmasının yolları bu olamazdı. Kendilerini tutar görünen birkaç şeyhten, birkaç ağadan başkası bu dönemde sıkıntı içine düşmüştür.

Yine bu dönemde köy okulları, uygarlığın, aydınlığın kapısı olan okullar ihmal edilmiş, köyler öğretmensiz bırakılmış, öğretmensiz kalan köy okulları çok yerde davar damı yapılmıştır. İlkokulu bitirmiş köy çocuklarının okuduğu ve öğretmen çıktığı okulların kapısı da kapatılmış, köylümüz bu okullara çocuklarını gönderemez olmuştur. Açıkça söylemek gerekir ki, Demokratlar, köylünün ilerlemesini dilleriyle ister göründükleri halde, aslında bütün hareketleriyle, köylünün okuyup uyanmasına, haklarına kavuşmasına doğru açılmış yolları tıkamışlardır.

Bununla da kalmamışlar, sizden olanlar bizden olanlar şeklinde aynı milletin evlatlarının, birbiriyle kaynaşmış Türk milletinin ikiye, üçe bölünmesine, cephelere ayrılmasına yol açmışlardır. Milli birliğimizde milli ahlâkımızda ve güzel geleneklerimizde büyük gedikler açılmasına sebep olmuşlardır.

Köylü bakımından düşünülünce, bu hareketlerin ne onulmaz yaralar açtığı daha açık olarak ortaya çıkar. Yüzyıllardan beri geri bırakılmış, sömürülmüş Türk köylüsü, içinde bulunduğu ilkel koşullardan kurtarılmasını beklerken, Demokrat Parti Hükümetleri, var gücüyle iktidara sarıldı ve köylüyle oy karşılığında ilgilenmeye başladı. Hangi dille, hangi hareketle olursa olsun köylüden oy koparmak, onun karşılığında asılsız vaatlere girişmek yoluna gitti. Köylünün güvendiği dağlara bir kere daha kar yağmıştı. Memleketi tarafsız olarak yönetmek durumunda ve görevinde olan bir hükümetin, bir devlet düzeninin, vatandaşlara eşit olmayan işlemler yapmış olmasını, köylümüzün unutması olanaksızdır. Kur'ana el basarak onlardan olduğunu yeminle belirtmeyenlerin neler çektikleri unutulamamıştır, unutulmayacaktır da.

Bütün davranışlarıyla onlardan olduğunu ortaya koyarak hareket etmeyenler, devlet kapılarındaki işlerinin yürümediğini, gereğinde yasaların dışında yürüdüğünü, haklı işlerinin haksız edildiğini görmüşlerdir. Bunun, adalet, demokrasi neresindeydi? Akla mantığa sığar yanı var mıydı? Köylü böyle mi düşünülür, köylüye böyle mi faydalı olunurdu?

Öteki alanlarda köylünün aleyhine olan bu tutum köyleri suya kavuşturma işinde bile ortaya çıkmıştı. Dünya nimetlerinden faydalanmak, Allahın suyunu içmek bile oy sorunu haline getirilmiş. Üstelik ağza yüze bulaştırılmıştır.

Ankara'daki Başbakandan, bucaktaki müdüre kadar köylüyle karşı karşıya gelen herkes, köylüyü daha iyi aldatma yolları arıyordu. Çoğu zaman, göz göre göre yalan söylüyorlar, hareketleri sözlerine uymuyordu. Susuzluktan çekmediği kalmamış köylülere, devletin yardımıyla su getirilmesi düşünülünce, önerdikleri ilk koşul o köyde öteki partilerin kapatılması, ikinci koşul da liste halinde bütün köylünün vatan cephesine geçtiğinin radyo ve gazeteyle ilan edilmesiydi. Susuzluktan anası

ağlamış olan köylülerimiz de gereksinimlerinin karşılanması için çok yerde bu istekleri yerine getirmişlerdir. Yaşamsal gereksiniminin karşılanması için bunu yapan köylü utanıyor, sıkılıyor, ama çaresizlikten katlanıyordu. Yaptıranların bu çirkin hareketlerinden dolayı kılları bile kıpırdamıyordu. Bin-bin beş yüz kişinin yaşadığı koca koca köylerimizde bile kalem kalındığında suyu olan bir çeşme ya vardır ya yoktur. Yaz gelince bu kadarı da akmaz olur. Çoğu yerde köylülerimiz, yaylaya çıkıyoruz diye su kaynağı bulunan dağbaşlarına dağılırlar. Kışın köye dönünce de hayvanlarını kar ve yağmur sularının biriktiği göleklerden sularlar. Aynı suları kaplarda tüneterek içen köylülerimiz olduğunu da saklamamak gerekir. Bu böyleyken, yine de her şey lafta kalmış, köylümüz içme suyuna kavuşamamıştır.

Köylünün hoşuna gidecek sözler söyleyip de oyları topladıktan sonra söylediklerini unutanlar, yalnız köylünün elini böğründe koymamışlar, aynı zamanda yalancılığı, aldatmacayı da, ortalığa yaymışlardır. Vatan Cephesi'ne geçme listesi radyodan yayınlanıncaya kadar su borusunu ya da künkünü bıraktıkları köylerden, bunları alıp bir başka köye götürüyorlardı. Oynayanların bile akıl erdiremeyecekleri bir oyundu bu. Kafasında kötü düşünceye, ruhunda eğriliğe yer vermemiş olan Türk köylüsü, bu aldatmaca oyunlarını düşünde değil, uyanıkken görmüş ve on yıl boyunca seyretmiştir...

Bundan sonra ne olmuştur? Salt göz boyamak içni yapılan bu hareketler, devlet ve hükümete olan güveni sarsmıştır. Halktaki "devlete güven" duygusunu yıpratmıştır.

Türk köylüsü, imparatorluk döneminde bile bu kadar aldatılmamıştır. O zamanlar da bakımsız kalmış, ezilmiştir ama hiç değilse kendisiyle böyle oynanmamıştır. Suyu getirilmiş bazı köylerin suları da kısa zamanda akmaz olmuş, oy için gelişigüzel yapılan su yolları bozulmuş, saksı künkler ömrünü çabuk tamamlamıştır... Bunun saptanmış örneklerini "Kalkınma Masalı" adlı kitabımda sıralamıştım; burada yinelemeyeceğim. Vatandaşlar, bulundukları çevrede buna benzer olayları görmüş ya da yaşamışlardır.

Bu on yıl içinde memleketimiz, masallarda bile rastlanmayan akla sığmaz düşük hareketler görmüş, halkımız, işine yarar yaramaz türlü vaatlerle karşılaşmıştır.

Köyüne öğretmen isteyenlere vatan cephesine geçmek şartı koşulmuş, bucak olmak isteyen köylere, ilçe olmak isteyen bucaklara, il olmak isteyen ilçelere, hep bu şart koşulmuştur. Daha doğrusu, bucaklığa il'liğe yükseltmek vaatleri çoğu kez istenmeden yapılmış, bu bile bir sorun haline getirilmiştir. Bu konuda fol yokken, yumurta yokken nutuk çeken bakanlar görülmüştür. Oy kaygısıyla hem kendilerini hem vatandaşlarını aldatmak, onlarda bir sanat haline gelmiştir. Nitekim birer yasa işi olan bu vaatler de vaat edildikleri yerlerde kalmışlardır. Kalmasalardı bile, köyü bucak yapmak, ilçeyi il yapmak o kadar önemli miydi yurdumuzda? Hiç de önemli değildi. Bu vaatler yerine getirilselerdi bile halkın hiçbir sorununu çözemezlerdi. Öyle şeyler vaat ediyorlardı ki, olsa da olmasa da aynı şeydi. Bundan şu çıkıyordu: Oy hırsı, iktidarda kalmak hırsı o kadar gözlerini bürümüştü ki, memleketin ana sorunları, yapılması gerekli işler nedir, onları bilmiyorlar, görmüyorlardı.

Böyle bir kör gidişin onları iyi bir yola götürmeyeceği belliydi. Nitekim, söylenenlerin değil, karşıtının yapıldığını, yasaların, millet hakkının açık açık çiğnendiğini gören, sabrı tükenen milletimiz, gençliği ve ordusu eliyle bunları Yassıada'ya toplamıştır. Şimdi yaptıklarının hesabını vermektedirler.

Türk milleti, aldatılmamaya, eşit işlemler ve dosdoğru hareketlerle yönetilmeye ve oy kaygısı olmadan, ayrıcalık gözetilmeden gereksinimlerinin karşılanmasına layıktır. Devlet millet kaynaşarak elbirliğiyle çalışmak, ilerlemek istemektedir. Bundan böyle onu yöneteceklerden beklediği de budur. Haklarını çiğnetmeyeceği, içerden olsun dışardan olsun, onun yaşama haklarıyla oynayan her hareketi cezasız bırakmayacağı ise çoktan anlaşılmış olmalıdır. Bu on yılda olup bitenlerden, millet olarak gerekli dersi aldığımızı sanıyoruz.

Bayram gazetesi, 1960

Kültür Siyaseti

Toplum yaşamını ve sorunlarını konu alan yazınsal yapıtlarımız çoğalmakta, yer yer başka dillere de çevrilerek dünyanın her yerine yayılmaktadır. Bu yapıtların bilimsel çalışmalara kaynak olarak alınmaları zamanı da gelmiştir. Bilim ve araştırmanın ocağı olan üniversiteler alçak gönüllülük ederek bu yola girerlerse, hem dıştan aktarmacılık hem de yanılgı oranı epeyce azalır yapılan çalışmalarda.

Müzik, tiyatro ve sinema açısından da yaya sayılmayız. Ama kültürü ve sanatı büyük kitleye ulaştırma işi var bir de; bunu nasıl yapacağız?

Kültürün temelinde sanat, yani yaratı vardır. Yaratı, baskıyla bağdaşmaz. Tiyatro yasaklamak, kitap toplamak, sansür denen öndenetimle sinema yapıtlarının yolunu keserek halka ulaşmasını önlemek, TRT'de, denetimden de geçmiş bazı yapıtları programdan kaldırmak ya da yarıda kesmek, bu yüzden, kültüre karşı bir davranıştır ve bir çeşit halkın bilinçlenmesine, düşünmesine, kısaca, kültür pınarından birkaç damla da olsa içmesine karşı bir tutumdur. Elbette böyle ulaşılmayacaktır büyük kitleye... Bunun tam karşıtı yapılmalıdır.

Sayısal açıdan kültürel temelimizi görelim bir:

Ülke nüfusunun ancak yüzde 68'i okuma-yazma bilmektedir. Yurtta 623 kitaplık var. 261 ilçede kitaplık yoktur. Yani, ilçelerimizin yüzde 46'sı kitaplıktan ve dolayısıyla kitaptan yoksundur. Nüfusu 10 bini geçtiği halde bu olanağa kavuşmayan yerleşme merkezlerinin sayısı 83'tür. Türkiye'de halen 64.763 kişiye bir kitaplık düşmektedir. Ancak, bölgeler olarak alındığında bu sayı, Karadeniz Bölgesinde 92.786 kişiye, Güneydoğu Anadolu'da 214.168 kişiye çıkmaktadır. Kitaplıklarımızda toplam kitap sayısı 4.980.021'dir. Ortalama 8 kişiye bir kitap

düşmektedir. Ama bu sayı, Güneydoğu Anadolu'da 18 kişiye, Doğu Anadolu'da 13 kişiye ulaşmaktadır.

Kocakentlerimizde olmak üzere, Türkiye'de 5 konservatuvar, 9 tane plastik sanat eğitimi veren kurum, 19 galeri, 3 senfoni orkestrası, 2 opera ve bale, yine kocakentlerimizde olmak üzere devletin 9 yerleşik tiyatro sahnesi vardır. İstanbul'da Belediyenin 5 tiyatro sahnesi vardır. Özel tiyatrolarsa İstanbul'da 8, Ankara'da 3'tür.

Son yıllarda ortalama, Devlet Tiyatrolarının Ekim-Nisan arası bir dönemde toplam izleyici sayısı 583.980'dir. Bu Opera ve Balede 68.000, Senfoni Orkestralarında 300.000'dir.

Bu arada Kültür Bakanlığı, telif ve çeviri bazı kitaplar yayınlamakta, iki de dergi çıkarmaktadır. Ama, yukarıda görüldüğü gibi, 50 milyonun yarım milyonu bile tiyatro seyredemiyor, kitap göremiyor.

Kültür, insanın yarattığı maddi ve manevi değerlerin tümüdür. Azgelişmişliğin, bağımsızlığın, kalkınmanın alacağı biçimde kültür öğesinin ağırlığı büyüktür. İnsanın gelişmesinde maddi olanaklar kadar, manevi etmenlerin oluşturduğu toplumsal ortamın önemi de yadsınamaz. Toplumun manevi kültürünü oluşturan bilim, eğitim, güzel sanatlar, özellikle edebiyat ve toplumda egemen olan ahlâk kurallarıdır. Bu yüzden kültür, toplumun yapısından ve onun manevi besini olan sanattan, dilden, düşünceden ve ekonomik ilişkilerden ayrı düşünülemez.

Kültür çalışmalarının bireysel ve ulusal kişiliğin gelişmesini etkilemesi için, halk kitlelerinin kültür etkinliklerinden, olabildiğince yararlandırılması, halkla kültürün iç içe olması gerekir.

Eğitim işlerininse, sürekli gelişen çağdaş teknik ve bilgiye göre yürütülmesi beklenir. Kültürlü ve bilgili bir toplumu oluşturmanın baş koşuludur bu. Ülkemizde sekiz yıllık temel eğitimin gerçekleştirilmesi, bunun ilk aşaması olacaktır. Giderek, bazı ülkelerde olduğu gibi, ortaöğretimin de zorunlu yapılması gerekecektir. Ama eğitim ve öğretimin, yaşamla, pratikle iç içe olacak biçimde düzenlenmesi, okul kitaplıklarının zenginleştirilmesi, işlik ve laboratuvarlarının araçlarla donatılması yolu açılmalıdır. En masum kitapların okul kitaplıklarından toplanması yolu da kapanmalıdır.

Güzel sanatların da yurt yüzeyine yayılmasını sağlayıp halkın hizmetine vermek gerekir. Yaşamın anlamını, insancıllığı, özveriyi, hiçbir şey, insan bilimi olan güzel sanatlar kadar halka kavratamaz. Çağının ve kuşağının çilesini, halkın sorunlarını ve bu sorunların içinde ulaştığı aşamayı olanca doğruluk ve derinliği ile işleyerek gelişme eğilimlerinden geleceğe pencere açan gerçek sanatçıların yapıtlarının halka ulaştırılması gerekir. Bilimsel dünya görüşüne varmanın bir yolu da budur.

Olanaklar toplumun tümüne dönük bir biçimde kullanıldığında, insan yeteneğinin kısıtlanması da, özgürlüklerin kısıtlanması da önlenir. İnsan kişiliği silikleşmekten kurtulur. Halk, yetenekli ve becerikli insanlar kaynağı olduğu için, iş alanlarının ve kültür olanaklarının herkese açıldığında, yetenek ve becerilerin ortaya çıkıp gelişme olanağı artar.

Temelinde bilgi ve kültür yoksa, ekonomik gelişme bile toplum yaşamında bozukluklara neden olur. Bağımsızlığın temelinde de kültür vardır. Bilgisiz, kültürsüz gençlik de ancak slogancı olmaktadır nitekim.

Kültür Bakanlığı, 12 yaşına basmak üzere. Şimdiye kadar müze ve kitaplık bekçisi olarak görülen Kültür Bakanlığının elimizde yeni ve bu alanda ilk kez oluşturulmuş bir "Kültür Siyaseti" metni var.

Bakanlık içi ve Bakanlık dışı kültür adamlarından oluşturulan 15 kişilik bir ekip belirlemiş bu "Siyaset"i.

Şöyle sunulmaktadır metin: "Bu, demokratik bir ülkede zorunlu iktidar değişikliklerinin üstünde, ulusal kalıcılıkta, sürekli geniş kapsamlı bir kültür siyasetidir."

Amaç da kısaca şöyle çizilmiş: "Ulusal Kültür Siyasetinin amacı, toplum ve çevresi arasındaki her türlü sorunu çözmek için çalışan, toplumuna yabancılaşmayan; edilgin ve uydu olmayan, barışçı ve hoşgörülü, başkalarının düşünce ve inançlarına saygılı, haklarının, görevlerinin ve sorumluluklarının bilincinde, kendini sürekli yenileyebilen ve üretici olan; geçmişinden, bugünü kavramak ve geleceği yaratmak için yararlanan, kendi mutluluğunu toplumun ve giderek tüm insanlığın mutluluğunda arayan Türk insanıdır."

Metin, İlkeler, Öncelikler, Etkinlikler, Araçlar, Olanaklar ve Yöntemler olarak altı bölümden oluşmaktadır. İlkeler şöyle: 1- "Her türlü sömürüye karşı, insanlar arasında hak ve görevler bakımından ayrım gözetmeyen, barışçı bir ulusallık anlayışından kaynaklanan" ulusallık ilkesi. 2- "Azınlıkta olan düşüncenin zamanla çoğunluğun desteğini kazanabilmesi yolunun açık bulunduğu" demokratiklik ilkesi. 3- "Ekonomik bakımdan güçsüz olan ve toplumda ayrıcalıklara sahip bulunmayan kesimlerin de kültür olanaklarından hakça yararlanması gerektiği, bunun gerçekleşmesi ölçüsünde halktaki yaratıcı gücün yeterince harekete geçirilebileceği inancından kaynaklanan" halkçılık ilkesi. 4- "Toplumun yapısal değişmelere açık bir biçimde gelişmesine katkıda bulunan" devrimcilik ilkesi. 5- "Kültürümüzün, çağın bütün gereklerine uygun ve ileriye dönük bir biçimde geliştirilebileceğine inanan çağdaşlık ilkesi, 6- "En verimli ve özgün kültürel etkinliklerin tam bir özgürlük ortamında gerçekleşeceği inancından kaynaklanan" özgürlükçülük ilkesi.

Öncelikle "Her tür kültürel etkinlikten bütün yurttaşların yararlanması ve kültür üretilmesi yönünden bölgeler arasındaki dengeyi sağlamayı" amaçlayan Kültür Siyaseti metninde, etkinlikler olarak derleme, tarama, koruma, geliştirme, ödüllerle destekleme ve özendirme, içe ve dışa hizmet götürme, yozlaşmayı önleme ilkeleri yer almaktadır.

Araçlar bölümünde, "Siyasal iktidarların doğrudan etkisi altında bulunmasında sakınca bulunan alanlarda özerk kurumlaşmaya özen gösterilecektir. Türk kültürünü Araştırma Kurumu ile Türk Sinema Kurumu'na özerklik ilkelerine uygun olarak oluşturulacak kurumlar arasında öncelik verilecektir" dendikten sonra, "Yayın, yapıt alımı, oyun seçimi gibi konularda kararların demokratik süreçlerle oluşturulması" üzerinde durulmaktadır.

Kültür ve Sanat etkinliklerini gerçekleştirecek olan bölgesel kültür merkezleri ve konservatuvarların yanında, kitaplık, müze, galeri, tiyatro v.b. eğitim ve sanat birimlerinin kurulması da, örgütler olarak öngörülmektedir. Böylece, "Kültür ve sanat etkinliklerinin yöresel düzeyde örgütlenmesine ve en küçük yerleşme merkezlerine ulaştırılmasına çalışılacaktır."

Kültür hizmetlerinin yerine getirilmesinde önemli bir işlevi olan kurul ve yankurulların yasal yetki ve güvencelere kavuşturulması gerektiğine de değinilmekte ve "Kültür Siyaseti"nin uygulanabilmesi için, programların geliştirilmesi, geliştirilen programların uygulanması için de insan gücü, eğitim-öğretim, yapı-kuruluş, araç-gereç ve bütçe olanaklarının sağlanması gerekli görülmektedir. Bu arada, Eğitim, Dışişleri, Turizm, Gençlik Bakanlıkları ve Üniversite, TRT, Vakıflar Genel Müdürlüğü ile işbirliği üzerinde durulmaktadır.

Hizmetin yaygınlaştırılması ve kırsal yörelerin en küçük yerleşme merkezlerine ulaştırılması için, gezici kültür ekiplerinin oluşturulacağı da belirtilen Kültür Siyaseti metni şöyle bitmektedir: "Tüm kültürel ürün ve değerler, toplumun bütün bireylerine ulaşacak biçimde yaygın ve etkin kılınmalıdır. Bu, halktaki yaratıcı gücün harekete geçirilmesinin temel koşuludur. Hizmetin yaygınlaşması ölçüsünde kültürel yaşam zenginleşecek, ulusal kültür evrensel kültürel değerlerin oluşmasına daha çok katkıda bulunacaktır."

Dileriz ki, halktaki yaratıcı gücün sözü edildiğine göre, bu işi o yaratıcı gücün sahibine de birgün sorsunlar, nasıl edersek iyi olur, diye. Çünkü bizde eksikliği en çok duyulan şey halka hiçbir konuda düşüncesinin sorulmamasıdır. Başarısızlığın temelinde yatan ana nedenlerden biri de budur...

Kültür Bakanlığının hazırladığı metni bir başlangıç sayalım ve uygulanmasını bekleyelim, derken, Ankara Sanat Kurumu'nda 28 Şubat 1987'da bir açık oturum yapıldı bu konuda. Açık oturuma katılanlardan biri de eski Kültür Bakanlarından Ahmet Taner Kışlalı idi. Bu yazıyı, Kışlalı'nın birkaç cümlesiyle bitirmek istiyorum:

"Herkesin aynı biçimde duyup düşünmesini isteyen iktidarlar, ulusal kültüre zarar verir. Evrensel kültür ulusal kültürle çatışmaz. Ulusaldan hareketle evrensele varılır. Evrensel kültürle kültür emperyalizmi birbirinin karşıtıdır. Kültür emperyalizmi ulusal kültürü öldürür. Oysa, evrensel kültür ulusal kültürü ezmez.

"Siyasal iktidarlar dayandıkları kesimleri kollarlar. Oysa görevleri ulusa ve ulusal kültüre hizmet etmektir. Tiyatro oyun-

larının, basılan kitapların niteliği, gezici kitaplıklarla halka götürülen kitapların niteliği, iktidarların tutumuna göre değişmemeli... Bazı dönemlerde yazarlara pasaport verilmediği bile oluyor.

"Çağdaş kültürden kaçan, sözcükleri değişterin iktidarlar ne yapmak istiyorlar? Eşgüdüm yerine yeniden koordinasyon demek, kâinat, inkılap demek... çıkar yol mudur? Aynı Bakanlığın, bir dönemde bastığı kitapları depoda çürütürken, bir yandan da çağdışı kitaplar üretmesi çıkmaz yoldur. Yaşar Nabi'nin Varlık Yayınlarında çıkardığı kitapların devlet kitaplarından çok okunması, onların çağdaş oluşundandır..."

Kültür, 1980

Unutulmaz 17 Nisan

Ulus olarak birçok bayramlar yaşamaktayız. Bunların her biri geçmişimizin bir dönüm noktası olarak tarihe geçmiştir. 23 Nisan'dan başlayarak 19 Mayıs'ı, 30 Ağustos'u, 29 Ekim'i, önem ve anlam bakımından açıklamaya girişmek fazladır. Kurtuluş ve ilk kuruluş günlerinin bu ve bunlar gibi daha birçok bayramlarından sonra, bugün değilse bile yarın tarihe geçecek bir hareketin bayramı olarak 17 Nisan gelir. Ülkemizin kurtuluşunu, halkımızın ilkeğitimden geçmesinde gören gerçek aydınların gönlüne çoktan geçmiş olan bu bayram, Köy Enstitüleri hareketine inanmış, bağlanmış olanlarca bu yıl da içten kutlanacaktır.

Mehmet'ten Tuncer'e

Lodumu köyüne gider bir Ahmet Sertce görürsünüz. Köyün ağaçlarını aşılamış, hayvan hastalıklarını önlemiş, bir tavuk kümesi yapmış köyün dışına. Köyün okulunda çocuğuna, okul çatısının dışında yetişkinine yararlı ve gerekli bir önder durumunda. Evine girdiğinizde yeni çıkan kitapları, dergileri kaçırmadan edinerek didik didik ettiğini görür, duygulanır, tatlı gözyaşı dökersiniz... Sinanlı köyüne gider bir Mehmet Ertekin'le karşılaşırsınız... Lodumu'nun Ahmedi neler yapmışsa, Sinanlı'nın Mehmedi ondan daha çoğunu yapmıştır. Okuma odasını açarak gençlerin okuldan çıkınca da okumayı sürdürmelerini sağlamıştır bir güzel. Öğrencilerin köy halkına oynadığı tiyatro oyunlarını kendi yazmış, öğrencilerinin yanında genç-yaşlı birçok köylüsüne rol vermiş, ulusal oyunları da bu şekilde oynamalarını sağlamıştır. Köyün bir önderi olarak, gecikmiş işler için yöneticiler yanında hak arayıp köyün işlerini düzenlemiş, ileri götürmüştür.

Ahmetle Mehmet bu ülkede yüzyıllardır yolu beklenmiş kişilerdir. Toplumumuzun hayat ve düşünme düzeyini ilerletmek için kurtuluş onlardan gelecektir. Onlar, 17 Nisan 1940'da çıkan Köy Enstitüleri Yasasının ruhuna uygun olarak 1945'lerde öğretmenliğe atılmış aydınlardır. Sayıları da az değildir ama, suyun arkası kesilmiştir. Bu değişişi, örnekler vererek açıklamaktansa, Tuncer'den dinlemek daha iyi olacak:

Ahmet Mehmetler, Köy Enstitülerini 15 yıl önce bitirdiler. Tuncer'se öğretmen okullarının son meyvelerinden, iyi düşünceli bir öğretmen genç. Ama, Tuncer'in bütün yeteneğine, anlayışına ve iyi düşünmesine karşın, içinde yetiştiği kurumların eğitimdeki tutumu, onu bir Ahmet Sertçe ya da bir Mehmet Ertekin gibi yetişmekten alıkoymuştur. Güçlü bir eğitim uygulamasının, kişileri yeniden yoğurup yapabileceği gerçeğini Tuncer de özdenlikle açıklıyor: "Ben de bir öğretmen okulunu bitirdim. Ama bugün öğretmenlik yapmıyorum. Meslek aşkımın kısır, sorumluluk duygumun zayıflığından mı? Bunların hepsi var bende. Bir şeyimiz eksik yalnız, en önemlisi de bu: Köyü bilmiyoruz. Önümüze çıkan güçlüklerle savaşma gücümüz zayıf. İyi yetiştirilmedik. Mücadele azmimiz ilk çıkışta kırılıveriyor. Köye ayak basar basmaz kaçma yollarını düşünüyoruz, kaçmak istiyoruz. Arkadaşlarımdan gelen mektuplardaki feryatları yazacak olsam kitaplar dolar. Hiçbirisi köyden, köyünden memnun değil... Karşılaştığım Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenler köyden, köylü de öğretmenlerden memnundu. Bir savaş gücü vardı hepsinde. Köyü, köyün sorunlarıyla uğraşmayı seviyorlardı. Ya öğretmen okulu çıkışlılar? Köyden bezginlik, meslekten usanç şikayet, şikayetler... Aman, diyorlar, şu köylerin ne ceza olduğunu biz biliriz, bir kurtulabilsek..." Tuncer'in son sözü şu:

"En içten temennim, Köy Enstitülerinin tekrar açılmasıdır..."

Vatan, 19.3.1959

Heykeli Dikilecek Adam

Bir Şakir Karataş vardır Arifiye Köy Enstitüsünü bitirenlerden. Köyünün yolunu, çeşmesini, fidanlığını daha Enstitüde öğrenci olduğu yılların tatil aylarında yapan.

İçindeki okuma ateşiyle kasaba okuluna koşan küçük Şakir'i almazlar okula. O da helvacı çıraklığına başlar. Bir gün, helva sardığı gazete parçasından, salt köy çocuklarını yetiştirmek için Köy Enstitüleri açıldığını okur. Kendisi gibi çıraklık eden birkaç arkadaşıyla hemen yola çıkarlar. Sabaha karşı okula varıp yazılırlar. Bu okulların açılışına önayak olan Hakkı Tonguç'un heykelini dikmeyi hayatta yapmak istediği işler listesinin başına alır. Karataş bunu düşünmeye başlayalı 15 yıl oluyor. Köy Enstitüleri Yasası çıkalı da 19 yıl oluyor. Aradan geçen zaman, Karataş'ın düşüncesinin ne kadar yerinde olduğunu apaçık ortaya koymuştur.

17 Nisan Bayramının 19'uncu yıl dönümünde Tonguç'u, Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenlerin yılmadan çıkardıkları DEMET dergisi aracılığıyla, en başarılı köy öğretmenine armağan edilmek üzere elli cilt seçme kitabı postaya vermek üzere hazırlarken gördüm. Bu armağanları vermeyi her yıl 17 Nisanda sürdüreceğini söyledi. "Bu ülke, kültür tohumlarının ekilmesiyle uyanacak, yükselecektir." diyordu. "Köy Enstitüleri, her alanda iyi ve faydalı alışkanlıkları öğrencilerine kazandıran kurumlardı. Bu gayeye giderken, kitap unutulmaması gereken araçların başında gelir."

"Gözlerimiz Kapıda"

Tonguç şöyle bitirdi sözlerini:

"Geçenlerde eğitim dairelerinden birine yolum düştü. Köylerine öğretmen, olmazsa öğretmen vekili isteyen köylülerin biri girip biri çıkıyordu. Oradaki yönetici kulağıma eğilerek "Hocam, şimdi kapıdan birkaç eğitmen giriverse de bu köylere göndersek. Ellerine sarılırım böyle girenler olsa." dedi. Ulus çoğunluğumuz olsun, yönetici durumundakiler olsun, gizli ya da açık Köy Enstitülerinin özlemini çekmektedirler. Bu özlem, köy denen tarla kirizma yapıla yapıla demokrasi tohumlarını yeşertebilecek gönene kavuşturuluncaya kadar ve köylerden

yeni bir yaşayışın nurları fışkırmaya başlayıncaya kadar ister istemez çekilecektir."

Öğretmen vekili yapmak için mumla ilkokul çıkışlıların arandığı, onun da bulunmadığı ortamda haklı söze, doğru düşünceye ne denir, ne eklenebilir?

17 Nisan, bu davanın ülküsünü gerçekleştirmek için çırpınmakta olanlarla tüm ulusumuza kutlu olsun. Bu ülküyü gerçekleştirme yolunda, yoksunluklar içinde can vermiş olanları bir kere daha saygıyla anarız...

Vatan, 17.4.1959

Düzen Biçimler İnsanı

Düşüncenin ve tekniğin gelişmediği yerde insanların çalışma koşullarının ilkel kalacağı, görüş açılarının dar ve bilgilerinin kısır olacağı bir gerçektir. Demek ki, içinde yaşanılan düzenin çeşitli yönlerden gelişmemiş olması insan yeteneğinin de gelişip gelişmemesiyle ilgili bir olgudur. Öteki deyimle, insanın tüm tutum ve davranışları, yaşanılan düzence biçimlendirilmektedir.

İnsan yeteneği, çeşitli ve olumlu koşullar altında gelişen ruh ve beceri özellikleridir. Bu özellikler doğuştan mı yoksa insanın gelişme sürecinde mi kazanılıp biçimlenir? Ya da şöyle diyelim: Yeteneklerin biçimlenmesi nelere bağlıdır, etkenler nelerdir bu biçimlenmenin oluşmasında?

Yeteneğin doğuştan gelmediğini, yani fıtri olmadığını bilim ve pratik kesinlikle kanıtlamıştır. Doğa'nın insana verdiği duyma ve düşünme aygıtları, insanın en değerli varlıklarıdır. Yeteneklerin biçimlenmesinde bunların oynadığı büyük rol de yadsınamaz. Ama ne var ki, tüm bu aygıtlar kendi başlarına yetenekleri yaratamaz ve biçimlendiremezler. Yani, soydan geçme biyolojik özellikler insanın ruhsal özelliklerini belirlemezler. Beyinde insan yeteneklerinin hiçbir özü ve de özelliği yoktur. Sadece, bu yeteneklere biçim verme yeteneği vardır. Gerçek insan yeteneklerini insana, dış dünya, yani onu çevreleyen ortam verir; insanların emekle, savaşımlarla yaratıp kuşaktan kuşağa aktardıkları türlü yapıtlar, kültür birikimleri verir...

Birtakım büyük bilginlerin, büyük yazar, ressam ve müzisyenlerin yetenekleri daha çocukluklarında ortaya çıkmıştır, diye bu görüşe karşı çıkanlar bulunabilir. Beş yaşında besteye başlayan, yirmi yaşında üstün yapıtlar yaratan sanatçıların durumu

öne sürülebilir. Ama şunu unutmamalı ki, onların yeteneklerinin bu kadar erken belirlenmesinde belirli koşulların büyük rolü vardır. Bilinmesi gereken şudur: Büyük sanatçılar da en iyi yapıtlarını çetin bir öğrenim, (bir çıraklık) dönemi geçirdikten, geceli gündüzlü emek ateşinde piştikten ve zengin yaşam deneyi kazandıktan sonra yaratmışlardır. Beş yaşında beste yapmaya başlayan Mozart, "Requem" adlı ünlü yapıtını yaşamının son yıllarında yirmi iki yaşında, sanatının doruğuna çıktığı söylenen Rembrand ise yaratıcılığının üstün yapıtı olan "Hayırsız Oğlun Dönüşü" adlı yapıtını altmış üç yaşındayken yaratmıştır.

Kısacası, yeteneğin doğa vergisi ile ilgisi yoktur. Ama herkeste şu ya da bu derecede eğilimler, seziler vardır. Bütün sorun, bu eğilim ve sezilerin zamanında fark edilmesi, eğitilip geliştirilmesidir. Yetenekleri, emekten başka biçimlendirip geliştirecek araç yoktur ve olamaz. Tutkulu bir inat ve istekle çalışılmazsa, ne yetenek olur ne deha. Demek ki, emeğin değerlendirilmesi ve yönlendirilmesi büyük önem kazanıyor insanın, dolayısıyla toplumun gelişmesinde.

Her insanda bazı eğilimler vardır, demiştik. Bu eğilimler, yeteneklerin gelişmesine kaynak olabilirler mi? İnsandaki o üstün kuruculuk ve yaratıcılık gücünü uyandırabilirler mi? İnsanın içinde yetiştiği ortamın ve koşulların elverişliliğine, eğitimde uygulanan yöntemlerin bu eğilimlerin gelişmesine uygunluğuna bağlıdır bu. Ortamın koşulları ve yöntemleri, bu eğilimlerin gelişmesine uygunsa, elbet yaratıcılık gücünü uyandırabileceklerdir. Her insanda, çalışma, yapma, yaratma yeteneği, insan olduğu için vardır. Yeter ki bu insanda emeğe, yani çalışmaya karşı sevgi yaratılsın, işini candan sevecek, bütün varlığıyla çalışacak güven, karşılık ona verilsin...

Çünkü insan, ancak sevdiği, yakından ilgilendiği işte çalıştığı zaman yeteneklerini geliştirebilir. Piyano başına oturmamış bir kimseden piyanist olabilir mi? Onun için yineleyelim: Her türlü yetenek, ancak ve ancak, inatçı emekle, emek eylemiyle sımsıkı bağlı öğrenimle biçimlenip gelişebilir. Bu da çağcıl iş eğitiminin önemini bir kez daha ansıtır bize...

İnsan, yeteneklerini ancak iş içinde, yani emek verirken geliştirebileceğine göre, toplumsal koşulların elverişliliği bura-

da büyük önem kazanıyor. Çünkü yeteneğin yönlenmesini toplumsal düzenin karakteri ve sonra da üretimin, bilimin, teknik ve kültürün gelişim düzeyi belirler. Toplumsal düzenin özellikleri, yeteneklerin gelişmesi için elverişli koşullar hazırlar. Düzenin olanakları toplumun tümüne dönük bir biçimde kullanıldığında, insan yeteneğinin kısıtlanması da, özgürlüklerin kısıtlanması da önlenir. İnsan kişiliği silikleşmekten kurtulur. Ayrıca, iş alanları emekçilerin çoğunluğuna açılacağı için, yetenek ve becerilerin ortaya çıkıp gelişmesi olanakları da sağlanmış olur. Çünkü halk, yetenekli ve becerikli insanlar kaynağıdır. Kapkaç düzeninde bunların çoğu, yeteneklerini geliştirmek bir yana, işsizlikle, baskıyla karşı karşıyadır. Çok kez emeğini de kullanamaz, yeteneğini de geliştiremez. Sonuç olarak da bilinçlenme, yaşamını düzenleme ve belli bir yaşam düzeyine erişme olanaklarından yoksun kalır.

İşte bu nedenler dolayısıyla, elverişli koşulların yaratılıp yaratılmamasına bağlı olarak, insanı bütün yönleriyle, içinde bulunulan düzen biçimler, diyoruz...

Halkoyu dergisi, 1977 (Uyarlama)

Edebiyat Yoluyla

Havaya Bakmak

Veteriner, şair, oyun yazarı, çevirmen, eleştirmen ve yolculuklarının yazarı Bay Selahattin Batu'nun son aylarda okuduğumuz birkaç yazısı, bu kadar çok yönlü çalışan kafasında bazı kopmalar olduğunu, yer yer kontak bile yaptığını gösteriyor:

Yücel'in Nisan ve Mayıs sayılarında Güney yolculuğunu anlatan iki yazısı var. İkişerden dört koca sayfa tutan bu yazılar Antalya üstüne. Ama yazıların içinde Antalya'yı boşuna aradım. Bay yazar gözünü dumanlı Beydağları'nın üstünden havaya çevirmiş, bir yandan da lafın kosası'na yapışmış, geri dönüp bakmasını boşuna beklerken yazılar bitiyor. Yazıların her yerine örnek olabilecek birkaç parça:

"Bu akan sular hiç durmaz, gece gündüz şakır. Sanki renklerin birbirine kavuşmasından meydana gelen bir şarkıdır bu..."

"Henüz adı bilinmeyen bütün renkler, o soluğa benzeyen, meltemlerden ayırt edilmeyen incecik soluklar, küçük küçük bulut pırıltısından bu kadar renk nasıl doğar, diye şaşırdım. Pembeler bu kadar nasıl solabilir, böyle tülce nasıl incelir, uçasıya güzelleşir? Süsleşir."

"Gökyüzünde eski yeni ne kadar ışık varsa hepsi Beydağları'nda toplanmıştı, somlaştı. Varlıkta her şey bize göre değil, ışığa göredir, dedim, o gece, bu güzelliğini ilk defa orada keşfettim. İnsan ölçüsü değil ışık ölçüsü gerçek olan. Eşyayı şekilleyen düşüncemiz değil, ışığımızdır. Ben zati bakışımızın bile bir ışık atılışı olduğunu bilirdim."

Antalya bu mu, yazın böyle yekine yekine laf doğurmak mı, diye düşünüyor insan. Beydağları'nın dumanlarından, koyda köpüklerle yanyana gelmiş renk doruklarından da söz edilsin, ama hep bunlar olursa gına geliyor. Antalya'nın Şarampol mahallesindeki sefaleti, aç çıplak ve sürü sürü pamuk ırgatları-

nı, Alefendi mahallesinde içindeki insanlarla birlikte nemden, bakımsızlıktan çürümekte olan evleri de görmeli... Şehrin göbeğinde, Balibey mahallesindeki sefaleti, içine girilmez evleri, yürünmez dar yolları, açlığı, pisliği... görmeli ve renklerle, köpüklerle bunları bağdaştırmalı. Bütün bunlar için gözünü yere indirmek, ana caddeden dört adım saparak içeri dalmak yeter. Yeter ama bunlar laf götürmez ki, derseniz, bunda birleşiriz bakın...

Bu laf ebeliği burada kalmıyor. Varlık dergisinde de başka bir dizi tutturdu gidiyor. Sanat eserlerimiz, sanat erlerimiz üzerine söz ediyor. Ağzına bakılırsa, bizden yetişen sanat erleri zayıf. Eserleri de zayıf. Gençlikse iyi yetişmiyor. Yurtta basılan eserler düşük. Çevrilenler de düşük.

Son çıkan "Sanatta Fikirsizlik" adlı yazısında yine aynı şeyleri söylüyor. Sanat erlerimizin fikir yoksunu olduklarını açıklamaya çalışıyor.

Eskimiş fikirleri geveleyen, dünya ölçülerine kapalı, bugünde değil dünde geçen, canlılığı, yaratıcılığı tükenmiş bir hayat yaşadığımıza hükmettikten sonra, bunun sebeplerini, iyi eserler çevrilemediğinde, okuldan çıkanların okumadığında, dolayısıyla, sanat erlerimizin kısırlığında buluyor. "Yazı ile uğraşanlarımız koltuklarının altında hep romanlarla şiir kitapları ile dolaşırlar. Bunların da geniş düşünce ile, gerçek kültürle ilgileri yoktur. Fikir aramaz, bilmez, tanımazlar. Çoğunun kafa dağırcığı aktarma romanlarda gevelenmiş, posası çıkmış fikirlerle doludur." dedikten sonra bir tiyatro eserindeki fikrin, bir romandaki fikrin birkaç cümlede özetlenebileceğini, dolayısıyla onlarda firir aranmamak gerektiğini söylüyor. "Oysaki, bir şairin, bir öykücünün hayat anlayışı, dünya görüşü olmalı ki, yaratıcı olsun, işe yarar bir şey yapsın" demeye getiriyor arkasından.

Anlaşıldı şimdi. Dünya görüşü edinmek, bir hayat anlayışına varmak için Bay Batu'nun yazılarını sürekli okumak kalıyor. Başımızı az kaldırıp havaya bakarsak bizim de görüş ufkumuz genişler. Ne var yerde, sürünen sürünsün, süründüren süründürsün!

Uçara Atmak

Memlekette yaşanan hayat, halkın içinde bulunduğu koşullar ne olursa olsun, birisine kırk gün deli deyince, adının deliye çıkacağı gibi, bunun karşıtını uzun zaman öne sürerek, yazarak, söyleyerek kendimizi aldatmış ve doyuma ulaştırmış oluyoruz. Günlük haberlerde başlayan bir oyun, haftalık makalelere de geçiyor ve mışmışlar çoğalıp gidiyor.

21 Nisanlı Cumhuriyet'te Cahit Tanyol'un "Ana Dertler" adlı bir yazısını okuduk. Yazar, ferdi teşebbüsten, demokrasiden söz açarak diyor ki: "Bugün Türk köylüsü kabuğunu kırmış, şehirle devamlı münasebete geçmiştir. Geniş ölçüde yapılan yol seferberliği, köyü kasabaya bağlamıştır. Bu devamlı münasebetler köyün sakin, kanaatkâr, kendi yağıyla kavrulan dünyasını sarsmış, onun ihtiyaç kadrosunu genişletmiştir. 1950'de başlayan demokratik hareket, köy psikolojisinde bir silkinme yapmıştır. Kamyona binmeye alışmış köylüyü artık ata ve merkebe bindiremeyiz."

Biz, yazarın karşısına çıkıp da, "çoğalan ihtiyaçlar şöyle dursun, attan, eşekten, yemden, samandan, çavdar ekmeğinden, undan, bulgurdan, yağdan, tuzdan ne haber" demeyeceğiz. Çünkü laf etmek kolay, bu kahrolası gerçeği, milyonların yaşamakta olduğu sıkıntılı hayatı onların masasına alıp getirmek çok güçtür. Masaya ancak yukarda sözünü ettiğimiz türden haberler gelebiliyor. Ama, hiç değilse sayılar, olanla olmayanın oranı gelemiyor mu? Toptan alıp "oldu, büyüdü!" diye işi dokuza çıkarıyoruz. Orhan Kemal'in Murtaza'sı gibi 'pavlike'yi denizin ortasına kadar ilerletmek istiyoruz?

Muhakkak ki, "ana derdimiz" araştırmamak, araştırmadan inanmak, böyle inancın altında dertleri unutmak, onlar iyileşti diye çare-derman deyip kafa yormaktan kurtulmak, kendimizi kuyudan ay çıkarmış gibi huzurlu hissetmektir...

Açıklığı Özlemek

Okuyucularımızdan bazıları, Demet'in bir eğitim-öğretim, yani meslek dergisi olduğunu, oysa "Dergilerde" sayfasında başka türlü konulara da dokunulduğunu yazıyorlar. İstekleri, bunun yerine meslek meselelerine dokunulması. İşin tuhafı, bu

mektupların Erzurum'dan geleninde şöyle bir kısım da var: "Bu sene bizim buraların seksenleri (köylü) çok perişan. Biliyorsun kış çok uzun sürdü. Alaf yok. Hayvanlar kırıldı gitti. Bu yüzden intihar eden köylüler bile var." (Alaf: Hayvan yiyeceği) Aynı istekte bulunan Niğde'den bir öğretmen arkadaşımın mektubunun bir yerinde de: "Yağmur yağmıyor, köylünün benzi yine soluk. Ağızları bıçak açmıyor. Arpanın kilesi on iki liraya fırladı" denilmektedir. (Kile: 30 kilo).

A dostlar! Eğitim ve öğretimi niçin hayatın dışına çıkarıyorsunuz? Öteden beri bir kısım ilkeler uydurulmuş, her ne kadar onları hayata göre ayarlamaya çalışmışsak da, çoğunu kullanamamış, ayağımıza çelme yapmışız. Her şeyde olduğu gibi eğitimde de biraz gözümüzün önüne bakmaya alışmalıyız artık. Bin torba laftan, elle tutulur bir gram iş, sonuç iyi değil midir? Biz buna bakacağız öyleyse. Eğitimde genel amaç, insan topluluklarını ya da bireyleri iyi yaşayabilen, iyi düşünebilen insanlar yapabilmek değil midir? Bunun için de onlara iyi alışkanlıklar, iyi, olumlu bilgiler vermek; bilgileri, kullanarak hayatlarına düzen vermelerini sağlamak eğitimden beklenmektedir. Bu ise, eğitim adına ortaya atılan her şeyi, hayatın içine sokmakla olur. Siz köylünün halini yazıyorsunuz. Bizim buranın köylüleri de öyle. Kan ağlamamak elde değil. Eh bunları görüp dururken, tutup Eğitim ve Psikoloji'de Şükrü Selçukoğlu'nun, Eğitim Hareketleri'nde Halil Fikret'in, Eğitim'de Ankara Koleji ilişkinlerinin, vesairelerin yaptıkları gibi, benim de Demet'te eski sakızları çiğnememi, yıllar yılı ısıtılıp ısıtılıp öne sürülen, aktarılan, çevrilen, tekrar yayınlanan "Eğitime ait fikirleri" buraya aktarmamı mı istersiniz? Bu, köyün hayvanlarını şap hastalığı, çocuklarını kızamık kırıp geçirirken, okul çatısı altındaki öğretmenin bunları önemsemeden, bunlardan habersiz öğrencilere kızamığın zararlarını, hastalıktan korunmanın koşullarını saatlerce anlattıktan sonra, görevimi yaptım, yapacak bir şey kalmadı diye avunmasına benzer. Bu, okulun damında kırılan kiremidi ne kendisi değiştiren ne öğrencilerine değiştirtmeyi aklına getiren, öğretmenin, Kaymakamlığa yazarak ödenek istemesine, benzer. Yurdumuzda çoğu öğretmenler ne yazık böyle yapıyorlar. Yaratıcı, yapıcı eğitim bu değildir. Yurdumuza yeni

bir şey getirmeyen bu eğitimden yakınıyoruz. Köy Enstitülerini kapatarak eski sisteme yeniden dönmenin acı olduğunu da çok söyledik. Oysa eğitim hayatın kendisidir. Yaşayanlarla ilgili her şey eğitimle de ilgilidir: Açlık, tokluk, din, bir fikrin yanlış-doğrusu, köylünün geriliği, inanışları, ihtiyaçları. Siz yağmur yok diyorsunuz, köylü aç diyorsunuz üstüne de bana ille de eğitimden söz et diyorsunuz.

Açlık açlık, yağmursuzluk da yağmursuzluk; belki yağmur duasına çıktı sizin köylüler, kabul; ama "Eğitim konuları"ndan söz etmek kimin işine yarayacak?

"Bizim, çünkü mesleki yönden geriyiz!" mi diyeceksiniz. Bırakın Allah aşkına, bütün derdimiz "ileri" sandıklarımız değil mi bizim? Deminden beri onlardan konuşuyoruz ya. Siz işinize bakın "ileri"ler biraz daha söylesin, biraz daha kâğıt doldursun. Ahmet ağanın karısı hastalanınca sizin vereceğiniz gripinle, yapacağınız iğnededir iş. İleri sayılır bu yolda geri.

Demet 38, Haziran 1956

Yazmak, Yazmamak

Okurlar duymuşlardır Namdar Rahmi Karatay'ın adını. Ünlü Geçti Bor'un Pazarı manzumesinin yazarı. Yüzyılların gerçeklerinden süzüle süzüle oluşmuş deyimleri ele alarak her biri için manzumeler yazmış ve onların boşuna söylenmediklerini her zaman, her yerde hatırlatmıştır bize:

"Yaya kaldın tatar ağası"

"Karaman'ın koyunu sonra çıkar oyunu"

"Kırk gün taban eti bir gün av eti"

gibi deyimlerin yanında "Geçti Bor'un Pazarı" deyimi de bir olay dolayısıyla manzumeleştirilmiştir.

Eski Niğde Lisesi Müdürlerinden rahmetli Naci Ecer'le birlikte Fransa'nın Başkenti Paris'e öğrenim için gider Namdar Rahmi. Orada Naci Ecer'in tüm davranışlarını alıcı gözle izler. Naci Bey ne dans eder, ne eğlenir, ne kızlarla ilgilenir, bilinen deyimle gece gündüz inekler. Çünkü Avrupa öğrenimini iyi derece ile bitirecek ve yurda dönünce en büyük koltuklardan birine oturacaktır. Hem çalışır hem de yükselme duygusuyla dolar.

Dönüşte, Adana ilçelerinden birine, sanırım Kozan ortaokuluna öğretmen yaparlar Naci Bey'i.

Zaten Bor'lu olan Naci Bey için alır kalemi eline Namdar Rahmi:

Bilmem ki ne olmaktı senin gayen maksadın
Fare gibi kitaplar arasında yaşadın
Ne dans ettin eğlendin, ne de sevdin kız kadın

Selvi gibi ümitler döndü birer iğdeye
Geçti Bor'un pazarı sür eşeği Niğde'ye

Varsa sende bir cevher onu herkes ne bilsin
Kimler böyle züğürdün huzurunda eğilsin
Süslü bir dairede müdür bile değilsin

Ne çıkar öğrenmişsin mesahası piy diye
Geçti Bor'un pazarı sür eşeği Niğde'ye

Doğallıkla Namdar Rahmi de arkadaşı gibi Anadolu kasabalarından birinde çalışır. Hicivler yazmaya da devam eder. Aradan yıllar geçtikten sonra Ankara'ya atanır. Gazi Eğitim Enstitüsü edebiyat öğretmenliğine. Bu kez yazmayı seyrekleştirir, derken hiç yazmaz olur.

Dostları niçin yazmadığını sorduklarında şu karşılığı alırlar:

"Yazdığım zaman, özellikle Ankara'daki yönetim yerlerinde oturanlara etki yaptığını sanırdım. Fakat Ankara'ya gelince gördüm ki, değil yazı yazmakla, kulaklarının dibinde davul çalmakla bile uyandırılamaz bu adamlar..."

Köylerde çalışırken yazı yazmaya başladığımda da, sonradan Ankara'da çalışırken de aynen Namdar Rahmi gibi düşünmüşümdür ben de. Onun içindir ki, Ankara'dan Adana'ya atandığım zaman, rahmetli dostum Cahit Alican Şölen'e yazmamı söylediğinde durgun bir haldeydim ve yazı yazmak için gerekli ruh halinden, etkenlerden yoksundum. Bu yüzden, yazmanın yazmamaktan ne ayrımı var, diye uzun uzun düşündüm. Beni böyle düşündüren, İstanbul'dan Kayseri'ye atandığı zaman Faruh Nafiz Çamlıbel'in düştüğü durum değildi:

Sen Marmaranın durgun bir ucunda
Ben atılmış gibi yurdun bir ucunda

diyerek İstanbul'a seslenmek aklıma gelmez. Üstelik sütlü keçinin oğlağı olmadığıma göre sorun kalmaz. Ama bu, artık yurt ve ulus sorunu olmaktan çıkmıştır. Gazeteler boyuna ordan oraya sürülen memurların listelerini yayınlamakta. Bunun yurt yararına bir işlem olmadığını herkes biliyor. Özellikle Eğitim Bakanlığının yüksek kademelerine atananların, o işte ne denli yaya kalacak kişiler oldukları gün gibi açık... Fakat önemli olan

bu değil. Önemli olan, iktidar sahiplerine yakın olmak ve körü körüne onlara uymaktır. Üst tarafı, yani idealistlik taslamak enayiliktir. Vatansa havaya uçtuğu yok ya, viran da olsa, vatandaş aç da olsa yerinde duruyor işte. Yine de yerinde kalsınlar, vatan sağ olsun, vatandaş var olsun.

Umutlanmak içinse, Oktay Rıfat'ın "Ahmet" şiirini hatırlamak bile yeter:

Ağlama Ahmet ağlama
Davranma kuşağına ikide bir
Anam avradım olsun
Bu kara günlerin sonu gelir

Büyük balık küçük balığı yutar demişler
Bok yemişler
Onu sardalyalar düşünsün
Sen balık değilsin ki Ahmet
Mek parmak mek parmak daha
Sonu selamet...

Adana, Şölen, 1966

Sosyalist Türkiye Uğruna

Yazdığım iki yazıda, canlarını dişlerine takarak ve de mapus damlarına gire çıka sol kitaplar çıkaran yeni iki yayıncıdan söz etmiştim. Bu yazılarım üzerine bazılarından şöyle laflar işittim: "Sözünü ettiğin ve para babası olarak kabul ettiğin, bu yüzden de iktidarın tutumuyla çatışacak türden kitaplar yayınlamaktan kaçındıklarını ileri sürdüğün yayınevleri de bal gibi olumlu, sol kitaplar çıkarıyorlar. Bir kez daha düşün bu konuda..."

Bu çağrıya uyarak bir kez daha düşündüm ve vardığım sonuç şu: Sözü edilen yazılarımda ben doğruyu söylemişim. Hem de doğrunun günışığı gibi aydınlığını, süzmesini söylemişim. O yazılarda, korkumdan değil de gereksiz gördüğümden ya da arif olan anlasın düşüncesiyle örnek vermeye kalkışmamıştım. Yine de kalkışmayacağım. Şu kadarını söyleyim ki, bin temel eser adı altında bizde ve dünyada çıkmış en saçma kitapları yayınlamaktan utanmayan, kültürden ve kitaptan anlamayan adamların ellerinde kaldığını bu kitapları yayınlamakla dünyaya ilan eden Eğitim Bakanlığını bir yana koyalım. Bu Bakanlıkla yarışa çıkan ve işe yaramaz kitap yayınlama işinde Bakanlıktan hiç de geri kalmayan bir sürü para babası yayınevi var. Dahası, tıpkı adı geçen Bakanlık gibi onlar da Amerikan parasına dayanmışlardır. Şimdi yine bu savıma karşı çıkacaklar olduğunu biliyorum. Bildiğim için birkaç cümle yazacağım öyle okurların kuşkularını gidermek için: Türkiye'de, ilkokul kitaplıkları başta olmak üzere birçok okulun kitaplığı, dostların savunduğu türden kitabevlerinin Amerikalılarla işbirliği yaparak çıkardıkları kitaplarla doludur bugün.

Ne çirkef bir alış-veriş olduğu gün geçtikçe daha iyi anlaşılan Amerikan yardımı, yurdumuzu her yönden soyup soğana çevirmiştir. Yani, yardımdan Amerikalıların beklediği sonucu

vermiştir. Okullarda çocukların midesini bozan, insanın birçok yönlerden sağlığını ve moralini çökertici maddeler içeren süt tozları yetmiyormuş gibi, bir de onları düşünmemeye alıştıracak, oyalayacak kitapların okul kitaplıklarına girmesi sağlanmıştır. Bu işe aracı olanlar da sözünü ettiğimiz para babası yayıncılardır. Elimizde örnekleri bulunan bu kitapların baş taraflarında Amerikan Bayrağının klişesi basılmış ve ortasında iki el sıkışmaktadır. Herhalde Türk-Amerikan dostluğu simgelenmiş oluyor böylece. Altında da basılmış olarak şu sözler var. "Bu kitap özel bir komisyonca seçilmiş ve Talim Terbiye Dairesince de uygun bulunarak Türk-Amerikan işbirliği sonucunda özellikle okul kitaplığınız için satın alınmıştır."

Yayıncıların ve kitapların adlarını yine saklı tutmakta yarar görüyoruz. Önemli olan daha önce yazdıklarımızın işkembeden değil gerçeklerden çıktığını duyurmaktır... Yazacak olsak; neler neler yazılabilir. İşte Talim Terbiye, Eğitim Bakanlığı, Amerikalıların emrinde çalışıyor, onların emrinde karar veriyor okul kitaplıklarına alınacak kitaplar konusunda...

Bunları bırakıp da Sosyalist Türkiye için direnenlere gelelim yeniden:

Omuz zoruyla, bin türlü sıkıntının içinde kıvranarak yayın yapan, üstelik sıkıntısı arttıkça yılacağı yerde daha da iyi seçilmiş ve iyi basılmış kitaplar çıkaran, kısaca boylu boyunca direnen bir yayımcı da "Toplum Yayınevi"nin sahibidir. Son yıllarda büyük hizmet gören sosyalist yayıncıların başlıcalarındandır. Bugüne dek çıkardığı kırk kitapta ne Amerikan parası, ne de Amerikan parmağı vardır. Bu kokuşmuş düzende aydın dediğimiz ve de sözüm ona toplumcu geçinen çoklarının Amerikan parasıyla beslendikleri, ondan sonra da dönüp bize, daha doğrusu işin iç yüzünü bilmeyen büyük kitleye caka sattıkları bir dönemde ve ortamda, bu çabayı sürdürebilmenin, bunu sürdürürken yokluga ve yoksunluğa yıllarca göğüs germenin ne demek olduğunu anlatmaya çalışmak fazla gayret olur.

Toplum Yayınevi'nin son çıkardığı kitap Roma'nın varoşlarında zincirlerini kıran kölelerin isyanını anlatan tarihsel bir yapıttır. Arthur Koestler'in daha kafasını üşütmeden yazdığı iyi bir kitabıdır. Ho Amca'nın "Milli Kurtuluş Savaşımız" adlı

kitabı, "Filipinler Gerilla Savaşı", "Marksist Felsefe Nedir?" ve Turgenyev'in "Ham Toprak"ının yanında, bazı öğretmenlere armağan ettiği için Tonguç Babanın başına türlü belalar açan, "Fontamara" da Toplum Yayınları arasında çıkmış kitaplardandır.

Fakat, Toplum Yayınevinin hizmetleri arasında özellikle anılması gereken bir nokta var: Ali Faik Cihan'ın "Sosyalist Türkiye" adlı kitabını yayınlamış olmak... Biliyorsunuz bu kitap yasak edildi. Kendisi de yargıç olan ve de sapına kadar yerli sosyalist olan Ali Faik Cihan, yedi buçuk yıl ceza giydi. Onun Yargıtayda yaptığı savunma ise başlı başına bir yapıttır. İşte ikinci baskısı da bitmek üzere olan bu önemli yerli kitabı yayınlamakla öteki hizmetlerine sağlam bir halka eklemiş oldu Toplum Yayınevi. Ali Faik Cihan'ın yapıtı Marks'tan, Lenin'den önce okunması gereken, Türkiye'nin sorunlarını pırıl pırıl bir kafayla ortaya seren ve sosyalist bir Türkiye kurulduğu zaman yurdun görünümünün, insanımızın yaşantısının nasıl değişeceğini kolayca, rahatça anlatan bir kitaptır. Denebilir ki, Türkiye'nin düzeni ve onun nasıl değişmesi gerektiği üstüne bizde yazılmış yerli, kıymetli tek yapıttır. Yapıtın gücü ve rahatlığı eminim yazarın inanmışlığından geliyor. "Ölsek ne çıkar sosyalist Türkiye uğruna" diyen adamdır Ali Faik Cihan... Türkiye'nin düzeni üstüne fikir hamallığı yaparak onun bunun karmaşık görüşlerini toplayıp koca koca ciltleri önümüze sürenler ve bizi ortayolculuğa hazırlayanların hiçbiri söyleyemez Ali Faik Cihan'ın az önce altını çizdiğim cümlesini. Onların araba saltanatlarını, tıkırında giden işlerini aksatmayacak biçimde düzenlenmiştir kitapları. Bir yerde bal gibi düzene ayak uydurdukları görülür.

Sorun, 1977

Eskimeyen Ozan, Değişmeyen Düzen

Önce bir beşlik:

Antlar gene bozuldu, başladı karanlık çağ,
Gene çiğnendi halkın tek yüce umudu.
Kanun, dedik, sürttük alınları topraklara
Kanun, dedik, kanun dedik, tepeledik kanunu
Ağlamalar, sızlamalar, gene boşa gitti boşa!

Yukarıdaki beşlik, 1912'de İttihat ve Terakki Fırkası'nın Meclisi kapatması üzerine, Fikret'in yazdığı Doksanbeşe Doğru adlı şiirin ilk bölümüdür. Bu şiirle Fikret, 1878'de ikinci Abdülhamit'in Meclisi kapatması olayını hatırlatmak ister...

Demek ki, yıllar geçiyor, hem de otuzar otuzar geçiyor da değişen bir şey görülmüyor ülkede. Uydurma Meclisler açılıyor durumu kurtarmak için, punduna getirip kapatılıyor hemen. Bir ihtilal yapılmış olmasına karşın, beş yıl sonra yine komprodorların ve uydu taraftarlarının ve de halk düşmanlarının yeniden yönetimin başına gelmelerinde olduğu gibi.

Bakmayın doğumunun yüzüncü yılında Fikret için anma toplantıları yapılmasına. (Hoş, o da Unesco'nun çabalarıyla oldu ve bu toplantılar biraz da zorunlu kalınarak yapıldı ya.) Ve de bu toplantılarda Mehmet Kaplanların, Kenan Akyüzlerin, İlhami Ertemlerin konuşmuş olmalarına. Hatta Demirel'lerin bu toplantılardan birine katkı yazısı yollamasına hiç bakmayın. Fikret sağ olsaydı, bu hava içinde ya Bakanlık emrine alınırdı ya sürülürdü ya da aç bırakılırdı? Günümüzde olup bitenlere bakınca başka türlü düşünmenin olanağı yok. Nitekim Bebek sırtlarında yaptırdığı küçücük evinde, Aşiyan'da yani, yarı aç ve yarı hapis bir yaşantı içinde çabucak göçtü. Fikretleri

pisi pisine göçürten zihniyetin günümüzdeki temsilcilerinin, göbeklerini çeke çeke Fikret edebiyatı yaptıklarına bakmayın, o günlerden, o olaylardan ve o zamanlardan ne ibret alırlar ne de ders alırlar. "Hiç ibret alınsa tarih tekerrür mü ederdi" değil mi ya.

Yine Doksan Beşe Doğru'nun bir beşliğinde bunu belirtmiyor mu Fikret:

İşte gene, bu yanı tut, onu kayır, şunu gözet
işte gene şu sana de, bu bana de pay et
Yurdunu, halkını sev, gerçeği söyle yumruğu ye,
Sonra gene o eskimiş hayal türküyü dinle
Bir sonu şöyle türkünün, "yaşasın sevgili millet"

Yine günümüzde, kanun diye diye kanun çiğnenmiyor mu? Anayasa diye diye Anayasa ayaklar altına alınmıyor mu? Halk yararına hem de ivedi uygulanması gereken hükümler getiren Anayasayı takan var mı? Sosyalizme kapalıymış da, bilimsel sosyalizme kapalıymış da... efendi, sen bu Anayasanın gün gibi açık hükümlerini uyguladın da kapalı kapı avına mı çıkıyorsun?

Sözü uzatmadan, mutlu bir olaya getirmek istiyorum. Bu mutlu olay, dilinin ağırlığı, biraz da bunu fırsat bilen tutucu çevrelerin korkunç suskunluğu yüzünden yeni kuşaklarla Fikret arasındaki engelin kaldırılışı olayıdır. Bu çok güç ve de çok önemli işin üstesinden gelen de büyük ozan A. Kadir dostumuzdur. Bu "büyük ozan" sözünü bile bile A. Kadir'in hakkını vermek için ettim. Fikret ve Nazım Hikmet'ten sonra üçüncü büyük ozanımız olarak A. Kadir'i saymanın ne kadar yerinde olduğunu, "Hoş Geldin Halil İbrahim"i okuyanlar teslim edecekler, bu deyimi gelişi güzel harcamadığımı anlayacaklardır. A. Kadir de Fikret gibi Hikmet gibi ağır oturup batman kalkan ozanlarımızdan. Ne Avrupa görmüş bir adamdır, ne de her genç kızın belleğinde bir beyiti yatmaktadır. Ama alçak gönüllülüğü içinde bilen bilir onu da. Öte yandan A. Kadir, büyük ozanlığını, Mevlana'yı, Hayyam'ı, şimdi de Fikret'i yenilemekle bir kez daha göstermiştir. Bu ozanları da yeniden yaratmıştır. Fikret'ten yenileştirdiği kırk şiirin asıllarını da kitaba eklemiş ve

bize karşılaştırma olanağı vermiş. Karşılaştırdığımızda, zor bir çalışmayla şiirlerin yeniden yaratıldığını görüyoruz.

Kendisine Eğitim Bakanlığı önerildiği zaman "Recaizadesi olan bir memlekette o makama geçmek bana düşmez" diyerek bu öneriyi reddeden ve fikri hür, vicdanı hür bir ozan olarak hak bellediği yolda yalnız gidip kısa yaşamını alnının akıyla tamamlayan Fikret, zulme boyun eğmemiş olan örnek bir düşünür, halk çoğunluğunun sefaleti üstüne taht kuran sarayın karşısına çıkmış gür sesli bir ozandır. "Bu ülkede de bir gün sabah olursa" diye beklemiştir hep. Bu ülkede hâlâ sabah olmamıştır. Yıllar yine otuzar otuzar geçmeye devam etmektedir. Biz, Fikret'in bu sabahın olması için yazdığı şiirden bir parçayı, onun yüzüncü doğum yıldönümünde özgürlükten, sanata ve sanatçıya saygıdan, sanatçının bir ulus için öneminden dem vuranların, bu arada da sanatçıların ezilmesi için ellerinden geleni yapmayı sürdürenlerin suratlarına çarparak bitiriyoruz. Ayrıca gençlere sunuyoruz bunu Fikret gibi:

Bu topraklar da bir gün ışıyacaksa, oğlum,
Eğer bu toprakların da sislenen şu alın yazısı
Sağlam ve güçlü bir elle silinir de,
Bir parça gülerse donuk ve paslı yüzü halkın.
Işıyacak bir gün ortalık, ışıyacak,
Sürmez bu karanlık, sürmez kıyamete dek.
Bu mavi gökyüzü bir gün acır size.
Siz ey gelecek günlerin küçük güneşleri,
Birer birer uyanmanın vakti geldi işte
Ufuklar aydınlığa öyle susadı, öyle susadı ki!
Aydınlık özlediğimiz tek şey çağımızda
Haydi silin bulutları, uğursuz gölgeleri atın,
Işıklar içinde koşun mutlu özgürlüğe doğru,
Vatan sizinle yaşayacak, biliyorum, sizinle yaşayacak
Şu zindan karanlığından uzak, sizinle!

İmece, 1969

Ağlayan Hoca

Ne demiş Koca Yunus:

"Cennet cennet dedikleri
Birkaç köşkle birkaç Huri"

Yüzyıllardır insanoğlunun kafasına sarılmış bir yumağı çözüp yalının yalını bir biçimde deyimlemiyor mu bu ikiliği ile? Sonra da şöyle yakarmıyor mu:

"İsteyene ver onları!.."

Gönlü öylesine yüce, öylesine bir yaşam anlayışına ermiş ki... Tüm davranışlarıyla halktandır. Halkın kahramanıdır. Pir Sultan Abdal örneği o da sallandırılmıştır. Halk olmanın, halktan yana olmanın karşılığı buymuş anlaşılan...

Bernard Shaw:

"Sizi asmalarını istemiyorsanız, insanları güldürün" der.

Türk halkı, sanatın gerçeği olan Yunus'taki yalın söyleyişi yeterli bulmamış: Bernard Shaw'ın görüşünde simgeleşen düşünceyi de bal niyetine Nasrettin Hoca'nın nüktelerine katmıştır. Ama bu, sırıtma anlamında yüzeysel bir olgu olarak alınmamalıdır. Hoca'nın olaylara bakarken gülüşü olsun, halkın onun nüktelerine gülüşü olsun, Hoca'nın kişiliğinde halk felsefesinin, sanatın en özlüsü biçiminde belirmesidir. Buna göre diyebiliriz ki, Hoca'nın güldüşünlerinde (fıkralarında) üç öğe iç içedir:

Düşünce, gülme ve sanat...

Halk, kendi yalınkat gerçeğini yalın diliyle dile getirirken, hep Hoca'nın ağzından konuşmuştur. Çünkü Hoca tarihtir. Hoca'ya kimsenin dokunacağı yoktur. İstediği biçimde, istediği sertlikte vurgulamıştır her şeyi.

Gerçek sanat yalın olandır, dediğimize göre, dünyada yalın söz sanatının doruğunda bizim Nasrettin Hoca oturmaktadır. Çünkü, onun güldüşünleri, bazı olguların kuru bir deyimlemesi değil, bir yaşam anlayışının, bir dünya görüşünün, olaylardan çıkardığı gerçeklerdir. Süzme sonuçlardır. Halk neyi nasıl görüyor, nasıl anlıyorsa, bunu Hoca'nın kişiliğinde ortaya koymaktadır. Halk, olup bitenlere bakarken ne sonuç çıkarmışsa, bunu Hoca'nın ağzıyla söylemektedir. Bu halkın kendine seslenişi olarak da nitelenebilir. Hoca'nın fıkralarında dile gelen düşüncelerin, keskin yorumların özünde herkes kendi duygu ve düşüncelerini bulmuş, benimsemiş, kuşaktan kuşağa ulaştırmıştır. (Bunları, halkın diliyle halkın gerçeklerini anlatanların karşısına çıkan kentsoylu zibidilere anlatamazsınız.)

Hocamız, biraz da biz ölelim, derken, ye kürküm ye, al abdestini ver pabucumu, kazan öldü, parayı veren düdüğü çalar, bu ne biçim köy taşlarını bağlamışlar köpeklerini salıvermişler, derken, içinde yaşadığı düzenin çarpıklıklarını vurgulamıyor mu? Şunlar da öyle: Vermeye gönlü olmayan ipe un serer, bana mı inanıyorsun yoksa ahırdaki eşeğe mi, mavi boncuk kimdeyse onu seviyorum, göle çaldığım maya bir de tutarsa, karı sen de haklısın, peki hırsızın hiç mi suçu yok, bir umudum şu dağın ardında kaldı, el elin eşeğini türkü söyleyerek arar, keramet kavuktaysa buyur sen oku, bilenler bilmeyenlere öğretsin, getir dokuz altın olsun, bana görünme de kime istersen görün, yağmur yağsa da sen ağladın yağmasa da... derken, günlük ilişkilerinin özünü, görmezden gelinen görüşlerini de katarak dile getirmiyor mu halk?.. Bu öz, olgunun can damarının yakalanması, en ciddi görünen şeyin gülünç yanının ortaya çıkmasıdır...

İçine, bal niyetine gülmelik katmaya çalıştığı halde, acaba Hoca gerçekten gülmüş müdür; halk gerçekten gülebiliyor mu; bu fıkraları anlatırken; taşı gediğine koyarcasına konuşurken? Hayır! Halk yüzyıllardır nasıl gülmemişse, Hoca Nasrettin de Sivrihisar ve Akşehir köylerinde yaşarken, nüktelerini döktürürken, öyle sanıyoruz ki bir kez bile gülmemiş, gülememiştir. Onun için değil midir ki bu fıkralar insanı güldürmez, acı acı düşündürür... Öyle bir burukluk var özlerinde... Hatta, derinden derine bir ağlamadır Nasrettin Hoca fıkraları...

Türk köylüsünü anlatırken boşuna dememiş Koca Nazım:

"O, Hoca Nasrettin gibi ağlayan,
Bayburtlu Zihni gibi gülendir..."

Ilgaz, 1986

Bir Ulusal Destan

Kimindi bilmem, belki de Edip Ayel'indi, "Çektir bize kara sevda çektir / Candan da cefadan da bezilse / Sevenler sevecektir" biçimli ikilikler, üçlükler dolanıyor dilime. Kâğıt fiyatları anasının nikâhına, basım işleri babasının külahına kadar yükseldi, öteye bile geçti. Geçim sıkıntısı boğaza dayandığı için kitap neredeyse elini eteğini toplayıp toplum yaşamamızdan çekilip gidecek. Gidecek mi dedim? Olaki gitti şimdiye kadar... Bunlara karşın, yine dergiler çıkıyor, yine kitaplar basılıyor. Yine kitap okuyanlar var, diye ekleyelim isterseniz. Avrupa dergilerinden kestikleri bacağı açık resimlerle yerli şarkıcılarımızın omuzu açık resimlerinin arasına para ve politika babalarının yakınlarını da sokuşturan gazetelerin her birinin satışı milyona doğru tırmandığına göre her beş kişiden biri ekmeğinin yanında gazete de alıyor demektir. İnsanlığı esir alma yolundaki Dallas ve ona da taş çıkartan Parıltı ve benzeri diziler, yine de basılı kâğıdın pabucunu dama atamıyor. Ne var ki, TV ile basın, boyanmakta ve açılıp saçılmakta son hızla yarışıyorlar. Nereye kadar gideceklerini, insanların gözünü, kafasını ne duruma getireceklerini kestiremeyiz bugünden. Ama öyle görünüyor ki, ya cennete, ya cehenneme varır bu yolun sonu. Hangisi olsa çağdaş dünyanın dışında...

Basındaki ve TV'deki bu hızı keser mi bilinmez ya, göl yerinde su eksik olmaz, deyimini anımsatacak kadar kitap yayınlanıyor Türkiye'de. İnsanlar şiirsiz, öyküsüz, romansız kalmıyor böylece. Mehmet Aydın'ın bu nisanda çıkan şiir kitabının adı bile bu yolda bir dilek: "Şiirsiz Kalmasın" Kimler kalmasın şiirsiz? Alın yanıtı Aydın'dan: Bağışlayamam barışın göz yummasını / Boş yere dökülmesin kanın / İstemem çiğnenmesini erdemlerin / İstemem şiirsiz kalmasını / Hiçbir ülkenin...

Madem Nisan dedik ve madem Mehmet Aydın dedik, onun köyden gelenlerle ilgili şiirini de tatmalıyız: Sıtmalı tifüslü tozlu yollardan geldik / Göz pınarları kurumuş bağırları yanıktı analarımızın / Karlı buzlu dağları ve isli odaları teptik geldik / Açlık ve acılar kaçırırdı her gece uykumuzu / Yaşayamadık o gülpembe çocukluğumuzu.

Nisan şiirlerini toplayan bir kitap da İbrahim Osmanoğlu'nun "Bu Soluk Bu Yokuşu Aşar" adlı kitabı. Osmanoğlu, çok genç yaşta yitirdiğimiz bir ozan. Kars'ın bir dağ köyünde doğmuş 1938'de. Cılavuz Köy Enstitüsünü bitirmiş ve köylerde öğretmenlik yapmış. Yüksek öğreniminden sonra felsefe öğretmenliği yapmış. Şiirlerini daha çok Köy Enstitülülerin çıkardığı İmece dergisinde yayınlamış. Osmanoğlu'nun şiirlerini, onun ölümünden sonra arkadaşları toplayıp bu kitabı oluşturmuşlar. Onun, bu buram buram insan ve yurt sevgisi kokan şiirlerini koklamadan da geçemeyiz ki: Olimpos'ta Zeus'un ışığını çalan / Prometeler / Yoksul Anadolu'yu ışıtan / Kent kent / Köy köy / Birey birey siz, / Promete'ler / Kalktı kalkıyordu Ortaçağ örtüsü / Bucak bucak kaçıyordu karanlık / Daha güleçti köy çocukları / Daha aydınlıktı / Ne adımlardı o yıllarda ne adımlardı / Uzun uzun atan uygarlığa / Kurtuluşa / Çıkmazdan... Bu şiirine "O Yıllar Geri Gelse" adını vermiş ozan ve eklemiş: o yıllar geri gelse! Kitaba adını veren şiirden de iki altılık okuyalım: Yıllardır tersine döner bu çark / Bir burgu gibi döner kaygısı yaşamın / Bir burgu gibi yüreklerde / Ben sana derim ki halk adına / Korku deme karanlık deme / Anlat "alınyazısı" hikâyesini / Sıyrıl karanlıklardan gayrı / Yak bir çıra öz petrolünden / Bu soluk bu yokuşu aşar / Tutsun ellerin ellerimden.

Tonguç'un "Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları", "Köyde Eğitim", "İlköğretim Kavramı", "Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy" gibi kitapları başta olmak üzere, Köy Enstitülerine ilişkin kitaplar bir kitaplık dolduruyor artık. Akla ilk gelenleri şöyle bir saymaya kalkarsak: Tütengil'in "Köy Enstitüleri Üzerine Düşünceler"i, S. Eyüboğlu'nun "Köy Enstitüleri Üzerine"si, A. E. Yalman'ın "Yarının Türkiyesine Seyahat", Safa Güner'in "Köy Enstitüleri Hatıraları", Fay Kırb'nin "Köy Enstitüleri", Edip Balkır'ın "Arifiye Köy Enstitüsü", Şevket Gedikoğlu'nun

"Evreleri, Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri", Hürrem Arman'ın "Piramidin Tabanı", Ferit Oğuz Bayır'ın "Köyün Gücü", Talip Apaydın'ın "Köy Enstitüsü Yılları", Şerif Tekben'in "Canlandırılacak Köy Yolunda", Mehmet Başaran'ın "Tonguç Yolu", Engin Tonguç'un "Devrim Açısından Köy Enstitüleri" ve "Umut Yolu", Halit Ağanoğlu'nun "Köy Enstitüleri Yolunda", v.b. Bu kitaplık gittikçe büyüyeceğe benziyor. Büyüyor da. Son günlerde görebildiklerimiz arasında, Köy Enstitülerinde yıllarca öğretmenlik ve yöneticilik yapmış olan Osman Yalçın'ın "Bir Eğitimcinin Anıları" adını taşıyan kitabıyla, Köy Enstitüsü çıkışlılardan Fethi Esendal'ın "Yalnız Kalanlar, Üretim İçinde Demokratik Eğitimden Dönüşün Öyküsü" adlı kitabı var.

En son çıkan iki kitapsa, Köy Enstitülerinin kuruluşunu ve gelişimini enine boyuna anlatan bir destandır. İki kitaptan bir destan olur mu, demeyin: İki cilt olarak basılmış ama ikisi bir bütün oluşturuyor. Böyle oluşu, olanak ve yayıncı kıtlığından kaynaklanıyor. Kitabın yazarı Abdullah Özkucur, daha 17 Nisan 1940'da Köy Enstitüleri Kanunu çıkmadan açılan Köy Öğretmen Okuluna giden bir öğrencidir. Beyşehir'in Üzümlümanastır köyünden binbir güçlükle varabilmiştir okuluna. Geleneksel en kıymetli malımız olan yoksulluk omuzuna çökmüştür ama onu o kerte bilinçlendirmeye de başlamıştır. İkisini tek saydığımız bu kitabın birinci bölümünde okulun Köy Enstitüsü olmadan önceki işleyişini, daha doğrusu kuruluşunu, ikinci bölümünde Köy Enstitüsü olduktan sonraki dönemi anlatmaktadır. Anladığımıza göre, bu destan yapıtın ilk ve son bölümü aslında basılmış değildir. İlk bölüm dediğimiz yazarın çocukluk anıları son bölüm dediğimiz de Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsünde geçen öğrencilik yılları. Elimizdekilere birinci ikinci bölüm diyorsak da, bunlar orta bölümleri, yani ikinci ve üçüncü bölümleri oluşturuyorlar. Ama, madem ilk ve son bölüm henüz basılmamış, elimizdekilere birinci ve ikinci bölümler olarak bakacağız. Elimizdeki kitapları basanların da ilk fırsatta bu koca çağdaş destanın öteki bölümlerini ne yapıp edip basmalarını bekleyeceğiz. Çünkü bu destan, salt Türk Buluşu Köy Enstitülerinin değil, çağımız insanının, temelden kurtulabilme yollarını da kestirmeden ama şiir gibi anlatan,

günümüzde standart bir yapıya itilmiş milyonlarca insanın yadırgayabileceği, kendine yabancı bulacağı bir destan. Doğal çalışma koşulları ve yeni yöntemlere, ezberciliğin tam karşıtı olan yaşam için, kurtuluş için, dünyayı ve insanı, yaşamı ileriye doğru değiştirmek için Köy Enstitülerinde uygulanan eğitimin yaşanmış, emekle, terle yoğrulmuş destanı. Yazın tarihinde ve de dünyasında, özümsenmiş ve anlatılmış, özü biçimine bu kadar uygun hem şiir, hem düşünce, hem eğitim görüşü ve yöntemi olarak bütünleşmiş bu anı destanın bir benzerinin kolay bulunabileceğini sanmıyorum. Her yönüyle yepyeni, değişik bir yapıt. Arapçadan Darwin'e uzanan ve tozdan dumandan ferman okunamayan yollarda yürürken, yüzbinlerce gencin liselerde olsun yüksek okullarda olsun kapı dışında kalmaları bir yana, şu gençlik yıllarında öğrendikleri, işe yaramaz ezberlenmiş bilgiler değil midir? Bu destan bu topraklarda bunun karşıtının da mümkün olabileceğini, olduğunu, toplum olarak oluşturduğumuzu, dünyaya örnek eğitim kurumlarını kurabildiğimizi yansıtıyor. Hepimizi, çağdaş üretim, çağdaş düşünce, çağdaş eğitim, bağımsızlık, insan olma, kurtulma üstüne düşünmeye çağırıyor: "Unesco'nun bile çağdışı olarak belirlediği ders kitabı-karatahta eğitiminden kırk yıl önce kurtulmuş olan bir toplumu, aklın, bilimin, düşüncenin silkelemek istediği ve o eski karatahta eğitimine de taş çıkartan, bölmeli kafalar yapıcısı her şeyi alınyazısı olarak görücü suskun insanlar üreticisi bir ezberci sistemin içine nasıl itersiniz iki bin yılına doğru" diyor.

"Değişik konu, el kol çalışmaları, devingenlik bizleri dinlendiriyor" diyor Abdullan Özkucur. "Dinlenmiş olarak işlediğimiz ders, okuduğumuz kitap, yaptığımız araştırma, deney ve gözlem, hem verimli oluyordu, hem de unutulmayacak duruma geliyordu." Okulda, gözdağı verme, not korkusu, bağırma, hırpalama... gibi şeylerin olmadığını, onları anlayamayan, onlar kazma sallayıp yol yaparken şemsiyesini alıp güneşli havada karşılarına geçen bir öğretmenin tutunamadığını, Enstitünün havasını soluyamadığını, iş yaşamını içine sindiremediğini ve çekip gittiğini öykülüyor. Kısa sürede mala, madırga, çekiç kullanmayı öğrenmiş, duvar örmeye, okul yapısı yükseltmeye,

sıvasını, çatısını yapmaya, bu arada kitap okumaya başlamışlardır. Tatilde köylüsü, arkadaşı Cin Ali görür Özkucur'u. Duvar yapıp para kazanmaktadır. "Öğretmen böyle olmaz ki, iskeleye çıkmaz ki öğretmen, duvar örmez ki" der.

Özkucur, Köy Enstitülerinin kuruluş yıllarında uygulanan ekip çalışmaları sırasında, kendi okulundan başka Samsun Akpınar ve Ankara Hasanoğlan Köy Enstitülerinin kuruluşuna katılır. Yine ekiplerin gezi programları uyarınca yurdun birçok yerini gezer. Ekip gittikleri yerlerde yapının planını hemen uygulayıp kazıkları çakmak, ip iskelesini kurmak, temel kazmak, duvar yükseltmek, çatı çatmak, sıva yapmak... ekiplerin ya da Enstitü öğrencilerinin olağan işleri... Temelden çatıya kadar, yapıların su basmanına çıkışı, betonun dökülüşü, tuğla duvarların örülüşü, duvara iskele kuruluşu, kalaslardan merdiven yapılması, kapı ve pencere takozlarının yerleştirilişi, hatıl dökümü, çadır kurma, kullanışsız bir çeşmeyi kurtarıp şadırvan yapma, boşuna akan suyun yolunu değiştirip enerjiye dönüştürme, sebze-meyve üretme, daha akla gelebilecek ne iş varsa, hem bunları arkadaşlarıyla birlikte yapıp başarıyor, hem de destanını yazıyor bunun Özkucur. Yaptığı da destan, yazdığı da... Sonra da, bir tren yolculuğunda:

"Siz usta mısınız, köyünüzde mi öğrendiniz ustalığı?" diye soran bir Enstitü karşıtına şunları söyler: "Biz köyümüzde, tuğlanın, çimentonun ne olduğunu bile bilmiyorduk, bunu enstitüde öğrendik. "Enstitülülere Yücel'in askerleri diyen, boz urbalarını kınayan, köy-kent ikiliği yaratıldığından dem vurup aslında milletin okuyup yazmasına razı olmayan bu gibi baylara derslerini de verir: "Biz yurt sevgisinin, bu yüce coşkunun, kişide, masa başlarında palavra atmakla değil, böyle görünümler ortasında, tam bir yaşantı içinde çimlenip gelişeceğine inandık..." Faust'a benzetiyorlar ve onun gibi cezalandırıyorlardı Enstitülüleri... Faust, "Çözülür bu kâinatın sırrı" dediği için hakkın cezasına çarpılmadı mı? Adamlar milletin okuyup yazmasını istemiyorlardı. Birçok şeyin sırrı çözülecekti çünkü...

Üretime katıldıkları gibi yönetime de katılır Enstitü öğrencileri. Okul başkanı, genel oyla seçiliyor, yardımcısıyla birlikte öğretmenler toplantısına da katılıyor. Çünkü okul yaşamın bir

parçasıdır. Toplantıda nelerin nasıl ele alındığını görüp öğreniyorlar. Köye gidip sorumluluk yüklendiklerinde öğretmenler de arkalarından gitmeyeceğine göre, her şeye alışmaları gerekir. Tarlada, ağılda, arılıkta, tuğla ocağında, işliklerde, süthanede de başlarında denetleyici olmadan, sorumluca çalışmaya alışıyorlar. Sonunda bakıyorsun koskoca eğitim kurumunu onlar yönetiyor. Ne disiplin cezası var ne bir şey...

Tarım öğretmenlerinin önderliğinde okul toprağının değerlendirilmesi yapılır. Dört bin dönüm ekine, üç yüz dönüm sebze-meyve yeri, kırk dekar yer orman dikimine, elli dönüm bağ dikimine ayrılır. Dikilecek meyveli-meyvesiz ağaç sayısı yüz bin olarak kararlaştırılır. Çevrede, toprak uygun ve yeterli olduğu halde, fasulye, patlıcan, domates, patates, biber, soğan, havuç, bamya, enginar; nohut, mercimek... aklınıza ne gelirse, ekilmemektedir. Çevreyi inceleyen öğretmen ve öğrenciler şaşıp kalırlar. Mahmudiye'de iki iğde ağacından başka ağaç da yoktur. Yalnızca, buğday, arpa ve çavdar üretmeyi biliyor halk. Sivrihisar'da birkaç dönüm bağ görürler bu incelemede, onu da Enstitüde yetişen eğitmenler başlatmıştır... Enstitünün çevresi yeşerdikten sonra halkta bir şaşkınlık başlar: "Buralarda da böyle şeyler yetişir miymiş?" demeye başlarlar. Özkucur, dikilen ağaçların alınan meyvenin, üretilen sebzenin yıllara göre sayı ve ton olarak dökümünü yapıyor. Kuru sayılar, ölçüler bile şiirleşiyor onun kaleminden. Bu da oradaki üretim içindeki yaşamın, bilginin, kültürün, işin birbirine dolanıp harmanlaşması sonucu doğallıkla böyle oluyor herhalde. Orada yapılan her iş bir büyük imece. Bengi'den Harmandalıya ulusal oyunların ve ulusal sazların eşliğinde, bin kişinin bir kişi olduğu coşkulu bir imece, ya da kocaman bir destan. Yüzlerce öğrencinin planlı bir biçimde doğaya saldırdığını, binlerce kazmayı aynı anda vurduğunu, bir günde binlerce fidanı diktiğini, bir çayın yolunu değiştirdiğini... düşünün. Neredeyse çayın derken "çağın" diyecektim. O da doğru olurdu aslında. Öğrenciler bu arada Baltacıoğlu'ndan Pestalozzi'ye kadar eğitimle ve öğretim tekniğiyle ilgili kitapları, Hüseyin Avni Şanda'dan Berkes'e kadar köy incelemeleriyle ilgili kitapları, Çehov'dan Zola'ya kadar yazınsal yapıtları okumamışlar, içmişlerdir...

Öğretmen olmuşlardır sonunda. Ama nasıl öğretmen? Pestalozzi'nin öğütlediği gibi bir öğretmen: "Kişi eğitim yoluyla onurlu yaşayabilecek düzeye gelmelidir. Çalışarak ekmeğini kazanacak duruma gelmelidir. bunun için, sanat, tarım eğitimi, ev idaresi öğrenmelidir." Emekçilerin sömürülmesini istemez Pestalozzi. Ezicilerin, kan emicilerin elinden herkesin kurtulmasını ister. Kendi haklarını koruyabilecek duruma gelmelerini ister. Bu sonucun eğitim ve eğitimcilerce yaratılmasını bekler. Eğitim ve ruhbilim üstüne bilgiler yüklenmiş olmanın yanında, insan doğasını yakından tanıyan, onu kutsal bir iş gibi kavrayan kafası ve yüreğiyle yurda ve insanlığa bağlanan kişiler ister. Eğitim yoluyla devrimi irdeleyen Pestalozzi'nin yanında Dewey de "Okul ve Toplum" kitabında benzer düşüncelere yer verir. Bu kitapların incelendiği toplantılarda Okul Müdürü Rauf İnan da hep şöyle düşünceler aktarır öğrencilerine: "Okul toplumun bir parçası, yaşamın kendisidir. Sizler bu okullarda, laf papazı değil, aydınlık kafalı birer ahlâk ve iş kahramanı olarak yetişeceksiniz. Öğrencilerinizi de böyle yetiştireceksiniz. Eğitimin amacı yaparak, yaşayarak öğrenmektir. İnsanların beyinleri lafla dolmak için değil, işletilme gereksinimi içindir. Atatürk'ün dediği gibi bilgiyi süs olsun diye değil yaşamda işe yarasın diye öğrenin. Bildiklerinizden hem siz yararlanın, hem de ulusunuzu, insanlığı yararlandırın. Bilginizden alacağınız yüreklilikle kendinize ve ulusunuza güvenin. Yabancı hayranlığından kurtulun. Siz de başkaları gibi sağlam işler yapabilirsiniz..."

Onlar, köye giderken, okuma sevgisini, kumaş dokuma ve biçer döver kullanma alışkanlığını, yapıcılığı, dülgerliği, demirciliği, sağlıklı düşünceyi, öğretmenliğin hasını birlikte götürdüler. Anadolu Toprağı ve insanı içindi hepsi... Ve sevdikleri bir sandık kitapla dülgerlik, demircilik, yapıcılık, biçki-dikiş araçları da onlarla birlikte...

Okul Müdürü'nün dedikleri, Köy Enstitülerinde ve orada yetişen öğretmenlerin gittikleri köy okullarında fazlasıyla ve en güzel biçimiyle uygulama alanı bulmuş, gerçekleşmiştir. Yaparak, yaratarak ve yaparken öğrenmişlerdir... Ama kaç yıl süreyle? 1946 yılı ortalarına kadar. O yılın Temmuzunda kuru-

lan yeni hükümetin başkanı Recep Peker, hükümet programını yaparken Köy Enstitülerine de yer vermiş ve şu cümleyi yerleştirmiştir: "Köy enstitülerini daha milli bir hale getireceğiz." Köy Enstitüleri işte o gün kapanmış sayılırdı. Özkucur'ların coşkusu, o coşku içinde çalışması, şiir gibi, türkü gibi üretim yapması, insan gibi yetişmesi son buldu. Şimdi aradan kırk yıl geçti. O coşkuyu yaratmak bile olası değil. İşte eğitimin hali, işte çocukların hali... İşte yabancı kıskacında kuşatılmış Türkiye, Gayri millilik, bir 17 Nisan Bayramında Özkucurların söylediği şu sözler olmasın sakın: "Köylüsü, kentlisi bölünmez bir bütün olarak canlanmamız, çağdaşımız ülkelerin düzeyine ulaşmamız gerek. Bu da çağımızın olanaklarına, koşullarına uygun araçlarla, tekniklerle, bilgilerle ve aynı tempoda çalışmakla gerçekleşebilir. 17 Nisan buna, ulusca canlanma, kanlanma, yaşama savaşı diyor. Bu savaşlarla ilkin bilgisizliğin kökünü kazıyacağız. Okuma çağına gelen çocuklarımızı çağcıl eğitimle yetiştireceğiz, onları, henüz yedi yaşına gelmeden yetmişlik nineler, ebeler, dedeler gibi düşünmekten, davranmaktan kurtaracağız..." Gel de düşünme Faust'un cezalandırma öyküsünü. Ve de milyonlarca çocuğun namazlık kurslarına, İmam Hatip okullarına akınını...

Olan olmuş. Bir ülkenin çıkmazlardan kurtulmasında insan öğesi başta gelir. İstenen yeni insandır. Köy Enstitülerinin ereği yeni insanı yetiştirmekti. 1985 yılının 17 Nisan Bayramı Ankara'da Sanat Kurumu'nda kutlanırken Köy Enstitüsü müdürlerinin, öğretmenlerinin o zamanki öğrencilerinin katıldığı açık oturumda Talip Apaydın'ın bir soru üzerine söylediği cümleyi katılarak buraya alıyorum: "Yetkim olsa bugün aynı esprilerle açardım Köy Enstitülerini..."

Kutluyorum yeni insanın, Köy Enstitüsü çıkışlıların prototipi Özkucur'u.

Oluşum, 1985

Güvenceli ve Gönençli

1932'de Sosyal demokratların iktidara gelmeleriyle birlikte sosyal güvence, herkese iş, eşitlik... savları gerçekleşti İsveç'te. 1940'larda örnek ülke oldu. Sonraki yirmi yılda dünyanın ilgisini çekti durdu. 1970'e gelindiğindeyse, kişi başına düşen ulusal gelirde ve işçi ücretleri çokluğunda Avrupa birincisiydi.

En büyük kamu kesimini oluşturmuş, en verimli kalkınmayı sağlamış, en eşit ücret siyasasını kurmuş işçi sendikaları güçlü, varsılın omzuna basıp verginin en yükseğini alan bir ülke... İşsizliğin en aza indiği yer. Bu ortamda geçinemeyen, iş beğenmeyenler açısından da durum şu: Yardıma gereksinimi olanlar belediyedeki sosyal büroya başvurarak geçimi için gerekli parayı sağlayabilirler: Her tür yiyecek, temizlik ve kişisel bakım, her tür giysi, günlük gazete, elektrik, telefon ve tv giderleri. Doktor, dişçi ve ilaç giderleri. Evin döşenmesi, taşıt giderleri vb. "Sosyal Görev Yasası"nda şöyle belirlenmiş durum: Gereksinimi başka yolla karşılanmayan kişinin, geçim ve öteki yaşam biçimleri için, "Sosyal İşler Kurumu"ndan yardım alma hakkı vardır... Kişi, bu yardımda akla uygun bir yaşam düzeyi güvencesine kavuşacaktır. Yardım, kişinin bir başına ayakta durabilmesi için, kaynaklarının güçlenmesini sağlayacaktır! Çalışmayan iki çocuklu bir karı-kocanın eline, bir işçinin kazancından çok para geçiyor.

İşsiz bırakılmış, ekmeksiz bırakılmış, sosyal güvenceden yoksun tek kişi yok. 1987'de %2 olan işsizlik, 1989'da yüzde 1... Devlet bütçesi açık olarak değil, "artık" olarak bağlanmakta. Emekliler, isterse kendi evlerinde oturuyor; isterlerse yaşlılar yurdunda kalıyorlar. Bu durumda herkese özel oda ayrılıyor, bakımları gözetim altındadır, hizmet güzeldir. Bunlardan, kendi evinde oturanlar, isterlerse haftanın belli günlerinde ya

da her gün, ev temizliği, alış-veriş ve yemek pişirme işleri için hizmetçi isteyebilirler. Bu istekleri sağlama işi ve gündüzleri biraraya gelip arkadaşlık edebilecekleri, yemek yiyebilecekleri, bir buluşma yeri sağlama işi, belediyelerin görevleri arasındadır.

Ana-babasını yitiren on sekiz yaşından küçüklere "öksüzlük emekliliği" bağlanıyor. Yaşam güvencesi, insanları öylesine gönendirmiş ki, İsveçli hiç para biriktirmiyor. Gereksinimi yok. İşsizliğin %10 dolayında olduğu Japonya ve Almanya gibi ülkelerde insanlar yaşlılık, hastalık ya da işsizlik için para biriktirmek zorundalar. Bu ülkeler ki Türkiye ile karşılaştırılınca, sosyal güvence açısından epeyce ilerdeler...

Dokuz yıllık temel eğitim okulundaki öğrencilerin kitap, defter, kalem, silgi... gibi eğitim araç ve gereçlerinin yanında diş bakımı da içinde olmak üzere sağlık giderleri, öğle yemekleri, okula gidip gelme aracı ya da yol biletleri devletçe karşılanmaktadır. Temel eğitim okulundan sonraysa, karşılıksız yardım, ayrıca kredi veriliyor. Bir yüksek okul öğrencisi, aldığı yardım ve krediyle, bir başına oturup geçimini sağlayabiliyor. Yardımlar, öğrencinin yaşına ve eğitim gördüğü dala göre değişiyor. Yardım ve kredi verilirken, ailesinin gelirine bakılmıyor ve öğrencinin imzasından başka bir şey istenmiyor.

"Yoksulluktan Varsıllığa İsveç" adlı kitabında Hayati Tahsin Yılmaz'ın saptadığı bazı şeyleri de kısa kısa sıralamakta yarar var. Yönetenlerin ve yönetilenlerin ibretle okumaları gereken durumlar: Kesilen her ağacın yerine beş tane yenisi dikiliyor. Bölgelerden birinde yılda yaklaşık 90 milyon fidan dikiliyor. Bazı işyerleri, 8 saatlik ödeme yaparak 6 saatlik işgünü uygulamasına geçti. 1990 ortalarında 6 haftalık dinlence yürürlüğe girecek. Çünkü, Sosyal Demokrat Parti ki, bugün 100 yaşındadır. İsveç'te, yasa taslağını on-on beş yıl toplum kesimlerinde tartışmaya bırakmadan çıkarmıyorlar. Bu yüzden geç çıkıyor ama tam çıkıyor. Bir de çıktı mı, toplumun malı oluyor ve öyle kolay kolay değişmiyor... Bakanların kaç lira aylık alacaklarına, onların işverenleri olarak kabul edilen "Devlet Danışmanları Kurulu" karar veriyor... İdam cezası 1921 yılında yürürlükten kaldırılmış. İsveç'te her beş çiftten biri yasal evli

değil. Yaş ortalaması dünyada en çok: kadınlarda 80, erkeklerde 74. Konutların üçte ikisinden çoğunda bir ya da iki kişi oturur. Konut başına iki kişi, kişi başına birbuçuk oda ya da 35 metrekarelik konut düşer. Kimi araç ve gereçler konutlarda standarttır. Yeni yapılan konutlara gömme giysi dolapları, gömme kap kacak dolapları, paslanmaz çelikten lavabo, buzdolabı, fırınlı elektrik ocağı... konulması zorunludur. Bunlar evin demirbaşıdır. Konut kiraları, gelirin beşte biri kadardır. Konut edineceklere devlet ve bankalarca konut değerinin % 70'i 35 yıllık kredi olarak veriliyor.

Okullarda geçerli kurallar müdür, öğretmen ve öğrenci üçlüsünün kararı ile oluşturuluyor. Demokratik eğitim denen şey... Temel eğitim okullarında iş atelyeleri var. 3-6 yaş arası çocukların bulunduğu "oyun okulları"nda bile iş eğitimi uygulanıyor. Okullarda kız öğrenciler de erkek öğrenciler gibi çekiç, testere, rende... gibi araçları kullanıyorlar. Masa yapabiliyorlar, bir giysi dikebiliyorlar.

Evler kitaplarla dolu, süslü. Halkın % 65'i iki metre boyunda % 8'i beş metre boyunda (rafa dizilen kitapların sırt uzunluğu) kitaplığa sahip. Süreli yayınlar bunun dışında. % 25'i çeviri olmak üzere yılda on bin kitap yayınlanıyor. 1983'te, İsveç'te basılan ilk kitabın 500. yılı kutlandı. Kitaplıklarda gezilerek kitap seçebiliyor kişi, taşıyabileceği kadar, üç haftalığına eve kitap götürebiliyor.

Günübirlik yasa çıkaran, çıkardıkları yasa Yüksek Mahkemede bozulan, şu ülkenin beğenilmeyen düzenini de topluma özleten, tüzük ve seçim oyunlarıyla halkı bezdiren politikacılarımız okusunlar da öğrensinler, kapitalist bir ortamda bile halk için neler yapılması gerektiğini...

Cumhuriyet, 2. 8. 1989

Linç Makinası

Korkunç bir oyundur Kerim Korcan'ın Ankara Sanat Tiyatrosunda oynanan Linç'i. Korkunçluğu, Türkiye'deki yaşantının korkunçluğundan geliyor. Sen tut, gık diyeni hapis damlarına at ve yıllar yılı çürümeye bırak. Orada da ciğeri iki para etmeyen polis bozuntusu hapisane müdürünü, gardiyanı bela et vatandaşın başına. Nasıl, mevcut düzeni eleştirenler içeri tıkılıyorsa, içeri atılıp da orada da hapisane düzenini eleştirenler hücreye sokulmakta, ellerine kelepçe, ayaklarına prangalar vurulmaktadır. Koca ozan Ahmet Arif'in dediği gibi, nice halk çocuğu aydın, özgürlük ve insanca yaşamak özlemi içinde, inançları için prangalar eskitmişlerdir mapus damlarında.

Nazım'ın bir adli cinayete kurban edildiğini, Nazım'ı yemek, suçsuz da olsa içerde çürütmek için o zamanların İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın neler yaptığını bizzat Atatürk söylemiştir. Yukarıdan emir aldık, suçsuzsunuz ama ceza vereceğiz, demiştir, Nazım'ların mahkemesine bakanlar. Ama, öyle bir ağ içine düşmüş ki memleket, Atatürk'ün bile gücü yetmemiş işe yarar birkaç aydının içeri sokulmamasına. Kerim Korcan da, suçsuz yere içerde inletilenlerden biri. Hem de az-buz değil, tam on iki yıl inlemiş. Bu on iki yılın bir kısmını öylesine fazladan yatırmışlar ki, şimdi Korcan'ın devletten yıllarca alacağı varmış. Yani, o malum damga yeniden vurulsa da komünistlikten birkaç yıl yese, bu alacağına sayılırmış Kerim'in. Tabii, verecek olsalar yine alacağından fazla verirler ve Kerim'i borçlu çıkararak hem de bu yaştan sonra yeniden inletirler. Şakası yok bizdeki düzenin, kaç paralık değeri var sanki insanın?..

İşte böyle, düzen değil, sanki adam ezme, düşünen adamları çiğneme makinası. Daha doğrusu, LİNÇ MAKİNASI'dır bizdeki

düzen. Olumlu öyküler, romanlar ve oyunlar da hepten linç makinasının dişlileri arasına girip çıkmış, yıllarını hapisanede öldürmüş aydınların elinden çıkıyor.

Oyunun sahnelenmesi dolayısıyla geçenlerde Ankara'ya geldi Kerim Korcan. TÖS Ankara Şubesinde dertleştik biraz. "Beni Türkiye'deki sosyalist hareket yetiştirdi, üzerimdeki emek, 1936'lardaki sosyalist savaşa ve savaşçılara aittir" diyordu. 1967'lerde uzun hikâye olarak yayınlanan Linç'i o zamanlar hapishanenin etkisiyle kaleme aldığını, sahne işi çıkınca günümüzün sosyo-ekonomik sorunlarını göz önünde tutarak bazı ekler, bazı açıklamalar yapmak zorunda kaldığını... anlattı. "Birtakım şeyleri söylemek zorunda kalmaktan memnunum, özünden kaybetmeden bazı şeyler kazandı Linç..." diyordu.

Yurdumuzda düşünür kıyımının eskisinden daha da hızlı sürüp gitmesinden dolayı çok üzüldüğünü, düşünürlerin çalışmasını, düşünmesini engellemek için egemen çevrelerin akla gelmedik zorluklar yarattığını söylüyor. "Otuzaltı milyon insanın dağlar gibi yığılmış sorunlarını sanat yoluyla ortaya dökmek ve onlara çözüm yolları önermek durumunda olan otuzaltı sanatçı bile yetişemedi bu baskı yüzünden, yetişebilen bir avuç sanatçıyı boğmak için de ellerinden geleni ve de gelmeyeni yapıyor günümüzün yöneticileri, işbirlikçileri" diyordu... "Öyle ki Amerikan etkilerini bile hikâyemizin gelişmesi içinde vermek mümkün oldu."

Eserin devrimci yönde bir içeriğe kavuşması için, AST'ın dramaturg kurulu, özellikle Ergin Orbey, Kerim Korcan'la birlikte cömertçe çalışmışlar. Katkıda bulunmuşlar. Onların emeğine de teşekkür borçlu Korcan.

Günümüzün sol bölünmelerine karşın, tüm gerçek sosyalistler gibi birlik yanlısı olan Korcan, hapishane yaşantısında bile birliğin ne denli önem taşıdığını, oradaki aydın Selim Bey'in kişiliğinde göstermiştir. Zıpçıktı sol yazar olmadığını, halktan kopmadığını, birlikten güç doğacağını konuşmamızda da söyledi.

"Bugün sahnede, perdede eserlerimle yığınların önüne çıkmak bir anlamda beni sevindiriyor. Fakat bir yerde yazar olma imtiyazını da egemen çevrelerin kendini sanatçı sayan adamla-

rı elde tutmak istiyorlar" diyordu. "Devlet yönetiminde koltuk sahibi olan adamlar bunlar, aynı zamanda... Nitekim, Eğitim Bakanlığı'nın bin temel eser dizisi böyle imzaların kitaplarıyla dolduruluyor. Düzen bunu istiyor. Öte yandan, asıl halk kaynağından fışkıran genç yazarlar, dosyaları koltukta, anlayışsız, korkak ve de vurdumduymaz yayınevlerini taramaktadırlar..."

Askeri Ceza Kanunu'nun 94. maddesine uydurularak, isyana teşvikten on iki yıl yiyip Sinop Cezaevine girdiğinde Korcan, yıl 1938'dir. Bir Selim Bey'dir orada. Her konuda eser incelemek, yazı yazmak olanağını bulmuştur bu yıllarda. Yazma isteğini gerçekleştirecek zamanı bulmuştur. Önceleri şiir yazmıştır.

Süleyman Şevket'in "Güzel Yazılar" kitabında yayınlanan Rıza Tevfik'in şiirleriyle yazma isteğinin başladığını söyleyen Korcan "O zamanki sosyalist yayınlardan, bu arada Haydar Rıfat'ın, Kerim Sadi'nin çevirilerinden yararlandım. Kapital'in özetini okudum bu arada. Vatan Partisi kurucusu olarak 1957-59 arasında iki yıl yatıp sonra beraat ettim. Devletten iki yıl alacaklıyım" demektedir.

Bilindiği gibi, Korcan, Milliyet gazetesinin Karacan Yarışmasında ikincilik alarak adını duyurmuş bir sanatçıdır. Sonra Linç'in yayınlanması ve sinemaya, tiyatroya uygulanması gelir. "Tatar Ramazan" adlı kitabı da geçtiğimiz yıl çıkmıştır. Önümüzdeki günlerde yeni kitabı "İdamlıklar" çıkacaktır.

Yeni çalışmaları üstüne sorduğum bir soruyu da şöyle yanıtladı Korcan: "Yaman Çocuk Yayınları" arasında "İnek Çoban" adlı bir kitabım çıkacak. Çocuk hikâyeleridir bu. 1958 polis müdüriyetini anlatan kitabım. "Şafaktaki İnsanlar" hazır, çıkacağı günü bekliyor. Bir de sosyalistlerle öteki mahkûmların hayatını harman edip veren bir romanın hazırlığı içindeyim..."

Ankara Sanat Tiyatrosunun değerli sanatçılarınca tam benimseme ve tam başarı ile sürdürülen Linç'ten dolayı Kerim Korcan'ı kutlar, başarılarının artmasını dilerim...

Yenigün, 14.11.1970

Edebiyat Yoluyla

Eğitim tarihimize olumlu bir damga vurmuş olan Hasan Ali Yücel'in ölüm yıldönümünde, onun bakanlığı zamanında yapılmış ve her biri başlı başına eğitsel bir atılım sayılan hizmetlerin, örneğin teknik okulların açılışının, Devlet Konservatuarının açılışının, Köy Enstitülerinin açılışının üstünde ayrı ayrı durmak mümkündür. Bu hizmetlerin ne denli önemli olduğu aradan geçen yıllardan sonra daha iyi anlaşılmıştır. İşin bu yönünü, kısa sürede yüzlerce İmam Hatip okulu açanlara ve memleketin çocuklarının artanını da ahır köşelerinde yapılan açık kapalı sözüm ona Kur'an kursuna bırakanlara havale ederek, Yücel'in bakanlığı döneminde yapılan çeviri çalışmalarına kısaca değineceğim.

Dünya edebiyatından çeviriler dizisinde yüzlerce yapıt o dönemde çıkmıştır. Şimdilerde kuşa çevrilen Tercüme Bürosunda en seçkin çevirmenler yıllarca harıl harıl çalıştılar bu sonucu elde etmek için. Aynı zamanda bazı kitabevlerinin de bu diziye eş yayınlar yapmaları için gerekli önlemler alındı, onlara yardım edildi. Bugün bir parça sanat ve kültür kökenine sahipsek, hiç şüphesiz bu tohum o dönemden kalmadır. Değilse, bin temel eser adı altında ne idüğü belirsiz saçmalar yayınlayanların ekecekleri bir şey yok. Aslında onlar ekilenleri sökmek için bu yola girmişler ve yayınladıkları kitaplardan her şeyten önce Türkçeyi kovalamışlardır. Bu bakımdan, klasiklerin ilk yüzdokuz cildinde yer alan Yücel'in önsözünden üç cümleyi buraya almak istiyorum. Hem o eserler yeniden basılmadığı için bulmak olasılığını yitiren genç kuşaklara o günkü çalışmaların tam bu sözlere uygunluğunu hatırlatmak, hem de bin temel esercilerin de aynı amaç için çalıştıklarını söylediklerine göre, onların çalışmalarının sanatla kültürle ne oranda bağdaş-

tığını kıyaslamalarına yardım edeceği için. Şudur Yücel'in o üç cümlesi:

"Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş aşaması insan varlığının en somut biçimde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi, zekâ ve anlama kudretini o eserler oranında artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır."

O günlerin havası sürüp gitseydi, eksik kalan sanat ve bilim eserleri de şüphesiz bu dizide yer alacaktı. Ne yazık ki, her şey birdenbire altüst oldu. Bu arada bu dizi de yozlaştırıldı.

Şimdi neler oluyor? Bakanlığımız bin temel eserle ve ölü doğmuş yazarlarımızın makalelerini diriltmekle uğraşmakta. Özel sektörcülük devrinde olduğumuz için iş özel sektöre kaldı. Yirmialtı milyon özel teşebbüs erbabından bir kısmı da kitap yayınlıyor. İyi de ediyorlar. İşler her yönden ters döndüğü için, büyük yayıncılar Bakanlığın yayınlarına yakın yayınları çıkarmayı yeğ tutuyorlar. Yeni ve yoksul yayıncılara kaldı seçme eserler çıkarmak. Bunların içinde, tam anlamıyla omuz zoruyla işlerini yürütürken üstün çalışmalarla üstün eserler yayınlama işini aksatmayanlar var. İki eli bir kafasıyla didinip duran A. Kadir gelir böylelerinin başında. A. Kadir, daha çok yerli ve yabancı ozanların seçmelerini yeni çevirilerle ya da yenileştirerek dilimize kazandırmaktadır.

"1938 Harp Okulu Olayı ve Nazım Hikmet" adlı ve kısa zamanda iki baskı yapıp tükenen düz eserinin yanında yine kendi şiirlerini topladığı "Mutlu Olmak Varken" adlı büyük şiir kitabı, yayımcının kendi yazdığı öz eserlerdir. Birincisini Nazımla birlikte bizzat tutuklandığı için, yaşamış ve yazmıştır. O yüzden de bu tarihi adli cinayetin ayrıntılarını ortaya çıkaran tek eserdir. İkisincisi ise, yine 1938'lerde başlayan ve yaşamının sonuna dek onu kovalayacak olan mimlilik yüzünden gittiği sürgünlerde yazdığı süzme şiirlerin, sapına kadar sanat ve yürek gücü taşıyan kavga şiirlerinin kitabıdır. Yani, para babası yayınevlerinin basmayacağı türden eserlerdir bunlar. Çocukları zehirlemekte olan içi de dışı da bozuk ders kitaplarını yayınla-

yamaz duruma düşerler böyle kitapları çıkarırlarsa onlar, değil mi ya!..

Aşağı yukarı on beş yıldır yayın yapan A. Kadir (Abdülkadir Meriçboyu) bu arada çok değil yedi kitap çıkarmıştır. Bunlardan bazılarının ikinci, üçüncü baskılarını yapmıştır. Omuz zoruyla yürütülen bir çalışma da kıvamını ve kalitesini bozmaksızın ancak bu yöntemle yürütülebilir. Bir posta kutusuyla yersiz yurtsuz çalışan ozanımız (P.K. 58 Beyazıt-İstanbul) bu arada Mevlana'yı, Tevfik Fikret'i, en güçlü şiirlerini yenileştirerek birer kitapla dilimize gerçek anlamıyla kazandırmıştır. "Bugünün Diliyle Mevlana" dört baskı yapmıştır. "Bugünün Diliyle Hayyam" iki baskı yapmıştır. "Bugünün Diliyle Tevfik Fikret" yeni çıkmıştır. Bu kitabın sonunda Fikret'in şiirlerinin asılları da konmuştur. Gerçek Fikret'i, gerçek Hayyam'ı bu kitaplarda buluyoruz. Gerçekten de bu iki ozan kulaktan kulağa giden fısıltılarla yanlış tanıtılmıştır biraz. Mevlana da öyle...

Bu dizinin bugünlerde çıkan kitabı ise "Dilden Dile" adını taşımakta ve çeşitli ülkelerin ve de dillerin on tane onar okkalık kavga ozanını, A. Kadir'in çevirisiyle ortaya çıkarmaktadır. On ozandan altmış yedi şiir ve hepsi de vazgeçilmez şiirler. Ama şuracığa sıralanmaz ki, hepsi de. Amerikan parasıyla temel eser diye sunulanlara giremeyecek şiirler bunlar... Tıpkı bu "Özel sektör yayınları"ndan çıkan kitapların ötekilerin arasına yakışmayacağı gibi...

Salt çokca şiir lafı ettiğim için "Dilden Dile"den iki beşlik aktarıyorum. Ozanı Ho Amca, Ho Şi-Minh yani:

TUKVİN CADDESİNDE TUTUKLANDIM
Bir gün Tukvin caddesinde benim
Bir belâ geldi başıma, ama ne belâ!
Sanki yolumdan alıkonacak ne vardı?
Alnı açık, namuslu bir adamdım,
Casus dediler, boyladık zindanı.

ALDIRMAYIN ÇOCUKLAR
Uyanır uyanmaz bitlerimizi kırmaya başlarız.
Saat sekiz dedi mi çan çalar gelir aşımız.

Aldırmayın çocuklar, bu kahırlı, karanlık günlere,
Adamakıllı doyurmaya bakalım şimdi karnımızı,
Nasıl olsa yakında alpaydınlık olacak önümüz...

İmece, 1972

Bir Demet Düşlem

Dil ve Din

Yeni Ufuklar dergisinin Mart sayısında Robert M. Hutchins'in "Üniversite Bağımsızlığı", A. Teleme'nin "Eleştirme Çıkmazı", Etem Ütük'ün "Zor Durumdayız" adlı yazıları dikkati çekiyor. Etem Ütük, dilimizde yapılan sözcük değişikliklerinden söz açarak, öğretmenlerin zor durumda olduğunu belirtiyor:

"Bizler Devrimci öğretmenler elinde, devrimci olarak yetiştik. Düne göre bugünün ileri Türkiyesini yarın daha ileri götürecek olan Türk yavrularını da aynı ülküye göre devrimci olarak yetiştirmekle görevlendirildik. Bugün bu kutsal görevimizi hakkı ile başarabiliyor muyuz? İçim yanarak söyleyeyim ki, hayır... Nasıl başarabilelim, biz "Bakanlık" diyoruz. Çocukların ellerindeki kitaplar "Vekalet" diyor... Derslerimizde "Münakalât Vekâleti" mi, yoksa "Ulaştırma Bakanlığı" mı diyelim? Biz Türkçesini söylerken çocuklar da kitaplardan başka türlüsünü okurlarsa bu işin içinden nasıl çıkabiliriz?

Öz Türkçeyi beğenmeyenler, bunun uydurma olduğunu, halkın anlamadığını söylüyorlar. Oysa halk asıl onların dilinden anlamıyor. Örnek mi, işte:

"Kahvede radyo dinliyorduk. Sıra haberlere geldi. Konuşan bayan "Münakalat Vekâleti" diye bir söz etti. Dinleyenlerin yüzleri bana çevrildi ve bir kişi bunun ne olduğunu sordu. Ben de açıkladım. O anda "halk uydurma dilden anlamıyor" diyenler aklıma geldi. Onlara şöyle bağırmak istedim:

Benim köyüme gelin, köylülerin arasına karışın da, kimin hangi dilden anlayıp anlamadığını gözlerinizle görün, kulağınızla işitin...

Doğru söze ne denir?

Öz Türkçeye "uydurma dil" diyenlerin kulakları çınlasın. Kendilerini halk sayıp halktan haberi olmayanların kulakları

çınlasın. Ama onları dinlersek, şöyle der gibi bir halleri var: "Halkın anladığı dil de dil midir?" Doğru, bu anlayışa da bir şey denmez...

Demet'in geçen sayısında çıkan bir yazı da dikkatimizi çekti.

Kemal Demiralp, köyde devamsızlık işine dokunarak bu alanda karşılaştığı güçlükleri açıklarken, şu acı gerçeği, köylülerin öğretmene söylediği şu cümleyi yazısına eklemişti:

"Değil mi kur'an yok, değil mi eski yazı okutulmuyor, onun için kellemi şuradan alıverseler gene yalan, gene yalan. Hem bir daha çocuk adıyla benim kapıma gelme!.."

Memleketimizde okul çağında olsun olmasın, körpe yavruları ahır köşelerinde dizi dizi oturtup o körpe beyinlerinde hiçbir anlam oluşturmayan, dillerine uygun olmayan yalan yanlış şeyleri hocalar ezberletmektedir. Öğretmenlerin elleri böğründe kalıyor. Çocuğu isteyince köylüden yukarıdaki cevabı alıyorlar.

Dilin durumu bir ayrı, dinin durumu bir ayrı. Allah sonumuzu iyi ede...

Görünen Köy

Gayret dergisinin son sayısında "Eğitim ve Psikoloji" dergisi başyazarı Şükrü Selçikoğlu ile alay eden bir yazı gördük. Şükrü Selçikoğlu nerdeyse günün kahramanı oldu. Hem de zorla yaratılan kahraman. Sorun şu: Selçikoğlu, yazdığı başyazılarda sağa sola çatarken, bir keresinde de Köy Enstitülerinin kapanmasını övmek zekiliğini gösterdi. Bir de baktık, bizim Enstitü yandaşları kalemlerini çekip yürüdüler. Oysa ne var bunda telaşlanacak. "Günün adamı" olmak kolay mı diye hiç düşünmediler.

Millet olarak bir kusurumuz var: Lafla işi birleştirememek, bilimi tutuyor görünüp, duygusal konuşmak, herhangi bir durumu, sorunu; çıkarımıza göre yorumlamak, anlatmak. Nasıl olur da bir Selçikoğlu'nu sorumlu tutarız bu işten?

Okumaktan gözlerimiz yoruldu: dergilerde, gazetelerde gün geçmiyor ki şöyle bir haber görmeyelim:

Türkiye'ye gelen bir yabancı, milliyeti, buraya geliş sebebi ve işi ne olursa olsun, uçaktan ya da trenden iner inmez solu-

ğu Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde almaktadır. Daha doğrusu iktidar ileri gelenlerince götürülüyorlar... İsmi değiştiği halde yine "Hasanoğlan Köy Enstitüsünü ziyaret edenler" başlığı ile radyolarda söylenmektedir. Bu ziyaretçiler, Enstitüyü çok beğeniyorlar, "bu eserinizle övünebilirsiniz" diyorlar. Biz de topluca seviniyoruz, gururlanıyoruz söylenenlerden. Ama yine de bu güzel eserlerimize karşı içimizde sebebini bilmediğimiz bir ekşilik var. Neden, niçin?

Yine Bağdat'taki sağır sultan duydu ki, bu kurumlarımız, ilerleyememiş bazı milletlerce, ilerlemenin biricik koşulu sayılarak taklit edilmektedir. Ama bunu bizimkilere anlatmak çok zor.

Bu durumda yakası yırtılan, bu millet, hiçbir şey kazanmadığı gibi, yıllar geçerken daha gerilere gidenin de bu memleket olduğunu belirtebiliriz. Bu gerçeği hiçbirimiz, ne kadar çırpınırsak çırpınalım, delilsiz ve köksüz görüşlerimizle kapayamayız, değiştiremeyiz. Yani, görünen köy kılavuz istemez. Bu gerçeği hepimiz de görüyoruz. Dıştan değilse bile, içten kabul ediyoruz.

Dilde geriye, eğitimde geriye gitmemek için, sadece gözlerimizin görmesi yetmiyor anlaşılan. Ama kulaklardaki pamukları nasıl etsek de çıkarsak...

Demet 24, Nisan 1955

Esir Kampları

1940'da kurulan ve yurdun yirmi bir yerinden köylere ışık ulaştırmaya başlayan Köy Enstitüleri hakkında, en büyüğümüzden en küçüğümüze kadar açtık ağzımızı, söylemedik söz bırakmadık. Neler yoktu bu söylenenlerin içinde: Şehirliyi okutmadan köylüyü okutmanın gereksizliği, köy çocukları okuyup da uyanırsa dağda davar gütmeye, tarlada çift sürmeye adam kalmayacağı, bunların böyle toplu olarak okutulmasında gizli bir amaç olduğu... söylendi. Ne kirlilikleri, ne ter kokan boz elbiseleri, ne giyinmesini kuşanmasını bilmedikleri kaldı. Sayıp döktüler yıllarca. Ama bu yermeler, kuşkulanmalar sürüp giderken, Köy Enstitüleri de bu dedikoduculara sırt çevirip memlekete 20.000 öğretmen ve sağlık memuru yetiştirdi. Bu geminin lafla değil, ancak alınteri ile yürüyeceğini biliyordu bu kurumlarda çalışanlar. Yine biliyorlardı ki, bu bir büyük uyanışın kararlı başlangıcıydı. Kürdün göçü gibi gide gide düzeliyor, bu arada memleket hizmetine öğretmen yetiştiriyorlardı. Ta ki milletin uyanması, okuması, yani dünyaya gözünü açması aleyhine işleyen dedikodu mekanizmasından çıkan kurşunlar etkiledi ve bu ulusal kurumlar, hakkıyla meyve verecekleri bir dönemde darmadağın edildiler. Ama bu arada birçok yabancı ülke, cehaletten kurtuluşun tek yolunu bizim bu kurumlara öykünmede gördüler. İşin burası kimsenin umurunda değil. Biz maksada bakıyoruz: maksat köylüyü okutmamak. Köy Enstitülerini yıktığımız halde ölülerini de rahat bırakmıyoruz. İşte son günlerde on beş yıldır süren ve ulusal yürüyüşün önüne set çeken saldırıların birine daha tanık olduk ve şaşırdık. Hırsını alamayan aydın taslağının yazısının özü şu kısımlardan anlaşılır:

"Köy Enstitülerinin kaldırılması, son yıllarda yaptığımız müsbet işlerin başında gelir. Köy Enstitüleri fikrini hâlâ bir

sıtma ateşi içinde tekrarlayıp ah çekenleri, bu hastalıklarıyla başbaşa bırakmak en münasip çaredir. (Eğitim ve Psikoloji: sayı 13, Aralık 1954- Ş. Selçikoğlu)"

"Yazık olmuş, vah vah... Neydi onlar? Kuş uçmaz, kervan geçmez, kurak susuz dağ başlarında esir kampları gibi bir yer. Orada bilgi düşmanlığı, şehir ve şehirli düşmanlığı, kıravat, gözlük aleyhtarlığı yapılır. Kalem kâğıt yerine, çapa, kürek, orak, örs, çekiç iş görür. Kim bunları toplamış bu dağ başlarına?

Kim bunlara bu dağ başında medeniyete saldırma hakkını vermiş? Bir de baba edinmişlerdi. Bektaşiler misali sırları babaları ile yakın müritleri arasında kalıp gitti. Birkaç yerde mahrem toplantılarda nutuklar çeken baba, Hitler edası ile bir başka meçhul semte hareket eder. Neydi bu devrin manası? Bu devre mi yazık oldu? Memleket bütünlüğünü köylü şehirli diye iki kampa ayırıp birbirine düşmanlık hislerini körükleyen sinsi sisteme mi yas tutuyorlar? Bu telkinler altında vali, kaymakam, nahiye müdürü, muhtar ve eski öğretmenlere açılan taarruzun hedeflerine mi yazık oldu? Köy Enstitüsü adı verip ücra köşelerde kurduğumuz esir kamplarına mı? Köy Enstitüsü ve köy davası, yüzlerinde milli ve vicdani bir maskedir. Altındaki tek şey sınıf davasıdır. Aynı dergi. (Sayı 17, Nisan 1955).

Maddi ve manevi bakımdan, Türk köyleri ile şehirleri arasında büyük uçurum bulunduğunu, bizden başka yabancı gözlemciler de gördü ve açıkladı. Örneğin: 1950'den önce yurdumuza gelen İngiliz Tarihçisi Profesör Arnold Tooynbe, bu büyük uçurumu kapatmak için vakit geçirmeden aydınları köye göndermemizin gerekli olduğunu söyledi...

Kime söylüyorsun bay Profesör? Bu uçurumu kapatmayı, köylüyü uyandırmayı bir "sınıf davası" olarak anlayan bizim aydın taslaklarına mı? Asıl böyle, bir yılan zihniyetiyle, yılan uykusuna yattıkça bu sınıf ayrılığının sürüp gideceğini düşünemeyenlere mi? Bunların iki santimlik bir dünyası var gözlerinde. Sakın o dünyalarını bozmayın. Köklü hiçbir olumlu düşünceye dayanmayan görüşlerini, fikirlerini ikide bir ısıtıp ileri sürmekten başka bir işleri de ne yazık ki yoktur.

Köylünün öğretilip eğitilmesinden korkarlar. Sebebini sorarsanız, "Davarı kim güdecek, çifti kim sürecek köyde. Okuyanlar

köyde durur mu" derler. Okuyan ya da okumayan köylülerin şehre göç etmesinden korkarlar. Köyler boşalıyor, herkes rahatını düşünüyor, toprağı kim işleyecek? derler. Köylünün şehre salt rahat için göçmediğini, bunun türlü sosyal sebepleri olduğunu, başında da bunların dünya ilerlerken, şehirlerde olanaklar iyileşirken, üvey sınıf sayılarak dertleriyle başbaşa bırakılan köylünün daha fazla dayanamayıp kente taşındığını anlatamazsınız...

Sınıf davasının olmamasını istiyorsak, samimi olarak köy eğitimine yönelmiş her hareketi hiç değilse hoş karşılamalı değil miyiz? Ama biz bayram haftası dedikçe emmim hâlâ kapı tahtası anlıyor...

Aydın'ından, kendini bilgisizliğin elinden kurtaracak çareleri beklerken, beklediğinin karşıtını ve güç-bela bulunan çareleri aydınların baltalamasını görmek de, Türk köylüsünün alın yazısı imiş meğersem...

Babadan kalma, uyuşuk, ezberci -Aman aman da Bergama, kazan kazan da ver bana- yöntemlerini özlediğimiz besbelli. O, Köy Enstitüleri fikrinin arkasında bir şeyler arıyor. Acaba asıl bu milletin geriliğini daha sürdürecek şeylerin, onun fikirleri arkasında olmadığını kim iddia edebilir? Gözleri aydın olsun: "Esir Kampları" yerlerini çoktan eski usule bıraktı. Fakat, bu yüzde yüz Milli ve Türk buluşu kurumların ölüsüne bile dil uzatan softalar, ne vakit yerlerini gerçek Türk aydınlarına bırakacaklar? Bunu beklemek de kaderimizde varmış...

Demet 26, Haziran 1955

Kolejde Havalar...

Türk Eğitim Derneğince yayınlanmakta olan aylık bir dergi çıkar. Adı da "Eğitim"dir. Türk Eğitim Derneği'nin nelerle uğraştığını, ne gibi işler başararak eğitim alanımıza yararlı olduğunu kestirmek nasıl güçse, bu derginin niçin çıktığını ve eğitimle, yani adıyla olan ilgisini anlamak da o kadar güçtür. Daha çok Ankara Koleji yöneticileri ve öğrencilerinin yazılarını, resimlerini yayınladığından kolejin özenti olmaktan ileri gidemeyen bir dergisi de diyebiliriz buna. Nasıl demeyelim ki: Fatma Mekik'in başhemşire olduğuna ilişkin bir haber koy ve yanına resmini ekle. Sayfanın birini o tutarken, karşı sayfaya da kolejin yeni evlenen öğretmenlerinden birinin eşiyle birlikte ve kolej müdürü çiftleri kutlarken çekilmiş resmini koy. Araya: "Sessizce ilerleyen / O ırmak mı / Böyle / Bir küçük kuş öttü / Çiçek açmış / Bütün kiraz ağaçları / Mesut / Olsak mı?" diye bir şiir yerleştir.

Vakıflar Bankasının ve İller Bankasının reklamlarından sonra, Bataklıklarda Hayat adlı çeviri tefrikayı ekle. Onun ardından kolejin kızlar pavyonu kısmına bakan muavine hanımın masada çalışışını gösteren resmi gelsin. Böyle daha birçok resimlerden sonra, "Gülay'ın Nişanından Notlar" ve resimlere sıra gelsin. Nişan haberi ile birlikte, nişan törenine ilişkin tam on ayrı görünü... Daha sonra resimlerin çeşidini de, sayısını da hesap etmek zorlaşıyor. Arkadaysa şiirden biraz ileri gitmiş evlere şenlik özenti bir hikâye... Kapaktaki dört ayrı kızımızın dört ayrı pozunu da unutmamak gerek... Her sayı ötekinin aynısı üstelik...

Forum'un 1 Şubat'ta çıkan 45. sayısının "Okuyucuların Forumu" sayfasında dikkate değer mektuplar var yine. Yine diyorum, çünkü derginin bu sayfası ilgi ile izlediğimiz bir sayfa olduğu gibi, çeşitli yurt sorunlarına derinden ve sağlamca, yetkiyle dokunan türlü görüş açısından gelmiş türlü fikirleri gördüğümüz sayfadır da. Elimizde bulunan son sayıda "Laiklik ve Din" adlı güncel bir mektup ve onun yanında aynı konuda bir ayrı mektup yer almaktadır. Ankara'dan A. Korkut'un yazdığı bu ikinci mektup okullara koyulacak din derslerine değinmekte ve şöyle bitmektedir: "Bir taraftan güneş sistemini, dünyanın oluşumunu, hareketlerini inceleyen müsbet bilim, diğer taraftan kâinatın "yaratılışını" yüzyıllar öncesinin inanışlarıyla izaha çalışan din dersi... Bu garip öğretim sistemi sonunda, devrim Türkiyesi okulları üç tip öğrenci yetiştireceklerdir.

1- Öğrenci müsbet bilimler ile kendisine din dersinde öğretilenleri mantıkî ve sağlam bir düşünüşle karşılaştıracak zekâya, imkâna ve muhakemeye sahipse, dini düşünüşün hurafelerini bırakarak müsbet bilime inanacak...

2- Öğrenci tutucu bir çevreden geliyor ve muhakemesi fazla gelişmemişse müsbet bilimi tamamen inkâr edip yalnız din bilgilerine inanacak. Kemalist Türkiye'nin öğretim kurumlarından bu tip fertlerin yetişmesini hiçbir gerçek yurtsever iç huzuru ile karşılayamaz.

3- Okullarımızdaki müsbet bilim derslerini öğretmenleri ve öğretiş sistemleri esasen genel bir bilimsel görüş verecek kuvvette olmadığı için, öğrencilerin çoğunluğu din dersleri ile müsbet bilim dersleri arasındaki çelişmeyi göremeyecekler; bunları karşılaştırıp sonuçlar çıkarmaya ihtiyaç ve lüzum duymayacaklardır. Sonuçta birbirini yıkan iki fikir sistemine de inanan, yahut hiçbirine inanmayacak kadar kayıtsız olan öğrenci tipleri çoğunluğu oluşturacaktır. Kafasında bu derece çelişik fikirler taşıyan veya bu derce kayıtsız bir sözde aydınlar zümresinin, yarın memleketin yüksek meslek kadrolarına dağılacağını bilmek Türkiye'nin geleceği bakımından bir hayli kötümser olmamız için kâfi bir sebeptir."

Aynı sayfadaki mektuplardan birisi de hümanizm üstünedir. Hümanist bir insanı tarife çalışan, ancak bilim seven bir

insanın hümanist olabileceğini açıklayan mektup yazarı, "Eğer çocukluğumuzdan beri, belirli çevrelerin kendi çıkarlarına, kafanıza soktuğu önyargılara göre düşünüyor, dünyanın değişmeyeceğine inanıyorsanız, yalan söylüyorsunuz... Doğruyla yanlış, ileriyle geri, haklıyla haksız arasındaki kavgada kimden yanasınız?" dedikten sonra, yazısı şöyle bitiyor:

"Hümanizmi bir solukta tanımlamak gerekse: 'Yalana dayanan, bilime karşı olan her düzeni yenerek, insanın yazgısını yine insanın eline veren bir öğretidir' demek yerinde olur."

Dibi Bulunmaz Dert

1 Şubat tarihli Dünya gazetesinin "Herkesin Sütunu"nda bir mektup okuduk. Aydınlardan ve idealist gençlerden, her gün şehirde alınıp okunan binlerce gazete, dergi ve kitabın atılmaktansa, bunların yokluğu içinde kıvranan öğretmenlere yollanmasını dilemektedir. Öğretmenlerin, kendilerinin okuyacakları bir şeyler bulamadıkları gibi, öğrettiklerine okuyacak bir şeyler verememekten dolayı bedbaht olduklarını, oysa bir çobanın bile tren yolcularından gazete istediğini yazıyor. Mektubun sonunda dileğini yineliyor ve azıcık posta masraflarına katlanarak isteklerinin yerine getirilmesini aydınlara ve idealist gençlere duyuruyor... İşin garip ve gerçek yanı, mektup sahibi Akçaabat ilçesinin merkez ilkokulu öğretmenidir. Gelecek yayınları köy öğretmenlerine dağıtacağını vaat ediyor.

İmdi, bu tip dilenciliklerle köy öğretmeni ya da uzak köşelerdeki öğretmenler bir şey kazanırlar mı, kazanacaklar mı? Kazanacaklarını düşünsek bile, aydınlarımızın ve idealist gençlerimizin kendilerine özgü başlarından aşkın işleri yok mu? Onları düşünebilecekler mi bakalım. Bize kalırsa, helva sargısa ya da şapka bükeci olmadan köye yetişiyorsa gazete, ne pahasına olursa olsun, kırıp döküp kendi ceplerinden almalı öğretmenler. Elden gelen övün olmadığı gibi, tadı da olmaz. Paramıza kıyarak almak, tatlı canımıza kıyarak onlardan faydalanmamızı gerektirir. Aksi halde, dostlar alışverişte görsün, olur. Yok eğer, köye gazete gelmiyor, postanın eli uzanamıyorsa onu söyleyin, hep birlikte bağıralım. Kaldı ki, köy öğretmenlerini kendine araç yaptığı da akla geliyor mektup sahibinin.

Belki de, bu işten köy öğretmenlerinin haberi yoktur. Onun adına neler yapılmıyor ki!

5-6 yıl önce, bir şehrin 400 öğretmeni de birleşerek yazarlara mektup yazdılar ve yollanacak bir kitaptan 400 "Münevver Öğretmen"in yararlanacağını söylediler. Kahve köşelerinde akşamlara kadar döküp saçtıkları parayı biriktirseler, dünyanın kitabını alabilirler ama, içten istemiyorlar ki. Kültür araçlarına karşı davranışımız bu olunca, ondan alacağımızın ne olduğunu kestirmek zor değildir. Üstelik köy öğretmenlerini de yüzümüze peçe gibi gererek yapıyoruz bu işi.

Bana öyle geliyor ki, köy öğretmeni para bulsa canının istediği dergi ve gazeteyi her türlü zorluğa göğüs gererek ayağına getirtme yollarını arar. Bugün, bunu yapanlar çok hatta.

Aydınlardan gazete isteyebilirsiniz. Ama köy öğretmenleri için değil, kendiniz için isteyin. Eğer köy öğretmenine gerekse, bırakın kendisi istesin... Atalar ne demiş "deveye yaprak gerekince kendi uzanır alır." Köy öğretmeni, her şey gibi kültürün de alınteri ile kazanılacağına inanmıştır. Akçaabat'lı öğretmenin giriştiği iş ise bunu kazandıramaz...

Demet 31, Mart 1955

Bayram Haftası

Köy Enstitülerinin adları değişmiş ve 17 Nisan günü resmen bayram olmaktan çıkmışsa da, eskisinden hiç de farklı olmaksızın yine bu büyük günün önemi üzerinde durulmakta, bayram gönüllerde kutlanmaktadır.

17 Nisan 1956 Köy Enstitülerinin kuruluşlarının 17'inci yılı dolayısıyla basınımızda çok yazı çıkmıştır. Bu arada Cumhuriyet'te Hasan Ali Yücel, Dünya'da Cavit Orhan Tütengil birer yazı yayınlamışlardır. Tütengil yazısını şöyle bitirmektedir: "Akıl, ayırıcı hislerin, küçük hesapların üstüne çıkınca, Köy Enstitüleri sistemi üzerinde yeni baştan durmak, kaçınılmaması gereken bir kazanç olacaktır..." Bu yurdun geleceği için bundan daha iyi bir dilek bulunamaz. Bu sorun üzerinde durmayı göze alacak bir babayiğit Türk eğitiminin başına bir gün olur gelir... diyerek avunalım.

Tan gazetesi de 17 Nisan günü özel bir sayfa ayırarak Köy Enstitüleri hakkında yazılar ve Köy Enstitülerinde vaktiyle yapılmış çalışmalarla ilgili resimler yayınlamıştır. Köy Enstitüsü çıkışlı yazarların eserlerinin bir listesini de verdi. Aynı sayfada, Köy Enstitülerinin kurucularından olan H. Tonguç'un çok güzel, sorunu kökten ele alan bir yazısını gözlerimiz yaşararak okuduk. Yazar Türkiye'nin neler yitirdiğini soğukkanlılıkla anlatıyor. Sayfamız dar olduğu için yazıyı buraya parça parça bile almak zor. Demet aktarıp yayınlarsa iyi olur.

Gazetenin aynı sayfasında Mansur Tekin'in "Köy Edebiyatı" adlı yazısı var. Köy Enstitüsü çıkışlı yazarların yarattığı köy yazınını anlatan yazar, yazısının bir yerinde "Buz gibi su kaynakları başında kaval çalan mutlu çobanlar, şehir insanları gibi, incir çekirdeğini doldurmayacak küçük şeyleri dert edinen hikâye kahramanları, aralarına birgün için karışıvermekle

dertlerimizi unutturacak cennet tabloları yok. Bunun yerine, sert ve acımasız doğa ortasında ve kendi yazgısına terk edilmiş yığınların bizim süslü hayallerimizi alt üst edecek çetin hayatları dile getirilmektedir" diyor.

Forum dergisi de 15 Nisan sayısında Köy Enstitülerinin yıldönümü dolayısıyla uzun bir yazı yayımlamıştır. Açılmalarıyla memleketin kazancının neler olduğunu sayılarla veren yazar, Türk eğitiminin bu en çetin ve büyük atılımının ikinci kez yapılmasının gerekli olduğuna değinerek yazısını şöyle bitirmektedir:

"Yabancı milletlerin bile örnek tutmak istedikleri Köy Enstitüsü sisteminin, biz gerçi bir politikacı tekmesiyle yıkılmasına göz yumduk, ama hiç değilse, bize öğretilenlerden faydalanmamak günahını işlemeyelim. Köy Enstitülerine temel olan ana fikir, kanımızca bugün kalan canlılığını korumaktadır. Kurum olarak enstitülerde tatminkâr görünmeyen noktaları ıslah etmek daima mümkündü. Bunları ıslah edecek yerde, baltalamanın çok ağır bir hata olduğuna, bugün her zamandan fazla kaniyiz..."

Kapı Tahtası

Bu atılımın önemini kavrayamadığımız için sürdüremedik, yıktık. Bu güne kadar çok şeyler kazanacak olan köylümüz onlardan yoksun kaldı. Hayatının, ekonomik ve kültür yönüne hiçbir hareket gelemedi. Biz işin bu yanlarını düşünmeden, şehirdeki olanaklara doğru yetersiz, sistemsiz iş yerlerine doğru koşan köylüleri hep yadırgıyor, onlardan tiksiniyor, hem de onlar köyden ayrılmasınlar diyoruz. Gazetecinin birisi de Galata rıhtımında sabahın erken saatinde gördüğü sefil bir köylü kümesinden yakınıyor, belediyeyi göreve çağırıyordu. Bizden önce Forum'da Osman Oğuz cevap verdi ona:

"Sayın İstanbul efendisine açıklayalım: Onlar makinanın alt üst ettiği, yoksulluğun hüküm sürdüğü, yanlış bir ekonomik politikanın uygulandığı, bilmediğiniz ve üzerinde kafanızı yormadığınız bir ortaçağ dünyasından geliyorlar. Onlar işsizliğin yakıp kavurduğu kentlere son bir ümitle geliyorlar. Toprağından kopan bu insanların boşalan güçlü kollarına büyük kentlerde iş

alanları açılmadıkça, yeterince endüstri kurumları kurulmadıkça, bunun sonu gelmeyecektir."

Daily Express gazetesinin yazdığına göre, Amerika'da 4 yıl içinde 600.000 küçük köy tamamen boşalmış ve ortadan kalkmış. 1950'den önceki 20 yıl içinde boşalan köyler ancak 3.000 kadarmış. Boşalma çok hızlanmış. Sebebi, köylülerin daha kazançlı işler bulmak ümidiyle şehirlere akın etmeleriyle açıklanmaktadır.

Hükümetler olanaklarını şehir dışına çıkarmaya, köylere ulaştırmaya ciddi bir gayret göstermedikçe, böyle olmamasına olanak var mı?

Memleketin kıyısında köşesinde yaşamakta olan yığınlar da yaşamak, yaşamak için uyanmak, dünya nimetlerinin hepsinden ve uygarlığın verilerinden yararlanmak istiyorlar. Bunu anlamazlığa gelemeyiz ve lafla önünü de alamayız.

Perde Arkası

Yukarıda Osman Oğuz, köylülerin şehre akın etmelerinin sebeplerine değinirken "Onlar makinanın alt-üst ettiği yerlerden geliyorlar" diyordu. Gerçi makinalardan önce de bu akın böyleydi; ama makinalar her yerine gitmedi ki yurdun. Dört toprak ağasının makina almasını büyütmesek iyi olur.

Bunun gibi, Dünya gazetesinin 17 Nisan sayısında da bir resim çıktı. Çankırı köylülerinden birisi boyunduruğun bir yanına eşek sıpası, bir yanına kırık boynuzlu manda yavrusu koşmuş, karısını önüne düşürmüş, kendi de tutağa yapışmış, sabanla tarla çiziktirmektedir. Resmin altında şöyle yazılı: "TRAKTÖRDEN SONRA..." Yukarıdaki manzara, medeniyetin gelişim doğrultusunun tam karşıtı bir gidişin sonucudur. Karasaban ve mandadan traktöre geçmiş olan uygar dünyanın aksine, Anadolu köylüsü, 1950 sonrasının traktör furyasını yedek parçasızlık yüzünden böyle atlatmaya çalışmaktadır. Traktörler gelir gelmez D. P. liderlerinin yüksek konuşmalarına kapılanlar emektar öküzlerini elden çıkarıp da bugün yine karasabana muhtaç olunca, şimdi uyuz eşekle boynuzu kırık manda yavrusuna kalmıştır..."

Resmin çekilmesi, birinci sayfada büyütülerek yayınlanması, çok gerçekleri bize anlatması bakımından ilginç bir olaydır. Yalnız, sayın gazete, bu işin öteden beri sürüp gelmekte olan ilkel tarla sürme şekli mi, bırakılarak motora dönülüp, motor yatınca yeniden başvurulan şekil mi olduğu üzerinde durmalıydı. Bizce, Anadolu'nun çok yerinde çiftçilerin büyük çoğunluğu bu şekilde tarla sürer, ekin kaldırırlar. Motor alabilenlerin yüze gelmiş zengin ağalar olduğunu kabul etmek gerekir. Resimdeki gibiler ise, motordan önce de, sonra da aynı durumdadırlar. İş yedek parçaya bağlanacak kadar basit değildir. Yüzyıllardır üzerinde durulmadan işleyip gelen bir yaradır. Motor almada ve yurda yaymada güdülen yanlış politika da buna tuz biber ekmişse, sorunu o yönden ele almak gerekir. Perdenin arkasında oynanan oyun, en acı ve gerçek oyundur. Yedek parçanın iyileştireceği türden değildir.

Demet, 1958

Ağlatı

Bazı kavramlarımız vardır ki, üzerinde fazla düşünmeden, anlamını tam olarak benliğimize sindirmeden, kendi babamızın bize bıraktığı bir şey gibi hemen tekelimize alıveriyoruz. Üzerinde kimsenin hak savı ve el izi olmasın istiyoruz. Söylemek istediğim kavramlar öyle beri benzer kavramlar değildir. Zaten küçük taştan okka çıkamayacağına göre, kimsenin büyükleri bıraktığı yok. Bunlar "vatanseverlik", "milliyetçilik", "köycülük" vs. gibi kavramlardır. Öyle anlar gelmiştir ki, tüyü bile kıpırdamadan:

"Ali ile tanışıyor musunuz? Çok vatanperver bir çocuktur!"

Ya da:

"Veli'yle tanıştırayım seni, milliyetçi gençlerimizdendir!" biçiminde onu buna tanıştıranlar görmüşümdür. Sanki Ahmet'in o konudaki duyguları tartılmış; Mustafa'nın Ali'den daha az milleyetçi veya vatansever olduğu enine-boyuna incelenmiş gibi. Günlük hayatımızda sürüp giden bu ayrıcalık, betime gidiyor doğrusu. Ama betime gitmekle kalsa ne güzel. Zaman zaman yüreğimi de burkuyor. Oysa hepimiz bu memleketin kucağında büyümüş, acı tatlı çetin yaşam koşullarına göğüs gererek yaşamaya çalışan vatan çocuklarıyız. Kim çıkar da ötekine "ben milliyetçiyim, sen benim kadar milliyetçi değilsin" derse, orada yakasından tutup sürüm sürüm süründürmelidir. Ta beyinsizliğini anlayana kadar.

Bunları niçin söylüyorum? İstanbul dergisinin Mayıs 1956 sayısında çıkan Mehmet Kaplan'ın bir yazısı tekelcilik peşinde de, onun için.

İdeal ve İdeoloji yazan Remzi Oğuz Arık'ın köycülük yönünü incelemektedir yazar. Meğer bu alanda varsa da Arık'mış yoksa da Arık'mış. Sade bu alanda olsa neyse milliyetçilikte de öyleymiş.

"Bugünkü Türkiye'nin en mühim meselelerinden biri olan köy ve köylü meselesine Gökalp pek az temas eder. Halbuki Remzi Oğuz'un düşünceleri arasında bu konu en mühim yeri tutar" diyerek yazıyı sürdüren yazar "Remzi Oğuz'un düşünce hayatı Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra başlar. Bu devirde hür ve müstakil bir Türkiye vardır. Esas mesele onun kalkınmasıdır" demektedir. Remzi Oğuz Cumhuriyetten beri bu esas kalkınma meselesinde elle tutulur ne yapmıştır? Bunu anlatmıyor Bay yazar. İşin bu yönü onun ve onun gibi düşünenlerin umurunda değildir.

Ne yapmış Bay Arık: "Köylerimiz ve Köycülüklerimiz" adlı bir makale yazmış. İdeal ve İdeoloji adlı kitabında da yer alan bu yazısında, şehre doğru akın eden köylülerin eski yerlerinde yaşamalarının uygun olduğunu söylemiş ve "köylü köyünde geçimini temin edebilirse şehre gelmez, alıştığı muhiti bırakmaz, diyerek Köylüyü köyünde kalkındırma ilkesini öne sürmüş (!).

İşte hepsi bu. Aksini savunan bir ahmak bile bulmak güçken yine de bulunmaz bir Hint kuması imiş gibi bu iki satırına vurulmasına bir şey diyemeyiz Bay Kaplan'ın. Ama Bay Arık'a vurulmakla kalmıyor; ondan başkalarına vurmaya yelteniyor. Bay Arık dururken, köy konusunda kime söz düşer? Meclisteki bir konuşmasında Köy Enstitüleri sistemine şiddetle saldırmış olan rahmetli Arık, yaşasa önderi bulunduğu Köylü Partisiyle Enstitülerden daha iyi bir sistem bularak köyleri kalkındırma işini yoluna koyabilir miydi, onu bilemeyiz. Yalnız Enstitülere saldırırken, onların iyi kurumlar olmadığını söylerken, başka bir yol göstermediğine göre, hislerine kapılmış olarak konuşmuş olduğuna inanmak yanlış olmaz.

Gelelim Bay Kaplan'ın düşüncelerine: O üstadından çok ileri gidiyor. "Köyün manevi temellerini yıkmakla işe başlayan Köy Enstitüsü kurucuları gibi hareket etmenin; Mahmut Makal ve arkadaşları gibi, sadece feryat ederek yazılar yazmanın, yani bu solcu hareketlerin köye hiçbir faydası olmadığını" ileri sürüyor.

Köy Enstitüsü kurucuları, köyün hangi manevi temelleriyle oynamışlardır? Muhakkak ki, köylü çocuklarının kitle halinde okumaları için en pratik yöntemleri bulmuşlar, onların beyin-

lerini harekete geçirmişler, insan olduklarını onlara duyurmuşlardır. Bunun sonucu nereye varacaktır? Belki bir gün, Bay Kaplan'ların pabucu dama yollanacak, millet çocuğu olarak onlar da söz sahibi olacaklardı. Köylü-şehirli ayrılığı ortadan kalkacaktı. Bu, Bay Kaplan'a hakaret olurdu belki. Öyle ya efendilerine köle olmak Türk milletinin geleneğidir Bay Kaplan'a göre. Bu temel sarsılırsa efendi-uşak ikiliği kalkacak ortadan. Olur mu Bay Kaplan'a karşı bu saygısızlık? Manevi temelin yıkılmasından meydana gelecek sonuç, bu olabilirdi bizce. Eğer başka türlüyse söylesin Bay Kaplan da dinleyelim...

Aşağıya doğru, sanımıza hak verdirecek cümlelere rastlıyoruz: Köylü yazarları, Enstitüden yetişen Mahmut Makal ve arkadaşlarını kastederek "Ellerinden hiçbir şey gelmediği besbelli. Onların yaptıkları tek şey, köyün çoktan bilinen sefalet ve geriliğini istismar etmeleridir. Bu da Türkiye'yi dünyaya rezil ve kepaze ediyor." Bu ise yakışık almazmış. Dünya duyacak diye, Kaplan gibiler duyacak rahatsız olacak diye, ne köyden, ne köylüden söz edilmemesi gerekirmiş onca. Öyle ya ne oluyor şu köylü çocuklarına, gidip koca koca insanların rahatını bozuyorlar. Bırakın efendiler istedikleri gibi at oynatsınlar meydanda. Köylüyü isterse ilerletsinler, isterlerse çağdaş medeniyet seviyesine çıkarsınlar, isterlerse manevi temelleriyle asırlarca bağlı tutsunlar. Bu onların bileceği bir iş, ne oluyor bu Köy Enstitüsü'nde kafası karıştırılmış sizlere?.. Okuyun Bay Kaplan'ın yazılarını. Ne demiş Remzi Oğuz Bey bakın; "Köy bu delikanlılar tarafından kalkındırılamaz... Bu devlete düşen bir vazifedir!" Hem de 1943'de söylemiş bunu. Ne ileri görüş. Bu delikanlılar ne vakit demişler köyü ancak biz kalkındıracağız diye? Dememişlerdir; demezler de. Bu işin ancak devlet babanın eliyle düzen alabileceğine onlar da iman etmişlerdir. Ancak, devlet baba ele alacak diye, elleri kolları bağlı durup durmayacaklarını da bay Arık'a veya Kaplan'a sorsalar sevinirlerdi galiba üstadlar. Akıl hocalığını elden bırakmaması Bay Kaplan'ın böyle bir duygunun esiri olduğunu gösterir.

Yazısının sonuna doğru da Mahmut Makal zihniyetinde olanlar ve köylünün duygularına, düşüncelerine saygı göstermeyenler, kendilerini köylüden ayırmışlardır ve köylü üzerinde

müessir olamazlar diyerek Gandhi'nin yolunu salık veriyor. Gandhi gibi halkın ruhuna ve kıyafetine girerek sabırla yürüyen idealistlerin köylüyü kalkındırabileceğini, Halkın, ruhi temayüllerinden istifade ile Türkiye'nin kalkınacağına inandığını tekrarlıyor. Üstadı Remzi Oğuz'un kitabını okuyanların da bu yola döküleceğini sanarak, bu fikrin aktüel hale geldiğini ve bilhassa milleyetçilerin okumalarını salık vererek yazısını bitiriyor.

Madem milliyetçilere salık veriyor, bizim Köy Enstitüsü çıkışlılara söz yok demektir. Çünkü biz, onların anladığı gibi, bilhassa milliyetçi olanlardan değiliz. Bu hakkı kendileri de vermiyorlar zaten. Bilhassa milliyetçi, orta milliyetçi, az milliyetçi diye vatandaşlar arasında bir ayrım yapmak elimizden gelmediği için, bu ağlatıya seyirci kalacağız. Yıllar yılı yaptıkları gibi biraz daha söylesinler, biraz daha yazsınlar. Ta ki, Köy Enstitülerini kuranların yirmi bin öğretmen yetiştirerek memleketi toptan uyandırma yoluna koymalarının memleket yararına bir iş olduğunu anlayıncaya kadar ve kaç yüz yıl söyleseler, böyle on yılda yapılan kadar olumlu iş yapamayacak düzeyde olduklarını kavrayana kadar.

Köy Enstitüleri, en ileri eğitim ilkeleriyle ve çağdaş Batı anlayışıyla kurulmuşlardır. Cumhuriyetin ilk yılından beri bu işe kendini verdiğini söylediği Arık ve Bay Kaplan bizzat kendisi Türk milleti için, Türk köylüsü için neler yapmışlardır? Onları açıklasınlar. Görelim, karşılaştıralım.

Sonra ellerinden bir şey gelmiyor dedikleri öğretmen, yazar köy çocukları halen köylerde çalıştıklarına göre bunu vatan hizmet saymayıp da, dergi sayfalarında kimseye yutturamayacakları modası geçmiş fikir çürüklerini sıralamakla kendilerini büyük vatanperver olarak öne sürmelerine gülmemek elden gelmiyor. Gülünmeyecek yanı varsa söyleyin de, hallerine birlikte ağlayalım dostlar!

Demet, 1956

Naylon Aydın

Demet'i sürekli olarak izlemekte olan okurlarımızca guman (meçhul) değildir ki, bu sayfada aydın kavramı üzerinde sık sık durduk. Bunun yanında yurt sorunları üzerinde düşünen ve düşüncelerini yayınlayan aydınların davranış ve görüşlerini de incelemeye çalışmışızdır. Bir keresinde aydın'ı tanımlamaya uğraşırken, sözü özüne uyan, inandığı bir fikri sonuna kadar, her yerde ve her durumda savunan; kulaktan dolma bilgilerle, hislerine kapılarak hareket etmekten sakınan, kısaca, olduğu gibi görünmekten ve göründüğü gibi olmaktan korkmayan vatandaşlara aydın diyebileceğimizi söylemiştik... Eğitim ve Psikoloji dergisinin Haziranda çıkan sayısının başyazısı yine bu konuya değindiğinden biz de aynı konuya eğilmek istiyoruz bu kez.

Türkiye Psikoloji Derneği'nin organı olan bu derginin başyazısının adı Naylon Münevver, yazarı Şükrü Selçikoğlu'dur. Yazar bu yazısında, Amerika'da, İngiltere'de, Fransa'da, Almanya'da... okuyup dönen, döndükten sonra da hep oraları düşleyerek yaşayan aydınlara getiriyor sözü; bu durumun bir tembellik sonucu kendimizi, kendi kültürümüzü unutuş olduğunu açıklıyor:

"Hem Türk olmak, hem başkalarına hayranlık duymak yanyana yaşayamaz. Hayran olmak tembelliğin, ümitsizliğin, kendini aşağı görmenin, kafasızlığın bir neticesidir. Ağzını açıp bir fikri ileri sürerseniz cevabı hazır: Yok azizim, bu mesele Amerika'da, Paris'te, Londra'da böyle değil. Hazretle konuşulmuyor, mutlaka size ağız dolusu hayranlıkla tahsil ettiği diyardan misaller verecek; yapacağınız iş için o diyardan örnekler verecek..."

Ağız dolusu hayranlık olur mu olmaz mı, pek bilinmez ama, inanılmayan bir görüşün zorlamayla yazıldığını anlamak

zor değil. Bir kere hayran olacak, örnek getirecek nedenleri olmayan ülkelere öğrenci yollamak baştan yanlış bir tutum olacağına göre, öğrenci yollarken, bizden daha ileri gitmiş ulusların okullarını seçiyoruz. Orada hayran olacakları, benimseyecekleri, bize örnek olabilecek izlenimleri varsa, bunu söylemeleri suç olabilir mi? Küçümsenecek bir yön var mı bunda? Yok eğer yaban ellerine gitmek tümden iyi bir iş sayılmıyorsa yazarca, neden kendisi birle ikiyle kalmıyor da boyuna fırsat kollayarak gidip duruyor. "Bana bakmayın, ben başkayım", derse kendisini dev aynasında gören böyle aydınlarıyla Türkiye ne kadar övünse azdır. Hem sonra, kendimizde örnek olabilecek, özgün neyimiz var ki, yabandan örnek almaya çekinelim. Ufacık bir derdimize çare bulmak için yabancı uzman çağırma hastalığımızı iyileştirmek için de, yabanda öğrenci okutarak yerli uzman yetiştirmekten daha iyi yol bilir mi acaba bay yazar? "Yabancılara örnek olacak hiçbir şeyimiz yok diyorsun; "Köy Enstitülerini örnek alıyorlar!" derse buna, bir kere Köy Enstitülerinin kapanışını alkışlayan ve orada yetişenleri cahil, nalbant, o kurumları da Esir Kampı olarak yine dergilerinin bir başyazısında yazdıklarına göre, yanlış konuşmuş olurlar. İkincisi örnek verilecek malı ya da kurumu olmayan millet, ileri milletlerden örnek almak zorundadır. Bizim "Türk" markalı bir malımız yabancılarca bilinmediğine göre, örnek verme yanımızın yokluğunu bilmeliyiz. Almaksa ayıp değildir. Bizim Köy Enstitülerini örnek alanları ayıplayan aydın çıksın o ülkelerde, sanmıyorum. Örnek almayı onurumuza yediremiyorsak, her şeyimizi silip süpürüp atmak gerekir. Örnek: Bay yazarın öğretmen bulunduğu Gazi Eğitim Enstitüsüne yabancı Prof. lar getirildiği yetmiyormuş gibi, oradan çevrilen kitaplar da, Test Tekniği, Uygulamalı Dersler, Eğitim Psikolojisi ve çoğunlukla Milli Eğitim Bakanlığınca yayınlanan öğretmen meslek kitapları... derslerde uygulanmaktadır. Paris'te okuyan Fransız eğitkenlerini, Viyana'da okuyan Alman eğitkenlerini tutuyor... Bunlar böyle sürüp giderken, sanki genç kuşaklara kıran girmiş gibi, Vedide Parslar, Fuat Baymurlar, Feriha Baymurlar, Mithat Ençler yeniden ve ilk fırsatta yine yeniden Amerika'nın yolunu tutarlar. Giderler, gittikçe Türkiye'nin sorunlarından biraz daha

uzaklaşırlar, öğrettikleri bilgilerin sorunlarımızla arası biraz daha açılır... Ondan sonra da içlerinden birisi çıkar, kendilerine "naylon" der ve dert yanar kendilerinden.

Ondan sonracığıma, hazretle konuşamazsınız artık. Paris'e gidenin Türk edebiyatını unuttuğundan ve Fransız edebiyatı öğrendiğinden, ötekilerin de gittikleri ülkelere göre aynı durumda olduklarından yakınır. Düşünemez ki, yabanda üç-beş yıl kalmakla insan edebiyatı unutmaz. Olsa olsa memleketindeki okullar, yabana gitmeden önce kendi edebiyatını öğretemiyorlar. Sebebi de naylon "eğitim sistemi, memleket gerçekleriyle kaynaşamamış naylon eğitimcilerdir. Bizim bay yazar da bunlardan biri olduğuna, naylon olmayan tek kurumumuz Köy Enstitülerini Esir Kampına benzettiğine göre, kimin kimden yakınması doğru olur bilmem.

"Naylon Münevver" olarak adlandırdıklarını anımsatarak:

"Türk Edebiyatı vardır fakat bunlar bilmez; çünkü gerçek Türk halkı da bunları yaban sayar, tanımaz bile" diyen yazar, Türk folklorunu, edebiyatını, milli oyunlarını yeni baştan canlandırmış olan Enstitülere sataşmasını neyle açıklar bilmem. Olduğu gibi görünemediği, içini yiyip bitiren bir şöhrete erme hırsı olduğu o kadar belli ki, bu uğurda çelişkiye düşmesi bile umurunda değil. Örnekse, yabanda okuyanların konfor aramalarını kınıyor; "Otomobili, kaloriferli dairesi olmadığı için bize dargındır. Memleket realitesine aldırış etmeden Ankara asfaltından New York'u seyreder." Kendisinin de içinde olduğu bu kitleyi tefe koyarken, tefin içinde en çok çabalayanın kendisi olduğunu göremiyor. Hırs o kadar gözlerinin önünü bürümüş. Onları ve farketmeden kendisini nerdeyse Türk milletinden başka bir milletin çocukları saymaya nasıl dili varırdı böyle olmasa. Onlardan "bize dargınlar" biçiminde nasıl söz ederdi?.. Bu milletin çocukları aynı kalıptan çıkmamıştır. Şöyle düşüneni de olur; böyle düşüneni de olur. Yabanda okuyarak yurda döneni de olur dönmeyeni de. Hiç gidemeyeni ise her vakit çoğunluktadır. Bunların hepsi olağan. Olağan olmayansa, hemen bizler, onlar diye kalburla millet çocuklarını ikiye ayırmaktır. Naylon münevverlik de bu olsa gerek...

"Münevver" naylon olunca, onun devrim anlayışı, hele Atatürk devrimlerini anlayışı da naylon olur. İşte yazısının sonundaki düşüncesi: "Gerçek Türk evvela kendine hayrandır, hiç olmazsa hayran olmak yerine, gerçek başarısıyla hayranlık bekler... Atatürk İnkılabının ruhu da budur. Türk kalmak, orjinal kalmak. Çünkü milletler birbirine benzediği zaman dünya tatsız olur. Tarih bize bir hakikati ilan etmiştir. Milletler ancak kendi orjinal kültürleriyle yaşayabilirler." Son iki cümlesiyle de dünya görüşünü ve tarih kültürünü anlatıyor yazar. Bu görüşü naylon münevvere yakıştırmak bile güç. Daha ilerde bulunacak bir münevver tipinin fikri olabilir bu. Çok derin ve ince bir görüş çünkü. Kan ayırmaktan sonra, olduğu yerde saymayı sayıklayan bu tip münevver nerede mi yetişir? Bizde, bizde! Yabana gidip gelenler bozuluyorsa, temeli iyi atamadığımızdandır. Onlar belki zavallıdır ama, naylonun ham maddesini biz yolluyoruz, etekler dolusu para karşılığı gerçek naylon olup geliyorlar; öyleyse?.. ama memlekete naylon gerekli değil mi? Gerekli olmaz mı hiç. Bizim düşüncemize, ruhumuza etki yapmasından korkmak niye? Naylon şekil değiştirir olsa olsa. Görüyor musunuz naylonun olması da olmaması da dert değil Türkiye için... Türkiye, önce Türkiye'yi bilen, sorunlarını kavramış gerçek aydınlarının özlemini çekiyor...

Demet 40, Ağustos 1956

İki Bilinmeyenli

Laf dinleyerek yetişen kişilerin çevrelerine yayacakları da laftır şüphesiz. Ülkemizde eğitimin bugün en çok gereksindiği şey, duyguların etkisinden sıyrılmış bir düşünme ortamı yaratılması ve bu ortamda nesnel düşünme yeteneğine sahip gençlik kitlesinin yetişmesidir. Bu ortamda bir gençlik kitlesi nasıl yetişir? Bu bizi, eğitim sistemimizin üstünde uzun uzun düşünmeye zorlar.

Burada biz, eğitim sistemimizi düzenlemek için neler yapmamız gerektiği üstünde durmayacağız. Bu sistemi düzeltmekle yükümlü olanlar da duygulardan sıyrılarak düşünsünler yeter.

Gençlerimizi kimler eğitir, yetiştirir. Öğretmenler değil mi? Öyleyse örneklerimizi öğretmen okullarından alarak, eğitimin yürüdüğü yolları görelim bir kez. Çocuklarımızı yetiştirecek olanlar öğretmenler olduğuna göre suyun başını bulmuş oluruz.

Böyle yetişen öğretmenin yetiştireceği çocukların gelecekte ne ölçüde kişiler olabileceğini varın siz düşünün:

Sivas Yıldızeli öğretmen okulundan geçen yıl 90 kişi kovulduğunu, suçlarının da kışda karda 40 kilometre yolu teperek valiye dert anlatmaya gitmek olduğunu. Vatan gazetesinden öğreniyoruz. Yine aynı gazete yazarlarından E. Galip Sandalcı, Şubat ortalarında yazdığı bir yazı ile Malatya'daki Akçadağ İlköğretmen okulundan kovulan öğrencilerden söz açarak soruyor:

"Ne oldu çocuklara?"

Akçadağ'dan kovulan dört öğrenci gazeteye mektup yazmakla suçlandırılmış, iki öğrenci de sürülmüştür. Gençlerin dileklerini normal yoldan dinleyecekler, halledecekler yok mu?

Varsa neden kovuluyor, bunca ulus parasıyla son sınıfa kadar gelmiş yüz çocuk, neden harcanıyor? Bu soruları sorup haklı olarak ilgisizliğe çatıyor.

Aynı günlerde yazdığı bir başka yazıda da, "Bize öyle bir kuşak gerek ki, doğuştan sahip olduğu hak ve özgürlükleri bir iyi bilsin, onların üstüne titizlikle eğilsin. Hiçbirinden bir nebze fedakârlık etmesin. El etek öpmesin, eğilmesin, bükülmesin, dilenmesin, gerekince hakkını istesin. Başkalarınınkini tereddütsüz versin. Dikilsin, direnşin, kendininki kadar hemcinslerinin hak ve özgürlüklerini de savunsun. Bu yolda engel tanımasın. Babasına bile zaaf göstermesin. 'Neme lâzım', 'gemisini kurtaran kaptandır, kör olası hanede...', 'iş bilenin kılıç kuşananın', 'boş ver' demesin. Tersine, çevresiyle ilgilensin."

Yazar; daha birçok güzel fikirler sıralamaktadır.

Şimdi düşünelim:

"Böyle bir kuşak ne ile yetişir?"

"Eğitimle."

"Eğitim nerede yapılır?"

"Okulda!"

"Okulda eğitimi kimler yönetir?"

"Öğretmen."

"Öğretmen nasıl yetişir?"

"Düşünmeye alıştırmadan!"

"Tavuk yumurta meselesine benzer bir durum."

Size bir soru daha:

"Yazarın saydığı niteliklerle öğretmen yetiştiren kurumlar bilir misiniz?"

".....?"

Fazla düşünmeyiniz canım, ben söyleyeyim:

"Köy Enstitüleri."

Sözü bitirmeden, Can Yücel'in bir üçlüğü ile bir ikiliğini birlikte okuyalım:

Kuzu gibi olun diyorlar
Büyüyüp ortaya çıkınca
Koyun gibi gütmek için sizi

Aman ne zor imiş yonca yolması
Bizim memlekette adam olması.

Ozanın da sözüne bakın. Yüksek öğretimin eşiğine ayak basmış gençlerimizin Ankara'da "Güzel olan şey mi sevilir, yoksa sevilen şey mi güzeldir" konusunda münazara yaptıklarını duymadınız mı? Adam olmanın neresi zormuş?..

Köylerde Öğretmenevi

Bir İstanbul gazetesinin dert dinleme köşesinde okuduk. Adı ve adresi "mahfuz" bir köy öğretmeni diyor ki: "Köylerde muhrumiyetler içinde yaşıyoruz. Oturduğumuz evler medeni ihtiyacı teminden uzaktır. Üstelik kirası ağır.. Okulların yanında hükümetçe veya halkça yapılmış öğretmenevi olan köylerdeki arkadaşlarımız hiç olmazsa kira vermiyorlar. Böyle evi olmayan yerlerde bizim de kira ödemekten kurtulmamızın çareleri yok mudur?.."

Olmaz olur mu değerli öğretmen arkadaşım: çaresi bulunmadık dert yoktur çağımızda. Ama ne var ki, soğukkanlılıkla düşünelim. "Çaresi bulunmaz mı?" diye sorarken adımızı açıkça yazmak cesaretini gösterelim ve öğretmenevi bulunmayan köylere de çağdaş evlerin ne yollardan gidilerek yapılabileceğini düşünelim. O yola dönülmesini isteyelim. O vakit hem rahat edin, hem kiradan kurtulun, hem de köylüye örnek olun. Demek köylere öğretmenevi yaptıranların bir bildikleri varmış. Köy Enstitüleri döneminde...

Demet 71, Mart 1959

Sayılar ve Yağcılar

Bir 17 Nisan daha yaşadık. dergilerimizde-gazetelerimizde, Köy Enstitüleriyle ilgili çok yazı çıktı yine. Gerçek şu ki, günden güne daha iyi anlaşılıyor bu kurumların değeri.

19 Nisanda çıkan Pazar Postası'nda Cemil Sait Barlas diyor ki: "Köy Enstitüleri, bulundukları muhitin şartlarına göre köylünün derdini karşılayacak bilgiyle mücehhez öğretmenler yetiştirecekti. Mezunlar belki ideal değildi fakat zamanla eksikler tamamlanacak, müessese tekâmül edecek, memlekete verimli olacaktı... Aradan yıllar geçti. Şimdi köylerimizin birçoğunda kız çocuklar hiç mektebe gönderilmemekte, erkek çocuklarsa eski harflerle okutan hocaların elinde, gözleri yarına değil, geriye çevrilmiş olarak yetiştirilmektedir...

İktidar partisi, Devlet Başkanının açış nutuklarında iki defa bahsettiği ilköğretim kanun tasarısını hâlâ çıkarmamıştır. İstimlâkler için milyonluk tahsisat bulan D.P. ilk tahsil için ilk kademe olarak 100 milyon lira bile düşünmemektedir..."

15 Nisanlı Forum'da Yakup Kepenek, Köy Enstitülerinin önemine değinerek şöyle demektedir: "Bugün mevcut 35000 ilkokul öğretmeninden Köy Enstitüsü çıkışlı 20000 öğretmeni çıkartın, Türk Maarifi, kelimenin en hafif tabiriyle yolunmuş kuşa döner."

Ve şunları soruyor: "Şu hususlarda zihin yorulsun: Köy Enstitüsü mensuplarından kaç kişi gizli teşkilatlarda çalışmıştır? Kaç kişi yurdunu terk etti de yad ellere gitti? Kaç kişi komünistlik suçuyla mahkûm oldu? Bu memlekette adalet ve emniyet teşkilatları vardır, bunların kara listelerinde kaç tane Köy Enstitüsü menşeli kimse var? Bunlar incelenip neticeye bağlanmadıkça, her türlü isnat bayağı bir iftiradan ibarettir ve sahiplerine ait olmalıdır."

Köy Enstitüleri kuşa döndürülürken, Türk Maarifinin de kendiliğinden kuşa döndüğünü kime anlatırsınız?

"İlköğretim" dergisinin 452'nci sayısında, öğretmen okullarının 111'nci yıldönümü dolayısıyla yazı yazanlar, kendilerini hoş kişi göstermek gayretini o kadar ileri götürmüşler ki, eğitimi de, mesleği de, memleketi de unutmuşlar. Öğretmen Okulları Genel Müdürüne yaranalım derken, yıllarca çalıştığı Köy Enstitülerine de yersiz olarak laf atanlar var. Bunlardan 'Ankara Erkek Öğretmen Okulu Müdürü Başyardımcısı (breh bryh!) Nusret Güvenç, 'Öğretmen okulları yoluyla yurdun öğretmen ihtiyacını karşılamaya imkân olmadığından, daha pratik tedbirler düşünüldüğünü, bu maksatla 3803 ve 4274 sayılı kanunlar çıkarılarak herhangi bir inceleme ve tecrübeye tabi tutulmaksızın 20 Köy Enstitüsü açıldığını..." söyleyerek, hem lahana turşusundan haberi olduğunu açıklıyor hem de perhiz ediyor..."

Sonra ne olmuş?

Ne olacak, programlar "idealize" edilerek her ikisi "ilköğretmen okulu" olarak birleştirilmiş...

Yukarda, mesleği falan unutarak havadan sudan laflar ettiklerini söylemiştim. Birkaç örnek vereyim de siz de gülün katıla katıla. Sade gülmekle de kalmayın, tencerenin kapağını bulma deyiminde olduğu gibi, mevcut kuşa kuyruğunun uygunluğu üstünde düşünerek "böyle kuşun böyle kuyruğu olur" deyin...

"Öğretmen Okulları Umum Müdürlüğünün Meslekle ilgili mühim kararlar arifesinde bulunduğunu öğrenmekle seviniyoruz. Öğret. Ok. Genel Müdürü sayın Osman Bener'in bu kararların alınışında yegâne âmil olduğu, kıymetli mesailerini bu yolda israf ettiğinden meslek adına kendilerine şükranlarımızı arz etmeyi bir borç biliriz..." (N. Güvenç)

"Öğretmen, müstesna vasfı ve ilahi sanatkârlığı ile yaratıcı tanrı eserini, yapıcı ve geliştirici tarafı ile tamamlıyor, ona mânâ ve ruh veriyor. Ömrü boyunca, emek bahçesinde yetiştirdiği gül, nergis, zambak gibi rengarenk açan ve kuşlar gibi cıvıldaşan..!" (Tahsin Aygün: N. Güvenç'in müdürü) İnsanın düşüncelerini bırakıp "dillerine" ağlayası geliyor.

İşte size yüz on bir yıldır dinlediğiniz laflardan örnekler. Ama yine de 35 Öğretmen Okulundan 20 Köy Enstitüsü çıkın-

ca ne kaldığını düşünmemize engel olmamalı bu koskoca laflarla koskoca yüz on bir yıl...

Demet 73, Mayıs 1959

Ak mı Kara mı?

Yeni Ufuklar dergisinin Mayıs sayısında Cavit Orhan Tütengil'in "Aydın Sorumluluğu Üzerine" adlı çok önemli bir yazısını okuduk. Elli yıl önceye göre Türk fikir hayatında bir gerileme olduğunu belirten yazar, dünün fikir dergileri ve gazeteleri karşısında bugünküleri yetersiz bulmaktadır. Okumuş ve aydın sayılacak kişilerin hayli çoğalmasına karşın, fikir hayatımızdaki bu durgunluğun nereden geldiğini, aydınlarımızı sorumsuz bir kitle haline getiren etkenleri araştıran yazar, bu yazısında salt bir nedeni üstünde duruyor bu sorumsuzluğun: Aydınlar fildişi kuleye çekilmişler, rahatlarını her şeyin üstünde tutmaktadırlar:

"Dün fikri uğruna hayatını veren aydınlardan ve yurt meselelerine yöneltilen bilimden, yapılan ciddi ve seviyeli yayınlardan eser yok bugün. Karşıt olarak, dinle ilgili meselelerin ve tartışmaların parti yüksek kademelerinden aşağıya doğru birinci derecede bir seçim sathı olmak istidadı kazanması, fikir eğilimlerinde de dinin bir ölçü rolü oynamasını kaçınılmaz hale getirmiştir. Bugün, yalnız din karşısındaki tutumuna bakarak fikir eğilimlerini sınıflandırmak yolu açılmış bulunuyor..."

Olup bitenler karşısında, aydın geçinenlerimizin fildişi kuleden inmek zamanının geçmekte olduğunu belirterek, yazısını şöyle bitirmekte Tütengil:

"Ülkü özelliği taşıyan düşüncelerin yaşatılması ve geliştirilmesi, nice emeklerle kurulan bugünkü yaşama düzeninin korunması, ancak bunlar uğruna açık mücadeleyi göze almakla mümkündür... Bugünün Türkiye'sindeki fikir eğilimlerinin yanında ya da karşısında yer almak kendini aydın sayanların kaçınılmaz alın yazısı halini almıştır..."

Yazar endişelerinde haklı. Bakalım bizimkiler ak yolu mu, kara yolu mu seçecekler. Ama havaya bakıp da kötümser olmamak elde mi?

Varlık dergisinin 15 Mayıs sayısında Yaşar Nabi de "Aydın Kişinin Kaygısı" adlı yazısında aynı konuya değinmekte, devrimlerin ve toptan yurt sorunlarının çıkmaza girdiğini belirterek, bir aydın olarak kaygılarını sıralamaktadır. Aydınların büyük çoğunluğunun bir karamsarlık, tedirginlik ve huzursuzluk içinde olduklarını söyleyen yazar, Türk aydınının yüreğini sızlatan apaçık gerçekler bulunduğunu, bunların, eski harflerle yayın yasağı, öğretim birliğine karşı gelmek yasağı, Atatürk'e dil uzatma yasağı konusundaki yasaların hiç uygulanmamasından, karşıt olarak bir takım yasaların da kişilere göre farklı uygulanmalarından ileri geldiğini belirtmektedir. Yazı şöyle bitmektedir: "Dikkatimizi uyanık tutmak ve içerde acele bir barış ve güvenlik cephesi kurmak gerektiği sırada, tam tersine bir yola gidildiğini görmenin acısını aydınlarımızın kalbinde ve yüzünde okumamak beklenebilir mi?"

Elbet beklenemez. Bu acıyı çekmek derde çare olmadığına göre, bu acıdan kurtulmanın çarelerini bulabilecek miyiz bakalım?

Demet, Haziran 1959

Türk Basınından

Bir Orta Anadolu köyünün acı gerçeği, bana öyle geliyor ki, bütün çıplaklığıyla ilk kez bu kitapta dile geliyor. Bu kitap doğrudan doğruya köyde doğmuş, köyde yaşayan bir köy çocuğunun tanıklığıdır. Büyük değeri de bu yüzdendir.

Bizim Köy'ün sadece bir yazınsal yapıt gibi değil, Türk köylüsünün kalkınması, Türk köylüsünün insanlık haklarına kavuşması uğrunda yazılmış bir rapor, hatta isterseniz bir ithamname gibi okunması gerekir.

Yaşar Nabi Nayır (*Varlık* dergisi)

Mahmut Makal yeryüzünde kültüre hizmet etmiş, dünyayı daha iyiye ve daha güzele götürmek için çaba harcamış dört kişiden biridir. Eskiden İstanbul İstanbuldu, taşra da taşra. Romancı, yazar, şair adam kentsoylu olmalıydı. Makal bu çerçeveyi parçaladığında bomba patlamıştı.

İlhan Selçuk (*Cumhuriyet* gazetesi)

Bu kitabı okuyan hiçbir milliyetçi ve devrimci Türk, vicdan azabından değil de gönül üzüntüsünden birkaç gece kurtulamaz. Bu kitap, bir milliyetçi ve devrimci Türk'e, onu okutmamak ve unutturmak değil, bütün atılışlarımızla, irademizin ve aklımızın bütün gücü ile, bu geriliği, bu yoksulluğu ve bu kimsesizliği ortadan kaldırmak aşkını verir. Ziraat Enstitüsü'nün, Tıp Fakültesi'nin, Yüksek Mühendis Mektebi'nin, Siyasi İlimler Mektebi'nin ve Üniversite kollarının hepsinde öğretmenin bu kitabını okuturdum. Bu kitap üzerine tezler hazırlatırdım.

Falih Rıfkı Atay (*Ulus* gazetesi)

Mahmut Makal'ın rahat edebiyata rahatça vardığını sananlar aldanır. Zamanımızda edebiyatın böylesine, ancak ekmek gibi alın teriyle kazanılmış ve tadına varılmış bir kültürle varılabiliyor.

Sabahattin Eyüboğlu (*Kitaplar* dergisi)

Türk köyünün çıplak gerçeğini bu derece keskin, gölgesiz; süslü ve özentili cümlelerden uzak, fakat yine de içli bir üslupta önümüze seren bir başka kitap okuduğumu hatırlamıyorum. Genç yaşında yabancı dillere çevrilen ve dünya aydınları arasında olumlu yankılar uyandıran Makal'dan, şöhret, servet ve refah kapıları ufak bir işaret beklemektedir. Sağdan soldan ve hatta devrin hükümetinden kendisine öneriler yağıyor. Fakat Makal'ın bir tek ülküsü vardır; okumak, öğrenmek, öğretmek ve topluma yararlı olmak...

Nadir Nadi (*Cumhuriyet* gazetesi)

Mahmut Makal tek değildir. Başkasınınkine benzemez bir kişiliği var elbette, o ayrı iş. Yalnız bilelim ki edebiyatımızda bir Mahmut Makal'lar çığırı açılıyor. Onların karşısında biz küçüklüğümüzü anlamalıyız. Yurdu da, yurdumuzla birlikte edebiyatımızı da bugünkü gençler, bu Mahmut Makal'lar kuşağı kurtaracaktır. Gerçeği onlar getiriyor edebiyatımıza. Hepsi de yurda değinir değinmez en güzel dili, en temiz dili buluveriyorlar. Mahmut Makal'ın, Ali Dündar'ın yazılarını okuyorum da bizim dil kavgalarımızdan utanıyorum doğrusu.

Nurullah Ataç (*Ulus* gazetesi)

Varlık dergisinde ara sıra bir köy öğretmeninin köyüne ilişkin çok güzel yazıları çıkıyordu. Bizim Köy'ü aldım, çok beğendim.

Nazım Hikmet (*Yeni* Dergi)

Memleket insanlarının yüzde sekseninin yüzkızartıcı durumunu apaçık ortaya dökme yürekliliğini gösteren, Demokratlar iktidara geldikten sonra da uyarıcı yazıları hoş görülmeyen Makal'a 27 Mayıs'tan sonra da korku ile bakılıyor. Poliste ve Emniyet Müdürlüğü'nde koskoca bir dosyası var. Sözün kısası, Makal baştakiler için sakıncalı kişi olmuştur. Makal veya daha yüzlerce aydın, ileri düşünceden ve insanlarımızın daha iyi yarınlara kavuşmasından yana sanatçı, düşünür, yazar için son yıllarda "İlgili" ve "Yetkili" makamların düzenlediği daha neler vardır.

Burhan Arpad (*Vatan* gazetesi)

Ve kendimi Mahmut Makal dışında, romancı olan ilk Türk köylüsü olarak görüyorum.

Yaşar Kemal (*Sanat* dergisi)

Bu güzelim yurdu hapishaneye çevirenler insan haklarını hiçe sayanlar, Anayasayı çiğneyenler kimlerdir? Yalnız kendileri bu yurdu seviyorlar, Makal gibiler yurtlarını sevmedikleri için mi Türk halkının yararına kalemlerini kullanarak, lokmalarını kendilerine zehrediyor, çırpınıyor, anlayışsızlar elinde kahrolup duruyorlar? Yazık... CHP iktidarında böyle, DP iktidarında böyle oldu, yine de böyle oluyor. Ama Fikret'in özlediği sabah birgün olacak. Sabah olacak...

Aziz Nesin (*Akşam* gazetesi)

Mahmat Makal, gerçekçi Türk yazınının duygusal yaklaşımdan eylemci işleve geçişinde tohumu çatlatmıştır. Ardından gelmiştir öbürleri.

Adnan Binyazar (*Sanat Olayı* dergisi)

Milletvekillerinin evrak çantalarında Makal'ın yapıtlarından birer tane bulunmalıdır.

Ercüment Ekrem Talu (*Son Posta* gazetesi)

Anadolu'yu tanımak istersen, hemen kitapçıya koş, bir tane "Bizim Köy" al, çekil bir köşeye yutkuna yutkuna oku. Okuyup bitirdikten sonra da aynaya bakmayı unutma.

Suat Taşer (*Zafer* gazetesi)

Amerika'da Türkiye hakkındaki yabancı dil yapıtlarından bir sergi düzenlememiz istenmişti. Katalogda Makal'ın çevirisini de bulduk. Aslıyla birlikte sergiye koyduk. Basmakalıp edebiyattan her anlamıyla uzak bir köy edebiyatına öncülük eden genç yazarın yapıtlarına böyle bir sergide yer vermek ödevimizdi.

Sami N. Özerdim (*Varlık* dergisi)

Makal, köyün sorunlarına bilgiyle yaklaşmaktadır. Köye ve insanımıza bakışı bütün olumsuz durumlara karşın umut yüklüdür. Onun yapıtları bilginin, aklın, sevginin ve umudun ne kadar çok şey başarmaya yeteceğini göstermektedir.

Konur Ertop (*Günaydın*, 8.4.1978)

Mahmut Makal olayı, meziyet düşmanlığının yaşayan biçimine çok canlı bir örnektir. İdealist bir köylü genci köyünü olduğu gibi dünyaya tanıtmayı iş ediniyor, ortaya halis ve temiz bir sanat yapıtı çıkıyor.

Ahmet Emin Yalman (*Vatan* gazetesi)

Remarque "Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok" adlı yapıtında koskoca bir savaşı anlatmış. Makal, hareketsiz, olaysız, mini mini bir köy içinde o savaş kadar olağanüstü bir yaşam kavgasını -Anadolu köylüsünün geçim derdiyle pençeleşmesini- aynı ilginçlikle anlatıyor.

Genç yazarın yapıtı üstüne sade ben kaç yazı yazdım. Başkaları da o kadar çok yazdılar ki, neredeyse bir kütüphane dolduracak. Bu da, nüfusumuzun çoğunluğunu oluşturan köy-

lülere ilişkin gerçekçi ve içten bir tek kitabın mevcut oluşundan ileri geliyor.

Va-Nu (*Akşam* gazetesi)

Mahmut, sen tam adı üstünde sanat görevi yapıyorsun. Bize köyü ilk kez ve dört köşesiyle tanıtıyorsun. Hikâyelerin, elbette doğruyu söylüyor. Tanıyı konduruyor. Görevi de tamamı tamamına yapıyor. Öyle ki Türk köyü davasını ele alacak olan içten bir devrimci ya da ıslahatçı veya kalkındırıcı ve yürütücü, ana harita olarak eline senin kitaplarını alsa, sanırım sağa sola kaymadan hedefe doğru yol alır. Bu ülkede görülecek tek işin böylece de ucundan tutulmuş olur.

İlhan Tarus (*Varlık* dergisi)

Makal'ın yazdıklarının önemi, Cumhuriyet kuşaklarının karşılaşacağı kültür, uygarlık ve ekonomik genişleme sorununun uzamı hakkında en doğru haberci olmasındandır. Bizim Köy yazarı, Türkiye'de ilkesiz ve davasız, oportünist politikacının elinde, azametli bir kuvvet haline gelebilecek, 25 yılda uygarlık, insanlık, ilerleme ve özgür düşünce alanında ne yapılmışsa, hepsini kısa zamanda imha edecek unsurlara dikkati ilk çeken aydın bir Türk gencidir. Kitaplarının İngilizce çevirisindeki önsözleri dikkatle okunmalıdır. Bu önsözlerde, 1950 iktidar değişmesinde de büyük rol oynadığına işaret edilmektedir.

Forum dergisi (*Başyazıdan*)

Kültür alanında uluslararası en büyük değer payesine layık görülen ülkücü öğretmen Mahmut Makal, bugün kendi toplumunda karşılaştığı her türlü baskıya karşın görevini kendi toplumunda sürdürmektedir.

Abdi İpekçi (*Milliyet* gazetesi)

Gerçeği olduğu gibi görerek buna dayanan işler yapılırsa çetin sanılan sorunları çözmek kolaylaşır. Yazılarında, birçok insanlar için yüzyıllar boyunca gizli kalmış ve bu sebepten çözülmez bir düğüm sanılan sorunları açık açık, arka arkaya dizişin, köylerin kalkınması hesabına iş yapmak isteyenlere ne büyük kolaylıklar hazırlamaktadır. Bu yazılarda bizim henüz pek alışık olmadığımız bir üslup ve eda biçimi vardır ki, köy dilinin ulusal yazınımıza mal olması için böyle yazılara pek gereksinim var. Onun için bu bakımdan da hizmetin büyüktür.

Hakkı Tonguç (*Tonguç*'a Kitap)

Biliyor musunuz Makal'ın kitabı neden bunca güzel? Güzel bir kitap yazmaya özenmemiş de ondan...

Oktay Rıfat (*Yaprak* dergisi)

Bizim Köy bir sanat yapıtı olarak da büyük. Büyük, çünkü kuvvetini dile getirdiği gerçekten alıyor.

Vedat Günyol (*Yücel* dergisi)

Senin kitabı okurken yanımda anam da vardı. Güle güle katıldık gittik. Güldük ama ne yalan söyleyim Mahmut, sen tıpkı Molyer'e benziyorsun. Nüktelerin zehir gibi. Geri tarafı neyse ne ama, hele bir hoca portresi çizmişsin... Bıçak yemin olsun, bıçak!..

Fakir Baykurt (*Varlık* dergisi)

Makal günün birinde ölür gider, her fani gibi. Ama Makal'dan geriye kalacak birkaç kitap var, bütün bir yaşam boyunca verilmiş yiğitçe bir kavga var. Onun ardına jandarmalar takan Dengiz'den, Sirer'den, İleri'den, Yardımcı'dan ne kalacak!

İlhami Soysal (*Akşam* gazetesi)

Mahmut Makal, bir öncü, dünyanın çeşitli ülkelerinde ün kazanmış bir yazar; bir eğitimci. Seviniyoruz bizden de böyle biri çıktı diye. Kitapçılarda Fransızca, Almanca, İngilizce bir yapıtına rastlayınca, bir kitap kabında resmini görünce mutlu oluyoruz.

Oktay Akbal (*Cumhuriyet* gazetesi)

Mahmat Makal'ın kitabını bir hamlede yer yutar gibi okuduktan sonra elimde olmayarak 'yaşşa aslan' diye haykırdığım zaman, saat gecenin üçüne çeyrek vardı.

Onu hiç tanımıyorum. Hiçbir yerde görmüşlüğüm falan da yok doğallıkla... Gecenin üçünde beni heyecanlandıran bu delikanlıyı alnından öpmek için önüne geçilmez bir istek duymuş, buna olanak bulamayınca da kaleme kâğıda sarılmış Bizim Köy hakkında bir methiye döktürmüştüm.

Ne zaman uykuya geçtim bilmem. Sabahleyin çok erken uyandığım zaman akşamki heyecanı yeniden yaşadım ve karıma: "Bu kitabı bugün oku" dedim. "Derhal oku... Senden yemek falan istemiyorum, öğleye kadar oku, üzerinde konuşalım!"

Orhan Kemal (*Yaprak* dergisi)

Mahmut Makal'lar, yurdumuzun gerçek yüzünü bize yetki ile gösteriyorlar. Kendi içlerine kapanmış aydınlarımızı uyandıracaklar, utandıracaklar.

Melih Cevdet Anday (*Yaprak* dergisi)

Bizim Köy'ü yazan bir insandan bu ülkeye kötülük geleceğine inanamayız. Onun bu yurdu en az Niğde Valisi kadar sevdiğini biliriz. Ebubekir Hazım Tepeyan'ın Meşrutiyet yıllarında çıkmış Küçük Paşa adlı bir kitabı vardır. Niğde bölgesindeki köylülerin durumunu anlatır. Anlatılan durumun da Bizim Köy'de anlatılandan ayrımı yoktur. Yani Makal'ın gördüğü iş, böylece, o köylülerin yüzyıllardır değişmeyen yazgılarını bir de bugünkü kuşaklara göstermek olmuş. Sonunda da tutuklanmış.

Orhan Veli Kanık (*Yaprak* dergisi)

Mahmut Makal'ın yapıtında her şey 'dama' der. Ondan sonra gelenler sadece köyü anlatıyorlar...

Mehmet Kemal (*Barış* gazetesi)

Nerde Türk halkı için savaşan bir Türk aydını vardır, onu dünya alkışlasa da Türkiye'nin yerli kompradoru lanetleyecek ve yerin dibine batırmaya çalışacaktır. Mahmut Makal'ın başına gelen budur. Çünkü bu değerlerden Mahmut Makal, her türlü baskıya karşı koymuş, kimseye boyun eğmemiş, gazaba çarptırılmış biriydi. Onun dünya kamuoyu önünde alkışlanması, kendisini alaşağı etmek isteyenleri bir kat daha küçültüyor.

Çetin Altan (*Akşam* gazetesi)

Size ben Makal ayarında yüzlerce Türk sol yazarı, çizeri, sanatçısı, düşünürü sayabilirim. Siz bana Makal'ın eline su dökebilecek, yurt dışına adım atar atmaz sudan çıkmış balığa dönmeyecek on sağcımızın adını verebilir misiniz?

Refki Erduran (*Milliyet* gazetesi)

Hak bildiğim yolda Makal gibi bir can yoldaşı daha kazanmanın sevinci içindeyim. Mahmut Makal'lar edebiyattan çok, bir memleket davası olan bu yolda başarılı olacaklardır.

Samim Kocagöz (*Yeditepe* dergisi)

Edebiyatımızda yeni bir aşama belki de bu yapıtla başlayacaktır. Bu, hakiki, her türlü mübalağa ve şahsi telakkilerle mahiyeti değişmemiş bir realizmin hakim olduğu edebiyat aşamasıdır. Orta Anadolu köy halkının yaşamından gerçek sahneler cidden çok sanatkarane gösterilmiş bulunuyor.

Samet Ağaoğlu (*Varlık* dergisi)

Makal, kuşağımızın zaferini kazanmış oldun. Yapıtın, "Hayal Şehir" gibi ödül kazanmayabilir. Fakat okuması yazması, anlama isteği olanların zihinlerini kazanacağı muhakkaktır. Hâlâ Amerika'ya, bilmem nereye ziraat ihtisası için adam gönderiyorlar. Çalışmaz bu adamlar bizim köyümüzde. Camlı masa gerisinde oturacak olduktan sonra, şimdiye kadar ehliyet kazanıp dönenler yetmiyor mu?

Muzaffer Hacıhasanoğlu (*Varlık* dergisi)

Mahmut Makal davanın dış manzarası ile iç manzarasını maharetle ortaya koyuyor. Ve gösteriyor ki, yaralara parmak basmamak için biz, sürekli olarak gerçeği görmekten kaçınmışız, sürekli olarak köyü kendi dert ve acıları içinde bırakmış, büyük bir bencillikle aynı vatan üzerinde birbiriyle bağdaşmayan iki hayat yaratmışız.

Cihat Baban (*Son Saat* gazetesi)

Bizim soyumuzun hayal çağını yaşamamız gerekiyordu, ama bizden ilerideki soylar, daha zengin, daha sağlam kaynaklarla işe başlıyorlar. En güzel örnek, Köy Enstitülerinden yetişen yazarların durumudur. Birçok yazarın, bir sürü denemelerden sonra bile varamadığı salt edebiyat alanına Mahmut Makal, tek bir kitapla varıverdi. Ama onun yolunu hayat ve Türk Edebiyatının yeni gelişme olanakları açmış bulunuyordu.

Ceyhun Atuf Kansu (*Varlık* dergisi)

Bizim Köy 1950'de bir başyapıttı, 1995'te de bir başyapıt. Anlatılan nesne ya da olayın kendisi sanılacak ölçüde yalın anlatımıyla, sıradanı şiire dönüştüren gözlem gücüyle, yoksulun o soylu ve varla yok arası gülümsemesiyle donanmış genç anlatımcının duyarlı olduğu kadar da nesnel yaklaşımıyla, Bizim Köy yazınımızda bir doruktur.

Prof. Tahsin Yücel (*Cumhuriyet* gazetesi, 5.9.1995)

Makal siyasi iktidarlar için bir hasım olmuş çıkmıştır. Yirmi üç yıldır iktidara kim gelmişse, onun sillesini yemiştir. Suçu da köyü yazmaktır. Türk toplumuna karşı görevini yapmış bir öğretmen, bir yazar, yirmi üç yıldır o toplumun gözleri önünde manevi işkence ile cezalandırılmaktadır.

Sadun Tanju (*Cumhuriyet* gazetesi)

Demokrasi tecrübeleri, iktidar değişiklikleri bile aydın geçinen çevrelerde, Makal'ın uyandırdığı şaşkınlık, yılgınlık ve hayreti uyandırmamıştır. Kamuoyu yüzyıllardır ilk kez "efendimiz" köylünün ne olduğunu bir köy çocuğunun ağzından dinliyordu. Makal'ın gayet sağlam ve iyi bir anlatımı var.

(*Akis* dergisi)

Eski kuşağın, "Ayağı nalınlı kızların tıpış tıpış raksettiği yer" olarak tasvir ettiği Anadolu köyünün üstündeki kalın ve karanlık perdeyi yırtıp atmak ancak Mahmut Makal'a nasip olabilmiştir. Makal, böyle mutlu bir akımın öncüsüdür. İşini çok iyi bilen bir yazardır; bu yüzden teslim bayrağını çekemez. Edebiyatı, edebiyat olsun diye yapan eski kuşaktan değil çünkü. Geri bırakılmış bir halkın acısını, Makal ve Makal'lar çekecektir. Ama şurası bilinsin ki, tarihin kutsal sayfaları bu acı çekenlere yer verecektir, acı çektirenlere değil.

Ahmet Köklügiller (*Çaltı* dergisi)

SAKAL-MAKAL
Yahut
Aferin Oğlum Ahmet
Bu Yolda Devam Et

Herifçioğlu Sen Mişel'de koyuvermiş sakalı
Neylesin Bizim Köy'ü, nitsin Mahmut Makal'ı
Esmeri, sarışını, kumralı, kuzguni karası
Cebinde dört dilberin telefon numarası
Bir elinde telefon bir elinde kesesi
Uyyy! Yesun oni nenesi
Yesun oni nenesi

Bedri Rahmi Eyüboğlu (Yeditepe dergisi)

Derleyip düzenleyen: Kaya Serdengeçti

Dış Basından

Mahmut Makal'ın "*Anadolu'da Bir Köy*" başlığı ile İngilizce'ye çevrilen iki yapıtı İngiliz basınında büyük bir ilgi ile karşılanmıştır. *Bizim Köy* ile *Hayal ve Gerçek*'ten oluşan bu yapıtın basındaki yankılarından birkaç parçayı aşağıda okuyacaksınız:

Başarılı bir çeviri. Sadece ilkel bir Anadolu köyünün sosyal durumunu anlatmakla kalmıyor, aynı zamanda Batı kültürü almış genç bir Doğulunun düşünce ve duygularını ve birdenbire gözleri açılan kuşağının şaşkın, duraksayan halini de anlatıyor. Şair ve filozof ruhlu, duygulu bir yazar. Sade ve zekice hazırlanmış bir yapıt. Gerçekten sert...

The Times Literary Supplement

Duygulu, efendice ve çok içten. Son yıllarda Türkiye'de yayımlanan kitaplar arasında belki en fazla tartışmaya yol açan iki yapıt. Yeni baştan ve gizlice oluşan Doğu'yla ilgilenenlerin okuması gerekir.

Spectator'da Calt Careo

Çok ilgi uyandıran bir kitap. Yazarın mücadeleci ruhu, yenilmesi gereken birçok güçlüklerle karşılaşıyor. Alay ve nefretle yazıyor. Üslubu sade ve tepeden inme.

British Book News

Canlı bir izlenim. Türkiye'de büyük heyecan yarattı ve Demokrat Parti'nin zaferine yararlı oldu.

Manchester Guardian

Türkiye'de en fazla tartışma yaratan ve en çok satan kitaplardan biri. Bazı Anadolu köylerinin sefalet ve geriliğinin canlı bir tasviri. Çalışkan, hisli ve işlek bir kaleme sahip genç bir adamda eskiyle yeninin karşılaşması, bu çok ilginç kitabın en ilgi çeken yanı değildir.

The Economist

Çok etkileyici bir yapıt; önsözü ve yardımcı notları da çok yararlı.

Time And Tide

Yazar, kendi ülkesinde ünlendi, kitapları onu burada da tanıtacak.

John O'London's Veekly'de Henry Barlein

Bu ilginç, çekici bir yapıttır. Mutlaka okunmalı...

Tribune'de Bruce Bian

Türk köylüsü arasından çıkan ilk işlek kalem. Makal unutulmaz şeyler yazıyor. Dikkatle okunmaya değer.

Western Mail

Eşine pek rastlanmayan hoş bir kitap. Dünyanın hemen hiç bilinmeyen bir köşesindeki yaşamı bu kadar doğru anlatan bir kitap şimdiye kadar belki de yazılmamıştır.

Cape Times

Alman Basınında

Mahmut Makal dünyanın ve insanların unuttuğu bir köyün öğretmeniydi. O hiçbir şey katmadan bir fotoğraf kamerası gibi köyünü ve oradaki olayları saptadı. Bunun arkasından da tutuklandı. Sonradan yazdıklarının doğru olduğu görüldü. Türk köylüsü hâlâ cehennemde yaşar.

Wiener Wochenblatt, 19. 6. 1971

Makal, Anadolu'nun ortasındaki köylerin çaresiz durumunu, insanı sarsan bir gerçeklikle dile getiriyor. İnsan onuruna yakışmayacak biçimde sürdürülen bu yaşamın öyküsü Orta Avrupalıyı sarsmıştır. Aklın alacağı gibi değildir. Kitap, yalnızca köydeki yapıyı ortaya koymamış, aynı zamanda köylünün düşünme biçimini bize yansıtmıştır. Türk köylüsünün yaşam düzeyi ve toplumsal durumuna ilişkin bu aracısız (direkt) kitap en büyük kitaplıklarda yer almalıdır.

Ervin Beier (Büchenzeiger), Temmuz 1971

Bu kitap Türkiye hakkında fikir edinmek isteyenler için de önemlidir. Bu kitabın yankısı bütün dünyaya yayıldı. Ama Türkiye o günden bugüne acaba değişti mi? İnsan başına düşen gelir arttı mı? Yüzde doksan beşi ışıksız olan köylerde ve yüzde altmışı okuma yazma bilmeyen köylülerin yaşantısında bir değişiklik oldu mu?...

Am Wochenende, 13. 7. 1971

Mahmut Makal, acı köy gerçeğini konuşma diline yakın yalın bir dille fakat empresyonist bir görüşle dile getiriyor. Bu yazılar edebiyat çevrelerinde bir olay yarattı. Hücumlara uğradı. Fakat haksızdılar. Çünkü yaralar, iyileştirilebilmek için önce açılmalıdırlar. Bu işi ya hekim yapar, ya da bizzat hasta yapar. Makal hekim değil, ama dertlilerden biridir. O köyün bilinmeyen sefalet ve unutulmuşluğunun acısını bizzat yaşayanlardandır.

Prof. F. Rummel (Die Tükei Auf Dem Weg Nach Europa)

Bu yapıt, Türkiye'de ilk "best-seller" ve Türkler arasında Kuran'dan fazla okuyucu bulan tek kitap oldu. Bu başarının nedenleri çok yönlü idi: Bir kere, Türk halkının, yüzde seksen ikisinin henüz köylerde yaşadığı bir dönemde, köy yaşamı, yazdıklarını ayrıntısına kadar bilen bir yazar tarafından kaleme alınmıştı. Sonra da, bu yapıt, kentli aydınların kafasındaki "bahtlı, doğayla baş başa ve mutlu köylü yaşamı" klişesini yıkıp dağıtmıştı...

Prof. Petra Kappert, (Frankfurter Allgemeine Zeitung, 9. 1. 1982)

Bizim Köy'de anlatılan toplumsal, kültürel ve insancıl sorunlarla köyün kalkınması yolunda Makal ve arkadaşlarının gösterdikleri ülkücü çabalar, bence yalnız Türkiye için değil, öteki uluslar, özellikle Türkiye'nin komşuları için büyük bir önem taşımaktadır. Bu nedenle yapıtın İsrailli okuyucuları da yakından ilgilendireceğinden eminim.

Dr. Uriel Heyd (İsrail)

Bizim Köy, açlıktan, soğuktan, boş inanışlardan, adaletsizlikten, insan zekâsından söz eder; çağımızın olgularını yansıtır. Çağdaşlaşma ve kalkınma hareketlerinin öncüsü Kemalist devrimin sonuçları böyle mi olacaktı? Onurlu, bağımsız, kahraman bir halkın başarıları nerede? Reform hareketleri Demirciköy'e, Nurgöz'e neden ulaşmadı? Kişisel cesaretin, eğitimin ve içten gelen öfkenin bir belgesi olan *Bizim Köy*, eskimiş bir dünyanın kökünü kazımak için çalışan genç kuşağın kitabıdır...

Mondadori (İtalya)

Makal'ın kitabı, Amerika Üniversitesi'nde yetişmiş Türk gençliği üzerinde kaynaşmalar yarattı ve ümitsiz, ama içe işleyen haykırışı bütün ruhlarda devrimci inancı körükledi. Yazarın anlatım gücünü ve çağdaş anlayışını takdir edeceksiniz...

P. Papados (Yunanistan)

Türk edebiyatında Anadolu yüzyıllarca unutulmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Anadolu uyandığını gösterir. Ve birden, Türk edebiyatında bilinmeyen bir Anadolu canlanıverir. Acılarıyla, sefaletiyle, cehaletiyle, yarı feodalizmiyle, kavgalarıyla, bağnazlığıyla, ilkelliğiyle... Makal bu akımda, Anadolu'yu bize bütün çıplaklığıyla gösteren ilk kişilerdendir. Onun çağdaş Türk edebiyatına hizmeti başkadır. O bütün çağdaş Türk yazarlarından önce Anadolu'yu olduğu gibi dünyaya tanıttı. Türkiye'de kaleme alınmayan başka bir âlemin var olduğunu göster-

di. Birdenbire bir perde kaldırıldı ve Anadolu bütün toplumsal, politik, kültürel, psikolojik sorunlarıyla meydana çıktı.

Prof. Rıza Mollof (Bulgaristan)

Anadolu'da Bir Köy Anadolu'nun destanıdır. Onu bir bayram tatilinde severek çevirdim Farsçaya...

Prof. Tevfik Sophani (İran)

Fransız Basınında

Mahmut Makal'ın 1950 yılında unutulmaz *Bizim Köy*'le başlayan başarısı, on dört yıldır, gittikçe büyüyerek sürüyor. Bu başarı zincirine, 1963 yılının son aylarında bir halka daha eklendi: Makal, birçok dilden sonra Fransızca'ya da çevrildi. Çeşitli kitaplarından yapılan güzel bir seçme, Plon Yayınevi'nin *La Terre Humaine* dizisinde yayımlandı. *Un Village Anatolien* adıyla sunulan kitap, Fransa'da olduğu gibi, Fransız dilinin yaygın olduğu birkaç ülkede de küçümsenmeyecek bir ilgi uyandırdı. Ünlü *Les Temps Modernes* dergisi, *Preuves Informations, L'Orient, Revolution Africaine* gazeteleri kitaptan parçalar yayımladılar. Lyon'da yayımlanan *Bulletin des Lettres* dergisi, Makal'ın kitabını, ayın en iyi beş kitabı arasında gösterdi. Kitap hakkında çıkan bazı eleştirilerden alınmış parçaları okurlarımıza sunuyoruz:

Bir köy öğretmeninin yazdığı bu olağanüstü belge, İngiltere'de olduğu gibi Rusya'da da geniş bir okur kitlesi bulmuştu. Fransa'da aynı şeyin olmasını dileyelim.

Paris-Normandie, 15 Kasım 1963

Mahmut Makal, otuz üç yaşındadır. Yaşamının bu otuz üç yılının hepsini köylüler arasında geçirmiştir: Önce doğduğu yer olan Demirciköy'de, on yedi yaşından sonra da, İvriz Köy Enstitüsü'nde beş yıllık bir öğrenimin ardından, öğretmenliğine atandığı Nurgöz köyünde.

Mahmut Makal, daha öğretmenlik mesleğinin başında, Türk köylerinin acıklı yazgısı üzerinde yazılar yazmaya başladı. Yazıları, İstanbul'un ilerici dergilerinden *Varlık*'ta yayımlandı, sonra kitap halinde toplandı. Bu yazıları büyük dalgalanmalara yol açtı. Alınan önlemlere karşın, Mahmut Makal geniş bir okur kitlesi buldu.

Revolution Africaine, 16 Kasım 1963

Mahmut Makal'ın sade, dolaysız bir dille yazılmış kitabı küçüklü büyüklü bir yaşanmış hikâyeler dizisi halinde sunulmuş. Bazı bazı biçim bakımından basit olsalar bile, hepsinde korkunç bir acılık var. *Bir Anadolu Köyü* (*Un Village Anatolien*), yaşanmış bir tanıklık. Yazarın mizahı altında her zaman belli olan bir acı çığlığı.
Hiçbir şey kaçmıyor Makal'ın gözünden. Ne kişilerinin insan nitelikleri, ne de kusurları. Ama bu kişiler ister iyi, ister kötü, ister cömert, ister cimri, ister kurnaz, ister bön olsunlar, hepsi de çekiyor, sarıyor insanı. Kaynayıp duran sefalete karşı her dakika savaşmak zorundayken, yaşama içgüdüsü iyi duygulardan önce gelirken, ölüm hastalıktan eriyen sevgili varlıkları almak için fırsat beklerken, kusursuz olmalarına olanak var mı?

Le Monde, 21 Aralık 1963

Böyle bir kitap, durumu dolayısıyla, her türlü edebiyat sorununu aşmasına karşın amacının bambaşka olmasına, sonuçlarının da Türkiye'de birçok aydının, politikacının görüşünü değiştirme olasılığı bulunmasına karşın, Makal'ın yalnızca bir tanık, rastlantıların yazar yaptığı bir sanatçı olmadığını ısrarla belirtmek gerekir. Mahmut Makal, güçlü, açık, keskin bir deyişle yazıyor. Ama bu deyiş, çoğunlukla, gerçek yazarı belirten, anlatılmaz bir büyü sezdiren, kekre bir şiire erişiyor...

Action (Tunus), 21 Aralık 1963

1950 yılında, yirmi yaşlarında bir Türk öğretmenin, Mahmut Makal'ın *Bizim Köy* adlı kitabı, yayımlandığı zaman Türkiye'de gerçek bir tepki yarattı. Okumuş, Batılılaşmış kentliler, Türk köyünün vahşilik diyebilecekleri durumunu karşılarında

buluyorlardı. Makal daha sonra başka kitaplar da yayımladı. Birincisi gibi, bunlar da köylülerin sefil, pis, bilisizliğe ve boş inanışlara batmış yaşayışını gösteren, büyük ölçüde özgeçmişe ilişkin hikâyelerden oluşmuş kitaplardı.
Güzin Dino, Makal'ın değişik kitaplarından seçilmiş metinleri ustalıkla bir araya getirmiş. Kitabı, pek yararlı notlar, kanıtlayıcı desenler ve güzel fotoğraflarla zenginleştirmiş. Bu durum, kitabın edebiyat değerine zarar vermeden, ilginç bir budunbetimsel (etnografik) ve toplumbilimsel yön kazandırıyor ona. Çeviri güzel, özenli. Yapılan ekler de Fransız okuru için karanlık kalan birtakım sorunlara ışık tutuyor. Kısacası okunması hararetle salık verilecek güzel, yararlı bir yapıt.

Bulletin Critique du Livre Français, Ocak 1964

1950 yılında, İstanbul'da, Mahmut Makal'ın ilk kitabı yayımlandığı zaman, Orta Anadolu'nun geri durumu üzerindeki tanıklığı gerçek bir tepki uyandırdı. Yazar tutuklandı. Birkaç hafta hapiste tutuldu, anlattığı köyün adı değiştirildi. Ama bu tanıklığın değeri kısa zamanda kabul edildi. Makal'ın yazıları yabancı dillere çevrildi. Bu yazılardan yapılmış seçmelerden oluşan bir kitap, bugünlerde Fransızca'da, Plon Yayınevi'nin *Terre Humaine* dizisinde yayımlanmış bulunuyor. Uygarlıklar ve toplumlar üzerinde incelemeler yayımlayan bu değerli dizide Claude Levi-Strauss'un *Tristes Tropiques*'i, Georges Blandier'nin *Afrique Ambiguë*'sü, René Dumont'un *Terres Vivantes*'ı gibi değerli yapıtlar yer almıştır.
Bir Anadolu Köyü'nü (*Un Village Anatolien*) Güzin Dino bilimsel bir doğruluk ve ağırbaşlılıkla sunmuş. Genç Türk öğretmeninin, Anadolu'nun ortasında bir köyün yaşayışını gösteren acı tanıklığı, Japon filmi *L'ile Nue* gibi, Carolina Maria da Jesus'nün *Le Depotoir*'ı gibi, son yılların o insanı allak bullak eden belgelerini düşündürüyor.

D'Orient, 4 Ocak 1964

Mahmut Makal her şeyi görmüş, her şeyi not etmiş, hep de titrek bir kalemle. Kopardığı imdat çığlığı işitilecek mi? Öyle sanıyoruz, çünkü bugünün Türkiye'si, köklü reformlar yapma-

ya kararlı görünüyor. Geriliğe, tarım yöntemlerinin ilkelliğine karşı sesini yükselttiği için, köylülerin uzun zaman canlı bir gerçek olarak kalmış sefil yaşayışını gözler önüne serdiği için, bu kurtuluş hareketinde, bu eşsiz belgenin yazarının da bir payı olacaktır elbet.

Figaro Littéraire, 9 Ocak 1964

Daha ilk sayfalarda bir gübre, sefalet ve pislik kokusu yapışıyor gırtlağınıza. Kitabın sonuna kadar da bırakmıyor. Türkiye'de Orta Anadolu'da, 1950 yılında mıyız, yoksa yüz yıl, beş yüz yıl, iki bin yıl öncesinde miyiz? Kitapta öyle köy tabloları var ki, unutulur gibi değil.

Bulletin des Lettres, 15 Ocak 1964

Yazar, Menderes'in yıldırımlarını üzerine çekmiş olan bu yazılarında, yorulmak, bıkmak bilmeden, sade, dolaysız bir dille, insanı duygulandıran bir deyişle köylü sınıfının içinde tutulduğu ortaçağ öncesi karanlığını gözler önüne seriyor.

Nouvelles Littéraires, 30 Ocak 1964

Tanıklığından dolayı hapse atılmış yazarın satırları arasında, işlenmemiş halde bir toplumbilim, insanı altüst eden bir belge özelliği seziliyor. Kitap birçok tarım ve ekonomi uzmanıyla toplumbilimciyi de aynı biçimde altüst etti. Türkiye'nin bakımsız taşra bölgelerinin yazgısının değiştirilmesine bundan sonra karar verildi.

Libre Belgique (Brüksel), 24 Ocak 1964

Ciddi görünüşü ve ateşli anlatımı, sözündeki doğruluğu ve sakınmazlığı ile Makal, kolayca boyun eğecek kişilere benzemiyor. Doğru bildiğini söylemeye, cehalete ve yoksulluğa karşı savaşına devam ediyor. Durmadan yazıyor; kitapları İngilizce, Rusça ve Fransızca dillerine çevriliyor.

Sophie Lannes (Santé du Monde, Aralık 1966)

Derleyen ve çeviren: Prof. Tahsin Yücel